

Joanna Satoła-Staśkowiak

NAJMŁODSZA LEKSYKA POLSKA I BUŁGARSKA

Instytut Sławiastyki PAN
Fundacja Sławistyczna

**NAJMŁODSZA LEKSYKA
POLSKA I BUŁGARSKA**

Joanna Satoła-Staśkowiak

NAJMŁODSZA LEKSYKA POLSKA I BUŁGARSKA

*Instytut Sławistyki PAN
Fundacja Sławistyczna*

Warszawa 2015

Recenzje wydawnicze
Diana Blagoeva, Bożena Ostromecka-Frączak

Wydanie publikacji dofinansowane
przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Okładka
Barbara Grunwald-Hajdasz

Redakcja
Ewa Dzierżanowska, Dorota Rdest

Skład i łamanie
Jerzy Michał Pieńkowski

© Copyright by Joanna Satoła-Staškowiak,
Instytut Sławistyki PAN
& Fundacja Sławistyczna

ISBN 978-83-64031-23-6

Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy
Instytutu Sławistyki PAN
ul. Jaracza 6 m. 12
00-378 Warszawa
sow@ispan.waw.pl, www.ispan.waw.pl

Spis treści

Przedstawienie założeń rozprawy	7
---------------------------------------	---

CZĘŚĆ I – POLSKIE I BUŁGARSKIE NEOLOGIZMY W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNEGO ROZWOJU JĘZYKA 11

Rozdział 1. O nowych słowach w języku	13
Rozdział 2. Język – twór dynamiczny i zmienny	25
Rozdział 3. Współczesne tendencje polszczyzny i bułgarszczyzny. .	31
Rozdział 4. Semantyczno-leksykalna adaptacja wybranych nowych jednostek w języku polskim i języku bułgarskim	51
Rozdział 5. Neosemantyzacja	63
Rozdział 6. Neologizmy – trudny element tłumaczenia	77
Rozdział 7. Okazjonalizmy	95
Rozdział 8. Nowe słowa w języku a płęć	103

CZĘŚĆ II – NEOLOGIZMY A KORPUSY JĘZYKOWE 113

Rozdział 9. Współczesne badania konfrontatywne nad słowiańskimi neologizmami a korpusy językowe	115
Rozdział 10. Korpusowa i słownikowa analiza polskich i bułgarskich neologizmów występujących we wspólnych polach leksykalno-semantycznych	131
Rozdział 11. Status internacjonalizmów w języku polskim i języku bułgarskim	143
Rozdział 12. Edukacja przyszłych tłumaczy na podstawie korpusów językowych i znajdujących się w nich neologizmów	151
Rozdział 13. Autorskie korpusy językowe w świetle badań nad najnowszą leksyką	171

CZĘŚĆ III – NEOLOGIZMY W SŁOWNIKACH DRUKOWANYCH I ELEKTRONICZNYCH	181
Rozdział 14. O lingwistycznym opisie neologizmów w słownikach z językiem polskim i językiem bułgarskim	181
Rozdział 15. Współczesny słownik bułgarsko-polski	187
Rozdział 16. Najmłodsza leksyka polska i bułgarska w powstających obecnie elektronicznych dwu- i wielojęzycznych słownikach	197
 CZĘŚĆ IV – WYKAZ HASEŁ WYBRANYCH POLSKICH I BUŁGARSKICH NEOLOGIZMÓW	211
Hasłowy wykaz wybranych polskich i bułgarskich neologizmów ...	213
Zakończenie	235
 Bibliografia	239
Źródła	273
Najczęściej ekscerpowane słowniki	273
Korpusy	275
Summary	277

PRZEDSTAWIENIE ZAŁOŻEŃ ROZPRAWY

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest konfrontatywny opis najmłodszej leksyki polskiej i bułgarskiej, wypełniający powiększającą się od lat lukę w tym temacie na rynku wydawniczym. Zaniedbania dotyczące konfrontatywnej polsko-bułgarskiej leksykografii widoczne są głównie w braku ewidencjonowania najnowszej leksyki, dlatego analizowane tu wyrazy pochodzą najwcześniej z końca XX wieku, choć najbardziej akcentowany okres to rok 2000 i lata kolejne. Mimo społecznej świadomości istnienia coraz to nowszych jednostek leksykalnych zwanych neologizmami¹ nie spotkałam publikacji, która wyczerpująco systematyzowałaby problematykę konfrontatywnego opisu najnowszych leksemów w języku polskim i bułgarskim. Brak takiej publikacji stał się na tyle dotkliwy, że konieczność uzupełnienia owej pustki skłoniła mnie do przygotowania pierwszej konfrontatywniej rozprawy na ten temat. Widzę tu dla siebie i innych językoznawców pole do poszukiwań i badań, które wypełnią dotychczasowe braki w opracowywaniu wspomnianego zagadnienia. Cel pracy stanowi pokazanie żywej i najnowszej leksyki polskiej i bułgarskiej aktywnej w komunikacji językowej, prześledzenie procesów związanych z jej wzbogacaniem, modyfikowaniem, skracaniem czy zubożaniem. Osobnym tematem jest problem tłumaczenia neologizmów, którym również zajmuję się w tej rozprawie. Mam nadzieję, że moja analiza najnowszej leksyki polsko-bułgarskiej wniesie znaczny wkład w rozwój polsko-bułgarskiego, językoznawstwa konfrontatywnego.

Większość występujących w tym tekście neologizmów podzielić można, ze względu na nowatorstwo formy bądź znaczenia, na dwie grupy. Pierwszą są neologizmy znaczeniowe (neosemantyzmy), w których znanej już formie nadaje się nowe znaczenie, i neologizmy posiadające nową formę: 1. neologizmy zależne – wyrażenia utworzone na podstawie istniejących słów polskich lub bułgarskich, 2. neologizmy niezależne – wyrażenia nie utworzone na podstawie istniejących słów polskich lub bułgarskich (mające związek głównie z j. angielskim), 3. pozostałe zapożyczenia

¹ W książce oprócz terminów *neologizm*, *neologizmy* stosuję takie określenia jak: *najmłodsza leksyka*, *nowa leksyka*, *najnowsza leksyka*, *najnowsze wyrazy*, *nowe słowa*, *nowe/najnowsze jednostki leksykalne*, *innowacje leksykalne*. Należy przyjąć, że są to terminy wymienne, oznaczające to samo zjawisko językowe.

z języka angielskiego, a mianowicie te, których forma podobna jest do istniejących słów polskich i bułgarskich, dzięki czemu ich znaczenie zawiera elementy rodzime i obce, gdyż są to neologizmy utworzone na podstawie słów angielskich. Przedmiotem analizy są również okazjonalizmy (por. rozdział 7). Problem tłumaczenia neologizmów skłonił mnie do rozpatrzenia tego zagadnienia z uwzględnieniem podstaw gramatyki kognitywnej². Głównym założeniem przejętym w tej właśnie monografii są uznanie znaczenia, a nie struktury językowej, za najważniejszy aspekt opisu oraz uwzględnienie symbolicznego charakteru języka od fonetyki, przez morfologię, fleksję i składnię, do równie istotnej płaszczyzny, jaką jest pragmatyka. Uwzględnienie wszystkich tych elementów daje pełniejszy obraz analizowanych zjawisk.

W opisie najnowszych tendencji językowych polszczyzny i bułgarszczyzny oraz konkretnych jednostek leksykalnych zastosowano konfrontatywną **metodę** opartą na użyciu równoległego i wspólnego opisu analizowanych jednostek. W objaśnianiu poszczególnych zagadnień związanych z neologizacją odwołano się do wiedzy i kompetencji językowej wynikających z moich wieloletnich badań konfrontatywnych, w tym prowadzonych w Instytucie Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk, do pracy nad drukowanymi i elektronicznymi słownikami bułgarsko-polskimi, do tworzonych przeze mnie równoległych korpusów językowych obu języków, w końcu – do znajomości obu języków. Odwołano się także do doświadczeń współczesnego czytelnika. Powzięta tu koncepcja, odnosząca się do praktyki współczesnego odbiorcy, zdecydowała nie tylko o prezentacji wielu zagadnień teoretycznych, lecz także o skoncentrowaniu uwagi na praktyce językowej. Ma to związek z doborem mniejszej liczby terminów naukowych, które zawężono do terminów niezbędnych i podstawowych, koniecznych do wyczerpującego objaśnienia omawianych zagadnień. Problematyka zawarta w książce jest podstawową lub uzupełniającą wiedzą dla wielu humanistycznych kierunków kształcenia, jest także przeznaczona dla osób zainteresowanych komunikacją społeczną (ze względu na opis najaktywniejszych obszarów występowania najnowszej leksyki czy relacje o współczesnych tendencjach językowych w dwóch zestawianych językach słowiańskich). Osoby uczące się języka bułgarskiego lub języka polskiego znajdą tu aktualne przykłady żywych jednostek leksykalnych,

² „Intensywnie rozwijane w ostatnim ćwierćwieczu w ramach językoznawstwa kognitywnego badania semantyczne, a zwłaszcza te z nich, które dotyczą językowego obrazu świata, niewątpliwie przyczyniły się do poszerzania zakresu coraz liczniej tworzonych opisów porównawczych” [Waszakowa 2009a: 49].

z pewnością nieuwzględnione w jedynym (pełnym) i mocno przestarzałym słowniku Franciszka Sławskiego, który nadal wykorzystywany jest jako pomoc w nauce języka bułgarskiego w Polsce. Podstawę badań nad neologizmami stanowi zgromadzenie najnowszych słów w języku polskim i bułgarskim, czasem tylko ilustrowanych na tle innych słowiańskich języków: czeskiego, rosyjskiego, słowackiego i ukraińskiego. Źródłem stały się wszelkie dostępne opracowania poszczególnych języków, słowniki jednojęzyczne i dwujęzyczne (w tym elektroniczne), które w istniejącym materiale językowym posiadają nowe jednostki leksykalne, mentalnie osadzone już w XXI wieku. Analizowane będą ostatnio wydane konfrontatywne prace naukowe, a przede wszystkim **korpusy językowe**, także *Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski*, którego jestem współautorką. Neologizmy objęte ekscerpcją pochodzić będą także z tekstów literackich, tekstów technicznych (np. instrukcji obsługi sprzętu, instrukcji obsługi konta bankowego itp.), a nawet z wypowiedzi ustnych Polaków i Bułgarów adresowanych do konkretnych partnerów w kontakcie bezpośrednim (pomocna stanie się tu nie tylko komunikacja bezpośrednia, lecz także różne narzędzia internetowe i ustne korpusy językowe, por. np. PELCRA NKJP³). Opracowany i prezentowany dziś czytelnikowi tekst dotyczący neologizmów jest nieocenioną pomocą dla tworzonych obecnie w Instytucie Slavistyki PAN językoznawczych prac, takich jak II tom *Współczesny słownik bułgarsko-polski*, *Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski* czy *Słownik bułgarsko-polski online*. Układ rozprawy pomyślano jako zbiór odrębnych rozdziałów, z których każdy może być czytany oddzielnie, ale też każdy jest powiązany z pozostałymi ciągiem logicznym, jest ich rozszerzeniem, dopowiedzeniem. Czytelnik może zatem studiować tekst od początku do końca lub wybrać interesujące go rozdziały. Każdy z rozdziałów kończy się podsumowaniem, dlatego też wnioski końcowe mają charakter skrótowy. Tekst stanie się interesujący nie tylko dla badaczy opisywanego tu obszaru językoznawczego, lecz także dla uczących się języka bułgarskiego studentów, zainteresowanych żywym językiem, nieprzestarzałym względem prowadzonego opisu, który za cel ma opis bieżących zjawisk i jednostek leksykalnych. Opisywane słownictwo występuje w konkretnych tekstach reprezentujących głównie język ogólny (język literacki, język potoczny), a także język środowiskowy (zawodowy, młodzieżowy). Są to teksty mówione (szczególnie ważne w badaniach leksyki kolokwialnej, choć nie tylko) i teksty pisane, które tradycyjnie

³ Korpus referencyjny języka polskiego PELCRA: <http://korpus.ia.uni.lodz.pl/index.php>; <http://nkjp.uni.lodz.pl/spoken.jsp>

stanowią podstawową bazę materiałową dla opracowań leksykograficznych. Znajdują się wśród nich także bardzo przydatne teksty prasowe⁴ i – w mniejszym stopniu – artystyczne, a także teksty specjalistyczne, które są traktowane marginalnie. Przedmiot analizy stanowią głównie neologizmy derywowane od nazw pospolitych. Czytelnika zapraszam do współpracy i współuczestnictwa w zgłębianiu wiedzy o neologizmach języka polskiego i zestawianych z nimi neologizmach języka bułgarskiego, do odwoływania się do własnych doświadczeń na ten temat. Uwaga potrzebna do wieloaspektowego badania tego zagadnienia pomoże w rozumieniu zjawisk językowych i kulturowych skoncentrowanych wokół języka, który jest narzędziem wykorzystywanym przez nas wszystkich.

⁴ Czyli takie, które występują w środkach masowego przekazu. Choć obok tekstów wtórnie mówionych częste są w radiu i telewizji również teksty prymarnie mówione.

CZĘŚĆ I

**POLSKIE I BUŁGARSKIE NEOLOGIZMY
W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNEGO
ROZWOJU JĘZYKA**

Rozdział 1

O nowych słowach w języku

1.0. Dynamiczne przemiany cywilizacyjne współczesnego świata łączą się z wyjątkowo szybkimi zmianami w języku i literaturze. Istnieje wiele czynników będących źródłem tych przemian; niniejszy tekst ma za zadanie zwrócić uwagę na najnowszą leksykę polską i bułgarską oraz sposoby jej tworzenia i te uwarunkowania, jakie w zauważalny sposób wpływają na rozwój języka, którego rozwoju jesteśmy świadkami. Ze słowami najnowszymi – neologizmami – stykamy się na co dzień, niezależnie od poziomu wykształcenia i uczestnictwa w kulturze. Występują one w każdym ze stylów, dotyczą wszystkich nosicieli języka. Ich pojawienie się w języku może być, jak pokaże analizowany w książce materiał, potrzebne albo – odwrotnie – niepożądane (i często mało uzasadnione). Czas ich istnienia w kategorii słów najnowszych jest określony, bo jeśli neologizm funkcjonuje w języku dłużej i jest powszechnie stosowany, przestaje być neologizmem, a zaczyna być „zwykłym” słowem.

1.1. „Neologizm⁵ to: nowy wyraz utworzony w języku w celu nazwania nieznanego wcześniej przedmiotu, zjawiska, sytuacji czy cechy (pol. *prze-glądarka* (internetowa), bułg. *браузер*; pol. *zmywarka*, bułg. *съдомиялна машина*; pol. *dresiarz*, bułg. *мутра*), nowy wyraz utworzony w celu osiągnięcia efektu poetyckiego⁶ (w historii literatury polskiej, np. *słopiewnie*, *dusiołek*, *śnigrobek* – por. J. Tuwim, B. Leśmian, w historii literatury bułgarskiej, np. *стремеж*, *летеж*, *влак*, *лъх*, *блян* – por. И. Вазов, П. Р. Славейков); jednostka leksykalna zapożyczona z innego języka z powodu braku odpowiedniego słowa w języku naturalnym (pol. *bankomat*, bułg. *банкомат*; pol. *email*, bułg. *имейл*; pol. *monitoring*, bułg. *мониторинг*; pol. *laptop*, bułg. *лаптоп*; pol. *spa*, bułg. *сна*; pol. *blog*, bułg. *блог*; pol. *czat*, bułg. *чат*; pol. *weekend*, bułg. *уикенд*; pol. *klonowanie*,

⁵ Termin rozumiany tak jak w pracach: Buttler 1962; 1977; 1978; 1979; Skubalanka 1990; Smółkowa 1976; 1978; 1997; 2001 Dąbrowska 1957; Chruścińska 1975; 1976; 1977; Satkiewicz 1976; 1981; Orylska 1983; Markowski 1994; 1988; Jadacka 2001; 2010; por. STG.

⁶ Por. np. <http://www.slovníkneologizmow.pl/>

bułg. *клонирание*); internacjonalizm⁷ (pol. audyt, bułg. *о́дум*; pol. kiler, bułg. *килър*; pol. *fashion*, bułg. *фешън*; pol. *hit*, bułg. *хит*; pol. *peeling*, bułg. *пилинг*), choć istnieją w systemie poszczególnych języków (nie zawsze) słowa takie jak (kolejno według przykładów): pol. *kontrola*, bułg. *проверка*; pol. *zabójca*, bułg. *убиец*, także pol. *moda*, bułg. *мода*; pol. *przebój/szlagier*, bułg. --- itd.); jeszcze inną i bardzo ciekawą grupę neologizmów stanowią: neosemantyzmy, leksemy, które od dawna są obecne w systemie języka, ale od niedawna mają nowe znaczenie (pol. *myszka*, bułg. *мишка*; pol. *wirus*, bułg. *вирус*; pol. *sieć*, bułg. *мрежа*). Podstawowym źródłem neosemantyzmów w języku polskim jest język ogólny (około 2500 wyrazów⁸), następnie potoczny (800 jednostek leksykalnych⁹) [Satoła-Staśkowiak 2013a: 144].

W językoznawstwie neologizmy tradycyjne są przedstawiane jako jedna z odmian innowacji językowej [por. Rospond 1945: 97–105]. Do tej samej grupy obok neologizmów należą innowacje fonetyczne, fonologiczne, fleksyjne i składniowe [por. Chomik, Krajewska 2011: 11]¹⁰.

1.1.1. W związku z przytoczonymi wyżej przykładami tradycyjny podział neologizmów prezentuje się następująco:

- neologizmy leksykalne (zapożyczenia) – wyrazy zapożyczone w całości lub części z innego języka, w tym także internacjonalizmy, np. pol. *esemes*, bułg. *ecemec*; pol. *komputer*, bułg. *компютър*; pol. *haker*, bułg. *хакер*; pol. *wirus*, bułg. *вирус*; pol. *dysk*, bułg. *диск*,
- neologizmy słowotwórcze (stanowiące podklasę neologizmów leksykalnych) – nowe wyrazy utworzone za pomocą odpowiednich formantów od słów już istniejących bądź dawniej do języka zapożyczonych; pol. *ministra*, *prezydentka*; *mikrofalówka* (pot.), *drukarka*, *nagrywarka*, *opiekacz*; bułg. *импресарка*, *консулка*, *баровка*, *апашка*.

W literaturze językoznawczej wyróżnia się neologizmy nominatywne

⁷ „Mocno zauważalna dziś nobilitacja współczesnego języka potocznego, przejawiająca się w używaniu coraz większej liczby terminów wspólnych, głównie, jak ma to miejsce w języku polskim i bułgarskim, adaptowanych zapożyczeń anglojęzycznych sprawia, że obserwujemy duży przyrost nowej leksyki, będącej pod silnym wpływem zjawiska stosowania internacjonalizmów, które ma większy związek z modą niż z faktycznym brakiem słowa w danym języku”. Więcej na ten temat również w innych pracach mojego autorstwa [por. Satoła-Staśkowiak 2013b: 23].

⁸ Grabias 2001: 235–253.

⁹ Tamże.

¹⁰ „Należy jednak podkreślić, że w językoznawstwie diachronicznym w odniesieniu do nowych jednostek leksykalnych używa się raczej terminu innowacja leksykalna” [Chomik, Krajewska 2011: 11].

(dotyczące nowych pojęć) i neologizmy ekspresywne (wartościujące i opisujące emocje) [por. Sękowska: 2012: 98],

- neologizmy znaczeniowe (neosemantyzmy) – wyrazy powstałe przez nadanie nowego znaczenia wyrazom już istniejącym, np. pol. *złoto* (złoty medal), *myszka* (urządzenie używane podczas pracy na komputerze), *pulpit* (podstawowy obszar roboczy w systemach operacyjnych); bułg. *непачница* (miejsce prania nieuczciwie zarabianych pieniędzy – por. pol. *pralnia*), *бопеу* (człowiek o potężnej budowie – por. pol. *kark*),
- neologizmy frazeologiczne – nowe związki frazeologiczne, np. pol. *śmierć techniczna* (bardzo zły stan techniczny czegoś); *pułapka kredytowa* (niebezpieczeństwo wynikające z niemożności spłaty łatwo dostępnego kredytu), *pirat drogowy* (kierowca łamiący przepisy drogowe), *margines społeczny* (człowiek lub ludzie wykołajeni), *bank krwi* (miejsce magazynowania krwi), *próg podatkowy* (maksymalny dochód przyjęty za podstawę przy naliczaniu podatków); bułg. *политически трын* (polityk niemający szansy na karierę polityczną), *политическа метла* (czystka polityczna), *издигам политически чадър над някого* (rozłożyć ochronny/polityczny parasol na kimś), *тиха дипломация* (dyplomacja uprawiana w zaciszu gabinetu) [Blagoeva 2006],
- neologizmy stylistyczne (artystyczne) – wyrazy będące elementem języka artystycznego. Mają one charakter jednorazowy, tzn. nie występują nigdzie indziej poza tym tekstem, w którym zostały użyte,
- neologizmy środowiskowe – wyrazy będące elementem języka studentów, uczniów, konkretnych grup zawodowych, np. języka informatyków.

Ten tradycyjny i przejrzysty podział uwzględniany jest w polskich i bułgarskich pracach językoznawczych (dla języka polskiego: Markowski, Smółkowa, Satkiewicz, Jadacka, Orylska, Skubalanka, Chruścińska, Buttlerowa i inni¹¹, a dla języka bułgarskiego m.in. Blagoeva, Kolkowska,

¹¹ Np. *Słownik terminów literackich* pod redakcją Janusza Sławińskiego podaje: „Neologizm – wyraz nowo utworzony zgodnie z normami słotwórczymi obowiązującymi w danym języku, zwykle na podstawie słów znajdujących się już w obiegu. Neologizmy powstają albo w związku z ogólnojęzykową koniecznością nazwania nowych sytuacji i przedmiotów, albo też pojawiają się w obrębie języka poetyckiego, służąc celom ekspresywnym [...] Obok neologizmów słotwórczych stosowane są też neologizmy semantyczne, będące najczęściej aktualizacją w nowym znaczeniu wyrazów, które wyszły już z użycia” [Sławiński (red.), *Słownik terminów literackich* 1988: 11]. Halina Kurkowska [Kurkowska 1974: 90] uważa, że neologizmy wprowadza się do tekstu w celu narzucenia czytelnikom własnej wizji świata. „W takim przypadku czynnik semantyczny, czyli niezwykła, dziwna

Kirova, Popova, Perniška i inni), w których autorzy akcentują poszczególne zjawiska i czynniki charakterystyczne dla występowania neologizmów w opisywanych przez nich językach.

Pisząc o akceptacji tradycyjnego podziału neologizmów, mam na myśli wyłącznie fakt uwzględniania w indywidualnych badaniach językoznawczych wydzielonych wyżej terminów odnoszących się do najnowszej leksyki. Oczywiście jest, że każdy z językoznawców w trakcie badań nad neologizmami posiada własne metodologiczno-terminologiczne podejście do badanych form i ich treści. I tak dla przykładu Krystyna Waszakowa, Halina Jadacka czy Jagoda Rodzoch-Malek termin *neologizm słowotwórczy* rozumieją następująco: „nowa jednostka języka utworzona [...] z elementów rodzimych lub tych obcych, które na gruncie analizy synchronicznej dadzą się wyodrębnić jako aktywne w polskim systemie derywacyjnym” [Jadacka 2010b: 42, por też. Waszakowa 1994b; Rodzoch-Malek 2012].

Dla Teresy Smółkowej najistotniejszy wydaje się podział neologizmów na ustabilizowane (językowe) i nieustabilizowane (zwane w pracach badaczki innowacjami tekstowymi lub neologizmami tekstowymi). [por. Smółkowa 2000: 67–68]. Nieustabilizowane jednostki to te, które wykorzystywane są przez różnych autorów w ich tekstach, ale „są zbyt rzadkie, by uznać je z całą pewnością za leksemy” [Smółkowa 2001b: 14]. Istotą odmienności neologizmów ustabilizowanych i nieustabilizowanych jest ich obecność w dwóch różnych płaszczyznach języka: „neologizmy językowe i neologizmy nieustabilizowane należą do dwóch różnych płaszczyzn języka: *langue* i *parole*. O ile neologizmy językowe mają swoje reprezentacje tekstowe, o tyle neologizmy nieustabilizowane nie opuściły jeszcze, i wiele z nich nigdy nie opuści, planu *parole*” [Smółkowa 2011: 15]. Wielu badaczy mimo świadomości istnienia w grupie neologizmów tzw. neologizmów jednostkowych (takich jak indywidualizmy czy okazjonalizmy) nie uwzględnia ich w swoich badaniach. Twierdzą oni bowiem, że opisywane jednostki winny mieć „charakter ponadindywidualny i pojawiać

czy szokująca wartość semantyczna danego wyrażenia, określa wrażenie wywarłe przez dane słowo na czytelniku. W innym przypadku autor może jedynie zmodyfikować formę jakiegoś słowa, nie powodując zmiany jego znaczenia. Taka zmiana może spowodować przesunięcie stylistyczne lub tylko dodać słowu element nowatorstwa czy dziwności. Poza tym można również natknąć się na neologizmy nie utworzone na podstawie słów znajdujących się w obiegu. Są to tzw. neologizmy absolutne, jeśli również wyrażają nowe znaczenie. Słowa takie występują rzadko, a ich znaczenie jest albo wyjaśnione przez autora, albo wynika z kontekstu, w jakim są użyte” [Michoński 1992].

Stanisław Grabias [Grabias 1981: 88] stwierdza, że nowatorstwo wyrażen analizować należy w trzech wymiarach: struktury, znaczenia i formy.

się przynajmniej trzy razy w tekstach” [Rodzoch-Malek 2012: 11] Takie podejście reprezentuje Jagoda Rodzoch-Malek [Rodzoch-Malek 2012: 1–275]. Mimo to w rozdziale 7 niniejszej monografii podjęto temat polskich i bułgarskich okazjonalizmów. Prawdą jest, że ich jednostkowy charakter eliminuje je jako materiał słownikowy, ale są one na tyle interesujące, że trudno byłoby w ogóle nie zauważyć ich istnienia.

1.1.2. Termin *neologizm* rozumiany jest różnie – inaczej przez badaczy języka, a inaczej przez badaczy literatury. Dotyczy to w równym stopniu polskiego i bułgarskiego językoznawstwa oraz literaturoznawstwa. Taka sytuacja ma związek z odmiennymi sposobami definiowania neologizmów, podkreślającymi inne aspekty funkcjonowania najnowszej leksyki (w związku z budową, funkcją, obszarem występowania czy uwarunkowaniami dotyczącymi jej występowania i wykorzystywania).

1.1.2.1. Ważnym zagadnieniem nawiązującym do rozumienia neologizmu jako tematu opisu w literaturze badawczej jest zależność semantyczna między terminami *neologizm*¹² i *nowotwór językowy*. Zdaniem Danuty Buttler oba terminy różnią się zakresem. Badaczka zwracała na to uwagę w artykule z 1962 roku – pisała wówczas, że określenie *nowotwór* charakterystyczne jest dla językoznawstwa normatywnego, nazwę *neologizm* wykorzystują zaś głównie teoretycy literatur [Buttler 1962: 235–244]. Dowodziła także, że używanie obu terminów nie zakończyło się zróżnicowaniem funkcji semantycznych obu nazw, choć zauważyć można tendencję do „używania terminu «nowotwór» w opisach zjawisk języka mówionego i przeciwnie – jak gdyby skłonność do operowania nazwą «neologizm» w analizie języka pisarzy” [Buttler 1962: 236]. „Szczegółowe badania nowych słów doprowadziły do stworzenia bardziej szczegółowych klasyfikacji odwołujących się do stopnia wyrazistości struktury wyrazowej. W ten sposób odróżnia się jednostki powstałe zgodnie z regułami słowotwórstwa od tworzonych niezgodnie z nimi” [Chomik, Krajewska 2011: 13]. Georgieva i Kolarova [Georgieva 2006; Kolarova 2006] wydzielają grupę neologizmów, które nie są zbudowane zgodnie z normami słowotwórczymi języka, Stanisław Grabias nowe wyrazy niemotywowane określa jako *neologizmy absolutne* [Grabias 1981: 88], a Jadwiga Puzynina opisuje *typowe i pozasystemowe neologizmy* [Puzynina 1966: 334].

¹² „Zakres znaczeniowy terminu neologizm różni się w ujęciach różnych badaczy. Zapożyczenia, mimo że stanowią jeden ze sposobów wzbogacania systemu leksykalnego danego języka, przez niektórych naukowców nie były uważane za neologizmy (nowotwory), inni podejmowali decyzję o ich (wspólnym z nowotworami słowotwórczymi) włączeniu do tzw. neologizmów wyrazowych” [Chomik, Krajewska 2011: 13].

W książce *Kreatywność leksykalna w dyskursie politycznym polskiej prasy lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych* Barbara Kudra definiuje neologizm (słowotwórczy, semantyczny, frazeologiczny) jako „nowość tekstową”, to znaczy „taką jednostkę leksykalną, która odbierana jest jako nowa, odświeżona, zaktualizowana w danym tekście” [Kudra 2001: 8]. W przypadku badań Barbary Kudry – dotyczących języka polityki¹³ w tekstach prasowych – przyjęta przez Barbarę Kudrę definicja dopuszcza więc takie przypadki neologizmów tekstowych jak zupełnie nowe leksemy oraz twory okazjonalne typu: **kanapa** ‘mała partia polityczna, tzw. kanapowa’ [przykład za: Kudra] oraz leksemy, z którymi można było się zapoznać wcześniej w innych typach tekstów, ale w odmiennej funkcji, np. **kwach**, **popaprańcy** [przykłady za: Kudra] lub słowa, „których wystąpienie przewidziane jest systemem językowym, ale często potrzeby konkretnego tekstu powodują, że zostaną w nim zrealizowane, np. *uzwiązkowanie, odzwiązkowanie*” [Kudra 2001: 8].

Opisywana przez polskich i bułgarskich językoznawców [np. Pisarkowa, 1978; Grzegorzczkowska 1995] „kreatywność leksykalna” ma zatem złożony charakter, dotyczący 1. twórczych możliwości tkwiących w języku oraz 2. twórczych możliwości występującego w tekście nadawcy-podmiotu do świadomego posługiwania się leksemami w określonej funkcji i konkretnym celu.

1.2. Wstępne cechy innowacji leksykalnych

Wszystkie jednostki leksykalne mają początkowo – w momencie wprowadzania ich do języka – charakter idiolektalny. „Ktoś po raz pierwszy utworzył (albo skądś przejął) jakąś formę wyrazową i ją wypowiedział. Nawet jeśli daną formę utworzyło i użyło niezależnie od siebie kilku lub więcej użytkowników języka, jej wyjściowa idiolektalność nie może być kwestionowana” [Dunaj 2001: 78]. W związku z opisanymi faktami nowy wyraz wprowadzany do systemu leksykalnego (określonego idiolektu) ma ograniczony zakres użycia, który może stopniowo ulegać poszerzeniu, albo odwrotnie – jest użyciem incydentalnym. Te jednostki, które poszerzają zakres użycia, wchodzą w zakres odmian leksykalnych ograniczonych środowiskowo, stylistycznie itd. Początkowo każdy neologizm leksykalny

¹³ Kudra definiuje język polityki jako „język publicznych wypowiedzi na tematy polityczne, społeczne, czyli tak zwanego politycznego dyskursu, w którym na łamach prasy wypowiadają się politycy oraz dziennikarze” [Kudra 2001: 4] i powołuje się na definicję Anny Duszak: „[dyskurs to] całość danego aktu komunikacji, a więc zarówno określona werbalizacja (tekst), jak i czynniki pozajęzykowe, które jej towarzyszą, tj. przede wszystkim określona sytuacja użycia oraz jej uczestnicy” [Duszak 1998: 19].

ma mocno ograniczony zakres użycia: „Zmiany wartości wyrazów (ich treści, zakresu funkcji językowej) powodowane przeobrażeniami w rzeczywistości pozajęzykowej, w świadomości mówiących i w samym języku dokonują się ciągle i niemal **niepostrzegalnie** dla użytkowników języka. [...] Nowa wartość wyrazu wynikać może też ze zmian w wiedzy o istocie nazywanych przez niego przedmiotów, więc zaczynać się od zmian treści [...]” [Michalewski 2001: 3]. Michalewski opisuje przyczyny wewnętrzne językowe, takie jak 1. podobieństwo brzmienia wyrazów mających różną wartość lub 2. konteksty, które śledzone przez większość użytkowników spowodowały nadanie wyrazowi *dywagacja* wartości wyrazu *rozważanie* [Michalewski 2001: 4].

Wartość wyrazów świadomie modyfikowana jest głównie w tekstach naukowych i prawnych, redagowanych z wyjątkową starannością o formę językową i funkcjonalność. Modyfikacje wyrazów w takich tekstach wprowadzane są jawnie i często dodatkowo akcentowane przez autora tekstu.

Teksty prasowe (głównie reklamowe lub służące propagandzie politycznej) są źródłem wielu zniekształconych ze względu na wartość wyrazów. „Mechanizm językowy wprowadzania nowych wariantów znaczeniowych wyrazów w tekstach perswazyjnych jest podobny do obserwowanego w tekstach naukowych i literackich, jednakże intencje nadawców i efekty zabiegów są wyraźnie różne. Nowe wartości nie są ani komentowane jak w tekstach naukowych, ani podkreślane osobiście, zaskakującą jak w tekstach literackich walencją” [Michalewski 2001: 7].

1.3. Nieprzerwane wzbogacanie leksyki.

Wiele jest czynników powstawania nowych słów i nowych znaczeń wyrazów w języku polskim i języku bułgarskim. Andrzej Markowski [Markowski 2006: 162] wymienia cztery sposoby wzbogacania zasobu leksykalnego języka:

- tworzenie nowych wyrazów z morfemów już w danym języku istniejących (tworzenie neologizmów),
- tworzenie nowych związków frazeologicznych,
- nadawanie nowych znaczeń wyrazom i związkom frazeologicznym,
- zapożyczanie do języka nowych elementów leksykalnych.

Ryszard Tokarski stwierdza, że w przypadku zaistnienia potrzeby nazwania „jakiegoś nowego elementu rzeczywistości pozajęzykowej” [Tokarski 2001: 356] w języku polskim mamy trzy najistotniejsze z jego punktu widzenia możliwości:

- posłużyć się nowymi jednostkami leksykalnymi (zbudowanymi zgodnie z wymaganymi regułami gramatycznymi i semantycznymi) z już istniejących elementów,
- przyjąć nazwę z języka obcego,
- posłużyć się słowem już istniejącym i nadać mu nowe znaczenie (neosemantyzacja).

Teresa Smółkowa [Smółkowa 2001c: 397–404] wymienia dwa najważniejsze czynniki powstawania nowych słów i nowych znaczeń wyrazów:

- potrzeba nazywania różnych przedmiotów, zjawisk, pojęć, zawodów itd. (potrzeby nominatywne),
- chęć wyrażania stosunku człowieka do różnych obiektów rzeczywistości, często mających już wcześniej ustalone nazwy (potrzeby ekspresywne).

Wskazane przez badaczkę czynniki mają zastosowanie nie tylko dla języka polskiego, lecz także dla języka bułgarskiego (por. Благоева, Пернишка, Колковска) i innych języków naturalnych:

Potrzeby nominatywne, jak wspomina Teresa Smółkowa, „wynikają [...] z przyczyn obiektywnych i subiektywnych, psychologicznych”. Te potrzeby zaspokajane są nie tylko przez nowe słowa, lecz także przez zapożyczenia. Najczęściej tworzonymi w językach naturalnych – w tym także w języku polskim (i bułgarskim) – częściami mowy są rzeczowniki¹⁴, czasowniki, przymiotniki i przysłówki. Z kolei takie części mowy jak liczebniki, zaimki, przyimki i spójniki to, zdaniem Teresy Smółkowej, „zasób ustabilizowany”. Badania statystyczne dowodzą, że proporcje między częściami mowy zależą w głównej mierze od odmiany funkcjonalnej [Markowski 1992: 70–71]. Według Bogusława Dunaja [Dunaj 2001: 76] zmiany leksykalne polegające na ewolucji słownictwa, pojawieniu się nowych jednostek leksykalnych, zwracają uwagę wszystkich użytkowników współczesnego języka – nie tylko językoznawców. Szczególnie jeśli porównać je z gramatyką, której zasady ulegają znacznie wolniejszym przemianom. Badacz podkreśla, że „obraz świata kreowany w języku podlega nieustannym zmianom”. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi:

- w zmieniającej się wciąż interpretacji rzeczywistości, w związku z tworzeniem przez ludzi nowych przedmiotów (*opalarka, pager*),

¹⁴ Teresa Smółkowa na temat polszczyzny przytacza następujące liczby procentowe: rzeczowniki stanowią ponad 50% nowych wyrazów, przymiotniki ponad 30 %, czasowniki i przysłówki tylko po kilka procent.

faktów społecznych (*komunizm*), prądów ideowych i artystycznych (*postmodernizm*),

- w potrzebie wyrażania emocjonalnego stosunku wobec fizycznych i psychicznych elementów rzeczywistości, np. *solidarnościowiec* // *solidaruch*, *komuch* // *komuszek* itd., lub odwrotnie, w potrzebie wyrażania neutralnego stosunku do wyrazów nacechowanych lub stanowiących tabu językowe, np. *skrobanka* // *aborcja*,
- w dążeniu do skrótowości, szczególnie wśród struktur wielowyrazowych, np. *analog* (płyta analogowa), *kompakt* (płyta kompaktowa),
- w snobizmie językowym, który skłania niektórych użytkowników języka do zastępowania wyrazu rodzimego obcym, np. *sklep* // *shop*.

Diana Blagoeva, podobnie jak inni, zauważa, że rozwój języka jest procesem, nieprzerwanie poddawany aktualizacji. Odczuwany etapowo przyspieszony rozwój słownictwa ma ścisły związek ze „społecznymi, gospodarczymi i politycznymi przemianami” [por. Blagoeva 2006]. W okresach stabilizacji społecznej rozwój leksyki jest nierówny, stopniowy i dotyczy tylko niektórych elementów języka. Zmiany w zakresie słownictwa obserwowane są w dwóch zasadniczych aspektach:

- język wzbogaca się o nowe słowa utworzone w procesie słowotwórczym lub zapożyczone z obcych języków,
- obserwuje się zmiany w zakresie semantyki i pragmatyki (dodawane są nowe znaczenia; część jednostek słownikowych zaczyna mieć bierny charakter).

Sija Kolkovska [Kolkovska 2008b] akcentuje w języku bułgarskim „specyficzne procesy” zachodzące podczas zauważanej integracji nowych leksykalnych znaczeń. Do dwóch najbardziej charakterystycznych zjawisk zalicza:

- semantyczny rozwój nowych leksykalnych znaczeń,
- pojawienie się nowych znaczeń wywodzonych analogicznie z semantycznej zmiany słów bazowych.

Do opisanych wyżej czynników powstawania neologizmów należy moim zdaniem dołączyć jeszcze jeden, który nazwać możemy **dynamiką rzeczywistości językowej**, implikowaną przez procesy związane z rozwojem techniki, koniecznością szybkiej komunikacji, komunikacji wielopoziomowej i międzykulturowej. Czynnikiem ten zobowiązuje i aktywuje rozmówców do skrótowości, bezpośredniości wypowiedzi, co może wiązać się z doбором takich jednostek leksykalnych, które są zrozumiałe również w środowisku międzynarodowym (stąd na przykład częstotliwość

użyć internacjonalizmów i pomijanie leksemów rodzimych o węższym zasięgu komunikacyjnym, np. w odniesieniu do nowinek techniki [por. Kirova 2001; 2004]).

1.4. Znane są dziedziny występowania największej liczby neologizmów. Dzięki badaniom językoznawców¹⁵ wiemy, że wiele z nich powstaje w dziedzinach technicznych, medycznych, (chodzi tu o nazwy sprzętów i narzędzi), w ekonomii i sporcie, ale najwięcej – w języku młodzieżowym i języku subkultur (por. szczegółowy opis najaktywniejszych grup w rozdziale 4).

Jednym z najważniejszych czynników powstawania najnowszej leksyki jest **ekspresja** [por. np. Kolkovska 2008b; Grabias 2001]. Jej przykłady można odnaleźć nie tylko wśród wymienionych wyżej grup środowiskowych, lecz także w grupach związanych z działalnością artystyczną. Cechą slangu studenckiego jest, jak pisze Stanisław Grabias [Grabias 2001: 246], zbyt duża liczba elementów leksykalnych (np. opisywana przez Grabiasa grupa wyrazów powiązanych z hasłem „pijany, pijak” zawiera 64 przymiotniki i imiesłowy przymiotnikowe oraz 151 rzeczowników – razem 215 wyrazów i związków frazeologicznych). Z badań nad tym materiałem wynika, że istotna dla tej grupy jest nie „precyzja znaczeniowa”, ale ekspresja i wartościowanie, bo elementy leksykalne w języku studenckim mogą być wymieniane bez zmiany znaczenia wypowiedzi. Ciekawe wydaje się – na co szczególną uwagę zwraca badacz – również to, że studenckie neologizmy dostrzegają takie cechy, zjawiska, które nie są akcentowane w języku ogólnym: pol. *magnes* (osoba zajmująca się zbieraniem najróżniejszego złomu, w celu sprzedaży w skupie), *całuśna* (umiejąca całować, bądź chętna do całowania), *sięgawka* (ręka), *kichacz* (nos), *melanż* (impreza, na której „miesza się” trunki i inne używki), *zaciesz* (ubaw), *halunki* (grzyby halucynogenne), *paczka* (grupa kumpli), *ufoł* (kosmita), *ufałki* (promienie ultrafioletowe), *taboret* (ktoś niski), *gaśnica* (napój do popijania wódki), *pacior* (mężczyzna o niewydarzonym wyglądzie) [Miejski słownik slangu i mowy potocznej] i inne¹⁶: *pasztet* (osoba mało urodziwa), *suchar* (nieśmieszny żart), *waginosceptyk* (homo-

¹⁵ por. Blagoeva 2001: 187–189; 2003: 133–140; 2004: 45–52; 2005: 117–118; 2005: 102–108; 2006: 16–25; Kolkovska 2010: 21–30; 2007: 303–310; 2011: 519–532; Buttler 1962; 1977; 1978; 1979; Satoła-Staśkowiak 2013; Skubalanka 1990; Smółkowa 1976; 1978; 1997; 2001; Dąbrowska 1957; Chruścińska 1975; 1976; 1977; Satkiewicz 1976; 1981; Orylska 1983; Markowski 1994; 1988; Jadacka 2001; 2010; Bragina (Брагина) 1973; Zemskaja (Земская) 1992; Kozyrev, Černjak (Козырев, Черняк) 2000.

¹⁶ Zaskłyszane.

seksualista); bułg. *бойлер* (1. grubas, kloc; 2. głupek, kretyn), *бонус* (krosty na nosie), *маршрутка* (kobieta, którą każdy może mieć, tak długo, jak chce – prostytutka), *бабариум* (babiniec ‘miejsce np. przychodnia zdrowia, autobus itp. pełne starszych kobiet’), *базеп* (olbrzymie trudności, ale też wielki pośpiech), *автомалибан* (pol. kierowca kierujący samochód z dużą szybkością pod wpływem alkoholu), *тутуретка* (pol. telefon komórkowy), *Абсурдистан* (pol. potoczna nazwa miejsca lub państwa, w którym dzieją się absurdalne rzeczy) bądź frazeologizmy typu: *меки китки и ляво братство* (pol. homoseksualiści) [Blagoeva 2012a].

Sprawdzonym środkiem w osiągnięciu ekspresji w języku mediów, szczególnie w reklamie, są złożenia z częstkami: super-, hiper-, ekstra-, giga-, mega-, prezentujące, zdaniem nadawcy komunikatu, najmocniejsze natężenie jakiejś cechy, zjawiska, procesu itp. Coraz częściej jesteśmy świadkami zintensyfikowanych epitetów [por. też Waszakowa 2011: 15] typu: *superekstra*, *supermega* – *supermega wyprzedaż* lub żartobliwie używanego *superhiper* [Waszakowa 2011: 15].

1.5. Podsumowanie

Współczesne języki, w tym zestawiane język polski i język bułgarski, charakteryzuje intensywny rozwój i zmienność charakteru wynikająca z tego rozwoju, a także dynamika i umiejętność dostosowywania się do sytuacji komunikacyjnej. Dawniej wzorem dla polszczyzny i bułgarszczyzny ogólnej był język pisarzy – stanowił on istotny punkt odniesienia. „Współczesność” analizowanych w książce języków przejawia się w innych niż literackie tekstach. Największą siłę oddziaływania mają obecnie teksty występujące w środkach masowego przekazu, odmienne od tekstów artystycznych. Teksty te (różnorodne w swej odmianie [por. Tetelowska 1972: 194–195]) wyróżniają określone nowe jednostki leksykalne, popularyzują je czasem bardzo szybko, a tym samym zapoznają odbiorców z neologizmami. Ocenę polskiej i bułgarskiej sytuacji językowej dają liczne opracowania [Bajerowa 2003; Bartmiński 1993; Bugajski 1999; Dubisz 2001; Gajda 2001; 2005; Markowski 1993; Mazur 1990; Pisarek 1995; Waszakowa 2001a; 2012; Warchała 2008; Avramova 2003; Aleksijewa 2009; Baltova 2012a; Blagoeva 2013a; 2013c; Zidarova 2006; Valter 2011 i wiele innych]. Nieukrywany jest niepokój o poziom kompetencji językowej, nadużywanie wulgaryzmów i kolokwializmów oraz anglicyzmów (amerykanizmów). Stanisław Gajda stwierdza: „Niedobrym znakiem czasu stała się wszechobecność perswazji i manipulacji językowej, a także mowa agresji i nienawiści. Okazało się, że Internet obok

wielu korzyści dla komunikacji międzyludzkiej niesie wiele zagrożeń. Nie ulega wątpliwości, że dokonuje się na naszych oczach przebudowa rzeczywistości językowej. Decydującą rolę w tej przebudowie odgrywają mechanizmy społeczno-kulturowe, poddające się tylko do pewnego stopnia świadomemu oddziaływaniu ludzi. Wydaje się jednak, że czynnik polityczno-językowy odgrywa i będzie odgrywał niemałą rolę w kształtowaniu dzisiejszej i przyszłej sytuacji językowej” [Gajda 2013: 67]¹⁷.

Podsumowanie niniejszego rozdziału dotyczącego neologizmów w dwóch różnych – choć pokrewnych – językach słowiańskich należy traktować jako wprowadzającą syntezę polsko-bułgarskich badań konfrontatywnych, które są jedynie wstępem do kolejnych rozdziałów tej książki.

¹⁷ W cytowanej pracy Stanisława Gajdy przeczytać można o kryzysie rzeczywistości językowej XX i XXI wieku, polityce językowej oraz prognozach w perspektywie 2050 roku [Gajda 2013: 61–73].

Rozdział 2

Język – twór dynamiczny i zmienny

2.0. Neologizmy świadczą o bogactwie i żywotności języka. Nowe zjawiska językowe występują we wszystkich językach naturalnych. Elastyczność języka i jego ogromna pojemność sprawiają, że stare, nowsze i zupełnie nowe leksemy znajdują w nim swoje miejsce. Częstotliwość użycia poszczególnych jednostek leksykalnych pokazuje, które z nich są w danej sytuacji komunikacyjnej najbardziej potrzebne współczesnym rozmówcom. Wiadomo, że skłonności do używania takich, a nie innych, sformułowań mogą mieć związek między innymi ze środowiskiem, z którego pochodzi rozmówca, stylem wypowiedzi, z jakiego w danej sytuacji komunikacyjnej korzysta nadawca komunikatu, jak również z cechami idiolektalnymi interlokutora.

2.1. Zasoby leksykalne każdego człowieka są inne. Andrzej Markowski [Markowski 2006: 158] podaje liczbę ok. 10 000 w odniesieniu do słownictwa czynnego, którym posługuje się człowiek mający wykształcenie podstawowe. W przypadku osób z wykształceniem wyższym jest to kilkanaście tysięcy. Dzisiaj (dziewięć lat po tej publikacji) liczby te zapewne są takie same, zmieniły się natomiast niektóre „popularne” w tamtym czasie słowa, które w wyniku nieustannego rozwoju leksykalnego polszczyzny i bułgarszczyzny zostały zastąpione „modniejszymi” jednostki leksykalnymi (por. np. rozdział 3).

2.2. Słownictwo współcześnie używane przez Polaków i Bułgarów obejmuje wyrazy powstałe w różnych okresach historycznych. Większość słów **w języku polskim**, jak potwierdza Teresa Smółkowa [Smółkowa: 2001b: 397] czy Diana Blagoeva [Blagoeva 2006], weszła do naszego języka po drugiej wojnie światowej (np. *komputer*, *penicylina*, *pegeer*), następnie po roku 1989. **W języku bułgarskim podobnie** – znaczący przyrost słownictwa i rozwoju systemu leksykalnego dotyczy pierwszych dziesięcioleci po drugiej wojnie światowej oraz czasu po roku 1989. W obu językach po roku 1989 w związku z przemianami politycznymi i gospodarczymi, wolnością słowa i dynamicznym rozwojem wielu gałęzi nauk zaczynają funkcjonować takie

słowa i wyrażenia jak: pol. *postkomunistyczny*, bułg. *посткомунистически*; pol. *posttotalitarny*, bułg. *посттоталитарен*; pol. *antytotallitarny*, bułg. *антитоталитарен*; pol. *grupa siły*, bułг. *силова группировка*; pol. *depolityzacja*, bułг. *деполитизация*; pol. *repolityzacja*, bułг. *реполитизация*; pol. *rekomunizacja*, bułг. *рекомунизация*; pol. *wiatr przemian*, bułг. *вятър на промяната*. Wiele słów (co szczegółowo udowodnią kolejne rozdziały książki) pochodzi z języka angielskiego; opisują one popularne sposoby komunikowania, rozwój techniczno-naukowy, informacyjne technologie: pol. *sms*, bułг. *есемес*; pol. *mms*, bułг. *емемес*; pol. *poczta elektroniczna*, bułг. *електронна поща*; pol. *Internet*, bułг. *интернет*; pol. *telefon komórkowy*, bułг. *джиесем*, oraz idee, tendencje, filozofie czy procesy, takie jak: pol. *globalizacja*, bułг. *глобализация*; pol. *antyglobalizacja*; pol. *antyglobalizm*, bułг. *антиглобализъм*; pol. *eurooptymizm*, bułг. *еврооптимизъм*; pol. *euroseptycyzm*, bułг. *евроскептицизъм*; pol. *balkanizacja*, bułг. *балканизация*; pol. *fundamentalizm*, bułг. *фундаментализъм*; pol. *islamizm*, bułг. *ислямизъм*; pol. *scjentologia*, bułг. *сциентология*.

2.3. Słowo obce czy już rodzime?

O tym, czy dana jednostka leksykalna weszła na stałe do systemu gramatycznego zestawianych języków, świadczyć mogą konkretne fakty. W języku **polskim** są nimi polskie końcówki fleksyjne dodawane do nowej jednostki leksykalnej, odmiana nowych leksemów przez przypadki i pomnażanie słów w obrębie utworzonej rodziny słowotwórczej. Za przykład zapożyczonego do polszczyzny słowa, które weszło do systemu języka, może posłużyć:

- *blog* – *blogu* – *bloger* – *blogerka* – *blogerzy* – *blogować* – *blogował* itp.

Słowo to jest na tyle powszechne i uznane za „swoje”, że zdążyło już wykształcić wszystkie możliwe językowe wyznaczniki charakterystyczne dla innych słów używanych w tym języku. Nieco inaczej wygląda sytuacja z innym zapożyczonym słowem:

- *broker* – *brokera* – *brokerzy* – *brokerów* itp.

Mimo że powszechne, nie ma wśród użytkowników języka polskiego tej samej pozycji co słowo *blog*. Nie posiada żeńskiego odpowiednika męskiej formy, nie ma wielu reprezentatywnych członków rodziny słowotwórczej. Być może męska forma słowa *broker* wydaje się użytkownikom języka polskiego zbyt oficjalna i jest ich zdaniem zarezerwowana wyłącznie dla mężczyzn. Jeśli są wśród kobiet przedstawicielki osób wykonujących ten zawód, na ich określenie nie używa się słowa *brokerka*. Dzieje się tak najprawdopodobniej z tego samego powodu, o którym parę lat temu pisała

m.in. Kwiryna Handke [Handke K. 2008a] – pokazywała ona wówczas przykłady użyć takich słów jak *rektor*, *doktor*, *profesor* czy *dyrektor* i użyć umniejszających znaczenie słowa, typu *dyrektorka* (w przedszkolu), *profesorka* (w szkole, nigdy na uczelni!). Badania językoznawcze pokazują, że istnieje w języku bardzo rzadko używane słowo *brokerka*, ale opisujące w sposób potoczny działalność zawodową *brokera*. Innym przykładem „przyswojonego” na gruncie polskim słowa może być:

- *klon* – *klony* – *klonować* – *klonujemy* – *klonujecie* itp.

W języku bułgarskim słowo nowo powstałe bądź nowo zapożyczone i zaakceptowane przez użytkowników otrzymuje w systemie języka rodzajniki i często, choć nie zawsze, liczbę mnogą. Przyjrzyjmy się temu samemu przykładowi:

- *блог* – *блогът* – *блога* – *блогване* – *блогването* – *блогинг* – *блогирам* itp.,
- *брокер* – *брокерка* – *брокери* – *брикерите* – *брокериране* itp.,
- *клонирам* – *клониране* – *клонираш* – *клониран* – *клонираме* – *клонирането* – *клонинг* itp.

Ciekawym przykładem dawniejszego bułgarskiego neologizmu (dziś powszechnie znanego), będącego skrótcem i posiadającego rodzajnik, jest:

- *егене* – *егенемо* (odpowiednik polskiego skrótcowca PESEL).

W proponowanej, stosowanej i opisanej w książce metodzie „sprawdzania” nowych leksemów należy uwzględnić pewne odstępstwa (o tym także w kolejnych rozdziałach niniejszej monografii, por. np. rozdział 8 – podrozdział 8.5.). Nie istnieje bezwyjątkowa metoda badań nad neologizmami – ma to związek z ich aktualnie nieustabilizowaną językowo sytuacją, nieobecnością w słownikach objaśniających [por. Sękowska 2012: 98]. Ich właściwości szybko się zmieniają, np. wtedy, kiedy nowe, zapożyczone słowo ma jedynie liczbę pojedynczą, a z czasem, kiedy jego popularność wzrasta, poszerza się jego rodzina wyrazów: powstaje liczba mnoga (lub odwrotnie – od zapożyczonego w liczbie mnogiej słowa tworzona jest liczba pojedyncza), stopniowo, w związku z wprowadzaną koniugacją i deklinacją, dodawane są końcówki fleksyjne. „Jak wiadomo, z adaptacją słowotwórczą obcych jednostek nie zawsze idzie w parze ich pełna asymilacja: fonetyczna, ortograficzna, fleksyjna, składniowa, semantyczna, a także pojęciowa. Nie ma też zależności między stopniem adaptacji słowotwórczej zapożyczenia a jego aktywnością jako podstawą gniazda słowotwórczego; wielkość, zakres i wewnętrzna struktura gniazd zależą przede wszystkim od czynników pozajęzykowych (zewnętrznych), decydujących o żywotności zapożyczeń i stopniu ich utrwalania w języku polskim” [Waszakowa 2011: 11, por. też. Waszakowa 2010a].

Zdaniem Michońskiego, neologizmy, podobnie jak inne elementy języka, winny być analizowane w związku z uwzględnieniem poziomu przynależności do danej kategorii [por. też Michoński 1992].

Wraz ze wzrostem częstotliwości użycia zarówno „neologizmy «właściwe», jak i te będące niedawnymi zapożyczeniami, stopniowo utrwalają się w strukturze i zaczynają funkcjonować jako skonwencjonalizowane jednostki językowe” [Michoński 1992: 263].

Moim zdaniem warto przyglądać się wszystkim ustabilizowanym i niestabilizowanym jednostkom języka. Zgadzam się zatem z Teresą Smółkową, że „neologizmy umożliwiają [...] poznanie zarówno procesów językowych (głównie w zakresie słowotwórstwa, semantyki), jak i tych czynników pozajęzykowych, które mają największy wpływ na procesy zachodzące we współczesnej leksyce [...]” [Smółkowa 2009: 264]. Warto pamiętać, że prawie każde słowo było kiedyś neologizmem.

„Wyraz znaczy w konkretnym kontekście i to właśnie kontekst każdorazowo determinuje jego znaczenie” [Smółkowa 2001c: 40].

2.4. Podsumowanie

W niektórych państwach *neologizmy* powstają w najważniejszych gronach rad językowych, które w trosce o przejrzystość własnego języka szukają nowych terminów, by uniknąć zapożyczeń z języków obcych. Najlepszym przykładem takiego postępowania mogą być Czechy, Finlandia czy Francja. W analizowanych w książce dwóch językach słowiańskich (polskim i bułgarskim) dochodzi do takiej sytuacji, kiedy nowe jednostki leksykalne wchodzą do użycia poprzez wymyślenie nowego słowa albo poprzez zapożyczenie, a derywacja jest najpopularniejszym sposobem bogacenia i różnicowania słownictwa. Ta „naturalna” sytuacja nie chroni jednak przed wprowadzaniem licznych elementów slangowych, których znaczenie rozpowszechnia się w środowiskach innych niż te, z których się wywodzą, przez co język staje się czasem trywialny (także z powodu infantylizmu współczesnych wypowiedzi spowodowanego brakiem logiki, śmiesznościami, niewybrednością używanych określeń [np. w reklamach, por. Handke K. 2008a: 305]).

Analogie¹⁸

W artykule *Współczesna polska rzeczywistość językowa i jej badanie* Stanisław Gajda [Gajda 1999] wśród najistotniejszych cech w kontekście rozwoju języka polskiego wymienił ekonomizację, kompletację,

¹⁸ Satoła-Staśkowiak 2013b: 27–28.

repartycję, nobilitację i unifikację – jako najważniejszą cechę związaną z leksyką.

Należy zauważyć, że cechy te nie ograniczoniczają się wyłącznie do języka polskiego. Inne słowiańskie języki (w tym bułgarski czy rosyjski) są pod tym względem dość podobne. Asymilują wiele nowych słów z dziedziny ekonomii, prawa, medycyny i nauk technicznych, przyswajają też popularne anglojęzyczne zwroty potoczne. Liczba utworzonych corocznie słów i liczba leksemów zapożyczanych z języka angielskiego są w każdym z dwóch języków zbliżone, choć nieidentyczne.

Odmienności¹⁹

Andrzej Markowski [Markowski 2006] stwierdza: „Współczesna leksyka wymaga od badacza, a także od każdego świadomego użytkownika [...], przede wszystkim obserwacji i analizy, oceny zaś – choć często narzucające się i prowokujące do sądów o upadku współczesnej polszczyzny – powinny być wyważone i brać pod uwagę wszystkie wymienione [przez Markowskiego, Gajdę i Dubisza – dopisek autorki] czynniki i tendencje”.

Zgadzam się z tą sugestią i zwracam jedynie uwagę na to, że mimo ogromnej aktywności w tworzeniu i zapożyczaniu nowych słów przez opisywane w artykule języki użytkownicy języka bułgarskiego wydają się nieco mniej odporni na anglojęzyczne wpływy, podczas gdy użytkownicy języka polskiego przejawiają duże zainteresowanie pożyczkami językowymi. Uważny obserwator może zauważyć w **języku bułgarskim** wyjątkową popularyzację np. takich słów jak *даунлоад*, *даунлодвам*, *атачмънт*, *блѹмѹѹѹм* itp., podczas gdy w **języku polskim** częściej asymilowane są słowa, które nie mają polskiego odpowiednika, najczęściej wtedy, gdy opisujemy nowe urządzenia, takie jak *laptop*, *tablet* czy *palmtop*. W innych przypadkach często wykorzystuje się istniejące w systemie języka polskiego słowa, por. *pobierz*, *pobierać*, *załącznik*, ale też *bluetooth* (choć z zachowaną oryginalną pisownią, co może świadczyć o braku pełnej akceptacji w systemie języka polskiego) itp. [Satoła-Staškowiak 2013b: 27–28].

Opis nowych formacji, w tym formacji rzeczownikowych (których wśród neologizmów jest najwięcej), i analiza zapożyczeń leksykalnych mogą stać się nieocenionym źródłem informacji o nowej leksyce. Pokazują one kontakty kulturowe języka polskiego i języka bułgarskiego z innymi językami. Znajomość wydarzeń historycznych zaistniałych z udziałem Polaków czy Bułgarów na terenach ich państw może posłużyć jako narzędzie wspierające analizę dotyczącą powstawania i umierania

¹⁹ Tamże.

słownictwa. Językoznawcy nie tylko zajmują się cechami gramatycznymi nowej leksyki, lecz także tworzą na jej podstawie tzw. kręgi tematyczne przejmowanego i nowo tworzonego słownictwa. Nowe słowa pokazują stosunek do otaczającej nas rzeczywistości, mogą też być np. „świadectwem postawy ksenofobicznej społeczeństwa” [Tokarski 2001: 357], kiedy w procesie zapożyczeń niektórych słów widać tendencję do niepożyczania z konkretnych języków, jak to się dziś dzieje z zapożyczeniami z języka rosyjskiego czy niemieckiego do języka polskiego i języka tureckiego do języka bułgarskiego. Inne badania nad nową leksyką mogą wskazać modę językową na zapożyczenia z konkretnego języka.

Rozdział 3

Współczesne tendencje polszczyzny i bułgarszczyzny

3.0. Polityczne i cywilizacyjne przemiany współczesnego świata nierozzerwalnie łączą się z wyjątkowo szybkimi zmianami w języku. Rok 1989²⁰ i lata kolejne uznawane są w Polsce, w Bułgarii oraz w wielu innych krajach za czas zauważalnego przyspieszenia rozwoju słownictwa i nowych tendencji językowych. W Polsce i w Bułgarii powstały tysiące nowych znaczeń i setki całkowicie nowych słów wynikających z rozwoju technicznego i informacyjno-komunikacyjnego, ale również ze zmian ustrojowych państw, w których po roku 1989 zaczął kształtować się nowy ustrój – demokracja. Językoznawcy zauważają, że obecny moment jest najbardziej produktywnym w historii językoznawstwa w ogóle [por. np. Miodek 2000; 2012; Kirova 2001; 2004; Kita 2007; Blagoeva 2013; Videnov 1997].

Warto z uwagą przyrzeć się współczesnym tendencjom w języku polskim i bułgarskim, by zdać sobie sprawę z procesów, których jesteśmy świadkami. W tym rozdziale zajmiemy się opisem języka (jego płaszczyzną *parole*) w odniesieniu do spontanicznej, dynamicznej komunikacji codziennej. Obszar podlegający obserwacji dotyczy głównie pierwszych trzynastu lat XXI wieku, ale z powodu elastycznych granic i braku wyraźnej cezury, zwłaszcza dla tak krótkiego okresu, niektóre analizowane tu przykłady spontanicznego, żywego języka Polaków i Bułgarów odnosić się mogą do dłuższego okresu umotywowanego podobnymi tendencjami w komunikacji społecznej i komunikacji językowej (czyli nawet kilkunastu lat wstecz, od 1989 roku do dziś).

²⁰ Różne ramy czasowe proponowali dotychczas badacze neologizmów. Halina Jadacka (w pracy z roku 2001) wyróżnia neologizmy powojenne, postalinowskie i z czasu III Rzeczypospolitej. Rodzoch-Malek przypomina za to, że w *Morfologii* Grzegorzewskiej, Laskowskiego i Wróbla (str. 388 w wydaniu z 1998 roku) nowa jednostka stawała się neologizmem, gdy została odnotowana w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego. Krystyna Waszakowa uznaje za nowe jednostki wyrazy z lat 1985–2004 [por. Waszakowa 2005]. Dla Smółkowej najnowsze słownictwo to to sprzed ostatnich 20 do 30 lat, podobnie sądzi Jan Miodek, który uznaje rok 1989 za czas zasadniczych zmian w języku. Z tym podejściem zgadzają się bułgarscy językoznawcy, np. Blagoeva, Kolkovska, Baltova, Choroleeva i inni.

Wyznaczony czas – lata po 1989 roku i kilkanaście kolejnych XXI wieku – są tu okresem umownym.

3.1. Jan Miodek w swoich pracach, programach telewizyjnych [por. Miodek 2010a] i wykładach²¹ dotyczących „najmłodszego” języka polskiego zauważa **ogromną rolę języka młodych ludzi** w kształtowaniu się współczesnego języka polskiego: „po roku 1989 uderzająca jest wyrazistość i ekspansywność języka najmłodszych pokoleń” [Miodek 2012]. Ten rozwój odnotowują wszyscy badacze koncentrujący się na obserwacji językowego świata współczesnego, ich refleksje podkreślają takie prace językoznawcze jak *Nowy słownik gwary uczniowskiej* pod red. Haliny Zgółkowej [Nowy słownik gwary uczniowskiej 2004], *Hip Hop. Słownik* Piotra Flicińskiego i Stanisława Wojtowicza [Hip Hop. Słownik 2007], *Słownik Hip-Hopu* Karoliny Kościłkiej [Słownik Hip-Hopu 2006], *Slang UG* pod red. Macieja Widawskiego [Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego 2010] oraz *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny* autorstwa Bartka Chacińskiego [Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny 2005] czy *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny* [Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny 2003] tego samego autora. Nieocenionym źródłem wiedzy o najnowszych słowach są słowniki internetowe jak, np. *Miejski słownik slangu i mowy potocznej* [Miejski słownik slangu i mowy potocznej], *Słownik studencki* [Słownik studencki], *Słownik studenta* [Słownik studenta], książka *Socjologia języka* Kwiryny Handke [Handke K. 2008b] czy rejestry nowego słownictwa opracowywane pod redakcją Teresy Smółkowej [Smółkowa (red.) 1998; 1999; por. np. Smółkowa 2013] czy Danuty Tekiel [Tekiel 1988; 1989]. Gromadzone w nich słownictwo podlega uzupełnianiu na bieżąco uzupełniane i dzięki temu nie jest opóźnione w stosunku do rzeczywistości językowej korzystających z nich użytkowników. O najnowszym języku bułgarskim czytamy w *Съвременен тълковен речник на български език с приложения, трето издание* autorstwa Burova, Bondžołovej, Ilievej, Pechlivanovej; *Речник на новите думи в българския език, първо издание* [Rečnik na novite dumi v bulgarski ezik] autorstwa Pernińskiej, Blagoevej, Kolkovskiej; w *Неологичен речник* [Neologičen rečnik 2003] autorstwa Bondžołovej, *Bułgarsko-polskim słowniku leksyki potocznej* [BPSLP 2011; BPSLP 2013] opracowanego przez Sotirova, Mostowską i Mokrzycką, a także *Речник на неологизмите в новогovor* [Rečnik na neologizmite v novogovor]. Nieocenionym źródłem informacji

²¹ 2 stycznia 2012 r. prof. dr hab. Jan Miodek był gościem Wydziału Filologicznego UŚ. Jego wystąpienie nosiło tytuł *Polszczyzna najmłodszych pokoleń* [Miodek 2012].

są również polskie i bułgarskie korpusy językowe [por. np. Korpus PWN; Korpus referencyjny języka polskiego PELCRA; Korpus Języka Bułgarskiego IBE BAN; Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski] (autorka niniejszej pracy w ramach europejskiego projektu CLARIN współtworzy *Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski* [Satoła-Staśkowiak, Duszkin 2011]) oraz fora internetowe²².

Dominacja języka młodzieżowego i języka subkultur jest ostatnio powodem powstawania wielu prac językoznawczych. Warte podkreślenia ogromne dokonania leksykografów są rezultatem dużego zainteresowania zjawiskami leksykalnymi i morfologicznymi języka polskiego. **Współczesny język polski z łatwością dopuszcza potoczny**²³, które umiejętnie wplatają się do języka ogólnego. Przykłady takiego zjawiska obserwowane są nader często w komunikacji oficjalnej, np. programach publicystycznych, programach porannych, publicznych wypowiedziach polityków, czyli tam, gdzie jeszcze paręnaście lat temu nie było to możliwe. Nie dziwią słowa: *bajerować* (uwodzić, ale też konfabulować), *gadać* (mówić, rozmawiać), *bulić* (płacić), *ciupa* (więzienie), *wykon* (wykonanie), *zalka* (zaliczenie), *marycha* (marihuana), *łapa* (w odniesieniu do ręki ludzkiej), *łeb* (głowa), *obalić* (wypić alkohol), *ziomek* (kolega, którego dodatkowo darzymy szacunkiem), *kasa* (pieniądze) itp. wplecione nawet do oficjalnej rozmowy.

Petar Sotirov we *Wstępie* do wydanego w 2011 roku *Bułgarsko-polskiego słownika leksyki potocznej* przywołuje słowa Małgorzaty Kity [Kita 1991: 81–99] i Michaiła Videnova [Videnov 1997: 176] określające obecną sytuację w Polsce i Bułgarii (ale także w innych krajach) jako „ekspansję potoczności” bądź „rewolucję stylistyczną”. W polszczyźnie potocznej dostrzec można dużą liczbę popularnych ekspresywizmów. Modne dziś ekspresywne potoczny wypierają całą grupę bardziej precyzyjnych bliskoznacznych określeń [Milewska-Stawiany 2005]. Przykładem może być tu wywodzący się z żargonu narkomanów przymiotnik *odlotowy*, zastępujący we współczesnym języku polskim określenia takie jak *atrakcyjny*, *ciekaw*, *doskonały*, *fascynujący*, *frapujący*, *niebanalny*, *niezwykły*, *pasjonujący*, *pierwszorzędny*, *porywający*, *świetny*, *wspaniały* [Videnov 1997: 176].

Porównajmy poniższe przykłady neologizmów (głównie neosemantyzmów) o charakterze potocznym, np. przysłówki: *grubo* (nieźle), *słabo*

²² Por. np. <http://www.forum-informatyka.net/>; <http://www.math10.com/informatika/wiewtopic.php?t=3795>.

²³ Język potoczny „wchodzi w nowe rejestry”. Powodem jest świadome „dążenie do rozhermetyzowania polszczyzny oficjalnej powojennego pięćdziesięciolecia (po roku 1989 określanej mianem *peerelowskiej*), albo w imię lansowanej przez nie postawy luzu przejętej z Europy Zachodniej i Ameryki” [Waszakowa 2011: 3].

(kiepsko, mizernie), *syto* (wyrażenie oznaczające zadowolenie), *spoko*, *spox* (spokojnie); czasowniki: *banglać* (działać), *sapać* (mieć do kogoś pretensje), *ogarniać* (rozumieć coś, panować nad sytuacją), *obczajać* (ogłądać, orientować się), *ubić* (przesunąć się, zrobić miejsce), *lansować* (szpanować, chwalić się, popisywać), *ściemniać* (zatajać prawdę, konfabulować), *czaić* (rozumieć), *lampić się* (wpatrywać się, gapić się na coś), *wymiatać* (być najlepszym w czymś); rzeczowniki: *cienias* (ktoś słaby fizycznie bądź psychicznie), *banan* (szeroki uśmiech), *beka* (śmieszna sytuacja), *dziunia* (ładna dziewczyna), *flota* (pieniądze), *żał* (coś przykrego), *gastrofaza* (głód), *kwadrat* (mieszkanie lub dom), *ośka* (osiedle), *tapeta* (makijaż), *waksy* (wagary); wyrażenia: *w pytę* (świetnie), *z buta* (pieszo); przymiotniki: *cacany* (ładny – głównie o dziecku, ale też ironicznie o mężczyźnie), *zarąbisty* (niesamowity), *odjechany* (1. świetny, fajny ‘wyrażający zachwyt’; 2. odrealniony), *odlotowy* (porywający), *wypasiony* (świetny, wspaniały, fajny ‘wyrażający zachwyt’), *czadowy* (ekstra, świetny), *czaderski* (synonim słowa *czadowy*), *cienki* (1. bezwartościowy; 2. brzydki; 3. słaby), *słaby* (kiepski, byle jaki), *syty* (dobry, udany), *wyczesany* (fajny, modny) [Miejski słownik slangu i mowy potocznej; Szkolny słownik gwary uczniowskiej].

Przykłady użyc:

- *Patrz jak Monika **lansuje się** tą nową **komą***²⁴.
- *Ale **odjechana** muza!*²⁵
- ***Obczajasz** ten telefon?*²⁶
- *Co tam w szkole? – **Żał...***²⁷
- *Z jakiej jesteś **ośki**?*²⁸
- *Głównym zajęciem było **ściemnianie**.*
- *Tak, **ściemniać** w wojsku można nauczyć się bardzo dobrze*²⁹.

W języku bułgarskim popularne wyrazy potoczne pochodzą z bułgarskiej leksyki żargonowej, najczęściej z języka młodzieżowego. Są to słowa pierwotnie funkcjonujące w ściśle określonych grupach społecznych, które następnie, dzięki rozpowszechnieniu, przedostają się do języka potocznego, a bywa, że również ogólnego. Przykładami bułgarskich neologizmów³⁰

²⁴ Miejski słownik slangu i mowy potocznej.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Korpus PWN.

³⁰ Celowo nie rozgraniczono w przykładach słów będących nowymi leksemami od neosemantyzmów. Problem ten szczegółowo przedstawiono w rozdziale 5.

o charakterze potocznym są³¹ najliczniej reprezentujące grupę rzeczowniki: *мътпа* (pol. *dresiarz*), *мътпеса* (pol. *dresiarza* 'kobieta dresiarza'), *чернодрешко* (pol. sędzia piłkarski 'sędzia ubrany w czarną koszulkę'), *балкон* (pol. *zderzaki*, *balony* 'piersi'), *бойлер* (pol. *bojler*, *spaślak* '1. grube, kłoc; 2. idiota, kretyn'), *мийнка* (pol. *nastka* 'nastolatka'), *динозавър* ('piosenkarz z długoletnim doświadczeniem scenicznym'), *враг* (pol. *kark* 'człowiek silny, ale ograniczony intelektualnie'), *феницина* (pol. 'uczucia do kogoś kochanego, umiłowanego'), *бомба* (pol. *bomba*, *czad* 'zachwyć'), *инфекция* (pol. *infekcja* 'nieprzyjemność'), *терминатор* (pol. *terminator* '1. człowiek wyjątkowo dobry w jakiejś dziedzinie; 2. zabójca'), *снек* (pol. *stres*), *въздых* (pol. *pustak* 'człowiek mierny'), *червен* (pol. *czerwony* 'należący do obecnej lub byłej partii komunistycznej'), *мпенач* ('1. człowiek budzący podziw; 2. morderca'), *изхвърляне* (pol. *wazeliniarstwo* 'schlebianie, podlizywanie się'), *бабкане* (pol. *ciupcianie* 'miłość fizyczna, seks'), *стафар* (pol. *narkoman*), *гьотфери*³² (pol. *ciota* 'pasywny homoseksualista'), *стационарка* (pol. *stacjonarka* 'telefon stacjonarny'), lub inne często ironiczne³³: *слушалка* (pol. *donosiciel*, *agent*), *буратинча* (pol. *rzeźbić*, *zmyślać* 'kłamać'), *наколенка* (pol. *wazeliniarz* 'pochlebca'), *отворко* (pol. *otwarty*, *aktywny* człowiek), *мутурутка* (pol. *telefon komórkowy*), *шаман* (pol. *szaman* 'osoba publiczna mająca wpływ na innych'), *стѣкмист* (pol. 'pracownik przygotowujący fałszywe dokumenty, sfingowane dane statystyczne'), *снобар* (pol. *snob*), *скромняга* (pol. *skromniś* 'człowiek skromny'), *силиконка* (pol. 'kobieta posiadająca silikonowy biust'), *сануниада* (pol. *tasiemiec* 'serial radiowy czy telewizyjny'); czasowniki: *ужилвам* (pol. 'okradać, ograbiać'), *зарибявам* (pol. 'przyciągać, łąpać kogoś, robić z kogoś stałego klienta sprzedając mu produkt taniej lub darmo lub zjednywać kogoś, przyciągać do partii, sekty itp.³⁴'), *бофя се* (pol. *buchać* 'ćpać'), *набофя се* (pol. *nabuchać się* 'naćpać się'), *буратинча* (pol. *kłamać*), *снасям* (pol. *kablować* 'donosić np. na policję'), *изритвам*³⁵ (pol. *wysiudać*, *wykopsać* 'wyrzucić, wygonić'); przymiotniki takie jak: *хипарлив* (pol. 'mający wygląd hipisa'), *емовски* (pol. *emowski* 'odnoszący się do emo'), *жѣмбав* (pol. 'posiadający zepsute zęby'), *тотален* (najlepszy, niezastąpiony) czy frazeologizmy: *слагам*

³¹ Przykłady z: *Bułgarsko-polskiego słownika leksyki potocznej* [BPSLP 2011] i z elektronicznego słownika *Речник на неологизмите в новогovor* [Rečnik na neologizmite v novogovor] oraz z *Неологичен речник* [Neologičen rečnik 2003].

³² BPSLP 2011.

³³ Blagoeva 2012a.

³⁴ Przykład pochodzi z artykułu Sii Kolkovskiej, por. Kolkovska 2008.

³⁵ Tamże.

наколенки (pol. *być wazeliniażem* ‘podlizywać się’), минавам на левия тротоар (на левия бряг) (pol. ‘stawać się homoseksualistą’), въртя зеврека (pol. *kręcić kółkiem* ‘być zawodowym kierowcą’).

Приkłady użyć:

– Снощи **бабка** ли?³⁶

– Голям си **бойлер**, бе!³⁷

– Вчера така **се набофих**, че направо да не ти разправам³⁸.

– Тоя къв е **жъмбав**, арматура ше ти изправи с тая уста!³⁹

– **Буратинчаи** ли или не **буратинчаи**?⁴⁰

Postępująca potoczność (ale też brutalizacja i wulgaryzacja) aktów komunikacyjnych ośmiela użytkowników języka do podobnych zachowań komunikacyjnych – dotyczy to nawet tych osób, które wcześniej odnosiły się do takich zachowań sceptycznie. Jednym z powodów może być tu „moda na luz”⁴¹ propagowana przez media, głównie przez dziennikarzy, chcących najprawdopodobniej złagodzić dystans między odbiorcą a nadawcą w celu zbudowania więzi między nimi [Kita 2007: 33–45]. Poniższe, pochodzące z polskich mediów, przykłady ilustrują opisane zjawisko.

Wiedziałam, że będzie **ślabo**, kiedy panią zobaczyłam. Wiedziałam o tej przemianie, ale tego się nie spodziewałam⁴².

Jeśli mi się skalpel omsknie i **polec**i po oku, to będzie **ślabo**⁴³.

Slucham od dwóch dni tego utworu i zawsze mam **mega banana** na twarzy⁴⁴.

Badacz języka Kazimierz Ożóg twierdzi: „Potoczność stała się ostatnio w badaniach językoznawczych, także antropologicznych, kulturoznawczych, filozoficznych, logicznych, socjologicznych bardzo ważną kategorią i stanowi przedmiot dociekań. W ciągu ostatnich 20 lat nastąpiło wielkie przewartościowanie polszczyzny potocznej, a badacze nie tylko odeszli od jej negatywnej oceny, ale wprost przeciwnie, wielu językoznawców sądzi, że styl potoczny jest pierwszym i podstawowym stylem języka polskiego. Kategoria potoczności stała się modna, a elementy tego stylu i sposobu mówienia (przede wszystkim myślenia) przenikają do innych stylów oficjalnych” [Ożóg 2003a: 309].

³⁶ *Речник на неологизмите в новогovor* [Rečnik na neologizmite v novogovor].

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Miodek 2012.

⁴² Cytat z wypowiedzi Jolanty Pięnkowskiej (w programie „Dzień Dobry TVN”, 15.05.2012).

⁴³ Cytat z wypowiedzi Marii Czubaszek („Pudelek”, 11.07.2012).

⁴⁴ Słowa redaktora prowadzącego muzyczną audycję w Programie 3 Polskiego Radia.

3.2. Wśród tendencji współczesnego języka polskiego zauważa się zasygnalizowaną wyżej **brutalizację i wulgaryzację języka współczesnego** w każdej jego odmianie, co niewątpliwie odróżnia współczesny język polski od tego przed rokiem 2000. Oczywiście, agresja werbalna nie jest zjawiskiem nowym, ale jej obecność w życiu publicznym zauważalnie przybiera na sile. „Poprzez media rozprzestrzenia się niewybredny i prostacki język polityków, nacechowany agresją i wulgarnością, zawieszający reguły moralno-etyczne, silnie stechnicyzowany, służący budowaniu mocnych, wyrazistych wizerunków; językowe zachowania osób publicznych dają niejako przyzwolenie innym w myśl zasady «przykład idzie z góry»” [Waszakowa 2011: 6].

Za przykład może posłużyć słowo *zajebiście* (świetnie) i jego wariant: *zajefajnie* – Jan Miodek zaznacza: „*Zajebiście?* To słowo jest obrzydliwe i pochodzi od paskudnego czasownika na «jot». Dostają gęziej skórki! I to już nawet nie o to chodzi, że mamy przyzwolenie społeczne na jego używanie i wszyscy wymawiają je z uśmiechem, jakby nie wiedzieli, od jakiego wyrazu pochodzi! To słowo jest tak obrzydliwe fonetycznie, że nawet gdyby znaczyło *aksamitny*, to bym go nienawidził!”. Dodatkowo, co zaskakujące, ten robiący karierę w języku młodych Polaków wulgaryzm używany jest w kontekście pozytywnym, dla odzwierciedlenia zachwytu i akceptacji, podczas gdy większość ma charakter pejoratywny, co daje się zaobserwować w przypadku takich neologizmów, jak rzeczowniki: *madafaka* (1. skurwysyn; 2. człowiek odważny), *uchył* (osoba niepełnosprawna umysłowo); wyrażenia: *z dupy* (1. coś bez sensu; 2. idiota), *w pizdu* (bardzo daleko), *padać na cyce* (być strasznie zmęczonym), oraz wulgaryzmy będące efektem cięć morfologicznych, takie jak: *wkurw* (od wkurwić: silne zdenerwowanie, wściekłość) – więcej takich przykładów opisano w podrozdziale 2.4.

Język bułgarski posiada dużą reprezentację słów wulgarnych. W tej kwestii jest równie „twórczy” jak język polski, z tą różnicą, że żaden z wulgaryzmów nie stał się w języku bułgarskim tak popularny jak opisywane wyżej i bardzo często używane polskie słowa *zajebisty* czy *zajefajny*. Brak mody na konkretne słowo potwierdzany jest przez badany materiał językowy – korpusy językowe i prowadzone, dokumentowane rozmowy z Bułgarami oraz strony internetowe skupiające młodych użytkowników wokół różnych istotnych dla nich tematów (technicznych, muzycznych itp.). Wulgaryzmy w języku bułgarskim przedostają się do języka oficjalnego z podobnym natężeniem jak dzieje się to w Polsce i z tych samych powodów, z których za najważniejszy należy uznać emocjonalność wypowiedzi, por. bułg. *идеот* идея+идиот (pol. negatywnie o człowieku kierującym się

ideami), *нич* (pol. *koleś*) *копеле* (pol. *drań, skurwysyn*), *пънеш* (pol. *tępak*), *балък* (pol. *głupek*).

Kirył Dimčev [Dimčev 2009] zwraca uwagę, że współczesny język bułgarski pełen jest „chamstwa, cynizmu, wulgarności, nieuprzejmości”. Jego zdaniem powodem brutalizacji i wulgaryzacji wypowiedzi może być, poza emocjonalnością, „dążenie do oryginalności i «niepowtarzalności» wypowiedzi”. Opisuje jako niedopuszczalne pojawiające się ostatnio tytuły w mediach, które, niezależnie od specyficznych funkcji mediów, przekraczają ustalone normy językowe: *Езати ситуацията!*; *Кика е велик играч и нич*; *В техникума – само ничове!*; *Медици топят болни бачкатори*; *Рени врътна трио с Орлин и Свиначов*; *Кютек на детски мач*; *Седемгодишен ходи с патлак в училище*; *Сърбето Боян спаси главата на Рийкард*⁴⁵.

3.2.1. Należy rozgraniczyć umyślne i nieumyślne użycie niektórych słów. Odróżnienie tego rodzaju wypowiedzi nie jest problematyczne, ponieważ wypowiedziom nieumyślnym towarzyszą najczęściej skrepowanie nadawcy komunikatu i przeprosiny po „wulgarnej” wypowiedzi.

*Gdyby ci liberałowie PiS-owcy przystąpili do Platformy, to byśmy mieli, kurwa... Ups! Przepraszam*⁴⁶.

Słowa o wysokim stopniu wulgarności wypowiedziane celowo „robią karierę” w obu językach i wśród wszystkich grup społecznych, niestety także wśród ludzi wykształconych⁴⁷. Bywa, że wykształceni autorzy tekstów zawierających wulgaryzmy starają się tłumaczyć ich użycie np. „konwencją”, jakiej te teksty dotyczą. Tak stało się z prezentowanym w przypisie fragmentem artykułu Marty Karaś i Ilony Witkowskiej⁴⁸. O tym, że „konwencja” ta jest niezrozumiała dla wielu osób z tego samego środowiska, świadczą reakcje odbiorców takich tekstów, w tym dziennikarzy. W przypadku cytowanego w przypisie fragmentu artykułu z *Przekroju* głos zabrali, np. Karolina Korwin-Piotrowska, Paweł Lisicki i Bartek

⁴⁵ Przykłady cytowane za Dimčevem, pochodzą z dzienników wydawanych w Sofii.

⁴⁶ Takie zdanie wypowiedział w programie na żywo prowadzący „Drugie śniadanie mistrzów” Marcin Meller.

⁴⁷ *No i wybrali chuj, który donosił wojskowym na lewicujących księży* – napisała ostatnio na swoim profilu dyrektorka teatru.

⁴⁸ *Nie tylko nie musimy lykąć waszych dowcipów sklejonych z gówna za pomocą ejakulatu, możemy wam też powiedzieć, że mamy was w dupie, jesteście do pizdy i wypierdalać*. [...] Wojewódzki z tym drugim pajacem powinni zniknąć z polskiej popkultury. *Wypierdalać natychmiast!* – cytaty z artykułu Marty Karaś i Ilony Witkowskiej pt. *Taka, kurwa, konwencja*, krytykującego Kubę Wojewódzkiego i Michała Figurskiego. Tekst ukazał się w „Przekroju” nr 27/2012, zawiera w sumie 24 wulgaryzmy; por. <http://www.press.pl/news/prasa/pokaz/39365,Przekroj-opublikowal-tekst-pelen-wulgaryzmow>.

W każdym razie należy podkreślić, że niezależnie od mody na wulgaryzację i brutalizację widoczna jest lekceważąca postawa wobec ogólnie ustalonych zasad zachowania werbalnego i postępowania w ogóle⁵⁰.

⁴⁹ Tamže.

⁵¹ „Wysokie obcasy”, nr 3, lipiec 2013, s. 58.

бос (od ang. boss – ‘szef’), байк (od ang. bike – ‘rower’), чилайм (od ang. chill-out – ‘pełen relaks’), фитнес (od ang. fitness – ‘sprawność fizyczna’), флаш (od ang. flash memory – ‘pamięć flash’) клип (ang. clip – ‘klip, zjawka, migawka’), джакузи (od włoskiego nazwiska wynalazcy), бунджи (ang. bungee – ‘elastyczna lina’), хайтек (ang. hi-tech – ‘związany z nowoczesną techniką’), хайфу (ang. hi-fi – ‘wysoka jakość, wysoka wierność’), шопинг (ang. shopping – ‘zakupy, kupowanie’), куул (od ang. cool – ‘świetny, wyluzowany, powalający’).

– Czy jeszcze tylko piątek i relaks trans?

– E tam, ja mam **czilałt** cały tydzień⁵².

– Idziemy coś chlusnąć?

– Chętnie, ale ty stawiasz, bo ja nie mam **keszu**⁵³.

– Idziesz dzisiaj na **bajka**?– Jasne⁵⁴.

Ten staż jest teraz dla mnie **number one**!

Baśka, dzięki ci za **help**!⁵⁵

Ten samochód to **full wypas**!

Pracowaliśmy **full time**.

Było **full** rzeczy dla ciebie, a ty nie przyszłaś!⁵⁶

Jestem cały **happy**!⁵⁷

Po tych ćwiczeniach miałam taki **power**, że byłam w szoku!

Wow, pomyślałem, przecież już mamy kongresy mężczyzn, nazywają się targami samochodowymi!⁵⁸

WOW! Mój profil został odwiedzony 58 razy w jeden dzień! Widzę, że mam całkiem dużo podglądaczy. **LOL!**⁵⁹

On jest **mega** przystojny!⁶⁰.

Wspomniana już dominacja wyrazów obcych w językach polskim i bułgarskim może wyrażać się też w odniesieniu (często żartobliwym) do języka angielskiego⁶¹. W języku polskim jako przykłady można przywołać czasowniki: *kolnąć* (od ang. call), *tokować* (od ang. talk), *lukać*

⁵² Cytaty z artykułu M. Karaś i I. Witkowskiej pt. *Taka, kurwa, konwencja*, „Przekrój” nr 27/2012.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Zasłyszane.

⁵⁶ Zasłyszane.

⁵⁷ Zasłyszane.

⁵⁸ „Wysokie obcasy” nr 2, maj, 2013 s. 138.

⁵⁹ Facebook.

⁶⁰ Słowa dziennikarki Jolanty Pieńkowskiej wypowiedziane w porannym programie „DDTVN” 18.06.13 r.

⁶¹ Jan Miodek wspomina o tym podczas wykładu pt. *Polszczyzna najmłodszych pokoleń*, Wrocław 2012.

(od ang. *look*), *lajkować* (od ang. *like*) czy wykorzystywane w znaczeniu czasownikowym słowa: *sorka* (od ang. *sorry*, warianty derywacyjne: *sorki*, *sorewicz*), *dzięks* (jako wariant fonetyczny angielskiego słowa *thanks*); rzeczowniki: *afeterek* (od ang. *after*), *beforek* (od ang. *before*), *debeściak* (od ang. *the best*), *suepraśna* (od ang. *super*), *krejzol* (od ang. *crazy*), *lajcik* (od ang. *light*), *dżoba* (od ang. *job*), *skinol* (od ang. *skinhead*), *dredziarz* (od ang. *dreadlocks*) czy przysłówki: *lajtowo* (od ang. *light*), *kulowo* (od ang. *cool*) i ekwiwalentne do nich przymiotniki *lajtowy*, *kulowy* albo inny, robiący, wśród młodych ludzi, dużą „karierę” przymiotnik – *przehajpowany* (od ang. *hype*), będący dziś synonimem słowa *przereklamowany* itp.; w odniesieniu do innego języka niż angielski możemy znaleźć zdecydowanie mniej przykładów, por. np. *żenua* (od franc. *gêne*, ale w znaczeniu: ‘1. żenada; 2. żalosne zachowanie’). Z kolei w języku bułgarskim można zwrócić uwagę na czasowniki: *чатя* (od ang. *chat*, warianty pot. *чатвам*, *чаткам*), *браузвам* (od ang. *browse*), *ресвам* (od ang. *reset*), *блoжa* (od ang. *blogging*, warianty derywacyjne: *блогирам*, *блогвам*) rzeczowniki takie jak *бест* (od ang. *the best*) albo żartobliwe, jak *буринг* przysłówki, np. *гламурно* (od ang. *glamour*), a także przymiotniki, np. *бестов* (od ang. *the best*), *блогoв* (od ang. *blog*) itp.

Przykłady użyc:

pol. *I wsiadamy z powrotem, Dżery **tokuje** z kobietami, ja przylepiam się do okna*⁶².

pol. *Nawet nie pytaj! Jesteś **debeściak**!*⁶³

pol. *W pierwszych słowach **dzięks** za ten tytuł*⁶⁴.

pol. *Z wychowawcą **lajtowo** o seksie gadamy [...]*⁶⁵.

pol. – *Ty, widziałas? Tamten koleś ma różowe skarpetki :/*
– ***Żenua**...*⁶⁶

pol. – *Ej, Kaśka masz coś na koncie?*

– *No, trochę, a co?*

– *Dasz mi **kolnąć**?*

– ***Spox** :]*⁶⁷.

bułg. ***Реснах** си връзката с Мимето*⁶⁸.

bułg. *Идвай с нас да **браузваме** по „Витошка”*⁶⁹.

⁶² Korpus PBR.

⁶³ Korpus referencyjny języka polskiego PELCRA.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Facebook.

⁶⁷ Miejski słownik slangu i mowy potocznej.

⁶⁸ *Речник на неологизмите в новогovor* [Rečnik na neologizmite v novogovor].

⁶⁹ Tamże.

bułg. *На пазара сега излиза бестовия албум и това изглежда като логично. приключване на сценичните изяви на Еминем*⁷⁰.

bułg. *Като станах, реших да бложя, ама нямаше какво. Затова просто пуснах една снимка на кучето си*⁷¹.

W roku 2001 Stanisław Gajda zwrócił uwagę na pewną nierozważność w ocenie języka młodzieży, która tylko w określonych, zdaniem badacza, sytuacjach korzysta z angielskich zapożyczeń: „Obserwacja praktyki językowej ostatnich lat zwłaszcza młodego pokolenia (rozmowy towarzyskie, czaty, smsy) zdaje się potwierdzić tezę, że młodzież chętniej sięga po zapożyczenia angielskie. Pomijając zabawowo-snobistyczną komunikację pewnych środowisk młodych ludzi, w której obserwuje się przesadne nagromadzenie doraźnych często zapożyczeń, występują one przede wszystkim w rozmowach poświęconych nowej dziedzinie, co wymaga użycia nowych nazw. Rozmowy na tematy powszednie nie pociągają z reguły użycia anglicyzmów. Jednak w idiolektach niektórych rozmówców występuje skłonność do używania zapożyczonych wyrazów modalnych i wykrzykników (generalnie, sorry, wow) oraz do używania m.in. za źle tłumaczonymi reklamami i filmami – neosemantyzmów i błędnych konstrukcji gramatycznych [...]. Z reguły im lepsza znajomość angielskiego (już 16% Polaków zna angielski) i wyższe kwalifikacje intelektualne (wyższe wykształcenie, wyższy wiek), tym mniej zapożyczeń angielskich” [Gajda 2001: 56].

Tendencje rozwojowe języka w związku z silną dominacją wyrazów anglojęzycznych i tym samym tendencje do internacjonalizacji językoznawca Bogdan Walczak podsumowuje w następujący sposób: „Osobiście za bardziej od internacjonalizacji uzasadniony uważałbym tu termin okcydentalizacja, gdyż wszystkie opisane w literaturze naukowej przejawy tej tendencji odnoszą się do ekspansji języków zachodnioeuropejskich. W tysiącletnich dziejach języka polskiego wpływy Zachodu były – przynajmniej w pewnej mierze – równoważone przez wpływy Wschodu. Dziś jako użytkownicy polszczyzny od wschodu odwróciliśmy się plecami. Polszczyzna przełomu wieków jest tej postawy wiarygodnym świadkiem” [Walczak 2003: 95].

3.4. Potrzeba szybkiej komunikacji stanowi być może powód kolejnej tendencji zauważanej w polskiej komunikacji współczesnej – **ucięć morfologicznych**, używanych dotychczas we współczesnym języku polskim, choć dodatkowym źródłem jest też na pewno niedokładność zauważana

⁷⁰ РНДБЕ 2010.

⁷¹ Tamże.

w wymowie młodych ludzi. Cięcia morfologiczne widoczne są w języku polskim, np. w takich słowach jak⁷²: *komp* (komputer), *klima* (klimatyzacja), *pen* (od ang. pendrive), *wykon* (wykonanie), *graty* (gratulacje), *szacun* (szacunek), *ta* (tak), *no* (no tak – „tak” wraz z partykułą ma na celu wzmocnienie wypowiedzi), *nara* (na razie), *osiąg/osiągi* (osiągnięcie/osiągnięcia), *ziom* (ziomal), *info* (informacja), *akcept* (akceptować), *muza* (muzyka), *pozdro* (pozdrawiam), *spoko* (1. spokojnie; 2. dobrze), *dozo* (do zobaczenia), *cze* (cześć), *wporzo* (w porządku, dobrze), *impra* (impreza), *es* (sms), *bro* (browar), *koment* (komentarz), *akcept* (akceptacja, akceptować), *zbok* (zboczeniec), *spontan* (coś dziejącego się spontanicznie), *haluny* (halucynacje), *kom* (telefon komórkowy), *hera* (heroína), *katol* (katolik), *info* (informacja), *egzam* (egzamin), *koło* (kolokwium), *eko* (ekonomia), *informa* (informatyka), *admina* (prawo administracyjne), *bulwers* (bulwersować), *fryz* (fryzura), *hasz* (haszysz) i ich wariantach derywacyjnych⁷³, np. *kom/koma* (komórka, telefon komórkowy), *Wawal/Wawka* (Warszawa), *Wro/Wroc/Wrocek* (Wrocław), *siema/siemka/siemano/siemanko/siemaszko* (się masz, się macie⁷⁴); *hej/heja/hejo/hejka*; *nara/narazka/narka/narta* (na razie).

Przykłady użyc:

– To **nara**, ja zmykam!⁷⁵

Oby tylko w autokarze działała **klima**. No i jeszcze to sławne **wifi**. A na miejscu ma nie być burzy ani upału⁷⁶.

Nie mam przy sobie **komp**a, ale nie martw się, mam to wszystko na **penie**⁷⁷.

W języku bułgarskim cięcia morfologiczne, choć obecne, występują znacznie rzadziej, niż ma to miejsce w języku polskim, do takich wniosków prowadzi analizowany różnorodny materiał językowy⁷⁸. Przykładami wykorzystywanych w języku bułgarskim ucięć są, np. *инфо* (информация), *комп* (компютър), *комбо* (комбинирано), *хай* (хайтек), *дивиди* (дивиди

⁷² Por. Miejski słownik slangu i mowy potocznej.

⁷³ Por. też Miodek 2012.

⁷⁴ Określenie najprawdopodobniej pierwszy raz zostało użyte przez Ryszarda Riedla, zmarłego wokalistę grupy „Dżem”, por. też film biograficzny o wokaliście o takim właśnie tytule: „Sie macie ludzie”: <http://www.youtube.com/watch?v=t55VSB RJq50>.

⁷⁵ Korpus PELCRA.

⁷⁶ Por. Jacek Świąder, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokieobcasy/1,114377,12063126,Open_er_w_tym_roku_pierwszy_raz_na_zywo_na_YouTube_.html (03.07.2012)

⁷⁷ Zaskysane.

⁷⁸ Najnowsze słowniki, np. *Речник на новите думи в българския език* [РНДБЕ 2010]; korpusy językowe; literatura przedmiotu; własne, ankietowe badania przeprowadzone na naturalnych nościeliach języka bułgarskiego, rozmowy tematyczne prowadzone w Polsce i w Bułgarii, m.in. z panią dr Adrianą Kovachevą czy dr Julią Mazurkiewicz-Sułkowską.

плейър), *споко* i jego wariantem *спокс* (спокойствие). Nie wykształciły się skrócone odpowiedniki nowych, potocznych powitań – takie słowa jak polskie „siema” i „siemanko” itd. Bułgarzy wciąż pytają „długo”, np. *Как си?*, *Как е?*, *Как върви?*, *Как е хавата?*, *Какво ново?*. Od lat używane są słowa „здравей” lub „здрасти”. Poza żargonowym terminami nie funkcjonują ekwiwalentne skróty jak „narka” itd. Z obserwacji współczesnej leksyki bułgarskiej wynika, że nie ma w bułgarszczyźnie wielu ucieć, w komunikacji potocznej zamiast nich cierpliwie wymawiane lub zapisywane są całe wyrazy.

Przykłady użyć:

*Споко, човече! Можеш да говориш това, което мислиш, и какво искаш*⁷⁹.

*Спокс, всичко ще се уреди*⁸⁰.

*Прибирам се в къщи да си играйкам на компа в къщи*⁸¹.

3.5. Do współczesnego polskiego i bułgarskiego języka ogólnego absorbowana jest **terminologia specjalistyczna** – głównie techniczna, ale również medyczna, sportowa, ekonomiczna. **Język techniczny**⁸², szczególnie **informatyczny**, reprezentowany jest we współczesnym języku polskim i języku bułgarskim [Kirowa 2004] głównie za sprawą popularności Internetu, komunikatorów i portali internetowych i samego oprzyrządowania. Większość słów opisujących czynności dotyczące obsługi elektroniki czy nazywająca konkretne narzędzia elektroniczne powstała w języku angielskim, a do języka polskiego i bułgarskiego została w dalszej kolejności zapożyczona. W wielu przypadkach podczas asymilowania do języka nowych słów dochodzi do pełnych zapożyczeń – graficznych, nie tylko fonetycznych. Por. następujące przykłady jednych i drugich: pol. *sms*, bułg. *смс* (od ang. *sms*); pol. *mms*, bułg. *ммс* (od ang. *mms*); pol. *spam*, bułg. *снам* (od ang. *spam*); pol. *terabajt*, bułg. *терабайт* (od ang. *terabyte*); pol. *torent*, bułg. *торент* (od ang. *torrent*); pol. *folder*, bułg. *фолдер* lub *фолдър* (od ang. *folder*); pol. *chip*, bułg. *чип* (od ang. *chip*); pol. *czat lub chat*, bułg. *чам* (od ang. *chat*); pol. *webmaster*, bułg. *вебмастер* lub *вебмастър* (od ang. *webmaster*); pol. *CD*, bułg. *сиду* (od ang. *CD*); pol. *spot*, bułg. *сном* (od ang. *spot*); pol. *crack*, bułg. *крак* lub *крек* (od ang. *crack*);

⁷⁹ РНДБЕ 2010.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ PBSLP.

⁸² Podkreśla ten fakt Jan Miodek podczas wykładu *Polszczyzna najmłodszych pokoleń* [Miodek 2012].

pol. *baner*, bułg. *банер* (od ang. *banner*), pol. *iPhone*, bułg. *айфон*; pol. *iPod*, bułg. *айпод*.

3.5.1. Używany coraz częściej w komunikacji codziennej język techniczny podlega modyfikacjom, również żartobliwym. Przykładem popularnego i pochodzącego z języka technicznego ironicznego terminu jest polskie słowo *gadować* (wraz z jego wariantami fleksyjnymi). Wywodzi się z terminologii informatycznej i nawiązuje do jednego z komunikatorów internetowych, w tym wypadku do komunikatora *gadu-gadu* (w skrócie *gg*).

– *Siema, co tam porabiasz ?*

– *Gaduję, a ty ?*

– *Ja też*⁸³.

3.5.2. Terminologia specjalistyczna, tj. medyczna, sportowa, ekonomiczna, muzyczna, modowa itd., reprezentowana jest w najnowszym języku polskim i bułgarskim głównie przez internacjonalizmy. Często dziś specjalistyczne nazewnictwo wykorzystywane jest w odmiennym niż podstawowe znaczeniu. Najpierw dochodzi do neutralizacji pierwotnych znaczeń i do ich popularyzacji, potem poszerza się zakres znaczenia słów, przez co stają się one zrozumiałe dla większości użytkowników języka. W języku polskim i bułgarskim dzieje się to z podobnym natężeniem. Znajduję szereg udokumentowanych przykładów w języku polskim, por. wybrane polskie przykłady: *spalony* (nieliczący się, nieistotny), *wyautowany* (wyrzucony, odseparowany), *kopiowany* (naśladowany), *skanowany* (szczegółowo oglądany, wnikliwie analizowany), *zresetować* (wypocząć), *lifting* (modernizacja) itp. W języku bułgarskim ilustracją wspomnianego procesu są takie przykłady jak: *мобинг* (психически тормоз), *дизайн* (художествено проектиране), *ънгрейдвам* (уповочеснявам, rozszerzać możliwości techniczne), *рестарт* (подновяване на някакъв процес), *аут* (вън, навън, извън), *адреналинов* (приятна възбуда, вълнение, напрежение, свързани с някакво рисковано или необичайно занимание).

Przykłady użycia:

*Piotrek jest u nas w mieście **spalony***⁸⁴.

*W tym roku Open'era pierwszy raz można oglądać na żywo na YouTube, a ja po kilku **spalonych** próbach wybieram się pierwszy raz zobaczyć na miejscu, jak to wygląda*⁸⁵.

⁸³ Miejski słownik slangu i mowy potocznej.

⁸⁴ Korpus PBR.

⁸⁵ Jacek Świąder, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokieobcasy/1,114377,12063126,Open_er_w_tym_roku_pierwszy_raz_na_zywo_na_YouTube_.html.

Czułem się **wyautowany** z życia⁸⁶.

Рестарт на проект⁸⁷.

Ресна си връзката с Георги⁸⁸.

Аз така бях **аум** с китарата поне месец, заради това, което ми се случи с измръзналите пръсти⁸⁹.

Адреналинова компютърна игра⁹⁰.

3.5.3. Ponieważ liczba użytkowników komputerów stale rośnie, wiele profesjonalizmów, związanych nie tylko z terminologią komputerową, staje się szerzej znanych. Wynika to z faktu, że znaczenie każdego ze słów używanych przez uczestników dowolnych forów można w parę sekund odnaleźć w Internecie. Profesjonalne słownictwo w szybkim tempie staje się akceptowane i dostaje się do języka potocznego. To z kolei pogłębia różnice międzypokoleniowe. Starsi użytkownicy języka polskiego, niespecjalnie dobrze radzący sobie z nowinkami technicznymi, gorzej obsługujący komputer bądź w ogóle nieumiejący z niego korzystać, mocno „odstają” od pozostałych. Ta tendencja z każdym rokiem wydaje się jeszcze bardziej zauważalna.

3.6. Do najbardziej charakterystycznych polskich i bułgarskich tendencji językowych ostatnich lat zaliczyć należy często tworzone skrótowce. Ich wyjątkowa aktywność zdaniem Małgorzaty Urban ma związek z faktami pozajęzykowymi: „Po 1989 roku wzmogło się życie polityczne i gospodarcze kraju, powstały nowe partie, organizacje i firmy. Wolność słowa sprawiła, że dynamizacji uległ język polityki wypowiedzi prasowych. Wielu badaczy, między innymi Władysław Lubaś [Lubaś 2003], Alicja Nagórko [Nagórko 2003] i Halina Satkiewicz [Satkiewicz 1992], podkreśla, że towarzysząca temu emocjonalizacja dyskursu wpłynęła na zmniejszenie się dystansu między językiem ogólnym a potocznym [...]” [Urban, 2007: 360–361].

Ilustrację skrótów i tworzonych od nich derywatów stanowić mogą następujące polskie przykłady: SLD > eseldowiec, eseldówka, eseldyzacja; PIS > pisowiec, pisior; PR > piarowiec; BMW > beemka, beema; TIR > tirówka, tirowiec itp. Neologizmy rzeczownikowe wywodzone od skrótowców mogą być tworzone od podstaw rodzimych i obcych, z wykorzystaniem formantów rodzimych [por. też Waszakowa 2005; 2010].

⁸⁶ Korpus PBR.

⁸⁷ РНДБЕ 2010.

⁸⁸ Korpus PBR.

⁸⁹ BPSLP 2011.

⁹⁰ РНДБЕ 2010.

3.7. Podsumowanie

- Opisane w tym rozdziale i dotyczące języka polskiego i bułgarskiego współczesne tendencje językowe są charakterystyczne dla wszystkich języków słowiańskich. Ich realizacja w poszczególnych językach odbywa się z różnym natężeniem, ale jest bezspornie zauważalna i charakteryzowana przez językoznawców w obrębie poszczególnych języków.
- Rozwój techniki, umiejętność korzystania z jej dobrodziejstw oraz odnalezienie się młodych ludzi w rzeczywistości elektronicznej pogłębia międzypokoleniowe różnice, za to „globalna” terminologia wspomaga szybką komunikację internetową.
- Chęć szybkiej komunikacji, a może potrzeba tworzenia „wyluzowanych” oryginalnych tekstów, jest powodem asymilowania anglojęzycznych zwrotów, a także deformacji leksyki polskiej i w mniejszym stopniu bułgarskiej (por. punkt 3.4.). Ta deformacja dotyczy tzw. ucięć morfologicznych, choć w języku bułgarskim notowana jest zdecydowanie mniejsza ich liczba. Być może to kolejny dowód na to, że kraje południowe (w tym Bułgaria) inaczej odnoszą się do czasu i jego upływu. W Polsce ucięcia morfologiczne stają się przepisem na oszczędzanie czasu. A może dowodem czegoś zupełnie innego – braku szacunku do odbiorcy tak skonstruowanego komunikatu?
- Emocjonalność, a przy tym brutalizacja i wulgaryzacja wypowiedzi, dokumentowana jest w obu zestawianych w tym tekście językach słowiańskich. Dodatkowo propagowanie tego faktu przez media, przyzwalanie na taki rodzaj komunikacji, ośmiela użytkowników współczesnego języka polskiego i bułgarskiego.
- „Oswajanie” anglojęzycznych terminów obserwowane w języku polskim i bułgarskim wydaje się nieco silniejsze w niektórych dziedzinach w języku bułgarskim [Satoła-Staśkowiak 2013b]. Jako ilustrację tej tezy warto przytoczyć takie bułgarskie przykłady jak *даунлоуд*, *даунлоудвам*, *даунлоудна*, *даунлоудване*, *даунлоудър* (wszystkie od ang. *download*), *атачмънт* (od ang. *attachment*), *ънгрейдване* (od ang. *upgrade*), *браузър* (od ang. *browser*), *блогатон* (od ang. *blogathon*), które w Polsce mimo popularności Internetu i języka angielskiego (a właściwie amerykańskiej jego wersji) nadal mają „swojsko”, bo polsko brzmiące nazwy: *pobierz*, *pobierać*, *pobrać*, *pobieranie*, *załącznik*, *aktualizacja* (*programu komputerowego*), *przeglądarka*, lub, jak w przypadku dwóch ostatnich nazw bułgarskich, jeszcze nie posiadają nazwy i określane są w sposób opisowy, jak: *osoba pobierająca dane*

z sieci – żarg. *ssacz*, ‘maraton internetowy z udziałem wielu uczestników publikujących informacje na określonej stronie internetowej’ [Satoła-Staśkowiak 2013c]. Opisywana tu dysproporcja jest niewielka i dotyczy głównie słownictwa informatycznego.

- Dostrzegalna jest w języku polskim ekspansja nowych konstrukcji (rodzimych lub powstałych pod międzynarodowym wpływem) [por. Waszakowa 2011: 7], np. *W czym mogę pomóc?* (w miejsce: *Czym mogę służyć?*); *Dzięki.* (zamiast *Dziękuję*) albo *Joanna z tej strony* (zamiast: *Mówi Joanna*); mocno zauważalny jest także trend wprowadzania do polskich czy bułgarskich wypowiedzi ustnych anglosemantyzmów, np. pol. **dokładnie** czy bułg. **определено** (por. rozdział 5); charakterystyczny jest dziś zanik wołacza w zdaniach typu: *Ania, Wojtek, chodźcie do mnie!* (zamiast: *Aniu, Wojtku, chodźcie do mnie!*) itp.
- Opisana w rozdziale potocyzacja wypowiedzi w języku polskim i języku bułgarskim odbywa się w ten sam sposób. Potocyzmy wplatane są do języka oficjalnego i tworzą niejednorodnie stylistycznie teksty, które spotykają się ze zdziwieniem i negacją nie tylko purystów językowych, lecz także reprezentantów starszego pokolenia. Mimo to obserwuje się pogłębianie wspomnianej tendencji w obu zestawianych tu językach.
- Zagrożenia należy upatrywać w obserwowanej trywialności części współczesnych wypowiedzi, wynikającej z wprowadzania licznych elementów slangowych, zyskujących szerszy zasięg, także poza środowiskami, z których te elementy pochodzą. Martwić się należy znacznym stopniem infantylizmu charakteryzującym niektóre współczesne wypowiedzi i współczesne społeczeństwa – nielogiczne wypowiedzi, niewybredne żarty, niekreatywne zabawy językowe (np. w reklamach).
- Dostrzegalne są tendencje „przejmowania obcych pojęć (sensów) [por. Waszakowa 2011: 9], np. *ikona, dokładnie, kultowy* (por. rozdział 5).
- Obraz współczesnej polszczyzny i bułgarszczyzny codziennej dobrze odzwierciedla jeszcze jedną właściwość Polaków i Bułgarów, jaką jest duża kreatywność językowa: tworzenie nowych form wyrazowych, nadawanie nowych znaczeń istniejącym słowom, wzbogacanie codziennej komunikacji nowymi związkami wyrazowymi o rozbudowanej treści⁹¹. Istnieje silny związek przyczynowo-skutkowy między

⁹¹ Barbara Kudra w książce *Kreatywność leksykalna w dyskursie politycznym polskiej prasy lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych* stwierdza: „Przejawem kreatywności są nie tylko tekstowe neologizmy strukturalne, znaczeniowe i funkcyjne, lecz także wszelkie zabiegi językowe i pozajęzykowe, dokonywane na słownictwie, do których należą na przykład foniczne, graficzne czy stylistyczne”. Badaczka opisuje interesującą grupę

zmianami w najnowszej warstwie leksyki a zmianami rzeczywistości społeczno-politycznej w Polsce i Bułgarii.

- W tekstach poświęconych współczesnej leksyce najczęściej zauważa się jej internacjonalizację, brutalizację i terminologizację. Bożena Ostromęcka-Frączak słusznie wyróżnia także „polityzację” języka, o której częściowo mowa w rozdziale 10 i pracy wspomnianej badaczki [Ostromęcka-Frączak 2001: 74]. „Polityzacja” języka wraz z wszechobecnością polityków ma swoje ugruntowane już miejsce w najnowszej leksyce polskiej, a także bułgarskiej (por. podrozdział: 10.3.2.1.). Okres przemian politycznych i społecznych ma silny wpływ na język i daje świadectwo o współczesnych czasach.
- Wśród wymienianych najczęściej tendencji współczesnej leksykografii polskiej i bułgarskiej nie można pomijać aktywnie tworzonych skrótowców opisujących nowe firmy, instytucje, partie i organizacje [por. np. Urban, 2007: 356–362].

graficzną typu „ROPucha” (kontaminant leksemu ROP i ropucha) lub „prezydēt” jako derywat aluzyjny (czytelna aluzja do wyrazu dąć, dęty, a także do luki w wykształceniu prezydenta Lecha Wałęsy).

Rozdział 4

Semantyczno-leksykalna adaptacja wybranych nowych jednostek w języku polskim i języku bułgarskim

4.0. W językach słowiańskich na pierwszym miejscu wśród badanych nowych jednostek języka zauważalny jest paralelizm „nowych struktur seryjnych” [Waszakowa 2012a: 286].

Mam tu na myśli, podobnie jak Waszakowa, Grabias, Smółkowa, Miodek, Błogoeva, Bondżolova, Kolkovska i wielu innych (por. Literatura), reprezentację dużej liczby derywatów (np. prefiksów: *anty-*, *de-*, *post-* czy segmentów typu: *seks-*, *techno-*, *cyber-* itp., omówionych szczegółowiej w rozdziale 10) obserwowanych także w języku polskim i języku bułgarskim [por. Satoła-Staśkowiak 2015 w druku; Błagoewa, Kolkovska, Liškova (red.) 2013].

Wyrazista unifikacja języka skłania do myślenia, że istotnie skraca się okres asymilacyjny nowych jednostek i przejmowane są do języka naturalnego całe leksemy por. (pol. *peeling*, *lifting*, *skype*, *spinning*, *jogging*, *rafting*). O ile pierwsze trzy neologizmy można tłumaczyć brakiem ekwiwalentów polskich, o tyle termin *jogging*, *spinning* czy *rafting* mają lub mogą mieć swoje ekwiwalentne realizacje w systemie języka polskiego – por. kolejno: bieg – bieganie, ćwiczenia rowerowe, czy spływ – spływanie (na pontonie). Mimo to zaczynają (z różnych powodów, między innymi powodów nominatywnych czy ze względu na modę) na równi z innymi słowami funkcjonować w języku naturalnym.

Por. przykłady wyekscerpowane z Narodowego Korpusu Języka Polskiego:

pol. *Trenuję **jogging** i **stretching**.*

pol. *Proponuję dla zdrowia wymiennie: rower – **jogging**.*

pol. *Wydolność psychofizyczna organizmu, np. przez uprawianie sportu, **jogging**, zabawy na świeżym powietrzu bardzo się poprawia.*

pol. *Starsi ludzie uprawiający **jogging** czy jazdę na rowerze sto lat temu szokowałoby, a teraz już nie.*

Analiza częstotliwości użyc w NKJP wskazuje, że *jogging* występuje w korpusie 137 razy, a *bieganie* – 505 razy. Wnikliwe rozpatrywanie kon-

tekstów okalających badanych leksemów dowodzi, że tylko 63% wystąpień terminu *bieganie* ma związek znaczeniowy z terminem *jogging*. Pozostałe konteksty wskazują na ‘szybkie przemieszczanie się’, ale bez kontekstu sportowego, np.

a) być w biegu:

*W środę na oddziale było **bieganie**, myto inkubatory, sprzątano.*

b) być w biegu za czymś lub po coś:

*W tym miesiącu straciłem więcej czasu na **bieganie** po różnych spotkaniach niż na pracę.*

*Picie, palenie, hazard, **bieganie** za kobietami – to poważne i groźne namiętności.*

*Tylko 9% ankietowanych nie odczuwa żadnych uciążliwości przy robieniu zakupów; badani uskarżają się na stanie w kolejkach, **bieganie** po sklepach, dźwiganie sprawunków oraz na przykrości i oszustwa, jakie ich spotykają przy zakupach.*

c) mieć problemy żołądkowe (jako eufemizm):

*Od rana **biegam** do łazienki, nie wiem już co mam zrobić.*

Obserwowany proces „zawłaszczania słowa do języka-biorcy”⁹² jest mimo faktu skrócenia czasu akceptacji w języku nadal skomplikowany. Wiele słów, aby zostać zaakceptowanymi w systemie języka słowiańskiego (i nie tylko słowiańskiego), przechodzi proces asymilacyjny. W wielu przypadkach obserwowane są formy przejściowe jednostek: pol. *skater* – *skejter*, *hater* – *hejter*, *stretch* – *strecz*, *stretchowy* – *streczowy*; bułg. *скáнер* – *скéнер*, *тécтер* – *тécтър*, *инсáйджърство* – *инсáйдерство*.

Prawdą jest, że zapożyczone w językach słowiańskich wyrazy ulegają konwencjonalizacji. Zamazuje się granica świadcząca o pochodzeniu nowych wyrazów, sami użytkownicy języka mają trudności ze wskazaniem źródeł pochodzenia danego leksemu. Niektóre wyrazy inkorporowane z języków obcych (zwłaszcza z języka angielskiego, amerykańskiego) nie są „rozpoznawane” przez użytkowników języka naturalnego, gdy zwiększa się ich rola i wchodzą one w relacje słowotwórcze, a tym samym zamazuje się pierwotna wersja słowa i ukrywa się „budulec” [Waszakowa 2012a], z którego powstało, mimo że było do języka asymilowane stopniowo, z uwzględnieniem formy przejściowej, niejednokrotnie zawierającej warianty ortograficzne, synonimiczne czy morfologiczne – por.⁹³ pol. *zakupoholik*, *pracoholik* czy *zakupoholiczka*, *pracoholiczka* (te zapożyczone z języka angielskiego w latach 80. wyrazy (workaholic, shopaholic) posia-

⁹² Termin użyty jak w pracach Krystyny Waszakowej.

⁹³ Przykłady dotyczące języka polskiego podano za Krystyną Waszakową.

dały formy przejściowe: *workaholik*, *shopoholik* zanim przeistoczyły się w obecne wyrazy) i bułg. *работохолик* (także *трудохолик*), *шопохолик* czy *работохоличка* (także *трудохоличка*), *шопохоличка*. Przykładami innych przejściowych polskich form mogą być: *beforka* / *biforka* (środ.) / *beforek* / *biforek* (środ.) ~ *preparty* (środ.) albo: *twitt* / *twit* / *tweet* [por. Smółkowa 2013] lub *grafciarz* / *graffciarz* / *grafitowiec* / *grafitoman* [przykład za: Smółkowa 2013].

Na podstawie tego „budulca” dochodzi do kolejnego etapu inkorporacyjnego omawianych zapożyczeń – tworzenia analogicznych derywatów typu: pol. *seksoholik*, *seksoholiczka*; bułg. *сексохолик*, *сексохоличка*. Oczywiście na marginesie dodam, że największy brak świadomości genezy danego słowa mają osoby niezainteresowane wiedzą o języku, wyłącznie tym językiem się posługujące. Językoznawcy potrafią dokonać analizy leksemów, a nawet dzięki różnym metodom (omawianym również w tej książce), np. metodzie Piotra Wierzhonia [Wierzhon P. 2008; 2009b; 2009c; 2010] czy propozycjom Jana Wawrzyńczyka [Wawrzyńczyk 1993b; 1999a], nie tylko dokonać analizy słowotwórczo-semantycznej, lecz także wykorzystać możliwości techniczne do określenia chronologii zjawisk językowych czy częstotliwości użyć owych środków z wykorzystaniem korpusów językowych.

4.1. Język polski i bułgarski, podobnie jak inne języki europejskie, łączy wiele wspólnych procesów (gospodarczych, kulturowych, politycznych itd. – por. rozdział 10) mających silny wpływ na współczesne języki, tendencje, zjawiska (na różnych poziomach języka w nich zachodzące). Do najbardziej aktywnych procesów językowych zaliczyć można przejmowanie leksyki obcej (angielskiej, amerykańskiej)⁹⁴. Na temat internacjonalizacji języka powstały już dziesiątki, a może nawet setki rozpraw, choć w przypadku konfrontacji języków polskiego i bułgarskiego jest jeszcze wiele do dodania [Satoła-Staśkowiak 2013].

4.2. Zatrzymajmy się zatem przy wybranych polskich i bułgarskich neologizmach obcego pochodzenia uwidaczniających **różnice** w procesie semantyczno-słowotwórczej adaptacji w polszczyźnie i bułgarszczyźnie. Do analizy wybrano wyrazy notowane od niedawna we współczesnych słownikach, w Internecie – w tym polskich i bułgarskich korpusach językowych, a także w przeprowadzonych przeze mnie w latach 2008–2013

⁹⁴ Proces internacjonalizacji omawiam w rozdziale 10.

ankietach z native speakerami. Wielostronne badanie i porównywanie haseł dostarcza wiele informacji o polu pojęciowym haseł i ich zakresie, pozwala także na ich weryfikację.

4.2.1. Język bułgarski

Punktem wyjścia staną się tu angielskie wyrazy: *upgrade*, *download*, *update*, *attachment*, *browser*, które wraz z rozwojem techniki pojawiły się w specjalistycznym i slangowym języku informatyków bułgarskich, a aktualnie stały się na tyle silnie, że włączono je do *Речник на новите думи в българския език* [РНДБЕ 2010] autorstwa Pernińskiej, Blagoevej i Kolkovskiej, por. *ънгрейд*, *ънгрейдвам*, *ънгрейдна*, *ънгрейдване*, *даунлоад* (*сайтове за сваляне*), *даунлоудър*, *даунлоадвам*, *даунлоадване*, *ъндейт*, *ъндейтвам*, *ъндейтна*, *ъндейтване*, *атачмънт*, *браузър*, *браузвам*, *браузна*, *браузоване*, *браузърен*.

O utrwaleniu form typu: *upgrade*, *download*, *update*, *attachment*, *browser* świadczy nie tylko włączenie neologizmów do słownika, a raczej fakt, że wchodzą one w sieć relacji słowotwórczych, poddawane są derywacji i pomnażaniu form w obrębie rodziny wyrazów, są aktywne i popularne (poświadcza to zwiększenie w ostatnim czasie częstotliwości użycia) oraz używane nie tylko przez specjalistów, co jest dowodem na przenoszenie się wymienionych terminów do języka ogólnobułgarskiego. *Речник на новите думи в българския език* [РНДБЕ 2010] poświadcza następujące formy powstałe na podstawie angielskich terminów i podaje przykłady użycia⁹⁵.

bułg. *Двете компании залагат на почти идентичен метод за дистрибуция и продажба – свободен даунлоуд на софтуера.*

bułg. *С навлизането на глобалната мрежа много от по-старите албуми на групата са качени за даунлоуд и така става възможно претекрироването им от по-младото поколение.*

bułg. *Хората, които даунлоудват музика и филми през интернет, са станали толкова много, че отсъствието им от киносалоните и видеотеките е видно с просто око.*

bułg. *За да даунлоудна съдържанието на един аудиодиск, на средния юзър са му необходими около 25 минути, а за видеофилм – 3 часа.*

bułg. *Програмите за даунлоудване от типа Napster постепенно се ориентираха към пиратската размяна на оригинална музика.*

bułg. *Потребителите стават все по-грамотни, с все по-бърз интернет и приближаващи кулминацията на всеки даунлоудър – целият интернет на CD-та в шкафа.*

⁹⁵ Przykłady za słownikiem.

bulg. Клиентите, които си купят софтуера на новите цени, не губят правото на безплатен **ънгрейд**.

bulg. Харддискът е с 10 гигабайта големина, но мооюе да бъде **ънгрейднат** двойно.

bulg. **Ъндейтът** се бори с две основни причини за масовото разпространение на вирусите.

bulg. Използвай антивирусен софтуер и го **ъндейтвай** често.

bulg. Съдържанието на сайта се **ъндейтва** ръчно.

bulg. Антивирусната програма има нуоюда от чест **ъндейт**, тъй като така ползвате сигурност срещу всички актуални.

Fora internetowe⁹⁶:

bulg. Описание, оценка, **даунлоуд** на демонстрационен, безплатен или софтуер с отворен код. (<http://forum.all.bg/showflat.php/Cat/0/Number/3019852/page/372/fpart/11/vc/1>)

bulg. Налага ми се да **ънплоадам** и **даунлоадам** от България множество снимки на се сървър в чужбина. Имам няколко предложения за сървери в UK, USA и Швеция. (<http://forums.bgdev.org/index.php?showtopic=29146>)

bulg. Трябва ли да плащам всеки път като си го **даунлоадам** оттам? В случая моя облак е торент сайт !!! Тогава какво? (<http://forum.all.bg/showflat.php/Cat/0/Number/3019852/page/372/fpart/11/vc/1>)

bulg. Да **ънпрейднете** Вашия компютър означава, да добавите или да замените някои компоненти или софтуера на вашия компютър, като по този начин удължавате живота му. (<http://computers.mgc.bg/nqkolko-saveti-za-komputri-i-laptopi-i-softueri-remont/121-2010-03-17-18-42-26>)

bulg. **Ънгрейдване** и промени се налагат и в двата случая – на притежание на компютър и на лаптоп. (<http://pc.zlmi.com/item/31>)

bulg. Mortal Kombat ми иска **ъндейт** на дашборда, има ли опасност нешто да се прецака? Да **ъндейтвам** ли? (<http://forum.arenabg.com/topic/5690-mortal-kombat>)

Narodowy Korpus Języka Bułgarskiego:

bulg. Вашият уеб **браузър** използва намалено качество на изображенията по подразбиране.

bulg. В зависимост от телефона, функцията Интернет **браузър** може да се показва в менюто като „Уеб“ или „Интернет“, като по-долу се нарича „Уеб“

Tu muszę zauważyć, że wpisane do Речник на новите думи в българския език [РНДБЕ 2010] leksemy, poza dwoma (браузър і браузер), nie

⁹⁶ Por. także: <http://forum.setcombg.com/>; <http://www.download.bg/>; <http://ubuntu.start.bg/>

маją reprezentacji w dostępnej dla wszystkich części Narodowego Korpusu Języka Bułgarskiego [БНК] tworzonego w Instytucie Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk, w którym pracują autorki słownika. Słowa te mają za to poświadczenie w Internecie (blogi, fora, strony internetowe itp.). Podobnie sytuacja wygląda z leksemami *овърдрафт*, *овърдрафтен* (oba od ang. overdraft – pol. limit w rachunku bieżącym, debet).

bułg. *Кредитът* овърдрафт се предоставя за допълване на временен недостиг на собствени средства за: [...] (https://dskbank.bg/Page/default.aspx?xml_id=bg-BG/Individuals/credits/consumer/overdraft/)

bułg. *Овърдрафт* по разплащателна сметка. (<http://www.sgeb.bg/bg/bankovi-smetki/ovyrdraft-po-razplashtatelna-smetka.html>)

bułg. 33Д да отговаря за изпълнението на цялото задължение на по посочения договор за *овърдрафтен* кредит. (<http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fvt.judiciary-bg.org>)

bułg. *Овърдрафтен* кредит за компенсирате на временни ликвидни затруднения; • Револвиращ кредит (кредитна линия) за оборотни средства и [...] (<http://www.creditland.bg/bg/Index/firms/Default.aspx>)

4.2.1.1. O popularności nowych słów tego typu nie świadczy brak odpowiednika znaczeniowego w języku bułgarskim. Wspominają o nich w swoich artykułach Blagoeva i Kolkovska – autorki słownika neologizmów bułgarskich – i akcentują swoje niezadowolenie z popularyzujących się form. Źródłem akceptacji jest raczej moda językowa. Niezadowolenia nie kryją również niektórzy użytkownicy języka: „Мразя да ъпдейтвам, ъпгрейдвам и тем подобни! Прецака ми се Ехофона, заради тия глупости!”⁹⁷. Przypomnijmy synonimy niektórych omawianych tu popularnych słów:

атачмънт – *прикрепен файл*,

даунлоуд – *записване (на компютърни програми от интернет)*,

даунлоадвам – *записвам*,

даунлоадване – *записване*,

ъпгрейд – *усъвършенстване*,

ъпгрейдвам – *усъвършенствам*,

ъпгрейдване – *усъвършенстване*,

ъпдейт – *осъвременявам*,

ъпдейтвам – *осъвременявам*,

браузвам – *търся*,

браузване – *търсене*.

⁹⁷ Wpis znaleziony w Internecie, por. <http://favstar.fm/users/PippilotaM/status/22691238003>.

4.2.1.2. Konfrontacja modnych i wymienionych wyżej jednostek leksykalnych z odpowiednikami używanymi w języku polskim uwidacznia występujące w nim różnice. Takie angielsko brzmiące terminy pojawiają się w Internecie i na tematycznych forach wyłącznie jednostkowo i dotyczą tylko ekwiwalentów wyrazu *upgrade*. Opisywane wyrazy to spolszczone formy slangowe: *upgrejdować* lub *apgrejdować*. Por.

pol. *Pół roku musisz upgrejdować kompa (no może teraz już rzadziej) to ... jak dla mnie zakup PS4 w chwili obecnej nie ma sensu.* (PENTAX@PL :: Posiadacze ujawnijcie się ;))

pol. *Dzięki temu będę mógł zmienić te wpisy w angielskiej Wikipedii, a na końcu podeślę linki [...] i tylko taki optaca się kupować i upgrejdować.* (Cierpliwość kontra gruby portfel [Real Racing 3] – Polygamia.pl)

Słowa te występują również w ironicznym kontekście, ale nie z powodu mody językowej.

Konteksty w jakich pojawiają się te przytoczone wyżej formy, ukazują rzecz dość oczywistą, a mianowicie, że zostały one sprowadzone do użycy wyłącznie slangowych. Zakres semantyczny tych zapożyczeń charakterystycznych jest dla wąskiej grupy ludzi.

4.2.1.3. Rzeczywista realizacja na gruncie języka polskiego znaczeń typu: *upgrade*, *update*, *attachment*, *download* widoczna jest w sformułowaniach typu – kolejno – **unowocześniać**, **unowocześnienie**, **aktualizacja**, **aktualizować**, **aktualizowanie**, **uaktualniać**, **uaktualnienie**; **załącznik**, **załączać**, **załączanie**; **pobierać**, **pobieranie** (lub **ściągać**, **ściąganie**; lub **ładować**, **ładowanie**; lub **zapisywać**, **zapisywanie**). Por. przykłady eksцерpowane z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (dalej: NKJP):

pol. *Następnie jest on konwertowany na **załącznik** do e-maila i przesłany pod adresem naszej poczty.*

pol. *Nie należy instalować czegokolwiek, co np. przyszło jako **załącznik** poczty elektronicznej, nawet jeśli dostaliśmy list od znajomego.*

pol. *Po zakupieniu pełnej wersji programu użytkownik może bezpłatnie **aktualizować** go, pobierając **uaktualnienia** ze strony producenta.*

pol. *Zarejestrowani użytkownicy mogą **aktualizować** aplikację przez Internet.*

pol. *Umieszczam w Internecie swoje wykłady, prowadzę blogi i **aktualizuję** je pięć razy w tygodniu.*

pol. ***Zapisywanie** pisma w postaci skompresowanych map bitowych nie jest proste.*

pol. *System operacyjny zaczyna się **ładować**, jednak nie zostaje w pełni uruchomiony, komputer się zawiesza.*

Ilościowa analiza wybranych w tym rozdziale kilku wyrazów dotyczących terminologii komputerowej skłania do wyciągnięcia wniosku,

że określone zapożyczenia w języku polskim, choć obecne, wydają się nieporównywalnie słabsze w odniesieniu do pełnych zapożyczeń bułgarskich. Oczywiście potrzeba nazywania niektórych nowinek techniki skłoniła użytkowników języka polskiego do zasymilowania form typu: *tablet*, *komputer* czy *palmtop*, ale zjawisko zapożyczania nowych słów nie rozpowszechnia się z taką siłą, jak ma to miejsce w języku bułgarskim.

4.2.2. W języku polskim przyjrzyjmy się popularnemu w ostatnim czasie angielskiemu słowu *event*. Ciekawe, że popularność terminu w języku polskim nie ma adekwatnego odzwierciedlenia w aktywności użycia w języku bułgarskim, który w tym przypadku wydaje się średnio zainteresowany pożyczką z języka angielskiego, choć istnieją sporadyczne przypadki takiego użycia.

Według angielsko-polskiego słownika z 2010 roku wyraz *event* oznacza w języku polskim 1. wydarzenie, imprezę lub 2. konkurencję, punkt programu. Obserwuje się dziś w języku polskim „prześciowy” etap akceptacji terminu *event* (*eventu*, *eventy*, *eventowy* itp.). Faktem jest, że żaden słownik języka polskiego nie odnotowuje tego leksemu w swoich zasobach. Mimo to mamy dziś *eventy* dla dzieci, młodzieży czy dorosłych. Mamy też *eventy* masowe i dedykowane⁹⁸, często „zawłaszczane” przez media i instytucje, po to, by zaakcentować inność promowanego wydarzenia.

Nie można więc zaprzeczyć istnieniu *eventu* w komunikacji ludzi, szczególnie w komunikacji medialnej⁹⁹, a jego obecność poświadcza np. NKJP:

pol. ***Event** ma na celu zaprezentowanie firm założonych przez młodych i odważnych ludzi.*

pol. *Trudno było wyobrazić sobie poważny **event** bez jego obecności.*

pol. *Odeszła w sierpniu 2007 roku, aby kilka miesięcy później wrócić na wielki **event** w Congress Theatre u boku ATB.*

pol. *W ramach X Maratonu Poznańskiego Grupa Concordia organizuje **event** pod hasłem – „Z Concordią aktywnie – biegaj z nami”.*

Warto zauważyć, że możliwości adaptacji słowotwórczej omawianego tu zapożyczenia są coraz większe (*event*, *eventu*, *eventem*, *eventy*). Poza *event* NKJP odnotowuje jeszcze jedną formę – *eventowy*, por.

pol. *Będzie to zatem trener **eventowy**, czyli powołany na daną okazję.*

pol. *W harmonogramie opisane zostały bardzo rozległe plany **eventowe**.*

⁹⁸ Por. Wikipedia.

⁹⁹ Por. opis określenia *celebryta* [Waszakowa 2012].

pol. Propozycje **eventowe** naszego klubu zostały umieszczone na stronie internetowej.

Cechą charakterystyczną derywatów typu *eventy* (w odniesieniu do liczby mnogiej), *eventowy* (odnoszący się do *eventu*) jest to, że występują one przede wszystkim w komunikacji ustnej.

Analiza licznych kontekstów, także tych przytoczonych w niniejszym rozdziale, w których użyto wyrazu *event*, prowadzi do wniosku, że proces inkorporacji rzeczownika *event* trwa i ma związek z modą językową, która nadaje słowu *event* inny, nobilitujący charakter w odniesieniu do polskich określeń synonimicznych typu: impreza, wydarzenie.

4.2.2.1. Zdecydowanie inny charakter mają polskie czy bułgarskie pożyczki dotyczące słów typu *weekend*, *blogger*, które nie są tak mocno związane z modą językową, a wynikają raczej ze zwykłej potrzeby nazywania. Podobna sytuacja dotyczy leksemów typu *jacuzzi* czy *spa*, które nie mają ekwiwalentów znaczeniowych zarówno w języku polskim, jak i w języku bułgarskim.

4.2.2.2. W procesie konfrontacji obu języków (mimo wielu omówionych w kolejnym rozdziale podobieństw) równie często wychodzi na jaw, że leksemy bardzo popularne w języku A nie są w ogóle włączane do słownictwa ogólnego drugiego konfrontowanego języka – języka B. Dotyczy to nie tylko omówionych wyżej przykładów terminologii komputerowej, ale np. zapożyczeń do języka polskiego angielskojęzycznych wyrażen: *last minute* (832 wyniki notuje NKJP) czy *all inclusive* (131 poświadczeń w NKJP), które albo nie zostały zaadoptowane do języka bułgarskiego, a włączono je za to do słownika języka polskiego jako nowe jednostki językowe, por. np. Słownik Języka Polskiego (<http://sjp.pwn.pl/>) (dotyczy to wyrażenia *last minute*), albo mają znacznie ograniczony zasięg (jak w przypadku wyrażenia *all inclusive*, por. bułg. *ол инклузив*).

4.2.2.3. Przykładem wyjątkowo aktywnego w mediach i szybko adaptującego się do języka polskiego terminu jest wyraz *hejter* (od ang. *hater*). Jego fonetyczny zapis świadczy już o częściowej chociaż akceptacji w systemie języka polskiego (mimo obecności w języku polskim słowa, będącego polskim odpowiednikiem – synonimu *nienawistnik*). Analiza kontekstów występowania wyrazu *hejter* i całej grupy wyrazów w gnieździe: *hejt*, *hejter*, *hejtera*, *hejterem*, *hejterzy*, *hejterami*, *hejtowany*, *hejtownik*, *hejtować*, *pohejtować* itp. (por. <http://www.miejski.pl>) świadczy o tym, że powodem popularności wyrazu *hejter* jest łatwość artykulacji samego słowa, a także odbiór słowa *nienawistnik* jako terminu przestarzałego, szczególnie, kiedy działalność *hejterów* skupia się głównie w Internecie, a *nienawistników* w innej niż wirtualna rzeczywistości. Por.

- pol. Jeżeli zważyć, że ten sam Zygmunt Hertz na stronie 138 chwali moją „bardzo przyzwoitą notkę biograficzną” o Miłoszu, więcej, cytuję ją w wymienia wiersze Miłosza, które w naszej antologii z Sewerynem Pollakiem zamieściliśmy, to czy ten podejrzliwy **nienawistnik** naprawdę nie zdaje sobie sprawy, że nie ja skreślałem Miłosza z moich podręczników, ale cenzura? [przykład za: NKJP].
- pol. A do tego, był jeszcze bardzo niemiłym typem. Drażliwy odludek i dziwak, **nienawistnik i tchórz** [przykład za: NKJP].
- pol. **Nienawistnik** po prostu czeka. Jego celem jest zniszczenie, połączone z żądzą upokorzenia wroga, dokonania najwyższego aktu pogardy [przykład za: NKJP].
- pol. Wszelki **nienawistnik**, ambicjoner, mitoman, a nawet pisarska menda, wyniesiony przez czasy, potrzebę chwili, rację stanu, salon lub koterię do roli wieszacza, ma prawo w chwilach zakłopotania do autora Drogi królewskiej, Nadziei, Doli człowieczej, Zdobywców. Malraux nie jest z niepokalanego poczęcia, więc moralizatorom bezlitosnym wobec cudzych grzechów polecam go do przedstawicielstwa tylko w parze z tymi, dla których życie jest po to, by się nażyć [przykład za: NKJP].
- pol. Ale takiej wojny nie ma, wytoczył ją tylko pan Kaczyński – być może autentyczny **nienawistnik**, ale raczej demagog, który chce zagrać na rusofobii wyborców. Chyba się przeliczył. Politycy dość solidarnie (co media relacjonują wyjątkowo rzetelnie) mówią, że „za poglądy nie można karać” [przykład za: NKJP].
- pol. „Letnia zadyma w środku zimy”, czyli Owsiak i **hejterzy** [przykład za: „Newsweek” 14.01.2014].
- pol. Roman Giertych wygrał z **hejterami**. Czy portale będą płacić za obraźliwe komentarze? [przykład za: „Gazeta Wyborcza” 10.01.2014].
- pol. Ewa Chodakowska kontra **hejterzy** [przykład za: „Onet. Życie gwiazd” 27.08.2013].
- pol. – Ten Arek ostatnio tyle kasy zarobił... a mu się nie należy, on nawet nie jest z tego osiedla!
– Skończ pi****lić **hejterze** [przykład za: „Miejskim słownikiem slangu i mowy potocznej”].
- pol. – Popatrz jakiego sobie Merca kupił, zasraniec...
– Jesteś **hejterem**. Harował ciężko, zarobił, to ma! [przykład za: „Miejskim słownikiem slangu i mowy potocznej”].
- pol. – Zanim zaczniesz **hejtować**, spójrz na siebie!
– Ja Ciebie tylko zapytałem, a Ty już **hejtujesz**?! [przykład za: „Miejskim słownikiem slangu i mowy potocznej”].

Hejter (hejterzy) i budowane analogicznie ciągi wyrazowe zakończone na -er//-erzy stają się wyraziste stylistycznie i znaczeniowo, występują w derywatach mutacyjnych, por. *spamer // spamerzy; lamer // lamerzy*.

4.3. Podsumowanie

Omówiona w rozdziale semantyczno-leksykalna adaptacja nowych jednostek w języku polskim i języku bułgarskim nie może, z uwagi na ograniczony charakter materiału, prezentować pełnego obrazu najnowszych tendencji językowych obserwowanych w obu językach. Taką możliwość winien dać przygotowany, niezależnie od tej monografii, słownik polsko-bułgarskich neologizmów. W tym rozdziale nakreślono niektóre aktualne i **odmienne** zjawiska w zestawianych językach, podjęto próbę ich analizy, zbadano ich częstotliwość i zakres ze względu na kontekst oraz zwrócono uwagę na etapy adaptacji tych jednostek do systemu języka naturalnego. Dzięki zestawieniu polskich neologizmów i ich bułgarskich odpowiedników zauważa się silnie reprezentowane tendencje, które mogą stać się podstawą szczegółowych badań nad konkretnymi grupami wyrazów.

Celem niniejszej książki jest analiza rzeczywistości językowej obu języków, a w konsekwencji przygotowanie spisu najnowszych haseł wraz z ich ekwiwalentami w języku bułgarskim. Przedmiotem tego i innych rozdziałów monografii jest także pokazanie żywego i najnowszego języka polskiego i bułgarskiego aktywnego w komunikacji językowej, prześledzenie procesów związanych ze wzbogacaniem, modyfikowaniem, skracaniem czy zubożaniem. Wszystko po to, by doprowadzić do powstania pierwszego w Polsce: „Słownika polsko-bułgarskich neologizmów” (słownik w trakcie przygotowań) i „Słownika bułgarsko-polskich neologizmów”.

W prowadzonych polsko-bułgarskich badaniach konfrontatywnych interesujące są zarówno zbieżne, jak i odmienne tendencje obserwowane w najmłodszej leksyce. Wspólne cechy współczesnych języków słowiańskich doczekały się okazałej literatury przedmiotu (por. wybrane tylko pozycje w Literaturze), odmienne zaś są zauważane, lecz w kontekście modnego opisu internacjonalizmów mają słabszą reprezentację. Owa odmiennność jest tym bardziej interesująca, że obecnie więcej nas łączy niż dzieli. Każde odstępstwo od przewidywanych w literaturze przedmiotu reguł, prognoz dotyczących zachowania określonych jednostek (asymilacji, barku asymilacji, derywacji, braku derywacji itp.) warte jest zauważenia.

Najmłodsza leksyka nie zawsze zadowala językoznawców. Powodów jest wiele: moda językowa, trywialność, potoczność, wulgarność, uniwerbizacja czy mieszanie stylów wypowiedzi. Interesująca wydaje się jednak, mimo dużego czasem sprzeciwu, adaptacja neologizmów do systemu naturalnego języka i proces, dzięki któremu do niej dochodzi.

Na zakończenie warto przytoczyć zdanie Krystyny Waszakowej „W moim przekonaniu o tym, czy wyraz zapożyczony wejdzie na trwałe do języka-biorcy, zasadniczo decydują jego użytkownicy, a nie językoznawcy” [Waszakowa 2012a: 6]. Trudno się z tym nie zgodzić.

Rozdział 5

Neosemantyzacja

5.0. Neologizmy znaczeniowe

„Neologizmy znaczeniowe (neosemantyzmy) stanowią węższą grupę wchodząca w skład większego zbioru – zbioru **neologizmów**. Istniejące już w języku słowo, a zmieniające bądź rozszerzające swoje znaczenie, dzięki semantycznemu rozwojowi wewnętrznemu nie jest tożsame z zupełnie nową jednostką leksykalną, która zaczyna po raz pierwszy istnieć w systemie danego języka. Słowo, które ulega, jak pisze Andrzej Markowski¹⁰⁰, «zjawisku nabierania [...] nowego znaczenia» ma inną genezę i powód zakorzenienia w systemie języka naturalnego. Neosemantyzmy, zwane inaczej neologizmami znaczeniowymi, koncentrują się wokół znaczenia danego słowa. Ich inność w grupie neologizmów polega na aktywnym poszerzaniu znaczeń znanych już wyrazów, co istotnie odróżnia je od neologizmów słowotwórczych, dla których najistotniejsza rolą jest powstanie, na gruncie języka naturalnego, zupełnie nowego słowa” [Satoła-Staškowiak 2013c: 218].

Przykłady neosemantyzmów¹⁰¹ w oficjalnym i nieoficjalnym języku polskim: **ślimak** (podstawowe znaczenie: ‘wolno pełzający mięczak o ciele pokrytym śluzem, posiadający zwykle spiralną muszlę’; nowe znaczenie: ‘jezdnia w kształcie spirali’, ‘pocłunek’); **wieża** (podstawowe znaczenie: ‘wysoka budowla o niewielkiej w stosunku do wysokości podstawie’; nowe znaczenie: ‘sprzęt grający, urządzenie do odtwarzania muzyki’); **zebra** (podstawowe znaczenie: ‘afrykańskie zwierzę podobne do konia, o sierści w białe i czarne pasy’; nowe znaczenie: ‘przejście dla pieszych’); **kominiek** (podstawowe znaczenie: ‘mały komin’; nowe znaczenie: ‘spotkanie towarzyskie zorganizowane w sali z paleniskiem’); **listek** (podstawowe znaczenie: ‘mały liść’; nowe znaczenie: ‘pojedyncze,

¹⁰⁰ O neosemantyzacji wyrazów pod wpływem obcym szczegółowo można przeczytać w pracach Andrzeja Markowskiego [np. Markowski 2006: 215].

¹⁰¹ W bibliografii podano listę źródeł drukowanych i internetowych, z których ekscerpowano omawiane w rozdziale neosemantyzmy.

płaskie opakowanie leku’); **korek** (podstawowe znaczenie: ‘zatyczka lub zakrętka do butelki, karafki itp.’; nowe znaczenie: ‘zatrzymanie ruchu ulicznego’); **góra** (podstawowe znaczenie: ‘wyniosłość skorupy ziemskiej’; nowe znaczenie: ‘górna część pomieszczenia’, ‘przełożeni (w firmie, instytucji itp.)’); **pole** (podstawowe znaczenie: ‘obszar ziemi przeznaczony pod uprawę’; nowe znaczenie: ‘miejsce działalności, dziedzina’); **pilot** (podstawowe znaczenie: ‘osoba mająca uprawnienia do kierowania statkiem powietrznym’; niektóre nowe znaczenia: ‘fragment filmu, programu itp., zachęcający do obejrzenia całości’, ‘urządzenie elektroniczne’); **jaszczur** (podstawowe znaczenie: ‘wymarły gad z ery mezozoicznej’; nowe znaczenie: ‘brzydki chłopak’), **zgrabny** (podstawowe znaczenie: ‘proporcjonalnie zbudowany’; nowe znaczenie: ‘dobrze zredagowany’, np. *zgrabny artykuł*).

Przykłady w języku bułgarskim: **козметичен** (podstawowe znaczenie: ‘służący do pielęgnowania ciała i urody’, a także: ‘dotyczący kosmetyki lub kosmetyków’; nowe znaczenie: ‘związany z drobnymi przemianami w czymś’, np. *козметична реформа*); **вирус** (podstawowe znaczenie: ‘organizm żywy znacznie mniejszy od bakterii’; nowe znaczenie: ‘program komputerowy, który bez wiedzy i wbrew woli użytkownika przedostaje się do systemu komputerowego, zmieniając lub niszcząc informacje w nim przechowywane’); **вирусен** (podstawowe znaczenie: ‘dotyczący organizmów żywych znacznie mniejszych od bakterii, rozmnażających się tylko w żywych komórkach, wywołujących choroby’; nowe znaczenie: ‘dotyczący wirusa komputerowego’); **менте** (podstawowe znaczenie: ‘bogato zdobiony bezrękawnik, część ludowego stroju’; nowe znaczenie: ‘falszyfik, podróbka markowego przedmiotu o najwyższej jakości’; drugie nowe znaczenie: ‘podróbka czegokolwiek, produkt nieoryginalny’); **пипам** (podstawowe znaczenie: ‘członek załogi okrętu, który na morzu napada i rabuje inne statki’; nowe znaczenie: ‘osoba lub firma czerpiąca zyski z nielegalnego rozpowszechniania cudzej twórczości albo z nielegalnego nadawania programów radiowych lub telewizyjnych’); **допинг** (podstawowe znaczenie: ‘zachęcanie kogoś do większego wysiłku lub do walk’; nowe znaczenie: ‘coś, co pobudza witalność, podnosi nastrój’); **артикулация** (podstawowe znaczenie: ‘sposób wydobywania głosek przez mówiącego, ale też dźwięków przez śpiewaka lub instrumentalistę’; nowe znaczenie: ‘uzewnętrznianie, prezentowanie’); **агресия** (podstawowe znaczenie: ‘wrogie zachowanie się; też: silne negatywne emocje lub zbrojna napaść jednego państwa na drugie’; nowe znaczenie: ‘bardzo aktywny’); **точене** (podstawowe znaczenie: ‘ostrzenie’; nowe znaczenie: ‘ściągnięcie pliku z internetu’); **запис** (podstawowe znaczenie: ‘zapisanie

czegoś na papierze'; nowe znaczenie: 'nagranie na dysku komputera'); *маймунка* (podstawowe znaczenie: 'mała małpa'; nowe znaczenie: 'nazwa znaku graficznego – @').

Ciekawy przykład mylonego z neosemantyzmem (czy też klasyfikowanego jako neosemantyzm) słowa stanowi pol. *komórka*¹⁰² (podstawowe znaczenie: 'niewielkie pomieszczenie służące jako skład opału, narzędzi'; nowe znaczenie: 'telefon komórkowy') pol. *komórka* (zamiast: *telefon komórkowy*) odnotowuje język angielski i amerykański mamy przecież *cell(ular) (tele)phone*, czemu odpowiada polskie *telefon komórkowy*, a potocznie *cell*, czemu odpowiada *komórka*. Wynikiem tego polska *komórka* zamiast być *neosemantyzmem* może być np. efektem uniwerbizacji z *telefon komórkowy*.

Powstawanie neosemantyzmów (por. np. prace Andrzeja Markowskiego, Teresy Smółkowej, Danuty Buttlerowej, Haliny Jadackiej, Agaty Małyksi, Joanny Satoły-Staškowiak, Diany Blagoevej, Sii Kolkovskiej, Marii Popovej i innych) [por. Buttler 1979; Smółkowa 1997; 2001; Markowski 1994; 2006; Jadacka 2001; 2010; Satoła-Staškowiak 2013c; Blagoeva 2003c; 2005b; 2006; Kolkovska 2007; 2011; Popova 1999; 2009; Witalisz 2007; Małyksa 2013] ma swoje źródło w ekspresywności komunikacji bądź jest spowodowane potrzebami nominatywnymi.

5.1. Neosemantyzacja

„Zjawisko neosemantyzacji (rozszerzania znaczenia wyrazów lub nabierania przez leksem nowego znaczenia) jest procesem bardzo ciekawym. W polsko-bułgarskim językoznawstwie konfrontatywnym brakuje prac opisujących proces neosemantyzacji dla obu języków. Poniższy tekst ma za zadanie przybliżyć czytelnikowi parę istotnych faktów wynikających ze wstępnej konfrontacji języka polskiego i bułgarskiego.

5.1.1. Neosemantyzacja jest nieunikniona ze względu na nieustanny rozwój języka. Procesy, jakim ulega język naturalny, to nie tylko wewnętrzne jego przemiany, lecz także transpozycje wynikające z wpływów obcych języków na dany język naturalny. Procesy te notowane są zarówno w języku

¹⁰² Por. „Jeden z najbardziej znanych leksemów ostatniego dwudziestolecia to rzeczownik *komórka*, uznany w P-DW [*Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989*] za neosemantyzm. Trudno sobie jednak wyobrazić, jakimi drogami miałyby przebiegać jego ewolucja semantyczna od któregośkolwiek ze znaczeń dawno znanego wyrazu. Gdyby jednak przyjąć, że mamy tu do czynienia z neologizmem słowotwórczym, typową uniwerbizacją *telefon komórkowy* → *komórka*, nie budziłoby to chyba większych wątpliwości interpretacyjnych” [Jadacka 2010: 49].

polskim, jak i w języku bułgarskim, co w przypadku języka bułgarskiego szczegółowo opisuje m. in. Sija Kolkovska [Колковска 2008: 23–24], wymieniając dwie płaszczyzny, w których przebiega neosemantyzacja w języku bułgarskim:

- «nowe znaczenia powstałe, dzięki rodzimemu modelowi semantycznej derywacji» (jako przykład podaje Sija Kolkovska czasownik *измочивам* wraz jego eksplikacją ‘doprowadzić bank, biznes i in. do bankructwa z powodu wykorzystywania jego kapitału do bezprawnych działań lub bezmyślnego korzystania z aktywów’ [PHДЗБЕ]).
- «nowe znaczenia powstałe, dzięki obcemu modelowi, najczęściej jako rezultat semantycznej kalki»¹⁰³ (jako przykład podaje Sija Kolkovska nowe znaczenie rzeczownika *донор* wraz z jego semantyczną eksplikacją: ‘instytucja finansowa lub organizacja, kredytodawca lub fundusz udzielające pomocy’ [PHДЗБЕ]). Zaznacza autorka, że omawiane znaczenie rzeczownika jest «zbudowane» na podstawie obcego modelu, jego realizację odnaleźć można np. w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim).

Opisywane przez Siję Kolkovską procesy (wewnętrzny i zewnętrzny) „nie są zarezerwowane wyłącznie dla języka bułgarskiego, obecne są oczywiście również w innych językach, w tym w języku polskim” [Satoła-Staškowiak 2013c: 219–220].

Ilustracją wewnętrznego zjawiska w języku polskim mogą stać się ekspresywizmy¹⁰⁴: *słaby* (podstawowe znaczenie: ‘mający niewielką siłę fizyczną’; nowe znaczenie: ‘kiepski, bezwartościowy’, np. *słaba piosenka*, *słaby program*), *ciemni* (podstawowe znaczenie: ‘mający niewielki przekrój poprzeczny, wąski, płaski’ także ‘o głosie, dźwięku: wysoki, piskliwy’ lub ‘o ubraniu: lekki, przewiewny’; nowe znaczenie: ‘synonim słowa *słaby*’), czasownik *ściemniać* (podstawowe znaczenie: ‘uczynić coś ciemnym lub słabiej świecącym’; nowe znaczenie: ‘kłamać, zmyślać’), *suchar* (podstawowe znaczenie: ‘kromka specjalnie wysuszonego pieczywa’; nowe znaczenie: ‘nieśmieszny żart’), *pasztet* (podstawowe znaczenie: ‘potrawa z duszonego lub gotowanego mięsa, które się miele i zapieka’; nowe znaczenie: ‘osoba mało urodziwa’), *słoik*

¹⁰³ Kolkovska dodaje: „Семантично калкиране се наблюдава при лексикални единици, които развиват ново преносно значение, като възпроизвеждат семантичната структура на съответна многозначна дума (или устойчив израз) в чужд език” [Blagoeva 2003a: 134]. „При развитието на семантична калка при една дума се повтаря моделът на семантично преосмисляне на съответна лексема в друг език, съотносителна в предишно свое значение (или значения)” [Kolkovska 2008b].

¹⁰⁴ Inaczej: emocjonalizmy, wyrazy ekspresywne [por. STG].

(podstawowe znaczenie: ‘naczynie szklane do przechowywania różnych substancji’; nowe znaczenie: ‘człowiek pracujący w Warszawie, często pochodzący z małej miejscowości, który znalazł się w stolicy w celach zarobkowych’), **wypasiony** (podstawowe znaczenie: ‘o zwierzęciu: dobrze utuczony’; nowe znaczenie: ‘najwyższej jakości, luksusowy, atrakcyjny’); **baron** (podstawowe znaczenie: honorowy tytuł szlachecki; też: osoba nosząca ten tytuł’; nowe znaczenie: ‘potentat naftowy, narkotykowy, przemysłowy’); **ośmiornica** (podstawowe znaczenie: ‘drapieżne zwierzę morskie, mające osiem ramion okalających głowę’; nowe znaczenie: ‘mafia’), **kret** (podstawowe znaczenie: ‘mały ssak o czarnym futrze, prowadzący podziemny tryb życia’; nowe znaczenia: ‘urządzenie do drążenia kanałów i tuneli podziemnych’; ‘szpieg ulokowany w siatce wywiadowczej innego kraju’).

Przykładami zewnętrznego procesu neosemantyzacji są np. czasowniki **generować** (podstawowe znaczenie: ‘wytwarzać pewną postać energii lub pewną formę przenoszenia energii’; nowe znaczenie: ‘wytwarzać, produkować’), **artykułować** (podstawowe znaczenie: ‘odpowiednie wymawianie dźwięków’; nowe znaczenie: ‘formułować, wyrażać myśli’); **nominować** (podstawowe znaczenie: ‘oficjalnie powołać na stanowisko’; nowe znaczenie: ‘selekcjonować i prezentować kogoś lub czegoś’); ekspresywizm: **kultowy** (podstawowe znaczenie: ‘związany z kultem religijnym’; nowe znaczenie: ‘będący obiektem kultu’). Moda na ekspresywizmy zmienia się i słowa dziś nadużywane mogą niebawem stać się nieatrakcyjne. Obserwowany na przestrzeni lat proces wynika z nieustannej transformacji języka. Słowa obecnie stosowane zastąpią w niedalekiej przyszłości inne jednostki leksykalne [por. Kolkovska 2008b; Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny 2005; Miodek 2000].

5.2. Do procesu neosemantyzacji dochodzi z pomocą różnych, znanych wszystkim lingwistom, zabiegów językowych. Podstawą jest opisana w punkcie 5.6. metaforyzacja i metonimizacja. Poza nimi warto zauważyć takie sprzyjające powstawaniu nowych znaczeń czynności jak uogólnianie, skracanie czy odwrotność, przekora opisu, będące rodzajem gry językowej. Te czynności silnie wykorzystywane są współcześnie przez nosicieli języka i pomnażają zjawisko „nabierania” nowego znaczenia przez określone leksemy. Przeciwnieństwa: pol. **gruba** (o bardzo szczupłej kobiecie, dziewczynie), **owłosiony** (o łysym mężczyźnie), **kruszyna** (o bardzo grubej kobiecie lub mężczyźnie), **zainteresowany** (o nudzącym się ostentacyjnie mężczyźnie), **gadatliwa** (o małomównej kobiecie).

Uniwerbizacja drogą elipsy określenia specyfikującego: *centrum rozrywki* – *centrum* z elipsą *rozrywki* (najczęściej zrozumią ją kontekstowo). Np. pol. **bank** (*bank krwi, bank danych* itp.), **galeria** (*galeria handlowa, galeria sztuki, galeria obrazów* itp.), **centrum** (*centrum obuwia, centrum kultury dziecka, centrum, centrum drzwi przesuwanych, radio centrum* itp.), **salon** (*salon mebli, salon fryzjerski, salon obuwia* itp.).

Skracanie: **dobry** (zamiast: *dzień dobry*), **fryz** (zamiast: *fryzura*), **kompakt** (zamiast: *płyta kompaktowa*), **wykon** (zamiast: *wykonanie*).

Analogiczne procesy dotyczące powstawania neosemantyzmów w wyniku budowania znaczeń przeciwnych i uogólnień obserwowane są w przypadku języka bułgarskiego.

Przeciwieństwa: bułg. **бетон** (o człowieku sprytnym, pomysłowym, przebiegłym [por. Rečnik na neologizmite v novogovor]), bułg. **демон** (o człowieku konserwatywnym lub nieelastycznym, także o człowieku pozbawionym innowacyjnego myślenia).

Uniwerbizacja drogą elipsy określenia specyfikującego: bułg. **център** (*културален център, университетски център, областен център* itp.), bułg. **салон** (*козметичен салон, фризьорски салон* itp.).

Ciekawe, że wśród bułgarskich neosemantyzmów **notowana jest znacznie mniejsza liczba skrótowców**¹⁰⁵, dość popularnych w przypadku języka polskiego.

5.3. Zapożyczenia semantyczne

5.3.1. Język polski

Na przełomie wieków dochodziło w języku polskim do zapożyczeń semantycznych na przykład z takich języków jak język rosyjski, francuski, niemiecki, włoski, czeski czy angielski¹⁰⁶. W ostatnich latach najwięcej zapożyczeń semantycznych pochodzi z języka angielskiego. Ma to związek z popularnością tego języka nie tylko w Polsce, lecz także na całym świecie. Język angielski (głównie jego amerykańska wersja) bywa nazywany łaciną przełomu XX i XXI wieku. W przypadku zapożyczeń z tego języka ogromnie pomocne są: większa niż w latach 70. XX w. znajomość języka angielskiego, szczególnie wśród młodych ludzi, popularność takich portali jak Facebook czy Twitter oraz sukces innych mediów promujących kulturę

¹⁰⁵ O tym zjawisku wspomniano w rozdziale 3.

¹⁰⁶ O mechanizmach zapożyczeń semantycznych w języku polskim i ich zmianach pod wpływem języka rosyjskiego, francuskiego i angielskiego w latach 70. i potem pisała Halina Kurkowska [Kurkowska 1976/1991].

i sztukę anglosaską, kopiujących amerykańskie wzorce zachowań lub, by trafić do jak największej grupy odbiorców, używających anglojęzycznych komunikatów¹⁰⁷.

5.3.2. Język bułgarski

W ostatnich latach, podobnie jak ma to miejsce w języku polskim, język bułgarski pozostaje pod silnym wpływem amerykańskiej wersji języka angielskiego. Przez ostatnich piętnaście lat w języku bułgarskim obserwuje się umacnianie określonych zjawisk językowych. Jesteśmy także świadkami, jak zauważa Kolkovska, „szybkiego starzenia się” słownictwa oraz „zapominania” niektórych słów i zwrotów (jak np. *дановка, горя-ниш* [przykłady za: Kolkovską 2008]). Potrzeba przyłączania najnowszej leksyki, rozwijania nowych znaczeń wynika z potrzeby zastąpienia luki w systemie języka naturalnego oraz z mody na określone i obce słownictwo, np. komputerowe.

Niektóre obserwowane w języku bułgarskim wyrazy i związki wyrazowe są w trakcie eliminacji. Dzieje się tak np. ze słowem *ваучер*. Leksem pojawił się w połowie lat 90. XX wieku i był związany z masową prywatyzacją [przykład za: Kolkovska 2008: 23–24]. Moda na anglojęzyczne zwroty jest analogiczna jak w języku polskim i podyktowana tymi samymi powodami, o których w odniesieniu do języka polskiego napisano wyżej.

5.4. Pochodzenie neosemantyzmów

„H. Kurkowska w pracy z 1976 roku daje wskazówki, które mogą pomóc w rozróżnieniu procesu «przeniesienia znaczenia» z obcego języka na grunt polski, od zjawiska jednoczesnego rozwoju znaczeń wyrazów w obu analizowanych językach, lub zapożyczenia wyrazu homonimicznego. Nie jest to rzecz łatwa, gdyż część neosemantyzmów nie jest dobrze rozpoznawana przez użytkowników języka i w systemie językowym uważana często za element tego języka. Wśród kryteriów podanych przez H. Kurkowską są:

- współbieżność zmian semantycznych w kilku językach, np. słów:
pol. *architektura*; bułg. *архитектура* (w przenośnym znaczeniu: 'budowanie, tworzenie'): pol. *architektura bezpieczeństwa światowego*, bułg. *започва модернизирание на цялата архитектура на*

¹⁰⁷ Ilustracją coraz większej popularności zwrotów anglojęzycznych może być opis na pasku TVN podczas audycji porannej „Dzień dobry TVN” dotyczący sezonowych wyprzedaży w sklepach: *Promocja 50%! Jak kupują smart shopperzy?* (9.01.2013).

световната сигурност [PHДЗБЕ]; pol. komp. *architektura sieci*,
bułg. *мрежова архитектура*, lub

pol. **architekt**; bułg. **архитект** (w przenośnym znaczeniu: ‘budowniczy,
twórca, autor’): pol. komp. *architekt systemu operacyjnego*, bułg. komp.
архитект на операционна система [PHДЗБЕ]; pol. *Balcerowicz
jest architektem postkomunistycznej reformy ekonomicznej w Polsce*;
bułg. *Балцерович е архитект на посткомунистическата програма
за икономическата реформа в Полша* [PHДЗБЕ].

- rozdziwien między znaczeniem „klasycznym” słowa, a jego nowszą wersją,
- brak informacji o przebiegu zmiany znaczenia słowa,
- występowanie neosemantyzmów w użyciach powiązanych frazeologicznie albo leksykalnie,
- odwoływanie się neosemantyzmów do obcych w języku kontekstów społecznych, kulturowych itd.

W przypadkach anglosemantyzmów należy przychylić się do tezy Andrzeja Markowskiego, który jest zdania, że wszystkie (wyżej wymienione) kryteria mogą dziś być połączone w jedno „ogólniejsze” kryterium związane z czasem pojawienia się w języku angielskim i języku polskim słowa [Markowski 2006: 217]. Jeżeli dane znaczenie leksemu istniało wcześniej w języku angielskim, co można sprawdzić dzięki pracom leksykograficznym i odpowiednim słownikom, a do języka polskiego i bułgarskiego «przyszło» później, to z dużą pewnością możemy uznać, że jest to w języku polskim czy bułgarskim neosemantyzm. Trudność w analizie językowej sprawiać mogą takie polskie leksemy jak: **obraz**, **wyzwanie** lub terminy komputerowe jak: **widok**, **mysz**, **okno**, bo mimo, że są anglicyzmami, ich znaczenie zostało przeniesione na rdzennie polskie słowa. Analogiczną sytuację językowa obserwujemy dla komputerowych terminów bułgarskich: **мишка**, **прозорец**”. [Satoła-Stąskowiak 2013c: 222–223].

Do neosemantyzacji nie dochodzi wyłącznie w kontekście zapożyczeń z innych języków. Istnieje opisywane wyżej zjawisko neosemantyzacji rodzimej, którego sztandarowym już polskim przykładem jest **zamek** (w znaczeniu suwaka lub urządzenia do zamykania drzwi). Przykładem bułgarskiego neosemantyzmu jest **купол** (w znaczeniu imprezy, spotkania towarzyskiego). Najwięcej przykładów rodzimej (polskiej i bułgarskiej) neosemantyzacji obserwowanych jest w leksyce potocznej, żargonowej, np. **magnes** (nowe znaczenie: ‘osoba zajmująca się zbieraniem najróżniejszego złomu, w celu sprzedaży w skupie’), **taboret** (nowe znaczenie: ‘ktoś niski’),

gaśnica (nowe znaczenie: ‘napój do popijania wódki’) [Miejski słownik slangu i mowy potocznej].

Przykładami bułgarskich neosemantyzmów są: **замразявам** (nowe znaczenie: ‘działanie w odniesieniu do cen, dochodów’), **връзвам** (nowe znaczenie: ‘bijać kogoś’, ‘okłamywać’), **вирус** (‘program komputerowy, który bez wiedzy i wbrew woli użytkownika przedostaje się do systemu komputerowego, zmieniając lub niszcząc informacje w nim przechowywane’).

5.5. Anglosemantyzmy

„Jeśli między klasycznym, a nowym znaczeniem słowa istnieje zbyt duża rozbieżność semantyczna, może to sugerować, że mamy do czynienia z leksem homonimicznym, nie zaś z neosemantyzmem. Prześledźmy zatem z A. Markowskim rzeczownik **karawan**, który jest ciekawym dowodem na istnienie tych dwóch oddzielnych zjawisk (neosemantyzacji i homonimizacji). W pierwszym znaczeniu «używany od dwudziestu kilku lat w polszczyźnie rzeczownik *karawan* to: przyczepa samochodowa dająca możliwość mieszkania w niej podczas podróży lub wakacji; w drugim znaczeniu: samochód z nadwoziem, w którym można podróżować i mieszkać». Homonimem zaś będzie *karawan* jako pojazd do przewożenia zwłok, gdyż słusznie zauważa A. Markowski «wspólny element znaczeniowy ‘pojazd’ jest zbyt wątki», aby uznać, że dotyczy to jednego wieloznacznego wyrazu [Markowski 2006: 218].

Wzorem anglosemantyzmu¹⁰⁸, który mniej więcej od początku lat 90. XX wieku obecny jest w polszczyźnie jest leksem pol. **dokładnie** (bułg. *точно така*)” [Satoła-Staškowiak 2013c: 223]:

dialog I:

- *Musimy przestać reagować na jej zaczepki.*
- No, **dokładnie**. [KJP PWN]

dialog II:

- Pójdziemy najpierw na obiad, a potem załatwimy tę sprawę.
- No, **dokładnie**. [KJP PWN]

dialog III:

- *Dałam jej przecież sukienkę. Pamiętasz?*
- No, **dokładnie**. [KJP PWN]

dialog IV:

- *Robisz coś teraz ważnego?*

¹⁰⁸ Termin używany w pracach językoznawczych, np. u Andrzeja Markowskiego.

- *Nie, oglądam polską komedię.*
- *Tę, o której mówiłaś?*
- *Tak, tak, **dokładnie**.* [KJP PWN]

Dla porównania w języku bułgarskim nadużywanym anglosemantyzmem jest: *булг. определено* (*ang. definitely*):

dialog I:

- *Хареса ли ви музиката?*
- *Определено.*

dialog II:

- *Какво мислите?*
- *Не е зле. – **Определено** не е зле.*

dialog III:

- *Хареса ли ти филмът?*
- *Определено.*

Anglosemantyzm **dokładnie** używany jest w znaczeniu partykuły „tak”, często razem z nią; por. **dokładnie tak**. Nie jest to użycie poprawne, mimo tego nie maleje popularność wspomnianego leksemu. W przypadku języka bułgarskiego porównywalne zainteresowanie odnotowuje się pod względem częstotliwości użycia słowa **определено** – kalki z języka angielskiego.

Zjawisko anglosemantyzacji¹⁰⁹ nie traci na sile, należy zatem przypuszczać, że wiele „pożyczonych” z języka angielskiego znaczeń stanie się niebawem w języku polskim i języku bułgarskim normą użytkową. Za przykład weźmy takie znane w języku polskim i języku bułgarskim angi-cyzmy: pol. **agresywny**, bułg. **агресивен**; pol. **promocja**, bułg. **промоция**; pol. **nominação**, bułg. **номинация**, pol. **indeksacja**, bułg. **индексация**; pol. **klubowy**, bułg. **клубен**; pol. **kopiować**, bułg. **копирам**; pol. **artykułować**, bułg. **артикулирам**.

5.6. Rola metafory i metonimii w procesie neosemantyzacji

„Metafora i metonimia¹¹⁰ są systematycznymi procesami, w wyniku których dochodzi do neosemantyzacji. W procesie metaforyzacji podstawą jest podobieństwo zjawisk, ich relacja. Najczęściej jednak ze względu na

¹⁰⁹ Terminu użyto jak w pracy Andrzeja Markowskiego.

¹¹⁰ Krystyna Waszkowa uznaje metonimię i metaforę za podstawowy mechanizm językowy i słusznie tłumaczy, że „Przekonanie to zasadza się na zdolności człowieka do porównywania zjawisk i wydobywania elementów zarówno dla nich wspólnych, jak i je różnicujących. Jak wiadomo, kognitywiści «sprowadzili metaforę na ziemię», ukazując,

upływający czas zauważalna na początku relacja podobieństwa zaczyna się z czasem zacierać [Tokarski 2001], aż w końcu przestanie być czytelną i dopiero głębsze analizy językoznawcze będą mogły ją wskazać” [Satoła-Staśkowiak 2013c: 225]. Metafora jest podstawą takich **polskich** neosemantyzmów jak: **drobinka** (‘osoba o drobnej budowie’), **ściemnianie** (‘oszukiwanie, zmyślanie’), **truteń** (‘ktoś, kto nie pracuje i żyje cudzym kosztem’), **strzał** (‘wypowiedź lub zachowanie mające na celu dokuczenie komuś, zranienie kogoś’), **banan** (‘szeroki uśmiech’), **błyskawica** (‘osoba szybka, energiczna’), **kajaki** (‘duże stopy bądź buty’), **czarodziej** (‘pozer’), **grzyb** (pogardliwie o starym człowieku), **beret** (pogardliwie o starszym człowieku), **wyprostować** (‘wyjaśnić, zmienić, naprawić’). Metafora opiera się na podobieństwie opisywanych cech i funkcji. **Bułgarskie** neosemantyzmy oparte na podobieństwie psychicznym, fizycznym desygnatów i ich funkcji to: **зарибявам** (‘przyciągać, łąpać kogoś, robić z kogoś stałego klienta sprzedając mu produkt taniej lub darmo lub zjednywać kogoś, przyciągać do partii, sekty itp.’) [Kolkovska 2008b], **агресивен** (‘bardzo aktywny’ lub ‘bardzo silny’), **козметичен** (‘niewielki, drobny’) [Blagoeva 2005b], **бойлер** (grubas, kloc), **въздух** (pustak ‘człowiek mierny’).

„Nie tylko metafora, ale też metonimia jest podstawą powstawania neosemantyzmów. Tutaj podstawą jest bliskie występowanie desygnatów w przestrzeni [Grabias 2001]”. Przykłady **z języka polskiego** to np. **kasa** (‘pieniądze, gotówka’), **browar** (‘butelka piwa’), **czapa** (‘głowa’), **uroda** (‘twarz’) czy **adidasy** (‘obuwie sportowe’), **z języka bułgarskiego** – **видео** (‘ogólna nazwa filmów wideo, wideoklipów’), **джиецем** (‘ogólna nazwa telefonów komórkowych pochodząca od nazwy operatora’).

„Językowe połączenia metaforyczne stanowią odbicie procesów mentalnych, odbicie metafor konceptualnych, które powstają w ludzkim umyśle. Trudne do ujęcia w słowa zjawiska abstrakcyjne są wyrażane przez człowieka za pomocą wyrazów opisujących zrozumiałe, codzienne doświadczenie. Przypomnienie kognitywistycznej koncepcji metafory okazuje się dla nas niezbędne z uwagi na temat niniejszej pracy poświęconej okazjonalizmowi, neosemantyzmem tworzonym na użytek jednego tekstu, powstałym dzięki wykorzystaniu mechanizmu metafory. Metafora zadomowiona w języku stanowi naturalny składnik językowej rzeczywistości i bardzo często można ją zrozumieć niezależnie od kontekstu. Oryginalność metafor jest mile

w jak dużym stopniu ludzkie myślenie jest metaforyczne (i metonimiczne). Nasylenie języka metaforami i metonimiami wynika z tego, że dzięki nim człowiek – za pośrednictwem doświadczeń zmysłowych – może zrozumieć, a następnie nazwać te sfery rzeczywistości, które są niedostępne ludzkim zmysłom” [Waszakowa 2009a: 53].

widziana w literaturze pięknej, która przecież powinna stronić od banalnych, powtarzalnych, niebędących zaskoczeniem dla czytelnika połączeń. Warto zastanowić się jednak, jaki «status» ma wyrażenie przenośne, które zostało ukute na potrzeby jednego tekstu, oraz jak odbiera je czytelnik, do którego przecież kieruje się recenzję» [Jabczuga 2011: 94].

5.7. Przykłady polskich i bułgarskich neosemantyzmów¹¹¹

Poniżej przykłady par wybranych z ogromnej grupy wyrazów (np. *nomi-nacja* – *номинация*, *klubowy* – *клубен*, *kopiować* – *копирам*), które od dłuższego czasu obecne są w systemie języka polskiego i bułgarskiego, i które, zgodnie z obecnymi procesami semantycznymi, wyrażają obecnie inną od podstawowej wartość semantyczną:

- a) *artykułować* – *артикулирам* (nowe znaczenie: ‘uzewnętrzniać, prezentować’; podstawowe znaczenie: ‘wymawiać głoski, wyrazy’):

pol. *W związku z tym trudno nie dojść do wniosku, że ten parlament określonym siłom przeszkadza. Nie chcę artykułować, jakim* [Korpus IPI PAN].

bułg. *В ерата на личностния култ, да артикулирам извън моите романи ми приличаше на предателство* [БНК].
- b) *kultowy* – *култов* (nowe znaczenie: ‘będący przedmiotem kultu’; podstawowe znaczenie: ‘związany z kultem religijnym’):

pol. *Tak ocenił klasyka i mistrza mowy polskiej Jeremiego Przyborę kultowy aktor tego pokolenia, twórca legendarnego studenckiego teatryku „Bim-Bom” Zbigniew Cybulski* [Korpus IPI PAN].

bułg. *През 1968 година режисьорът Георгий Натансон кани актрисата за участие в станалия по-късно култов филм „Още един път за любовта”* [БНК].
- c) *ikona* – *икона* (nowe znaczenie: ‘obrazek symbolizujący program, plik lub operację w programach komputerowych’; podstawowe znaczenie: ‘w sztuce bizantyjskiej i wschodniochrześcijańskiej – obraz o tematyce religijnej, malowany na drewnie’):

pol. *Bo właśnie tu, w Mikowej, narodziła się amerykańska ikona Andy Warhola, jak krytycy nazwali tworzone przez niego wizerunki sławnych ludzi* [Korpus IPI PAN].

bułg. *Ако харесвате лентата със задачи на Windows Explorer, но искате различните задачи да са свързани със съдържанието на директориите, кликнете с десен бутон контролната икона в горния ляв ъгъл на прозореца и изберете Properties* [БНК].

¹¹¹ Przykłady za: Satoła-Staśkowiak 2013c: 225–226.

5.8. Podsumowanie

„Neosemantyzacja jest jedną z wielu możliwości wzbogacania słownictwa. Powodem powstawania neologizmów znaczeniowych, tak jak w przypadku pozostałych neologizmów, jest potrzeba nazywania nowych rzeczy, zjawisk lub chęć urozmaicenia języka komunikacji. W języku polskim i języku bułgarskim **obszary** (słownictwo specjalistyczne: techniczne, komputerowe, słownictwo młodzieżowe itd.), **sposoby** (zapożyczenia semantyczne, metonimia, metafora, przeciwieństwa, skracanie, uniwerbalizacja) i **powody tworzenia nowych znaczeń** (moda językowa, potrzeba nazywania nowych rzeczy, zjawisk lub potrzeba urozmaicenia języka komunikacji, np. ekspresywność języka, chęć istnienia w wirtualnej bądź medialnej rzeczywistości) **w obu językach pokrywają się** (czego dowodzą prowadzone od wielu lat nasze prace nad *Równoległym korpusem polsko-bułgarsko-rosyjskim*¹¹², *Słownikiem bułgarsko-polskim online*¹¹³, *Współczesnym słownikiem bułgarsko-polskim*¹¹⁴, *Słownikiem rosyjsko-bułgarsko-polskim*¹¹⁵ [Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2013], a także badania innych, opisujących współczesne tendencje językowe interesujących mnie języków naturalnych).

Opisany tu w równym stopniu i obecny w dwóch zestawianych językach proces neosemantyzacji zależny jest dziś od silnych wpływów języka angielskiego¹¹⁶. Wypierane są słowa rodzime na rzecz internacjonalizmów ułatwiających komunikację na forach internetowych, korzystanie z oprogramowania komputerowego, nowoczesnych telefonów komórkowych itp. Jest to jeden z wielu zauważalnych procesów globalizacyjnych współczesnych czasów. Procesów nieuniknionych, wynikających z potrzeby szybszej komunikacji interpersonalnej, społecznej itd.” [Satoła-Staškowiak 2013c: 227]:

¹¹² Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski opracowywany jest przez Zespół lingwistyki korpusowej i semantyki IS PAN (Violetta Koseska-Toszewa, Joanna Satoła-Staškowiak, Wojciech Sosnowski, Anna Kisiel) biorący udział w europejskim projekcie CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) <http://ispan.waw.pl/default/pl/projekty-naukowe/clarin>.

¹¹³ Autorkami słownika są: z Bułgarii – Ludmila Dimitrova, z Polski – Violetta Koseska-Toszewa, Joanna Satoła-Staškowiak (opracowania programu komputerowego do obsługi elektronicznego słownika bułgarsko-polskiego podjęła się Ralitsa Dutsowa).

¹¹⁴ Autorkami *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego* są Joanna Satoła-Staškowiak, Violetta Koseska-Toszewa. Pierwszy zeszyt tego Słownika wydano w Polsce w 2014 roku.

¹¹⁵ Początkowo autorami projektu mieli być: Maksim Duszkin, Violetta Koseska-Toszewa, Joanna Satoła-Staškowiak oraz Anastasja Tconeva. Obecnie w jego dalszych pracach udział biorą Wojciech Sosnowski, Violetta Koseska-Toszewa i Anna Kisiel. Wydanie pierwszego zeszytu tego słownika zaplanowano na rok 2015.

¹¹⁶ Andrzej Markowski opisuje liczbę ok. 100 nowych znaczeń zapożyczonych z j. angielskiego w ostatnim ćwierćwieczu [Markowski 2000: 97].

Omawiana wyżej duża grupa neosemantyzmów, w tym anglosemantyzmów, które charakterystyczne są przede wszystkim dla tekstów użytkowych i publicystycznych, spotyka się z krytyką językoznawców, kiedy np. ich obecność zostaje zauważona w komunikacji oficjalnej, choćby na oficjalnej stronie ministerstwa. Sytuacja ta oceniana jest przez Katarzynę Kłosińską jako „szczególnie rażąca”: „Nie ma uzasadnienia neosemantyzacja słów **delegować** i **adresować** w cytatach zaczerpniętych z tekstów Ministerstwa Edukacji Narodowej: *Łączenie funkcji kierownika i wychowawcy uniemożliwia spełnianie przez kierownika podstawowych funkcji związanych np. z delegowaniem zadań wychowawcom oraz sprawowaniem kontroli nad realizacją tych zadań* (zamiast: *przydzielaniem zadań*); *Uzupełnieniem tych działań musi być umiejętnie prowadzone doradztwo zawodowe adresujące się do młodych ludzi* (zamiast: *skierowane*)” [„Sprawozdanie ze stanu ochrony języka polskiego w latach 2010–2011”, Warszawa, dnia 25 stycznia 2013 r. Druk nr 294].

5.8.1. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w kształtowaniu się współczesnego języka polskiego i współczesnego języka bułgarskiego ogromną rolę mają młodzi ludzie. Dzięki ich aktywności językowej, potrzebie ekspresywnego opisywania otaczającej ich rzeczywistości oraz chęci wyróżnienia się z tłumu, powstaje duża liczba neologizmów i neosemantyzmów, które w wyniku sprawności najmłodszych użytkowników w korzystaniu z urządzeń elektronicznych natychmiast popularyzowane są w sieci. Proces neosemantyzacji jest stały i nieunikniony.

Ten rozwój odnotowują wszyscy badacze koncentrujący się na obserwacji językowego świata współczesnego, ich refleksje podkreślają liczne prace językoznawcze (por. rozdział 3). Gromadzone w nich słownictwo podlega uzupełnianiu na bieżąco i dzięki temu nie jest opóźnione w stosunku do rzeczywistości językowej korzystających z nich użytkowników.

Nieocenionym źródłem informacji są również polskie i bułgarskie specjalistyczne fora językowe, np. forum bułgarskich językoznawców skupionych wokół Instytutu Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk (por. <http://neolex-bg.org/en/>) lub korpusy językowe¹¹⁷ (autorka niniejszej pracy w ramach europejskiego projektu CLARIN współtworzy *Bułgarsko-polsko-rosyjski korpus równoległy* [Duszkin, Satoła-Staśkowiak 2011]) oraz fora internetowe¹¹⁸.

¹¹⁷ Por. np. Korpus PWN; Korpus referencyjny języka polskiego PELCRA; Korpus Języka Bułgarskiego IBE BAN czy Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski (powstający w IS PAN).

¹¹⁸ Por. np. <http://www.forum-informatyka.net/>; <http://www.math10.com/informatika/viewtopic.php?t=3795>.

Rozdział 6

Neologizmy – trudny element tłumaczenia

6.0. Neologizmy są trudnym elementem tłumaczenia i mimo że teoria przekładu neologizmów nie jest przedmiotem rozważań prowadzonych w tej monografii, to warto w kilku słowach odnieść się do koncepcji ekwiwalencji nowych znaczeń i pomysłów na ich realizację. Warto także odesłać czytelnika do innych pozycji naukowych traktujących ten temat priorytetowo. Większość prac dotyczących teorii przekładu skupia się na ogólnej prezentacji tego zagadnienia, jednak, jak słusznie zauważa Michoński, „w kontekście tak drobnego, acz istotnego elementu dzieła literackiego, jakimi są neologizmy, nie okazują się zbyt pomocne” [Michoński 1992: 268].

Poglądy tłumaczy na temat neologizmów często różnią się od siebie. Michoński uznaje definicje, które przybliżają pogląd, że neologizmy „traktowane są jako ornament stylistyczny”, za niewłaściwe. Jego zdaniem „neologizmy są składnikiem codziennego posługiwania się językiem, który przecież zmienia się nieustannie. Zwracając naszą uwagę ku nowym znaczeniom i pojęciom, neologizmy wpływają na nasz sposób postrzegania rzeczywistości. Możemy nawet stwierdzić, że każde słowo jest lub było kiedyś neologizmem”. Artykuł Michońskiego ma na celu udowodnić, że „w podejściu kognitywnym istota neologizmów polega na tym, że charakteryzują się one niskim stopniem utrwalenia w strukturze kognitywnej. Jako wyrażenia peryferyjne mają one bardzo dużą ekspresyjność. Podobnym stopniem utrwalenia w strukturze kognitywnej charakteryzują się również zapożyczenia z języków obcych” [Michoński 1992: 263].

Tłumacze zmagający się z problemem przekładu neologizmów zgadzają się, że poza narzędziami lingwistycznymi proponowanymi i opisywanymi przez praktyków intuicja i doświadczenie to najważniejsze instrumenty wspierające tę pracę. Nieocenioną pomocą są nadal najnowsze słowniki języków subkultur, słowniki wulgaryzmów i slangu, słowniki specjalistyczne, a także duża wiedza językoznawcza w zakresie reprezentowanego w tłumaczeniu języka, kontakt z żywym językiem (także za pomocą specjalistycznych forów internetowych, w tym forów tłumaczy) oraz – o czym piszę w kolejnych rozdziałach – korpusy językowe. Dzięki zaawansowanym

pracom dostępnym w sieci dostępność materiałów wspomagających pracę tłumaczy jest z każdym rokiem lepsza. Odnajdywane w sieci materiały należy traktować krytycznie, ale warto do nich sięgnąć w sytuacji zagubienia i problemów związanych z przekładem.

W sieci można odnaleźć informacje o ekwiwalentach semantycznych tylko takich nowych leksemów, które pochodzą z języka potocznego lub specjalistycznego. Słowa te mają większy zasięg i znaczną częstotliwość użycia, szczególnie w przypadków słów modnych. Neologizmy stylistyczne (artystyczne) częściej analizowane są w tekstach naukowych, czasem dostępnych tylko w Internecie. Przykład interesującej analizy przekładu neologizmów stylistycznych stanowi cytowany już wyżej artykuł Michońskiego [Michoński 1992]. Nie jest to jedyny poświęcony wspomnianej tematyce materiał. W ostatnich latach pojawiło się wiele interesujących pozycji dotyczących różnych aspektów tłumaczenia (także tłumaczenia neologizmów), choć znacznie więcej jest publikacji z dziedziny translatoryki poświęconych rozmaitym aspektom przekładu, dotyczących jednego języka. W odniesieniu do języka bułgarskiego problemy translatorskie poruszali w swoich pracach m.in. Aleksieva, Byczvarov, Waseva, Liłova czy Likomanova. Ogólną teorię przekładu lub związane z praktyką tłumaczeniową informacje w polskich publikacjach wykładają Roman Ingarden, Zenon Klemensiewicz, Jerzy Pieńkos, Krystyna Pisarkowa, Anna Legeżyńska, Jerzy Ziomek, Anna Bednarczyk, Krzysztof Hejwowski, Roman Lewicki, Anna Wierzbicka, Monika Krajewska i inni. Znane są również badania np. Elżbiety Tabakowskiej, Bożeny Tokarz czy Cezarego Michońskiego, którzy za podstawę swych badań przyjęli językoznawstwo kognitywne.

Inaczej wygląda sytuacja w zakresie dostępności materiałów z dziedziny translatoryki, kiedy poszukuje się tematów ujętych porównawczo. Czytelnikowi proponowane są najczęściej publikacje przedstawiające badania przekładowe konfrontujące różne systemy językowe, ale dotyczące takich języków jak: a) polski i angielski (Krzysztof Hejwowski, specjalizujący się w tłumaczeniach zarówno na język angielski, jak i z języka angielskiego, także Stanisław Barańczak¹¹⁹ – głównie w związku z problematyką tłumaczeń anglojęzycznej poezji), b) polski i rosyjski / inny wschodniosłowiański (por. np. Andrzej Bogusławski, Milena Chomik, Monika Krajewska, Zygmunt Grosbart).

¹¹⁹ „Zakaz pierwszy: Nie tłumacz wiersza na prozę.

Zakaz drugi: Nie tłumacz dobrej poezji na złą poezję.” – cytat pochodzi z antologii Edwarda Balcerzana i Ewy Rejewskiej zatytułowanej „Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440–2005” [Balcerzan, Rajewska 2007].

Szczególne braki wśród opracowań naukowych dotyczących przekładu zauważyć można w konfrontacji języka polskiego z bułgarskim. Wyjątek stanowią dwie, dostępne wyłącznie w czytelni Uniwersytetu Łódzkiego, prace Marcina Fastyna (z 2006 i 2011 roku), w których autor omawia sposoby tłumaczenia neologizmów z języka polskiego na bułgarski. Za podstawę swoich dociekań bierze Fastyn teksty Stanisława Lema. W kwestii przekładu autor wymienia dwie, różniące się podejściem do materii przekładu, szkoły translatorskie. Pierwsza z nich to szkoła amerykańska, której przedstawicielami są m.in. Theodore Savory, Lawrence Venuti, John Catford, Eugene Nida, Peter Newmark oraz Lance Hewson. Drugą jest szkoła rosyjska, do której zalicza się takich naukowców jak Leonid Barchudarov, Vladimir Gak, Wilen Komisarow, Roman Jakobson lub Andriej Fiodorow. Specjalne miejsce zostaje przeznaczone dla uczonych czeskich (czechosłowackich), takich jak Jiří Levy, Anton Popovič i Ján Vilikovsky, których osiągnięcia w dziedzinie przekładu zasługują na uznanie.

Marcin Fastyn słusznie stwierdza, że wielu teoretyków tłumaczenia szczerze przyznaje, że nie istnieje ogólna teoria tłumaczenia. Przybliżaniem tajników niektórych przekładów zajmują się najczęściej krytycy lub teoretycy przekładu. Znacznie rzadziej sami tłumacze, teoretycy literatury czy w końcu językoznawcy. Wiadomo, że na tłumaczenie mają raczej wpływ poszczególne przypadki, nie zaś utarte, sprawdzone, konstrukcje.

6.1. Ciekawe, że najczęściej przyjmowana zasada dotycząca stosunku oryginału tekstu do jego tłumaczenia zakłada, że test tłumaczony jest słabszą/uboższą wersją oryginalnego. Odmienny przykład prezentuje Michoński [Michoński 1992: 276] w odniesieniu do tłumaczonej przez Stillera powieści Anthony’ego Burgessa „Mechaniczna pomarańcza”, w której tłumacz proponuje 21 określeń opisujących pojęcie „istota ludzka płci żeńskiej”. Sam Burgess używa dziesięciu ekwiwalentnych słów.

Ekwiwalencja znaczeniowa jest w przypadku tłumaczeń najistotniejszą wartością samego przekładu. Semantyka znajduje się w centrum badań językoznawstwa kognitywnego¹²⁰, a referencja nowych znaczeń ma dla semantyki najważniejsze znaczenie.

W artykule Krystyny Waszakowej czytamy „[...] zasadniczym celem kognitywnego opisu znaczenia wyrażeń językowych jest – mówiąc najoğólniej – odtworzenie sposobu ich rozumienia przez mówiących. Upra-

¹²⁰ Klasykę literatury kognitywnizmu stanowią prace lingwistów amerykańskich (Lakoff, Johnson, Fillmore, Langacker), francuskich (Raster, Kleiber, Rosch) czy polskich (Wierzbicka, Bartmiński, Tokarski).

wiane w ramach lingwistyki kognitywnej badania semantyczne mają za zadanie odpowiedzieć na pytania: jak ludzie rozumieją wyrazy, jakie kryją one w sobie obrazy świata, jakie fragmenty rzeczywistości zostały w nich skonceptualizowane, tzn. do jakich modeli pojęciowych się one odnoszą?” [Waszakowa 2009a: 50]¹²¹.

Barbara Kielar uważa, że „często brak odpowiedniości między elementami leksykalnymi faktycznie polega na odmienności ram, w których funkcjonują dane elementy” [Kielar 1988: 25]. Ramy, o których wspomina Kielar, Michoński traktuje jako wyidealizowane modele kognitywne (od *idealized cognitive models*) wywodzone z teorii George’a Lakoffa lub jako domeny abstrakcyjne (od *abstract domains*), inaczej ramy poznawcze każdego z pojęć lub serii pojęć w teorii Ronalda Langackera, czyli „ramy poznawcze każdego pojęcia lub kompleksu pojęciowego, funkcjonujące jako pierwotna reprezentacja dziedziny dla pojęć pochodnych” [Michoński 1992: 168].

Michoński zgadza się z praktyką, by łączyć zagadnienia ekwiwalencji przekładu [Catford 1965; Nida 1964; House 1977] z funkcją określonych tekstów i ich kontekstem sytuacyjnym [Michoński 1992: 268; House 1977].

6.2. Neologizmy autorskie, wykorzystywane w celach artystycznych w utworach literackich

Neologizmy autorskie rzadko przechodzą do języka ogólnego, ale za to przypisane są konkretnemu autorowi, co niespotykane wśród neologizmów nieartystycznych. Tworzą je najczęściej poeci (por. np. Białoszewski, Gałczyński, Leśmian, Norwid, Tuwim), pisarze dzieł fantastyczno-naukowych (Lem, Zajdel) lub dramaturdzy (Witkacy).

Szczególne miejsce w literaturze, oprócz analiz dotyczących poezji, zdają się zajmować prace naukowe, które dotyczą tłumaczenia neologizmów fantastyki naukowej. W niej autor dzięki neologizmom zwraca uwagę na inne niż w poezji ich funkcje¹²². W odniesieniu do poezji Janusz Anusiewicz tłumaczy zasadność użycia neologizmu potrzebami *świeżości*,

¹²¹ „Przyjmuję, że najogólniej mówiąc językowy obraz świata jest zawartą w języku, różnie zwerbalizowaną interpretacją rzeczywistości, dająca się ująć w postaci sądów o świecie” [Bartmiński 2006a: 12].

¹²² Najważniejszą funkcją utworzonego przez artystę wyrazu jest wywieranie wrażenia na czytelniku, podkreślenie pewnych fragmentów utworu, uwypuklenie tego, co poeta uważa za ważne. Bywa, że właśnie dzięki zastosowaniu nietypowo brzmiącego wyrazu uda się przyciągnąć uwagę odbiorcy. W innych przypadkach neologizm, pełniący funkcję ekspresywną, służy lepszemu oddaniu skomplikowanego przekazu autorskiego. Dlatego często zdarza się, że tego typu okazjonalizmy są oparte na typach nieproduktywnych słowotwórczo.

nowości, oryginalności przedstawianej wizji [Anusiewicz 1974: 85]¹²³. Fabuła utworów fantastyczno-naukowych odnosi się do przyszłości, do tego, czego podczas czytania jeszcze nie ma. Zachodzi konieczność stworzenia słów opisujących świat przedstawiony – inny, nieznamy dotąd czytelnikowi. Własne nazwy muszą otrzymać rozmaici bohaterowie – mieszkańcy innych planet, przedmioty, których nie ma w otaczającym czytelnika świecie, i inne istotne dla fabuły elementy świata przedstawionego. Wszystko to sprawia, że szczególną wagę mają tu elementy techniki i nauki – inaczej niż w poezji czy literaturze bardziej tradycyjnej.

Wielu tłumaczy opisujących różne przypadki wprowadzania neologizmów do powieści fantastycznych przedstawiających historie w przyszłości, podkreśla, że zabieg ten jest uprawniony, a w sytuacji opisu życia bardziej rozwiniętego – wręcz konieczny. Istnieją jednak takie sytuacje, gdzie zwracają uwagę wyrazy i zwrotu *bez sensu* [określenie za: Chomik, Krajewska 2011], które wielu językoznawców, np. Moszyńska, ocenia jako negatywne nowotwory [Moszyńska 1964: 106–110]. Do takich należą, zdaniem wspomnianych badaczek, np. wywodzące się z powieści Stanisława Lema słowa *trybież*, *spętwić*, *baldury*, *tryfować szengiele*, *Indiota*, *Durywał* [przykłady za: Chomik, Krajewska 2011]¹²⁴.

W jednej z najnowszych rozpraw Mileny Chomik i Moniki Krajewskiej zatytułowanej *Od nominacji do kreacji. Rzecz o przekładzie neologizmów w science fiction* prześledzono i scharakteryzowano różne decyzje translatorskie uznanych (jak np. Lewandowska czy Duszenka) i mniej znanych tłumaczy.

¹²³ Krystyna Pisarkowa w „Pragmatyce przekładu” opisuje pracę tłumacza utworu poetyckiego. Autor takiego tekstu „rozszerza mocą twórczej wyobraźni” sferę akceptowanych znaczeń języka. W procesie tej twórczej postawy „granicą swobody jest pojemność i tolerancja wyobraźni odbiorcy, której nie sposób zbadać” [Pisarkowa 1998: 8]. Autorzy oryginalnych utworów, także oryginalnych słów, muszą liczyć się także z ryzykiem niezrozumienia czy nieporozumienia. Przynajmniej dwukrotnie wzrasta niebezpieczeństwo w przypadku podjęcia pracy tłumacza takiego tekstu.

¹²⁴ Wśród uczonych zajmujących się osobą Stanisława Lema są Edward Balcerzak, Stanisław Grochowiak, Ryszard Handke, Piotr Krywak, Jerzy Siewierski, Antoni Smuszkiewicz, Andrzej Stoff (ujęcie całościowe), Stanisław Barańczak, Izabela Domaciuk, Magdalena Nowotna-Szybistowa, Danuta Wesołowska (aspekt słowotwórczy), Anna Duszak (stylistyka). Powstały również prace analizujące szczegółowo wyłącznie neologizmy, występujące w utworach wspomnianego pisarza (Janusz Anusiewicz). Jednak w żadnej z publikacji przedmiotem badań nie było słownictwo *Kongresu futurologicznego* – większym zainteresowaniem cieszyły się neologizmy *Cyberiady* i *Bajek robotów*. W roku 2003 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika powstała praca doktorska zatytułowana *Neologizmy w wybranych utworach Stanisława Lema i ich translacja na język rosyjski*, autorstwa Moniki Krajewskiej.

Zasadniczym kryterium uznania przez autorki danego leksemu za neologizm był fakt, że „nie jest on notowany przez dostępne słowniki i encyklopedie” [Chomik, Krajewska 2011: 9]. Ocenę badanych przez Chomik i Krajewską neologizmów występujących w tekstach Stanisława Lema i utworach braci Strugackich, dotyczącą także produktywności neologicznej, cechuje tzw. „dwugłos badawczy” w odniesieniu do analizowanego słownictwa, który skutkuje „różnicami w zakresie klasyfikacji, a także założeń i metod jego przedstawienia” [Chomik, Krajewska 2011: 9]. Uwagi dotyczące opisywanych przez autorki neologizmów nie stanowią, jak obie zaznaczają, celu samego w sobie – są raczej zespołem informacji o decyzjach tłumaczy na podstawie ich adekwatności. „*Tekst docelowy* (w opozycji do – *tekst wyjściowy*) to rezultat pracy tłumacza, tekst funkcjonujący w języku przekładu, powstały w rezultacie zastosowania procedury translacji” [Chomik, Krajewska 2011: 9].

Wniosek, który nasuwa się po zapoznaniu się z prowadzonymi przez autorki badaniami, jest taki, że w toku kształcenia przyszłych tłumaczy lub podczas zdobywania kolejnych doświadczeń i umiejętności wszystkie tłumaczenia – te udane i te mniej udane – są niezwykle wartościowe¹²⁵.

Problematyką przekładu neologizmów zawartych w utworze Stanisława Lema *Kongres futurologiczny* na język bułgarski zajął się także Marcin Fastyn w pisanej pod kierunkiem Małgorzaty Korytkowskiej pracy magisterskiej *Neologizmy w „Kongresie futurologicznym” Stanisława Lema i ich translacja*, a potem doktorskiej zatytułowanej *Stylizacja leksykalna utworów nurtu fantastyczno-ludycznego S. Lema w przekładach na język bułgarski*¹²⁶. Poza istotnymi teoretycznymi rozważaniami odnoszącymi się do istoty terminu *neologizm* rozpoczął autor analizę słowotwórczą¹²⁷ wyekscerpowanych w materiale neologizmów. Uwzględnił głównie (dla materiału polskiego) prace związane z opisową gramatyką polską Jadwigi Puzyniny i Renaty Grzegorzczkowej *Gramatyka współczesnego języka polskiego* [GWJP 1999] i opisową gramatyką bułgarską Radewej i Stojanowa oraz *Gramatykę współczesnego literackiego języka bułgarskiego*

¹²⁵ W *Tezaurusie terminologii traslatorycznej* [Tezaurus terminologii translatorycznej] pojawiają się także terminy: odbiorca docelowy, odbiorca terminalny, a także odbiorca przekładu.

¹²⁶ Prace dostępne w czytelni biblioteki UŁ.

¹²⁷ Duże zasługi dla opracowania klasyfikacji derywatów polskich mają również Maria Brodowska-Honowska, Witold Doroszewski i Bogusław Kreja. Nie można także przecenić roli, jaką przy tworzeniu współczesnych teorii słowotwórczych odegrały prace Miłocha Dokulila. Na gruncie bułgarskim szczegółowo i przystępnie problemy słowotwórstwa opisuje Wasilka Radewa, nie można również pominąć takich uczonych jak Andrejczin, Bojadżiew, Murdarow, Stojanow czy Paszow.

[GNSBKE 1993]. Jeden z rozdziałów poświęcił Fastyn analizie translator-skiej – oceniał tam pracę tłumacza pod kątem osiągniętej ekwiwalencji, zwracając szczególną uwagę na sytuacje, w których „przekład poniósł straty względem oryginału – czy to w wyniku braku pełnej ekwiwalencji, czy też błędnej interpretacji wyrazu polskiego przez tłumacza” [Fastyn 2006: 8] Omówił także przypadki, w których neologizmy w przekładzie zostały zastąpione wyrazami istniejącymi, pominięte lub oddane wyłącznie za pomocą transkrypcji.

Marcin Fastyn w analizowanym przez siebie utworze zauważa, że „zdecydowana większość utworzonych przez autora neologizmów (za wyjątkiem jedynie pięciu lub sześciu) swoją budową ściśle nawiązuje do istniejącego obecnie zasobu słów języka polskiego lub języków obcych (łacina, greka, angielski, francuski)” [Fastyn 2006: 111]. W związku z tym przyjmuje autor w analizie neologizmów, w tekście polskim i jego tłumaczeniu na bułgarski, kryterium dotyczące stopnia ekwiwalencji. Wśród ekwiwalentów pełnych wymienia m.in. (wszystkie przykłady i analizy za autorem): *altruizan* – *алтруизан*, *amikol* – *амикол*, *amokolina* – *амоколин*. Do ekwiwalentów semantycznych zalicza: *defryzak* – *размразенец* – wyjaśniając, że oprócz zlikwidowania nawiązań do języków obcych, tłumacz zmienia nacechowanie stylistyczne słowa, zrównując je z odpowiednikiem słowa *odmrożeniec*. Wśród ekwiwalentów funkcjonalnych wskazuje badacz, np. *babran* – *скандалол* – słowo będące podstawą polskiego neologizmu jest silnie nacechowane stylistycznie, czego brak bułgarskiemu odpowiednikowi, stylistycznie neutralnemu. Na uwagę zasługują także inne wymienione przez Marcina Fastyna grupy – ekwiwalencji opisowej: *papieżowka* – *пушка „антимана”* – ‘strzelba przeciwpapieska’; ekwiwalencji oddanej z pomocą wyrazu obecnego w zasobie leksykalnym języka bułgarskiego: *cymberdać się* – *суетя се* – ‘kręcić się, krzątać się’; transkrypcji neologizmu polskiego: *kretyng* – *кретинг* – ekwiwalencja byłaby uzyskana w przypadku użycia neologizmu *кретенг*; i inne grupy dopuszczające błędną interpretację neologizmu, jego pominięcie bądź obecność większej liczby odpowiedników tłumaczeniowych, por. kolejno: *bijologiczny* – *биологичен* (sposób, w jaki został przetłumaczony ten leksem byłby dopuszczalny w sytuacji, gdyby w dalszej części tekstu nie pojawiło się słowo będące podstawą słowotwórczą omawianego przymiotnika, mianowicie *bijologia*. Ponieważ zostało ono przetłumaczone jako *бийология*, w pełni uzasadnionym byłoby utworzenie formy *бийологичен*); *detaszyzacja* – *о*; *mieszkadło* – *живалня, къща*.

W każdym z podanych wyżej przypadków użycia neologizmu w tekście istotną rolę odgrywają wyobrażenia i kontekst.

Podsumowaniem tego podrozdziału niech staną się zatem słowa odnalezione w książce Elżbiety Tabakowskiej pt. *O przekładzie na przykładzie*: „A morał? Morał jest taki sam jak zawsze: na przekład nie ma gotowej recepty” [Tabakowska 1999: 212].

6.3. Kontekst

W podrozdziale 6.3. przedstawiono materiały jednego z wielojęzycznych, elektronicznych słowników opatrzonych przykładowymi zdaniami zawierającymi wybrany leksem (w tym wypadku neosemantyzm) i jego ekwiwalenty wespół z kontekstem.

„Rolę pomostu między nadawcą i odbiorcą, ułatwiającego właściwe zrozumienie nowo utworzonego neologizmu, pełni kontekst. Jego funkcja jest tym większa, im mniej typowymi środkami utworzono neologizm. Kontekst, najogólniej mówiąc, ułatwia odbiorcy odtworzenie (zrekonstruowanie) pewnej sytuacji (sceny), którą nadawca przedstawił w określony sposób, używając nowego słowa lub połączenia” [Waszakowa 1997: 9].

6.3.1. Przyjrzyjmy się polskiemu słowu *komórka*¹²⁸, które przez ostatnich kilkanaście lat rozbudowało swoje znaczenie i w niektórych opracowaniach w odniesieniu do podstawowego znaczenia traktowane jest jako neosemantyzm (por. *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989*). Dla ustalenia ekwiwalencji przekładu konieczne jest skoncentrowanie się tłumacza na kontekście sytuacyjnym i kontekście semantycznym występującym wokół analizowanego słowa.

Zdanie: *Moja komórka jest wyjątkowa* nie jest kontekstem wyczerpującym, ważny jest szerszy kontekst okalający, który pozwoli stwierdzić czy podmiotowi chodzi o: 1. małe pomieszczenie, pokój do przechowywania rzeczy; 2. pot. telefon komórkowy; 3. najmniejszą jednostkę organizacyjną instytucji bądź przedsiębiorstwa; 4. podstawowy, najmniejszy element składowy jakiejś struktury lub urzędu; 5. biol. podstawową jednostkę budowy organizmów żywych.

Polskie słowo *komórka* wraz z kontekstem umieszczone zostało w dostępnym w sieci elektronicznym wielojęzycznym słowniku¹²⁹.

¹²⁸ Często mylnie opisywane (także w opracowaniach szkolnych, pomocach dydaktycznych i na stronach WWW wspierających edukację językoznawczą uczniów) jako neosemantyzm słowo „komórka” sprawia pewne problemy. Powodem może być zbyt powierzchowna analiza leksemu. Odmienne zdanie na temat klasyfikacji tego rzeczownika jako neosemantyzmu – por. rozdział 5.

¹²⁹ Glosbe – wielojęzyczny słownik online.

Odnalezione w słowniku i zaprezentowane niżej, ciekawe z punktu widzenia językoznawcy przykłady nie zostały poddane obróbce czy korekcie, w żaden sposób nie ingerowano w pokazane niżej frazy czy zdania. Celowo pokazane są tu tak, jak można je odnaleźć w cytowanym słowniku elektronicznym¹³⁰, który – mimo wielości przykładów i haseł wspartych najprawdopodobniej na korpusach językowych – nie jest doskonałym źródłem wiedzy językoznawczej. Przyjrzyjmy się następującym przykładom, konfrontującym język polski z wybranymi językami słowiańskimi.

6.3.2. Język polski w odniesieniu do języka bułgarskiego:

JĘZYK POLSKI	JĘZYK BUŁGARSKI
Wymagania te obejmują wymagania dotyczące handlu nasieniem, komórkami jajowymi i zarodkami zwierząt z rodziny koniowatych, owiec i kóz, a także komórkami jajowymi i zarodkami świń	В нея се съдържат изисквания за търговията със сперма, яйцеклетки и ембриони от животни от рода на конете, овцете и козите, както и за яйцеклетки и ембриони от животни от рода на свинете
Zastosowanie filgrastymu, w monoterapii lub po chemioterapii, mobilizuje komórki progenitorowe we krwi obwodowej	Прилагането с филграстим, самостоятелно или след химиотерапия, мобилизира хематопоетичните стволови клетки в периферната кръв
W działaniach tych będą uczestniczyć pokrewne działy w komórcę współpracy i pomocy międzynarodowej, komórcę weryfikacji i komórcę inspekcji	В проявата ще участват съответните подразделения на отдела за сътрудничество и подпомагане, отдела за проверки и отдела за инспекции
Przywóz komórek jajowych i zarodków	Внос на яйцеклетки и ембриони
Najlepiej działa na komórki szybko się namnażające – takie jak komórki rakowe	Той действа най-добре срещу бързо делящи се клетки – като раковите клетки
Powiedz Casey'emu, że jestem pod komórką	Кажете на Кейси да ме търси на мобилен . Ти му кажи
Nie muszą być geniuszami, by nie korzystać z komórek i maila	Няма нужда да са гении, за да спрат да използват и- мейл и телефон
Interferony są naturalnymi substancjami, które przekazują informacje pomiędzy komórkami	Това са естествени вещества, които пренасят информация между клетките

¹³⁰ Tamże.

6.3.3. Język polski w odniesieniu do języka rosyjskiego:

JĘZYK POLSKI	JĘZYK ROSYJSKI
Ciało ludzkie składa się z niezliczonych komórek	Человеческое тело состоит из бесчисленного количества клеток
Po prostu kilka komórek od przepastnej komory powietrznej, jednej z niezliczonych pęcherzyków płucnych, a my nie możemy zdobyć wystarczająco powietrza, żeby wypełnić mikroskopijny zbiornik!	Совсем рядом огромная воздушная камера , одна из бесчисленных легочных альвеол, а мы не можем раздобыть какую-то каплю воздуха
Funkcja PEARSON () oblicza współczynnik korelacji dwóch zakresów komórek . Jest to to samo, co funkcja CORREL	Функция PEARSON () возвращает коэффициент корреляции двух указанных диапазонов ячеек . Эквивалент функции CORREL
Znajdźcie latarkę, komórkę , wszystko co nie zmusi nas do powrotu	Забирайте все фонари, мобильники , чтобы не возвращаться сюда
I nie ma wszczepionych cudownych komórek macierzystych świni	И у него нет чудесной хрюшки со стволовыми клетками
Sprawdź jej komórkę , karty kredytowe i wyślę kogoś do tego hotelu	Я отслежу её мобильный , кредитку и пошлю кого-нибудь в отель
Wyszukiwanie celu z komórką % przyniosło rezultat	Во время поиска решения в ячейке % найдено решение
Arkusz kalkulacyjny. & kspread; to program arkusza kalkulacyjnego, który może być używany ze skryptów, dostarcza arkusze tabelowe i obsługuje skomplikowane funkcje matematyczne i statystyczne. Inne cechy to odnośniki, sprawdzanie poprawności danych w komórkach z konfigurowanymi ostrzeżeniami/działaniami, możliwość używania skryptów i specjalizacja komórek	Электронная таблица. & kspread; поддерживает автоматизацию написанием пользовательских сценариев, таблично-ориентированный вид, ввод сложных математических формул и статистические функции. Также поддерживаются гиперссылки, проверка данных в ячейках с настраиваемыми предупреждениями/действиями, настройка параметров каждой ячейки отдельно
Odłóż tę komórkę !	Хватит болтать, смотри на дорогу!
W dokumencie budujesz słownik par pozycji w dwu kolumnach. Możesz wpisać tekst do aktywnej komórki po prostu zaczynając pisać. Komórka znajdzie się w trybie edycji, a Ty możesz zaznaczyć całość, lub kawałek tekstu. Do edycji komórki można również przejść klikając dwukrotnie lewym przyciskiem myszy, a także wciskając F• i dokonując zmian bezpośrednio w komórce	Словарь состоит из таблицы с двумя столбцами, в ячейки которых вы можете вводить слова. Просто выделите одну из них и начинайте ввод, затем нажмите клавишу ввода. Чтобы отредактировать содержимое (непустой) ячейки , нажмите F
Funkcja COVAR () oblicza kowariancję dwóch zakresów komórek	Функция COVAR () возвращает ковариацию двух диапазонов ячеек

JĘZYK POLSKI	JĘZYK ROSYJSKI
Ustaw komórkę	Ячейка с формулой
Zbierali komórki dla żołnierzy	Они собирали сотовые телефоны для солдат
Komórki... mam cholerne komórki	У меня ебанные телефоны!
Ich komórka zdetonowała bombę, więc ktoś musiał być zamieszany	Ну да, сотовый из их центра взорвал бомбу, так что кто-нибудь из них точно замешан

6.3.4. Język polski w odniesieniu do języka czeskiego:

JĘZYK POLSKI	JĘZYK CZESKI
Oдноśnik do komórki	Velikost buňky
Komentarz komórki	Komentář k buňce
W badaniach in vitro stwierdzono zwiększone wbudowywanie • H-tymidyny w jądrzaste komórki erytroidalne w śledzionie (ang. erythroid nucleated spleen cells) po inkubacji z epoetyną alfa (hodowla komórek śledziony myszy	U erytroidních jaderných buněk sleziny byla po inkubaci s epoetinem alfa in vitro (kultura myších slezinných buněk) zjištěna zvýšená inkorporace • H-thymidinu
W obu płytkach pożywkę z badaną substancją należy zastąpić pożywką do hodowli kultury i inkubować je przez następane • godziny. Żywotność komórek określa się metodą wychwytu czerwieni obojętnej (NRU) przez • godziny. Dla każdego z ośmiu badanych stężeń określa się względną żywotność komórek , wyrażoną w procentach nienarażonych próbek negatywnych kontroli	U obou destiček se poté aplikačním médiem nahradí kultivačním médiem a po dalších • h inkubace je buněčná životaschopnost stanovena • hodinovým příjmem neutrální červeně (NRU). Relativní buněčná životaschopnost vyjádřená v procentech vzhledem k neexponované negativní kontrole se vypočte pro každou z osmi zkušebních koncentrací
Jego komórki przekształcają się	Jeho celá buněčná struktura se mění
Ta komórka ma kamerę, możemy nakręcić filmik	Tenhle mobil má video, můžeme udělat film
Doksorubicyna w liposomach w porównaniu do konwencjonalnej doksorubicyny nie okazała się bardziej aktywna w liniach komórek opornych na doksorubicynę in vitro	Bylo zjištěno, že ve srovnání s konvenčním doxorubicinem není doxorubicin enkapsulovaný do lipozomů aktivnější in vitro v buněčných liniích rezistentních vůči doxorubicinu
Decyzja Zastępcy Sekretarza Generalnego z dnia • grudnia • r. ustanawiająca komórkę Infosec (Bezpieczeństwo Systemów Informatycznych	Rozhodnutí zástupce generálního tajemníka ze dne •, prosince •, kterým se zřizuje jednotka Bezpečnosti informačních služeb

6.3.5. Język polski w odniesieniu do języka słowackiego:

JĘZYK POLSKI	JĘZYK SŁOWACKI
metoda przygotowania i hodowli komórek wątroby	metóda prípravy pečenných buniek a kultúr
Slavi Binev, Dimitar Stoyanov i Desislav Chukolov w sprawie przestrzegania zasady świadomej zgody przy pozyskiwaniu narządów, tkanek i komórek	Slavi Binev, Dimitar Stoyanov a Desislav Chukolov o ochrane zásady informovaného súhlasu v súvislosti s darovstvom orgánov, tkanív a buniek
Preparat Advexin miał być bezpośrednio wszczepiony do nowotworu, co umożliwiałoby komórkom nowotworowym ponowne wytworzenie zwyczajnego białka p	Liek Advexin sa mal podávať injekčne priamo do nádorov, čo by umožnilo rakovinovým bunkám , aby znovu produkovali normálny proteín p
Opisuje się i uzasadnia procedury badania wszelkich dodatkowych substancji (np. podłoży, matryc, urządzeń, biomateriałów, biocząsteczek lub innych składników), połączonych ze zmodyfikowanymi komórkami i stanowiących ich integralną część	V prípade skúšania akejkoľvek ďalšej látky (nosných skeletov, matric, zdravotníckych pomôcok, biomateriálov, biomolekúl alebo iných zložiek) kombinovanej s upravenými bunkami , ktorých je integrálnou súčasťou, sa uvedie opis a odôvodnenie
Albo komórki poddawane pojedynczo działaniu substancji albo poddawane podwójnemu działaniu substancji badanej mogą być wykorzystane przy każdym badanym stężeniu	Pri každej testovanej koncentrácii sa môžu použiť duplicitné alebo jednotlivé ošetrené kultúry

6.3.6. Język polski w odniesieniu do języka serbskiego:

JĘZYK POLSKI	JĘZYK SERBSKI
jako ludzkiej komórki	kao ljudski mobilni telefon
Czy jest tam Charlie? Dzwonię z komórki kochanie	Je li Čarli tamo?
Jest z Jackiem, ale ich komórki nie działają, a my nie możemy dostać się do jej plików./ Dobrze, już tam jadę	Ona je sa Jackom, ne možemo ih dobiti, a ne možemo pristupiti njenim fajlovima.OK, odmah idem dole
Dlaczego odbierasz komórkę Wexlera?	Jack? Zašto se javljaš na Wexler- ov telefon ?
Miałeś dzwonić z komórki !	Tvoj broj će biti na telefonu...Trebao si da upotrebiš svoj mobilni !
Harry Phelps ma swoją komórkę	Hari Fleps ima kod sebe svoj telefon
Komórka tego czegoś, może skopiować wszystko na powierzchni ziemi!	Stanica izađe, mogla bi da oponaša bilo šta na licu ove zemlje!
Nie dzwoń z komórki	Mobitel ? Zovi zemaljskom

JĘZYK POLSKI	JĘZYK SERBSKI
Na litość boską, wyhodujemy jednolite komórki przed testami klinicznymi	Stanice ćemo promijeniti prije kliničkih ispitivanja
Komórki są złe	„Ćelije su loše”
Ale ja nie mam komórki	Ali, ja nemam mobilni
Zawsze ma komórkę wpisaną na wypadek nieprzewidzianych sytuacji	Ona uvek ima njen mobilni telefon na spisku zbog uzbune
Dziwię się, że zostało ci jeszcze tyle szarych komórek , żeby pamiętać	Čudi me da imaš dovoljno moždanih stanica da se sjetiš
Tylko nie komórka!	Ne moj mobilni!
Wstrzykuje w komórki nowotworowe coś, co nazywa „ komórkami samobójczymi”	On ubrizgava tzv. Suicidalne gene u kancero-gene ćelije tumora
Wibrował. Wydawał dźwięk jak komórka	Vibrirao je i zvonio je kao mobilni telefon
Weź ze sobą komórkę	Ponesi svoj mobilni
Potwierdziliśmy istnienie tajnej komórki , spiskującej pod przykrywką administracji rządowej	Primili smo informaciju da postoji tajna grupa, udruženje..... u posebno osjetljivom poducju državne uprave
Ale mam trzy potencjalne dawczynie komórek jajowych	Mada sam našao tri sjajna donora jajašaca
Laptop, komórka i kluczyki do twojego auta	Uh, ručni komp, mobilni , ključevi od tvog novog auta
Odszukamy go dzięki komórce	Mogli bi ga naći preko njegovog mobitela
Wyłącznie zdrowe komórki	Sve ćelije su zdrave
Mam komórkę	Neće pomoći
Ale nie dzwoń na stacjonarny, znasz moją mamę, mam komórkę , więc jak coś się stanie, albo będziesz miał pytania, dzwoń	Ako imas bilo kakvih pitanja, zovi mene na mobilni
Mam zamiar na komórkę Tosh	Locirao sam Toshin komunikator
Zlikwidowaliśmy komórkę ruchu oporu w Chongqing. Aresztowaliśmy dziesięciu z nich	Razbili smo pokret otpora u Chongqingu i uhapsili njih*

* Glosbe – wielojęzyczny słownik online.

6.4. Kilka słów komentarza

6.4.1. Z zaprezentowanych polsko-słowiańskich odpowiedniości po raz kolejny wynika, że kontekst jest najistotniejszym wyznacznikiem wpływającym na tłumaczenie. Dlatego elektroniczne pomoce, w tym

słowniki, umożliwiające analizę szeroko pojętego kontekstu mają nieocenioną wartość w pracy tłumaczeniowej. Nie można jednak sądzić, że są w stanie zastąpić pracę tłumacza. Dostarczą mu one jedynie odpowiedniej ilości materiału, pozwalającego wysnuć wnioski, prześledzić zastosowanie określonych znaczeń, a w końcu wspomogą podjęcie decyzji o własnym sposobie przekładu. Nic jednak nie wydarzy się bez wiedzy tłumacza, który musi pozostać szczególnie krytyczny względem pomocy, z których korzysta – przede wszystkim tam, gdzie kontekst jest mocno ograniczony.

6.4.2. Bardzo często zdarzają się niewytłumaczalne pomyłki, będące wynikiem różnych translatorskich problemów dostępnych w sieci automatycznych tłumaczy. Ilustracją takiej sytuacji może być uwzględniona w pokazanym wyżej materiale słownikowym polska fraza: *jako ludzkiej komórki*, która nie wiadomo czemu została na język serbski przetłumaczona na: *kao ljudski mobilni telefon*, mimo że stwierdzenie „ludzka komórka” w żaden racjonalny sposób nie nawiązuje do aparatu telefonicznego. Niewłaściwość tego tłumaczenia ilustruje właśnie kontekst. Kontekst jest zatem nie tylko potwierdzeniem rzeczywistości językowej, lecz także – równie często – zaprzeczeniem określonych i niejednokrotnie już zaistniałych procesów.

Interesujący przykład daje także konfrontacja języka polskiego i rosyjskiego, w której np. polskie zdanie: *Odlóż tę komórkę*, jako odpowiednik ma przypisane rosyjskie zdanie: *Хватит болтать, смотри на дорогу!* Jest ono dopuszczalne z punktu widzenia tłumaczenia, ale już dla poszukującego konkretnej formy językowej, ekwiwalentnej względem słowa „komórka”, nie jest zadowalające. Takie przykłady pochodzą najczęściej z korpusów językowych. Podobny przykład zauważamy w konfrontacji niektórych polsko-serbskich zdań. Polskie zdania: *Czy jest tam Charlie? Dzwonię z komórki kochanie* zastąpione zostały przez tłumacza jednym zdaniem: *Je li Čarli tamo?*, które oczywiście nie jest błędem, ale na pewno nie wskazuje odpowiedniości poszukiwanego serbskiego słowa „telefon komórkowy” czy „komórka”.

Brak szerszego kontekstu sprawia, że niektóre formy i ich tłumaczenia w żaden sposób nie mogą zostać wykorzystane. Nie wiadomo przecież, do czego się odnoszą i jaką treść w sobie zawierają, por. np. polską frazę *Oдношік do komórki* z zestawianą z nią w słowniku czeską *Velikost buňky* czy inną analogiczną parę polsko-czeską: pol. *Komentarz do komórki* – czech. *Komentář k buňce*, w których obecny kontekst nic nie wnosi do warstwy semantycznej analizowanego neologizmu.

6.5. Ustalenie kryteriów ekwiwalencji neologizmów w przekładzie nie jest zadaniem najłatwiejszym. Pojawienie się neologizmów w literaturze jest zabiegiem celowym, niesie ze sobą ekspresję. Choć śledzenie problemów neologizmów literackich nie jest tematem tej książki, warto zasygnalizować, że każdy z tłumaczy spotkał się z problemem przekładu neologizmów – nawet jeśli to spotkanie było przewidywane, nie zmienia to faktu, że przekład musiał być w odniesieniu do napotkanej formy i jej złożoności znaczenia dogłębnie przeanalizowany, po to chociażby, aby w drugim języku nie stracił swoich właściwości semantycznych.

6.5.1. Zdarza się, że niektóre ekwiwalenty neologizmów są do nich bardzo podobne (budowane na tych samych podstawach), tak jak te spotkane w *Dziennikach gwiazdowych* Stanisława Lema.

W tabeli znajdują się przykłady w trzech językach słowiańskich reprezentujących trzy grupy słowiańskie, kolejno: grupę zachodnią, grupę południową i grupę wschodnią.

Język polski	język bułgarski	język rosyjski
sieciarze	мрежисти	сетевики
kopulatorystyka	копулатористика	копулятористика
sztuczne zapłodnienie	изкуствено оплождане	искусственное оплодотворение
Wybiera się z katalogu typ dziecka, sposobem, jakim się dawniej typ auta wybierało, czyli wybiera się GENOM.	Избира се от каталог какво да бъде детето, както някога се избираше каква да бъде леката кола, иначе казано – избира се неговият ГЕНОМ.	По каталогу выбирается тип ребенка, подобно тому, как раньше выбирали тип автомобиля, то есть выбирается ГЕНОМ.
fantomatyzacja	фантоматизация	фантоматизация

6.5.2. Mimo że neologizmy tworzone na bazie języka słowiańskiego tłumaczone na inny język słowiański są często podobnie realizowane (np. z pewnymi przesunięciami fonetycznymi), zdarzają się sytuacje, kiedy autor przekładu podejmuje decyzję o zmianie taktyki i zamiast kalkować pomysł autora, wymyśla własne słowo, będące odwołaniem do rzeczy przedstawiających wartość semantyczną dla konkretnego czytelnika. Takie działanie ma uzasadnienie i jest doceniane przez czytelników.

W przypadku tłumaczenia z języka angielskiego obserwowane są takie zjawiska, które potwierdzają ogólną tendencję współczesnej komunikacji językowej akceptującą wiele całkowitych pożyczek z języka angielskiego. Oswojony z językiem angielskim czytelnik często niespecjalnie zwraca uwagę na fakt, że słowo pojawiające się w tekście niczym nie nawiązuje

do jego języka naturalnego. Przypatrzmy się neologizmom użytym w powieści Joanne Kathleen Rowling „Harry Potter i kamień filozoficzny”: ang. *Hogwart, Gryffindor, Slytherin, Ravenclaw, Hufflepuff*.

Wymyślone przez pisarkę nazwy domów *Hogwartu* (*Gryffindor, Slytherin, Ravenclaw, Hufflepuff*), w których przebywali bohaterowie (każdy nazwany od nazwiska ich założyciela), czyli Helgi Hufflepuff, Godryka Gryffindora, Salazara Slytherina oraz Roweny Ravenclaw, pojawiają się we wszystkich językach słowiańskich.

Powierzchniowa analiza słowotwórcza kieruje uwagę na takie elementy wymienionych wyżej angielskich neologizmów jak: *gryf* (zwierzę podobne do lwa), *sly* (od ang. *sly*; w znaczeniu: śliski, przebiegły), *raven* (od ang. kruk) + *claw* (od ang. pazur) czy *huff* (od ang. irytacja) + *puff* (od. ang. podmuch, ale też puszek, obłok). Ekwiwalenty tych terminów w języku polskim to: *Hogwart, Gryffindor, Slytherin, Ravenclaw, Hufflepuff*; a w języku bułgarskim – *Хогвортс, Грифиндор, Слизерин, Рейвѣнклоу, Хафълпаф*. Poniżej przedstawiono także ekwiwalenty w innych wybranych językach słowiańskich w celu skonfrontowania analizowanych imion własnych i procesów w Słowiańszczyźnie – w języku rosyjskim są to: *Хогвартс, Гриффиндор, Слизерин, Когтевран, Пуффендуй*; a w języku czeskim – *Škola čar a kouzel v Bradavicích (Bradavice), Havraspár, Zmijozel, Nebelvír, Mrzimor*.

Przyjrzyjmy się teraz następującemu zestawieniu pochodzących z powieści Joanne Kathleen Rowling neologizmom:

Język angielski	Język polski	Język bułgarski	Język rosyjski	Język czeski
Hogwarts	Hogwart	Хогвортс	Хогвартс	Bradavice
Ravenclaw	Ravenclaw	Рейвѣнклоу	Когтевран	Nebelvír
Quidditch	quidditch	куидич	квѣддич	Famfrpál
Dementor	dementor	диментор	дементор	Mozkomor
deathly hallows	insygnia śmierci	даровете на смъртта	дары смерти	relikvie smrti
Gryffindor	Gryffindor	Грифиндор	Гриффиндор	Havraspár
Slytherin	Slytherin	Слизерин	Слизерин	Zmijozel
Hufflepuff	Hufflepuff	Хафълпаф	Пуффендуй	Mrzimor

Oryginalny i znany przekład braci Medkových, którego parę leksykalnych przykładów zaprezentowano wyżej, jest wysoce ceniony z uwagi na zastąpienie angielskich słów trafionymi i budującymi właściwą atmosferę czeskimi ekwiwalentami. Tłumacze nie sugerowali się językiem oryginału,

skupili się raczej na wyznacznikach, które przybliżyły czeskiego czytelnika do świata przedstawionego w lekturze. Odnieśli się do znanych Czechom metafor i aluzji, nie rezygnując z możliwości, jakie daje im język naturalny.

Michoński w artykule *Kognitywne aspekty przekładu na podstawie tłumaczenia neologizmów w powieści Anthony Burgessa „Mechaniczna pomarańcza”* wymienia najistotniejsze kryteria decydujące o ekwiwalencji neologizmów w tłumaczeniach. Są nimi: a) nowatorstwo formy lub znaczenia, b) znaczenie (podstawowa domena abstrakcyjna, uaktywnienie wyidealizowanych modeli kognitywnych, wartość ekspresywna), c) rejestr.

6.6. Podsumowanie

Pojawienie się neologizmów zarówno w literaturze, jak i w rzeczywistości pozaliterackiej jest zabiegiem celowym, niesie z sobą ekspresję, buduje elementy świata przedstawionego. Dla tłumacza jest wyzwaniem, z którym powinien sobie poradzić najlepiej, jak umie. Kiedy to się uda, dostarcza często znacznie więcej pozytywnych emocji niż wielostronicowe przekłady „zwykłego” tekstu, a kiedy udaje się tak dobrze jak braciom Medkovým – otwiera drogę do ogromnej popularności.

Za Michońskim warto powtórzyć, że neologizmy, ze względu na częstotliwość ich użycia i przynależność do danej kategorii, stopniowo stabilizują się w strukturze kognitywnej i „zaczynają funkcjonować jako skonwencjonalizowane jednostki językowe” [Michoński 1992: 263].

Nieocenioną rolę w rozumieniu neologizmów ma kontekst. „Rola kontekstu w rozumieniu nowych wyrazów i połączeń wyrazowych zaznacza się w różnorodny sposób i ma charakter gradacyjny. Najmniej zależne od kontekstu są neologizmy, które pod względem formy i znaczenia nawiązują do dużych serii wyrazowych o wyraźnych elementach składowych” [Waszakowa 1997: 18]¹³¹. Jeśli treści zaczynają być skondensowane, zwiększa się potrzeba uzależnienia ich od kontekstu, ponieważ ich rozumienie jest znacznie bardziej skomplikowane. Najbardziej uzależnione od kontekstu jednostki językowe to okazjonalizmy (por. rozdział 7). „Kontekst [...] pozwala odbiorcy zbudować właściwą ramę interpretacyjną owego neologizmu [...]” [Waszakowa 1997: 20].

¹³¹ Badaczka podaje tu przykłady: super- (supekolor, superszczędny, supermęski) i inne rozpoczynające się na: anty-, video-//wideo-, de-, re- itd., reasumując, że rozumienie tych neologizmów jest związane ze znajomością ich „elementów składowych”. Znając owe elementy możemy właściwie odczytać znaczenie nowego słowa, ale także jesteśmy w stanie sami je tworzyć, pomnażając, w zależności od sytuacji, derywaty z „budulcem” typu: mega-, anty-, super-, de- itp.

6.6.1. Andreï Makine twierdził, że tłumacz prozy jest posłuszny autorowi, tłumacz poezji staje się rywalem poety [Tabakowska 1999: 18]. Kontynuując jego myśl, można uznać, że tłumacz tekstów literackich bogatych w neologizmy ma pozycję współautora. Jego praca „rozgrywa się w przestrzeni wyraziście zdelimitowanej: pomiędzy tekstem a tekstem” [Balcerzan 2006], mimo to wymaga ogromnej wrażliwości, wiedzy, spostrzegawczości, kreatywności i indywidualności podejmowanych zabiegów językowych, a to silnie przybliża tłumacza do autora. Artur Międzyrzecki słusznie twierdzi, że „Nie ma dobrego przekładu bez dobrego tłumacza” [Międzyrzecki 1967]. Ryszard Kapuściński, który dostrzega ogromną rolę tłumacza w XXI wieku, dowodzi: „[...] dzięki wysiłkowi tłumacza rozszerzają się nasze horyzonty myślowe, pogłębia nasze rozumienie, nasza wiedza, ożywa wrażliwość. Dzisiaj, w XXI wieku, to szczególnie ważne, ponieważ nasz świat tak burzliwie rozwijając się, różnicując i zmieniając, potrzebuje nieustannego tłumaczenia i objaśniania, w czym pomaga również przekład literacki [...]. To dzięki niej [pracy tłumacza] autorzy mogą docierać wszędzie, a czytelnicy stawać się odkrywcami ludów i ziem jeszcze wczoraj im niedostępnych” [Kapuściński 2006]¹³².

¹³² Tekst *Tłumacz – postać XXI wieku* wygłoszony w Krakowie 12 V 2005 r. podczas I Światowego Kongresu Tłumaczy Literatury Polskiej zorganizowanego przez Instytut Książki, a przytoczony w książce *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440–2005. Antologia* [Balcerzan, Rajewska 2007].

Rozdział 7

Okazjonalizmy

7.0. Szczególną grupę nowych słów stanowią **okazjonalizmy** [por. np. Wawrzyńczyk 2013], powstające w wyjątkowych warunkach kontekstowych. Nie mają one tak dużego znaczenia jak neologizmy, gdyż czas ich istnienia jest najczęściej mocno ograniczony konkretną sytuacją komunikacyjną i terminem zakończenia powstałego zjawiska, które stało się inspiracją dla powstania okazjonalizmu.

Okazjonalizmy wyrażają stosunek mówiącego, jego emocje względem opisywanej rzeczy, zjawiska, osoby itp. Emocjonalność okazjonalizmów i ograniczony czas ich użycia są niewątpliwie ich cechami charakterystycznymi.

7.1. Językoznawcy zwracają uwagę na specyficzną formę i zastosowanie okazjonalizmów – definiują je jako:

- „jednostkę leksykalną, która nie istnieje w języku naturalnym, ale jej istnienie jest niewątpliwie możliwe i mówiący używa jej, wiedząc o tym” [Vyto, 1998: 227–228];
- „okazjonalizmy dziennikarskie funkcjonują w felietonach na zasadach neologizmów stylu artystycznego” [Maćkiewicz 2009];
- „nowe, czasowe i codzienne semantyczne jednostki i konstrukcje, a nie słowa w pełnym tego słowa znaczeniu, ponieważ w rzeczywistości nie istnieją i nie przedstawiają najbardziej charakterystycznych cech właściwych innym słowom – bycie powtarzalnymi jednostkami akceptowanymi przez normę językową” [Bojadzijev 2002: 257];
- neologizmy jednostkowe, czyli nowe wyrazy występujące w konkretnym tekście [por. Smółkowa 2001b: 14–17];
- słowa, które „powstają w konkretnym przypadku w odniesieniu do kontekstu [...] nie są one przeznaczone do zbiorowej komunikacji i zwykle nie są powtarzane” [Zidarova 1998: 107];
- „nowy wyraz utworzony na potrzeby konkretnego tekstu, który jest wynikiem celowego leksykalnego, semantycznego i graficznego

przekształcenia istniejącego zasobu leksykalnego z uwzględnieniem funkcji ekspresywnej” [Bondżołowa 2007: 15];

- wyrazy indywidualne i jednostkowe, występujące w tekście nie częściej niż trzy razy. [Rodzoch-Malek 2012: 11];
- „[...] najbardziej oczywiste przykłady tworów językowych zrozumiałych tylko w jakimś kontekście [...]. Spotykamy je stosunkowo często w wypowiedziach prasowych, nierzadko w funkcji ekspresywnej jako tzw. gry językowe: żartobliwe lub ironiczne kontaminacje” [Waszakowa 1997: 18];
- „okazjonalizm to wyraz, połączenie wyrazowe użyte jednostkowo, w niekonwencjonalnym znaczeniu i nietypowym kontekście, z nowym zabarwieniem stylistycznym” [Dubisz 2003].

7.2. W badaniach nad leksyką wielu językoznawców w ogóle nie uwzględnia okazjonalizmów, twierdząc, że nie ma to dużego sensu. Powodem jest ulotność tych jednostek, ich „indywidualny charakter”. Takie podejście reprezentuje Jagoda Rodzoch-Malek [Rodzoch-Malek 2012: 1–275]. Brak hasła *okazjonalizm* w „dwu najważniejszych polskich słownikach fachowych z zakresu językoznawstwa” podkreśla inny badacz – Jan Wawrzyńczyk [Wawrzyńczyk 2013: 1]. Hasło *okazjonalizm* odnajdziemy za to w „Słowniku słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego” Zofii Rudnik-Karwatowej i Hanny Karpińskiej. W słowniku pod redakcją Mirosława Bańki [Bańko 2005] okazjonalizm pojawia się wraz z nierozbudowaną definicją „wyraz o znaczeniu okazjonalnym, nieużywany powszechnie”. Istotne jest, co widać w niektórych przytoczonych definicjach językoznawców, że okazjonalizm występuje w pewnej bliskości z innym językoznawczym terminem – **indywidualizm**¹³³. Nie są to znaczenia tożsame, bo, jak słusznie stwierdza Jan Wawrzyńczyk, „nie każdy okazjonalizm jest jednocześnie indywidualizmem, jak i nie każdy indywidualizm jest okazjonalizmem” [Wawrzyńczyk 2013: 3], dlatego kiedy definiuje się poszczególne twory językowe, dobrze, jest posiadać o nich jak najpełniejszą informację źródłową. Wskazywane w różnych opracowaniach językoznawcze kwalifikacje należy moim zdaniem traktować krytycznie i jako „tymczasowe i prowizoryczne” [Wawrzyńczyk 2013: 5].

¹³³ W słowniku pod redakcją Haliny Zgólkowej czytamy: „indywidualizm to wyraz, związek wyrazowy lub konstrukcja gramatyczna, które są czymś indywidualnym tworem lub zostały użyte przez kogoś w sposób szczególny, tylko u niego stwierdzony” [Zgólkowa 1998].

Za indywidualizm będący jednocześnie okazjonalizmem można najprawdopodobniej uznać *amelinium* [przykład z kanału YouTube, 2012]¹³⁴. Ten okazjonalizm po publikacji filmu w Internecie zyskał tak wielką „chwilową” popularność, że jeden z pociągów musicREGIO¹³⁵, wiozących młodzież na Przystanek Woodstock, został tak właśnie nazwany¹³⁶. Na uwagę zasługują także inne nazwy pociągów związanych ze wspomnianym muzycznym wydarzeniem, np. *Ućstok*¹³⁷ [żart., kontaminacja nazwy Łódź z nazwą Woodstock]; *Woodolino*¹³⁸ [żart., kontaminacja ‘Pendolino dla woodstockowiczów’]; *Wośpolot*¹³⁹ [żart., kontaminacja nazwy *samolot* i WOŚP].

W rozdziale 7 niniejszej monografii z przekonaniem podjęto temat polskich i bułgarskich okazjonalizmów. Prawdą jest, że ich jednostkowy charakter eliminuje je jako materiał słownikowy, ale jest na tyle ciekawy, że warto je tu zauważyć.

7.3. Słowotwórcze metody tworzenia okazjonalizmów przypominają sposoby powstawania neologizmów: 1. derywacja (sufiksacja, prefiksacja, sufiksacja z prefiksacją); 2. kompozycja; 3. kontaminacja; 4. substytucja; 5. epenteza; 6. derywacja ujemna; 7. przekształcenia semantyczne oraz 8. mieszanie wymienionych wcześniej sposobów. Wszystkie metody tworzenia okazjonalizmów pozwalają nowo utworzonemu słowu wyrazić emocje, nazwać czynności wywołujące wzburzenie, śmiech czy inne uczucia, zaprezentować i zaakcentować własny stosunek do opisywanej rzeczywistości. Część okazjonalizmów przestaje być czasowo istniejącym słowem czy wyrażeniem, w rzeczywistości językowej otrzymuje dłuższe życie z powodu nagłej, niespodziewanej popularności, przestaje być zatem okazjonalizmem, jak np. takie polskie związki frazeologiczne jak: *oczywista oczywistość* (Jarosław Kaczyński, 2007), *gruba kreska*

¹³⁴ *Amelinium* zdobyło popularność dzięki publikacji na kanale YouTube filmu. Słowo *amelinium* zamiast aluminium wielokrotnie wypowiada nieznany bohater filmu. Film stał się tzw. hitem, obejrzało go ponad 4 mln ludzi. Link do strony: <https://www.youtube.com/watch?v=t8lnCA8PHJM>

¹³⁵ Okazjonalna nazwa grupy pociągów spółki Przewozy Regionalne, dowożących z wielu polskich miast młodzież do Kostrzyna nad Odrą i funkcjonująca wyłącznie podczas trwania Przystanku Woodstock.

¹³⁶ Nazwa została wyłoniona w konkursie internetowym w 2014 roku.

¹³⁷ Nazwa pociągu relacji Łódź – Kostrzyn, autor: Tomasz Torzewski; źródło: <http://www.przewozyregionalne.pl/node/17829>.

¹³⁸ Nazwa pociągu relacji Kraków – Kostrzyn, autor: Piotr Błoński; źródło: <http://www.przewozyregionalne.pl/node/17829>.

¹³⁹ Nazwa samolotu, autor nieznany, źródło: wypowiedź ustna jednej z wolontariuszek WOŚP na festiwalu Woodstock.

(Tadeusz Mazowiecki, 1989) itp. Jednakże większość okazjonalizmów ginie w przestrzeni językowej i zostaje zastąpiona przez kolejne jednostki. Poniżej zamieszczono wybrane przykłady.

7.4. Przykłady okazjonalizmów w języku polskim:

- **Dodaizm** (celowe zestawienie imienia Doda [pseudonim popularnej piosenkarki] z greckim sufiksem [-izm] sarkastycznie podkreśla charakter obserwowanego ostatnio zjawiska kulturowego, jakim są publiczne występy Dody) [przykład za: Kudra 2009].
- Analogicznie zbudowany, odnoszący się do politycznej działalności premiera Donalda Tuska termin **tuskizm** (Tusk + [izm]) [przykład za: Kudra 2009].
- Związany z braćmi Kaczyńskimi okazjonalizm **kaczyzm** [przykład za: Kudra 2009]; także **lepperyzm**, **wałęsizm**, **palikotyzm** [por. także Sękowska 2012].
- **Łomzing** ‘rozrywka, jaką jest picie piwa Łomża’ (z reklamy telewizyjnej).
- **Plażing** ‘plażowanie’ (wzorowane na *łomzing*).
- **Mózgole** ‘nowa rasa superinteligentnych poskramiaczy niewieścich serc’ [przykład za: Maćkiewicz 2009].
- **Wpływacy** ‘dziennikarze, którzy przejęli rolę czwartej władzy, zrezygnowali z dostarczania informacji, a całe ich dziennikarstwo ogranicza się do wywierania wpływu oraz pływania po różnych tematach’ [przykład za: Maćkiewicz 2009].
- Często są tworzone z pomocą prefiksów (np. euro-, eko-) okazjonalizmy typu: **eurospryciarze**, **eurorozterki**, **ekogwiazdy**, **ekohotele** [przykład za: Kowalewska-Dąbrowska 2009] lub **eurokoszmar** [przykład za: „Gazeta Wyborcza” 6.07.2012] czy **euroosołomstwo** ‘zafiksowanie się na wyłącznie jednym temacie i brak kontaktu z otoczeniem tym tematem nie zainteresowanym’ [z wypowiedzi dziennikarza Jarosława Kuźniara opublikowanej na jego blogu w dniu 19.06.2012; źródło: www.pudelek.pl].
- Utworzony za pomocą sufiksu *-ersi* okazjonalizm **platformersi** ‘członkowie i sympatycy Platformy Obywatelskiej’, wywodzący się z nazwy **rockersi** ‘subkultura młodzieżowa funkcjonująca w latach 1958–1965’ [przykład za: „Gazeta Polska” 09.07.2014].
- Kompozycje, np. **kryzysoodporność** (kryzys + o + odporność). Do ciekawszych najnowszych polskich przykładów zaliczyć możemy wszystkie powstałe latem 2012 roku leksemy związane z organizowanymi w Polsce i na Ukrainie mistrzostwami Euro 2012 w piłce nożnej,

np. **piłkoszał** ‘zachwyty wszystkim, co ma związek z piłką nożną i mistrzostwami EURO 2012, zbiorowa euforia piłkarska’ (z reklamy telewizyjnej i radiowej transmitowanej w Polsce w czasie mistrzostw Euro 2012); także **białokołnierzykowiec** (biał(y) + kołnierzyk + owiec) [por. Sękowska 2012] lub złożenia z obcym członem typu: **eurokoryto** (europejskie + koryto) [przykład za Sękowska 2012: 101]. Podczas ostatnich wyborów prezydenckich w 2015 roku powstały: **brankobus** (Bronek + o + bus), **szydłobus** (Szydło + bus).

- Kontaminacje, np. **Gazeta Wybiórcza** iron. „Gazeta Wyborcza” + **wybiórczy** [przykład za: Kudra 2001: 133, źródło: „Trybuna” 1998, nr 3, s. 5] lub **końkordat** pej. iron. o konkordacie zawartym między Stolicą Apostolską a RP w 1993, w odniesieniu do sposobu podpisania tej umowy posłużono się tu aluzją do wprowadzenia „konia trojańskiego” [przykład za: Kudra 2001: 133, źródło: „NIE” 1994, nr 20, s. 1].

7.5. Przykłady okazjonalizmów w języku bułgarskim:

- Derywacja: **ченгеджийницата** (ченгеджия + [-ниц]) (**Стандарт**, 26.10.2009). Pochodzący z języka tureckiego sufiks [-джия] dodany do rzeczowników rodzaju męskiego opisujących określoną czynność pozostawia zmieniony, ironiczny charakter okazjonalizmu [przykład za: Vateva 2012: 20]; **безхаберизъм** (безхаберие + [-изъм]) (**Сера**, 1.08.2009). Opisujący pojęcia abstrakcyjne grecki sufiks [-изъм], stosowany często w stylu wysokim, dodany do potocznego słowa безхаберие, podkreśla żartobliwy charakter wypowiedzi [przykład za: Vateva 2012: 20]. Podobny ośmieszający efekt obserwujemy w przypadku leksemu: **слугинаж**, w którym sufiks [-аж] pełni funkcję odwrotną niż w słowach typu: тираж, саботаж, przyłączony został bowiem do potocyzmu. Wzmocnienie znaczenia poprzez zaakcentowanie jakości i siły obserwujemy w okazjonalizmie **обнаглели** ([об-] + **нагъл** + [-л]) (**24 ч.**, 12.05.2007) [przykład za: Vateva 2012: 23] albo w brzmiącym oryginalnie ze względu na starobułgarskie pochodzenie czasownika **глаголати** okazjonalizmie **разглаголства** ([раз-] + глагол + [-ств]) (**Дума**, 20.10.2007) [przykład za: Vateva 2012: 23]. Okazjonalizmy mogą też zostać utworzone za pomocą prefiksu **евро-**, np. **европейбои** lub **евроромска** (**24 ч.**, 17.01.2007) [przykład za: Vateva 2012: 24], występują też parodie terminów naukowych, takie jak: **слухология** [przykład za: Vateva 2012: 24].
- Kompozycje, np. **Железобезпътица** (**Капитал**, 12.06.2010) – ze słowa **железопътен** użyto dwóch morfemów: **железо-** oraz **-път-**, rozdzielono je prefiksem [без-] i sufiksem [-ица], tworząc tym samym

słowo wyrażające negatywną ocenę problemów transportu kolejowego [przykład za: Vateva 2012: 25].

- Kontaminacje, np. **пациентела** (Cera, 21.03.2007) – połączone zostały tu dwa słowa: *пациент* i *клиентела*. Twórca powstałego okazjonalizmu wyraża z jego pomocą swój negatywny stosunek do lekarzy przyjmujących łąpówki [przykład za: Vateva 2012: 26].
- Substytucja: **Молинг** е глагол, който изразява действието „отиване в шопинг мол и мотаене там с часове” (Cera, 6.09.2008) – celowo nałożono na pochodzący ze słowa *shopping* angielski komponent *shop* (bułg. *шон-*) inny komponent *мол*, odnoszący się znaczeniowo do ‘dużego sklepu’ i mający związek z bułgarskim czasownikiem *мотая се*.
- Epenteza, np. **Хеви кметъл** (к- + метъл) (24 ч., 21.11.2009) [przykład za: Vateva 2012: 26].
- Derywacja ujemna, np. okazjonalizm **прикосновен** (zamiast słowa *неприкосновен*), który oznacza ‘dostępny, otwarty’ [Vateva 2012: 27].

7.6. Większość okazjonalizmów (zwłaszcza tych medialnych) pozbawiona jest oznaczników, takich jak cudzysłów. Wizualnie w tekście nie różnią się niczym od słów używanych na co dzień w języku polskim, podobnie dzieje się w języku bułgarskim.

7.7. Okazjonalizmy, ze względu na emocjonalność przekazu, ironię czy szczerłość komunikatu, poddawane są licznym obserwacjom. Krótki czas ich funkcjonowania w języku nie odstrasza językoznawców od ich analizy, choć wolą oni analizować neologizmy ustabilizowane (tak wynika ze studiowania literatury polskiej i bułgarskiej). Należy pamiętać, że większość okazjonalizmów – zgodnie ze swoim przeznaczeniem – nie przetrwa próby czasu i zostanie szybko zapomniana.

7.7.1. Tak właśnie stanie się najprawdopodobniej z bułgarskim określeniem **щрабаг** (w znaczeniu: źle wykonana praca), które pochodzi od nazwy austriackiej firmy remontowej „BAUHOLDING STRABAG”, silnie ostatnio krytykowanej w bułgarskich mediach. Przykład: *Как беше купонът снощи? – Мани, пълен щрабаг!*¹⁴⁰.

7.7.2. Tylko nieliczne okazjonalizmy osiągną w przyszłości stabilizację i na dłuższy czas wejdą do słownika. Stało się tak szybko z bułgarskim

¹⁴⁰ <http://www.strangerzone.info/forum/index.php?showtopic=1848>.

terminem **мутризацията**¹⁴¹ (w znaczeniu: sprawowanie kontroli przez przestępców), który wszedł do zasobu РНДБЕ [РНДБЕ 2010: 515]. Przykład: *Гражданите могат да спрат мутризацията на политиката*¹⁴².

7.8. Podsumowanie

7.8.1. W definiowaniu okazjonalizmów, zaliczanych przez językowszców do neologizmów jednostkowych (wraz z indywidualizmami, które Teresa Smółkowa w swojej pracy z 2001 roku definiuje jako nowe wyrazy przypisywane określonemu twórcy [Smółkowa 2001b: 14–17]) i innych neologizmów ustabilizowanych i nieustabilizowanych należy uwzględnić, że „konsekwencją uznania zależności znaczenia (w sensie czynnościowym) od kontekstu językowo-sytuacyjnego jest możliwość definiowania danego wyrażenia w różny sposób i przyjęcie, że definicja ma, przynajmniej w jakimś stopniu, charakter otwarty”¹⁴³ [Smółkowa 2001b: 40].

Kontekst¹⁴⁴ stanowi dla odbiorcy „klucz do rozbudowania ramy interpretacyjnej nowego tworu językowego” [Waszkowa 1997: 19].

Rozumiem motywy opisane przez Teresę Smółkową, dotyczące potrzeby opisu neologizmów nieustabilizowanych. Wydzielenie w tej monografii osobnego rozdziału przybliżającego zagadnienie okazjonalizmów jest tego dowodem. Moim zdaniem wspomniany opis warto stosować także do nich. Należy badać wszelkie nowe formy językowe, jako że one – tak jak w przypadku neologizmów nieustabilizowanych – „występują w tekstach publicystycznych adresowanych do szerokiego kręgu użytkownika języka, [...] ich obecność jest wyróżnikiem odmiany publicystycznej w zakresie słownictwa, [...] należą przynajmniej przez jakiś czas do planu *parole*, a zatem na ich planie można śledzić procesy, tendencje mające wpływ na ewolucję współczesnej leksyki, pozwalają lepiej poznać proces deszyfracji neologizmów i tekstów zawierających nowe wyrazy, zasilają przede wszystkim leksykę erudycyjną, mają więc znaczy udział w kształtowaniu jej cech językowych, pozwalają lepiej poznać złożoną strukturę formalno-pojęciową derywatów, z racji swej liczebności są ważne przy ustalaniu produktywności środków słowotwórczych, są często wynikiem indywidualnych potrzeb [...]” [Smółkowa 2001b: 31].

¹⁴¹ Utworzony z pomocą łacińskiego sufiksu [-изация] do potocznego słowa: *мутра*.

¹⁴² Por. 24часа.bg, 10.11.2010.

¹⁴³ Ma to nierozzerwalny związek z pojmowaniem znaczenia w semantyce kognitywnej w ujęciu Ronalda Langackera.

¹⁴⁴ Więcej o kontekście w rozdziale 6.

7.8.2. W rozdziale 7 przywołano nazwiska niektórych tylko polskich i bułgarskich językoznawców podejmujących próby szczegółowego zdefiniowania terminu okazjonalizm oraz mierzących się z konkretnymi przykładami i ich słowotwórczą analizą. Istnieje jednak znacznie szersza grupa badaczy, która uwzględnia okazjonalizmy w swoich badaniach nad leksyką jednego języka lub leksyką porównawczą dwóch lub wielu języków. Wśród polskich badaczy problem okazjonalizmów podnoszą: Barbara Kudra [Kudra 2001; 2009], Jan Wawrzyńczyk [Wawrzyńczyk 2013], Krystyna Waszakowa [Waszakowa 1997], Halina Zgółkowska [Zgółkowska 1998], Elżbieta Sękowska [Sękowska 2012], Jolanta Maćkiewicz [Maćkiewicz 2009], Teresa Smółkowska [Smółkowska 2001b], Piotr Wierchoń [Wierchoń 2008], a także Joanna Satoła-Staškowiak [Satoła-Staškowiak 2013b: 26–27; 2015] i wielu innych. Jeśli chodzi o prace dotyczące języka bułgarskiego, to wyróżniają się wśród nich teksty Cvetanki Avamovej [Avramova 2002; 2003], Diany Blagoevej [Blagoeva 1999; 2010a], Valentyny Bondżołovej [Bondżołova 1993; 2002; 2003b; 2004; 2005a; 2005b; 2005c; 2006a; 2006b; 2007; 2009a; 2009b], Kiny Vačkovej [Vačkova 1999], Eleny Georgievej [Georgieva 1973], Zdravki Gunovej [Gunova 1982], Vanji Zidarovej [Zidarova 1998b], Mariji Zozikovej [Zozikova 2007], Ljubimy Jordanovej [Jordanova, 1978; 1981; 1993], Iskry Likomanovej [Likomanova 2005], Damiana Miteva [Mitev 1999], Neli Nedjalkovej [Nedialkova 1992; 1993], Cvetanki Nikolovej [Nikolova 1987], Emilii Perniškej [Perniška 1999a], Vasilki Radevej [Radeva 1991], Juliany Stojanovej [Stojanova 1984], Vaniny Sumrovej [Sumrova 1999], Dimitra Čizmarova [Čizmarov 1991]. Polskie i bułgarskie okazjonalizmy na materiale publicystycznym omawia Valentina Bondżołova [Bondżołova 2009b]. Aby wyrobić sobie własny pogląd na temat polskich i bułgarskich okazjonalizmów, warto sięgnąć do wymienionych wyżej pozycji. Próba prześledzenia polskich i bułgarskich przykładów pokazuje, że cele, motywacje do tworzenia okazjonalizmów w obu językach są podobne. Podobna jest także kreatywność językowa użytkowników języka. W obu przypadkach kontekst stanowi przepustkę do rozumienia okazjonalizmów, a emocjonalność i chęć podkreślenia odrębności w myśleniu, interpretowaniu rzeczywistości oraz podejściu do drugiego człowieka i obserwowanych zjawisk jest powodem ich tworzenia. Czasem powodem może być także nieświadomy błąd, który, jak w przypadku *amelinium*, inicjuje obecność „nowej” jednostki.

Rozdział 8

Nowe słowa w języku a płęć

8.0. W opisie najnowszej leksyki polskiej i bułgarskiej nie sposób pominąć tematu dotyczącego tworzenia żeńskich nazw zawodów od istniejących od dawna nazw męskich.

Przyglądanie się najnowszej leksyce, także tej potocznej, prowadzi do różnych wniosków, które niewątpliwie mają związek z postrzeganiem przez użytkowników języka naturalnego rzeczywistości, hierarchii ważności współczesnego człowieka czy relacji społecznych, które tworzą współcześni ludzie. Dotyczy to także relacji między płciami, ich sposobu komunikowania się, przypisywania sobie wzajemnie cech. „Związki języka – zarówno mówionego, jak i pisanego – z życiem społecznym i rolami płciowymi (czy poprzez zawartość, czy sposób używania języka) – są bardzo złożone, wielotorowe” [Wierzchoń 2012: 1].

Warto skierować uwagę czytelnika na nazwy zawodów, które nie są współcześnie w języku polskim i języku bułgarskim równoważnie i symetrycznie stosowane. Asymetria językowa w języku polskim i nieco mniejsza w języku bułgarskim jest faktem i dotyczy, np. tworzenia imion [por. Wierzchoń M.]¹⁴⁵ lub nazw zawodów. O tych i innych istotnych elementach kobiecej i męskiej rzeczywistości językowej pisało wielu językoznawców, m.in. Jerzy Bralczyk, Kwiryna Handke, Małgorzata Karwatowska, Jolanta Szpyra-Kozłowska, Maria Wierzchoń, Jan Miodek czy Stefan Breziński, Borislav Georgiev, Vladko Murdarov i inni.

8.1. Współcześnie silną rolę oraz potrzebę zmniejszania lub zrównoleglenia asymetrii dotyczącej nazewnictwa kobiet i mężczyzn, np. w związku z wykonywanymi przez nich zawodami, przypisuje się środowiskom feministycznym. Nie jest to jednak tak jednoznaczna kwestia. Część językoznawców i językoznawczyń podkreśla, że w „batalii o język” nie

¹⁴⁵ Bardzo wiele imion żeńskich pochodzi od imion męskich: Aleksander – Aleksandra, Patryk – Patrycja, Łukasz – Łucja itd. Jednym z wyjątków jest para Maria – Marian (tłumaczy się to wyjątkową pozycją matki Jezusa w kulturze).

chodzi jedynie o to, żeby stał się on bardziej symetryczny względem płci, ale raczej o to, by nie dochodziło w nim do dyskryminacji. A na tym zależy wielu użytkowników języka. Piszą o tym autorki książki *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim* – Małgorzata Karwatowska i Joanna Szpyra-Kozłowska. Maria Wierchoń dodaje: „Kiedy mówimy lekarz, widzimy mężczyznę, kiedy wyobrażamy sobie dyrektorów, posłów, profesorów, nasza wyobraźnia generuje obrazy przedstawicieli płci męskiej. Dla kobiet zostaje mało miejsca, nikt im nie broni zasiedlać zbiorowej wyobraźni jako fryzjerki, kosmetyczki, sprzedawczynie czy pielęgniarki – tutaj żeńskie formy są jak najbardziej rozpowszechnione, czasami przyjęte jako jedyne (jak np. przedszkolanka)” [Wierchoń 2012: 3, por. także Karwatowska, Szpyra-Kozłowska 2010: 11–56].

8.1.1. „Jednym z najbardziej charakterystycznych przejawów androcentryzmu języka, który dotyczy obecności przedstawicieli obu płci na rynku pracy jest formułowanie i używanie nazw zawodów” stwierdza Maria Wierchoń w tekście *Język a dyskryminacja ze względu na płeć*.

8.1.2. Vladko Murdarov uważa, że obserwowane w języku polskim i bułgarskim zjawisko dotyczące używania po drugiej wojnie światowej męskich nazw zawodów zarówno przez mężczyzn, jak i przez kobiety stoi w sprzeczności z naturą. Za część wspomnianych wyrazów bułgarscy językoznawcy obarczają silne wpływy rosyjskie, które dały początek znanym bułgarskim formom, takim jak *жена-космонавт*, *жена-герой*. Z drugiej strony widzą Bułgarzy ogromną rolę mody językowej i potrzebę rozróżnienia stylu potocznego od wysokiego i – co za tym idzie – mniejszego zróżnicowania form.

8.2. Przyjrzyjmy się następującym i wskazywanym przez wielu faktom w języku polskim.

- Część zawodów w języku polskim wcale nie posiada słowotwórczych odpowiedników w formie żeńskiej – np. *chirurg*, *górnik*, *pilot*, *prezydent*. Próby tworzenia żeńskich form od takich wyrazów jak *psycholog* czy *minister* budzą gorące dyskusje i opory zarówno wśród językoznawców, jak i wśród części społeczeństwa [Handke K. 2008a].
- Tak jak w przypadku imion, zdecydowana większość nazw zawodów w języku polskim, która ma i męskie, i żeńskie odpowiedniki, tworzona jest od tych pierwszych (przykładowo: *lekarz* i *lekarka*, *nauczyciel* i *nauczycielka*, *urzędnik* i *urzędniczka*), co ma związek z historią. Niektóre z takich form mają jednak charakter pejoratywny

(prezes – prezeska, doktor – doktorka, profesor – profesorka, dyrektor – dyrektorka) albo nierównoważny (sekretnik – sekretarka, położnik – położna). Jeśli zawód nie posiada formy męskiej, jest najczęściej mało prestiżowy i przypisany kobietom (bo zdecydowana większość mężczyzn uważa go za niemęski), np. niania czy przedszkolanka. Do tego, co słusznie zauważa Wierchoń, jeśli znajdzie się mężczyzna chcący pracować jako niania czy przedszkolanka, „od razu podnosi się larum, że nie wiadomo, jak ich nazywać. W drugą stronę nie ma żadnego problemu” [Wierchoń 2012: 5]¹⁴⁶.

Ta sama autorka wspomina o wyjątkowo ważnym fakcie: „W słownikach możemy odnaleźć informację, że w ostatnich dziesięcioleciach nazwy żeńskie z wykładnikiem -ka (pochodzące od nazw męskich) zostały uznane za mało oficjalne i lekceważące. Stąd w miejscu: dyrektorki, profesorki pojawiły się wyrażenia: pani dyrektor, pani profesor. Takie podejście rozpowszechniło się po II wojnie światowej – wcześniej większość nazw zawodów odmieniano przez rodzaj. W XVIII-wiecznym słowniku funkcjonowały choćby takie określenia, jak: administratorka, dozorczyzna, karczmarka, klucznica, kuchmistrzyni, piekarka, rządczyzna, szafarka, urzędniczka, węglarka, wierszopisyni, wielkorządczyni. Jeszcze na początku XX wieku profesorka, posłanka czy dyrektorka nie miały żadnej negatywnej konotacji. Teraz, nawet jeśli te określenia są używane, nie są w potocznym rozumieniu tego słowa tożsame znaczeniowo z formami męskimi – np. profesor (uniwersytecki) – profesorka (w szkole średniej), dyrektor (fabryki) – dyrektorka (przedszkola lub szkoły), położnik (lekarz) – położna (pielęgniarka o specjalizacji położniczej)” [Wierchoń 2012: 5].

Często dochodzi do przesunięć semantycznych, w wyniku których forma męska oznacza coś innego niż jej formalny odpowiednik żeński, np. *maszynista* – *maszynistka* (kobieta przepisująca teksty na maszynie), *kominiarz* – *kominiarka* (rodzaj czapki), *ciężarowiec* – *ciężarówka* (samochód ciężarowy), *dziekan* – *dziekanka* (urlop dziekański), *dyplomata* – *dyplomatką* (rodzaj teczki), *magister* – *magisterka* (praca magisterska),

¹⁴⁶ W tym samym tekście Wierchoń dodaje: „Przy nadawaniu zawodom «neutralnym płciowo» – a jednak męskim w formie – żeńskich końcówek dochodzi jeszcze «oskarżanie» o śmieszność, wygłupy bądź feminizm. Nie ma do tej pory zgody pomiędzy językoznawcami czy słowa: psycholożka, socjolożka, filolożka, pedagogożka to błąd, czy też nie. Dwa pierwsze wyrazy Word 2007 akceptuje, dwóch kolejnych – nie. Nowy Słownik Poprawnej Polszczyzny PWN z 2000 roku traktuje te formy jako niewłaściwe, Uniwersalny Słownik Języka Polskiego odnotowuje te słowa jako wyrażenia potoczne, profesor Jerzy Bralczyk uważa natomiast, że są poprawne (poza filolożką)”.

marynarz – *marynarka* (ubranie) czy choćby *pilot* – *pilotka* (czapka),
reżyser – *reżyserka* (kabina reżysera).

Semantyczna różnica między żeńską i męską formą opisującą określony zawód decyduje o wyborze męskiej formy jako „neutralnej” i „odpowiedniejszej” dla opisu. Nie zdarza się, by w języku polskim żeńska forma była „neutralna” dla opisu zawodu wykonywanego przez mężczyznę.

Maria Wierchoń stwierdza: „Wciąż wiele kobiet nie tylko akceptuje ten stan rzeczy, ale uważa, że używanie męskich nazw je nobilituje. Obserwując jednak trendy w tym zakresie, chociażby w dyskusjach na forach internetowych, możemy spostrzec, że coraz więcej osób opowiada się za równouprawnieniem form żeńskich w języku. Dlaczego to może być istotne? Język nie tylko odzwierciedla, ale i wpływa na rzeczywistość. Skoro prezydent, profesor, inżynier funkcjonują tylko w rodzaju męskim, to wciąż kobieta: prezydent, profesor, inżynier jest odstępstwem od normy, a nie normą. Prawdopodobnie spór ten trwać będzie jeszcze wiele lat, ale myślę, że jego wynik może być tylko jeden” [Wierchoń 2012: 5].

Odmienne zdanie reprezentuje Maciej Malinowski – w tekście *Psycholożka, socjolożka, reżyserka* stwierdza on: „Jakżeż się ten świat zmienia... Przez całe lata kobiety używały nazw męskich i nie tylko im to nie przeszkadzało, ale wręcz były z tego dumne. Ba, tzw. żeńskie derywaty z przyrostkiem *-ka* uważano powszechnie za trywialne, nieliczące z powagą, rangą i pozycją społeczną osób, do których się odnosiły. Nikt nie odważył się zwrócić do *pani profesor* uniwersytetu słowami *pani profesorko*, do *pani doktor* w szpitalu *pani doktorko*, a do *pani mecenas* w kancelarii – *pani mecenasko*. Owszem, słyszało się nieraz mało eleganckie określenia w rodzaju *kierowniczką*, *matematyczką*, *fizyczką*, *chemiczką*, ale wyłącznie w rozmowach prywatnych, kularowych” [Malinowski 2006: 1].

Malinowski zwraca też słusznie uwagę, że „w wielu wypadkach na przeszkodzie w tworzeniu żeńskiego odpowiednika nazwy męskiej stawały względy fonetyczne. Nie proponowano zatem form *adiunktka*, *architektka*, *subiektka*, *pediatrka* itp., bo trudno by to było wymówić”. Autor przywołuje zmyślane przykłady (z przyrostkiem *-ini*), takie jak: *chirurgini*, *dramaturgini*, *kierowczyni*, które jego zdaniem dodatkowo akcentują śmieszność uzyskanych form.

Niezależnie od językoznawczych poglądów w prasie i na forach internetowych łatwo dziś odnaleźć przykłady nazw zawodów wykonywanych przez kobiety – nazwy, będące efektem ostatnich zmian w języku i rzeczywistości kulturowej czy okołojęzykowej: *socjolożka*, *filolożka*, *psycholożka*, *pedagożka*, *politolożka*, *antropolożka*, *polityczka*, *marszałkini*, a nawet

weterynarka: „Dorota Sumińska – **weterynarka** z miłości do zwierząt”¹⁴⁷. Formy te mają tyle samo zwolenników i zwolenniczek, jak i przeciwników i przeciwniczek. To współczesne rozedrganie w doborze konkretnych form opisuje Jan Miodek „Rozmawiająca ze mną matematyczka chce być nauczycielem matematyki (broń Boże nauczycielką!), jej koleżanka przedstawia mi się jako biologka. Jakaś pani grzmi na psychologkę i socjologkę, za to nie ma zastrzeżeń do profesorki i polonistki” [Miodek 2010b]. Wspomina Miodek dla ilustracji zjawiska przeczytany nekrolog wybitnej uczonej: „Wybitna socjolog, długoletni pracownik, przewodnicząca Rady Naukowej, kierownik Zakładu, oddana pracy” albo wymienia wykaz form żeńskich z jednego tylko wydania „Gazety Wyborczej”: „psycholog seksuolog kliniczny, wiceprezes, publicystka (dwa razy), socjologka, autorka, adiunkt, członkini, krytyczka literacka, filozof, przewodnicząca Rady, przewodnicząca komisji, była komisarz, była minister” [Miodek 2010b].

Mirosława Mycawka wspomina o zdezaktualizowanych na przestrzeni ostatnich lat zasadach, o których 40 lat temu pisała Halina Satkiewicz. Należy do nich ta powiązana z dystrybucją formantu *-ka*. Zdaniem autorki za pomocą sufiksu *-ka* „nie możemy utworzyć formacji żeńskiej od rzeczowników męskich kończących się zbiegiem spółgłosek (np. architekt). Ta bariera zdaje się już nie istnieć, *Słownik współczesnego języka polskiego* odnotowuje tę formę i jest ona coraz częściej stosowana” [Mycawka 2001: 18].

Jan Miodek, aby przybliżyć emocje towarzyszące mu podczas czytania niektórych tekstów, informuje: „Z oczywistym sarkazmem stwierdzam w tych cytatach pomieszanie z poplątaniem: wybitna socjolog, psycholog seksuolog kliniczny obok socjolożki, pracownik i kierownik obok członkini i krytyczki literackiej, oddana pracy publicystka, przewodnicząca, ale wiceprezes, komisarz, minister. Gdybym do tych przykładów dołączył chociażby stopki redakcji, na czele których stoją kobiety, zobaczylibyśmy połączenia: redaktorka naczelna, redaktor naczelna albo redaktor naczelny – tak jak pieczętki i tabliczki z formą główna księgową funkcjonują obok tych, na których pełniącą tę funkcję kobieta jest głównym księgowym” [Miodek 2010b].

Jan Miodek dodaje: „Żadnego problemu nie mają Czesi i Słowacy, którzy tradycyjnie operują przyrostkowymi wykładnikami żeńskości i tworzą formacje typu rektorka, dekancka, profesorka, docentka, doktorka, prezeska – tak jak w codziennym oficjalnym i nieoficjalnym obiegu języka niemieckiego –

¹⁴⁷ Agnieszka Kozak, 21.06.2012, aktualizacja: 18.06.2012 14:33, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,53662,11917522,Dorota_Sumińska___weterynarka_z_milosci_do_zwierzat.html.

typologicznie słabiej przecież eksponującego rodzajowość gramatyczną niż języki słowiańskie – znajdują się Kanzlerin, Ministerin, Rektorin, Dekanin, Professorin z przyrostkiem *-in* – odpowiednikiem naszego *-ka* (kanclerka, ministerka, rektorka, dziekanka, profesorka)” [Miodek 2010b].

8.3. Istotne fakty w języku bułgarskim

- Nazwy zawodów wykonywanych przez kobiety tworzone są od rzeczowników rodzaju męskiego.
- Wiele zawodów wykonywanych przez kobiety, takich jak *адвокат*, *министър*, *нотариус*, *професор*, *прокурор*, *съдия* i inne, opisywanych jest przez rzeczowniki męskie, mimo że istnieją w języku bułgarskim nazwy (budowane z pomocą przyrostka *-ka*) będące żeńskim odpowiednikami męskich nazw zawodów, np. *адвокатка*, *министърка*, *професорка*, *прокурорка*, *съдийка*. Ciekawe, że przeciętni użytkownicy języka nie do końca wiedzą, kiedy należy takie nazwy stosować.
- Użycie rzeczownika męskiego zamiast żeńskiego w przypadkach takich zawodów jak *нотариус*, *прокурор* czy *адвокат* Vladko Murdarov tłumaczy tym, że mają one dwa znaczenia. Jednym, głównym znaczeniem jest nazwa stanowiska pracy, a drugim – pozycja osoby lub jej tytuł. Gdy słowo typu: *нотариус*, *прокурор* czy *адвокат* jest używane w pierwszym znaczeniu, rodzaj nie ma dla mówiącego znaczenia, gdyż jest on wspólny dla kobiet i mężczyzn, w drugim znaczeniu istotną rolę odgrywa płeć opisywane osoby. Dla tego wytłumaczenia przywołuje Murdarov następujące przykłady: *съдия Петрова*, *адвокат Николова*, *нотариус Емилова*, *дознател Бойчева*, *прокурор Стаменова*, *доктор Абаджиева*. Do tego takie formy pojawiają się w odniesieniu do pracy z wyrażeniami typu: *работи като...*, *назначена е за...*, *в качеството си на...* Przykładem ilustracji tego zjawiska jest zacytowane przez Murdarova zdanie: *За пример ще посоча само изречението За министър на околната среда беше избрана Нона Караджова* [Murdarov 2011: 1].
- Współczesny styl urzędowy i dziennikarski miesza formy żeńskie i męskie. Dochodzi do śmiesznych sytuacji (w przypadku języka polskiego pisał o tym także Jan Miodek), w których o tej samej osobie np. w w dwóch różnych gazetach pisze się tak: *Министърът е бил посрещнат на аерогарата* – *Министърът е била посрещната на аерогарата*.
- Z wyborem odpowiedniej formy rzeczownika wiąże się (podobnie jak w języku polskim) negatywna konotacja jednej z możliwych form. Ma to

najczęściej związek ze zmniejszeniem prestiżu osoby wykonującej określony zawód. Popularne i neutralne semantycznie są zawody takie jak *лекарка, учителка* czy *тъкачка*. Jednakże inne nazwy, typu: *президентка, министър-председателка, премиерка, главна редакторка, кметка, ректорка, заместник-ректорка*, nie cieszą się już taką jak poprzednie neutralnością. Od dziesięcioleci kobiety zajmowały stanowiska i wykonywały zawody związane z opieką nad słabszymi, mniejszymi czy potrzebującymi pomocy, np. *медицинска сестра, директорка* (на *ясла, детска градина, училище*), dlatego nazewnictwo ich profesji jest od dawna ustanowione. Inaczej jest z zawodami czy stanowiskami, w których kobiety są od niedługo czasu, stanowiskami elitarnymi. Wtedy ukazuje się asymetria języka bułgarskiego, jego obecne niedostosowanie do współczesnych realiów [Georgiev 2012].

8.4. Podsumowaniem obserwowanych współcześnie zjawisk językowych niech stanie się dokument będący oficjalnym stanowiskiem Rady Języka Polskiego w sprawie żeńskich form nazw zawodów:

Stanowisko Rady Języka Polskiego w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów przyjęte na posiedzeniu plenarnym Rady 19 marca 2012 roku

W ostatnich tygodniach w mediach ukazały się liczne wypowiedzi dotyczące form nazw zawodów uprawianych przez kobiety i funkcji przez nie sprawowanych. Dotyczy to także takich wysokich funkcji, jak *minister/ministra, marszałek/marszałkini* czy *premier/premiera*.

Tym samym ożywiona została, nienowa przecież, znana językoznawcom od kilkudziesięciu lat, kwestia żeńskich form nazw zawodów i tytułów. W większości wypowiedzi na ten temat kobiety zabierające głos opowiadały się za tym, żeby konsekwentnie używać obok męskiej – formy żeńskiej zawodu czy stanowiska, a więc *psycholog* i *psycholożka*, *architekt* i *architektka*, *minister* i *ministra*, *premier* i *premiera* itd. W niektórych wypadkach w propozycjach tych wykorzystuje się możliwości słowotwórcze polszczyzny, co prowadzi do utworzenia nazw zgodnych z systemem językowym, obecnych zresztą w języku potocznym. Przypomnijmy, że rzeczownikowe nazwy żeńskie tworzy się zasadniczo od nazw męskich za pomocą przyrostka *-ka* (por. *nauczyciel* – *nauczycielka*, *socjolog* – *socjolożka*) lub *-ini/-yni* (*władca* – *władczyni*). Końcówka *-a* jest wykorzystywana wtedy, gdy mamy do czynienia z nazwą o charakterze przymiotnikowym, np. *przewodniczący* – *przewodnicząca*, *służący* – *służąca*, *habilitowany* – *habilitowana*. Zastosowanie jej do tworzenia rzeczownikowych nazw zawodów nie ma tradycji w polszczyźnie, ale jej użycie w proponowanych formach typu *ministra*, *premiera* czy *profesora* bierze się zapewne stąd, że potencjalne formy *ministerka*, *premierka*, *profesorka* są odczuwane jako nacechowane potocznością (np. *profesorka*) lub

wskazują na małość desygnatu (np. *premierka*; przyrostek *-ka* tworzy bowiem zdrobnienia też w polszczyźnie). Należy jednak zaznaczyć, że także nazwy żeńskie utworzone elementem *-a* mają swoje wady. Po pierwsze – w niektórych wypadkach są one tożsame brzmieniowo z nazwami już istniejącymi (*premiera* to ‘pierwsze przedstawienie teatralne lub wyświetlenie filmu’), po drugie – mogą być odczuwane jako nazwy zgrubiałe (por. *ta profesora*), po trzecie wreszcie – bywają dwuznaczne w połączeniu z określeniem grzecznościowym *pani*: wyrażenia *pani ministra*, *pani podsekretarza stanu* mogą zostać odczytane jako dzierżawcze (*pani czyja?* – *ministra*, *pani czyja?* – *podsekretarza stanu*), co pozostaje w jawnej sprzeczności z intencją osób, które chcą ich używać.

Językoznawcy od dawna opisywali pary rzeczowników takie, jak *ten inżynier* i *ta inżynier*, *ten minister* i *ta minister*, *ten psycholog* i *ta psycholog*, i wskazali, że jeden z nich odnosi się do mężczyzny, a drugi do kobiety. Znajduje to wyraz w ich użyciu w zdaniu, por. *Rozmawiałem z ministrem* (mężczyzną) i *Rozmawiałem z minister* (kobietą), *Minister podpisał rozporządzenie* i *Minister podpisała rozporządzenie*, *Nowy minister przyszedł* i *Nowa minister przyszła*. We wszystkich przytoczonych wyżej zdaniach jest jawnie wskazana płeć osoby, o której mowa, bez tworzenia odrębnych, pochodnych słowotwórczo, nazw żeńskich. Argument, że takie nazwy są regularnie tworzone słowotwórczo w innych językach (np. w niemieckim), nie jest trafny, gdyż w każdym języku wyzyskuje się inne sposoby jego wzbogacania, co zależy od budowy gramatycznej danego języka, możliwości słowotwórczych i zwyczajów w nim ugruntowanych.

Jednocześnie pragniemy przypomnieć, że od kilkudziesięciu lat nie używa się w oficjalnej polszczyźnie żeńskich form nazwisk innych niż przymiotnikowe. Nazwisko *Nowak* czy *Rodziewicz* odnosi się zarówno do mężczyzny, jak i do kobiety i nie słychać wobec tego sprzeciwów kobiet.

Jednakże, jak stwierdziliśmy na początku, formy żeńskie nazw zawodów i tytułów są systemowo dopuszczalne. Jeżeli przy większości nazw zawodów i tytułów nie są one dotąd powszechnie używane, to dlatego, że budzą negatywne reakcje większości osób mówiących po polsku. To, oczywiście, można zmienić, jeśli przekona się społeczeństwo, że formy żeńskie wspomnianych nazw są potrzebne, a ich używanie będzie świadczyć o równouprawnieniu kobiet w zakresie wykonywania zawodów i piastowania funkcji.

Językowi nie da się jednak niczego narzucić, przyjęcie żadnej regulacji prawnej w tym zakresie nie spowoduje, że Polki i Polacy zaczną masowo używać form *inżyniera* bądź *inżynierka*, *docenta* bądź *docentka*, *ministra* bądź *ministerka*, *maszynistka pociągu*, *sekretnarza stanu* czy jakichkolwiek innych tego rodzaju¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Źródło: http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1359:stanowisko-rady-jzyka-polskiego-w-sprawie-eskich-form-nazw-zawodow-i-tytuow.

8.5. Podsumowanie

Bez względu na poglądy polskich i bułgarskich badaczy języka oraz ich użytkowników opowiadających się za pozostaniem przy „klasycznych” formach nazw zawodów wykonywanych przez kobiety lub odwrotnie – za włączaniem równoważnych form żeńskich, typu: *ministra, prezydentka, socjolożka, filozofka* – efekty obserwowane we współczesnym języku polskim i bułgarskim zależą będą od postawy „zwyczajnych” użytkowników języka, którzy dzięki częstotliwości używania określonych jednostek języka przychylią się do jednej z grup. Jeśli dostrzegalna będzie znacząca tendencja używania słów typu *chirurgini, adiunkta* itp., wtedy słowa te staną się normą użytkową w języku, choć z powodu asymetrii tworzenie tych żeńskich nazw zawodów od słów typu *kierowca* czy *marynarz* nie daje wielu ciekawych rozwiązań, bo te najbardziej oczywiste (*kierownica, marynarka*) zostały już wykorzystane w innym znaczeniu.

Język w zasadniczy sposób może wpłynąć na przemiany społeczne i postrzeganie świata, a w nim płci. Nie warto zatem potępiać powstających żeńskich nazw zawodów – zwalczanie każdej dyskryminacji ma zawsze pozytywny wydźwięk. Na koniec zacytuję fragment tekstu Rafała Dziurli zatytułowany *Kobieta w języku* – autor słusznie zwraca w nim uwagę na inne, istotne kryterium wyboru właściwej formy: „Przedstawiane powyżej problemy **tożsamości** są wzmacniane tradycją prawną obowiązującą w naszym kraju. Jestem bowiem przekonany, że kobieta przedstawiająca się jako **psycholożka**, podpisała umowę o pracę jako psycholog. I znowu nie są to tylko akademickie dywagacje, ponieważ formuły prawne pociągają za sobą określone konsekwencje. Na przykład, czy możliwe jest umieszczenie w umowie o pracę **nazwy zawodu**, której nie ma w oficjalnym spisie? Czy można podpisać umowę z psycholożką? Czy istnieje stanowisko profesorki, wykładowczyny etc. Można powiedzieć, że forma prawna jest odzwierciedleniem tradycji, ale znajdujemy się właśnie w sytuacji zmiany tradycji. Sądzę zatem, że należy pomyśleć nad dostosowaniem prawa do istniejącej dynamiki zdarzeń”¹⁴⁹.

Gdyby prawo nadążało za „dynamiką zdarzeń” opisywanych przez Rafała Dziurlę, omawiana w niniejszym rozdziale asymetria z całą pewnością nie byłaby aż tak wyraźna.

¹⁴⁹ R. Dziurla, *Kobieta w języku*, http://republika kobiet.pl/psychologia/walka_ze_stresem/kobieta-w-jezyku/.

CZĘŚĆ II

NEOLOGIZMY A KORPUSY JĘZYKOWE

Rozdział 9

Współczesne badania konfrontatywne nad słowiańskimi neologizmami a korpusy językowe

9.0. Obecnie w dziedzinie językoznawstwa slawistycznego coraz częściej **badania konfrontatywne** wspierane są przez **korpusy językowe**. Rosnące zainteresowanie korpusami inspiruje językoznawców do skorzystania z ich narzędzi. W jakim stopniu korpusy językowe mogą pomóc w budowaniu teaurusu polskich, bułgarskich czy innych słowiańskich neologizmów?

W tym rozdziale opisano wyłącznie wybrany fragment zagadnień dotyczących neologizmów. Celowo nie skupiano się tu na pochodzeniu poszczególnych wyrazów w analizowanych językach ani na ich historii. Nie wskazywano kierunków rozwoju współczesnych języków słowiańskich (języka polskiego, bułgarskiego i – celowo wybranego jako przedstawiciela wschodniej Słowiańszczyzny – języka rosyjskiego, który daje szerszą perspektywę dla konfrontowanych w całej monografii języków polskiego i bułgarskiego).

Korpusy językowe są tylko jednym z wielu innych źródeł ekscerpcji najnowszej leksyki, za to źródłem bardzo ciekawym i dlatego warto je zaprezentować jako istotne współcześnie narzędzie badawcze.

9.1. Użyjmy korpusów językowych do eksperymentalnej konfrontacji dobrze reprezentujących zachodnią, wschodnią i południową Słowiańszczyznę języków: polskiego, rosyjskiego i bułgarskiego. Każdy z nich posiada bogatą tradycję literacką i jasno sformułowane normy. Mimo społecznej świadomości istnienia coraz to nowszych jednostek leksykalnych zwanych neologizmami nie spotkałam publikacji, które systematyzowałyby problematykę konfrontatywnego opisu najnowszych leksemów w języku polskim, bułgarskim i rosyjskim. Widzę tu dla siebie i innych językoznawców pole do poszukiwań i badań, które, mam nadzieję, wypełnią dotychczasową lukę w opracowywaniu wspomnianego zagadnienia.

9.2. Polskie, bułgarskie i rosyjskie neologizmy

9.2.1. Analizowane tu neologizmy¹⁵⁰ pochodzą najwcześniej z końca XX wieku, choć najbardziej akcentowany okres to rok 2000 i lata kolejne.

W 2001 roku Stanisław Grabias [Grabias 2001: 247] sygnalizował, że neosemantyzmy stanowią aż 50% wszystkich wyrazów w *Słowniku gwary studenckiej*, co stanowi o wyjątkowych ich możliwościach i potrzebie językowego obrazowania świata przez młodych ludzi. Świadczy o tym popularność takich słowników jak *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny* autorstwa Bartka Chacińskiego [Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny 2005] czy *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny* [Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny 2003] tego samego autora.

Według autorów słownika zatytułowanego: *Речник на новите думи в българския език* wydanego w 2010 roku [РНДБЕ 2010] w języku bułgarskim najmłodsza leksyka to ok. 5 000 słów (tyle haseł zawiera wymieniony słownik), z których ok. 4 300 to zupełnie nowe jednostki leksykalne, 700 to neosemantyzmy, 600 neologizmów to terminy specjalistyczne związane z konkretnymi dziedzinami życia, a 150 – związki frazeologiczne. Cechą charakterystyczną najnowszego języka bułgarskiego jest (tak jak w przypadku języka polskiego i rosyjskiego) duża liczba słów pochodzących z języka młodzieżowego oraz kondensacja terminologii technicznej.

W języku rosyjskim¹⁵¹, podobnie jak w polskim i bułgarskim, po roku 2000 obserwujemy szybki przyrost leksyki, głównie – jak już wyżej wspomniano – terminologii specjalistycznej i języka subkultur. Obserwowany jest także proces przyswajania do systemu nowych leksemów i zastępowania nimi tych już w systemie języka istniejących. Na tym problemie silnie skupiają się językoznawcy opisujący wpływ np. anglicyzmów na współczesny język rosyjski. Na powstawanie neologizmów wpływają różne czynniki: ogromne znaczenie ma m.in. ekspresja, która jest powodem tworzenia coraz to nowszych słów, oraz rozwój techniki i potrzeba nazywania sytuacji, zdarzeń i przedmiotów dotąd nienazwanych. W sieci bardzo popularne są małe słowniki neologizmów rosyjskich (por. <http://www.tutoronline.ru/blog/kratkij-slovar-neologizmov.aspx>).

¹⁵⁰ Por. definicja *neologizmu* s. 13 oraz por. Buttler 1962; 1977; 1978; 1979; Skubalanka 1990; Smółkowa 1976; 1978; 1997; 2001; Dąbrowska 1957; Chruścińska 1975; 1976; 1977; Satkiewicz 1976; 1981; Orylska 1983; Markowski 1994; 1988; Jadacka 2001; 2010; por. także STG.

¹⁵¹ Por. Nadel-Czerwińska 2006; Kozyrev, Černiak 2000b; *Особенности русских неологизмов путем заимствования из английского языка* [www.moluch.ru]; *Новые слова и значения*, pod red. E. A. Levašova (E. A. Левашова) 1997; *Толковый словарь русского языка конца XX века*, pod red. G. N. Skljarevskoj (Г. Н. Скларевской) СПб., 1998.

9.2.2. Znane są źródła pochodzenia największej liczby neologizmów. Dzięki badaniom językoznawców [por. też Blagoeva 2001: 187–189; 2003: 133–140; 2004: 45–52; 2005: 117–118; 2005: 102–108; 2006: 16–25; Kolkovska 2010: 21–30; 2007: 303–310; 2011: 519–532; Buttler 1962; 1977; 1978; 1979; Skubalanka 1990; Smółkowa 1976; 1978; 1997; 2001; Dąbrowska 1957; Chruścińska 1975; 1976; 1977; Satkiewicz 1976; 1981; Orylska 1983; Markowski 1994; 1988; Jadacka 2001; 2010; Bagrina 1973; Земская 1992; Kozyrev, Černiak 2000b] wiemy, że wiele z nich powstaje w dziedzinach technicznych, medycznych (chodzi tu o nazwy sprzętów i narzędzi) i w ekonomii, ale najwięcej w języku młodzieżowym i języku subkultur.

Jednym z najważniejszych czynników powstawania najnowszej leksyki jest **ekspresja** – jej przykłady można odnaleźć nie tylko wśród wymienionych wyżej grup środowiskowych, lecz także w grupach związanych z działalnością artystyczną.

9.3. Korpusy językowe

9.3.1. Co to jest korpus językowy? Na ten temat wypowiada się wspólnie wielu propagatorów najnowszych technologii językoznawczych, m.in. Piotrowski, który definiuje korpus jako: „zbiór tekstów zapisanych w postaci cyfrowej i stanowiących reprezentatywną próbkę danego języka. Korpus różni się od dowolnego zbioru tekstów tym, że stanowi pewną przemyślaną całość. Cechą wyróżniającą korpusów komputerowych jest też ich rozmiar” [Piotrowski 2003: 146].

Wśród twórców i użytkowników korpusów widoczne są dwa dość odmienne poglądy. Jedni twierdzą, że korpusy muszą zawierać reprezentatywną próbkę języka (czyli dużą ilość tekstu w różnych jego odmianach językowych) w postaci elektronicznej, inni – że nawet najmniejszy zbiór tekstów, odpowiednio przygotowany, ma prawo stać się korpusem [zob. McEnery, Wilson 1996: 21; Podhajecka 2006: 338–339].

Szereg najnowszych tekstów specjalistycznych dużo precyzyjniej definiuje pojęcie korpusu, podając szczegóły konieczne do zbudowania takiego zbioru tekstów, zwanego „korpusem językowym” – wg Johna Sinclaira [John Sinclair 1996] są to m.in. ilość, jakość, prostota i udokumentowanie, a wg. McEnery’ego i Wilsona [McEnery, Wilson 1996] – reprezentatywność, skończona wielkość, format elektroniczny i odniesienie standardowe. **Autorka za najważniejszą cechę korpusu językowego uważa reprezentatywność zebranych w nim tekstów, co ma ogromne znaczenie przy poszukiwaniu neologizmów.**

9.4. Neologizmy a korpusy językowe

9.4.1. Korpusy językowe

Korpusy językowe, z powodu dynamicznego rozwoju językoznawstwa korpusowego oraz technologii komputerowych, stały się ważnym materiałem badawczym, wykorzystywanym zarówno w językoznawstwie stosowanym [zob. Hunston 2002], jak i w leksykografii [zob. Ooi 1998]. Dzięki korpusom językowym poszukiwana jednostka leksykalna prezentowana jest w szerszym kontekście, umożliwiającym badaczom dokonanie analizy językoznawczej, ocenienie rodzaju tekstu, jego jakości, a także – co szalenie istotne ze względu na badania neologizmów – liczby użyc danego leksemu, by móc stwierdzić, czy rzeczywiście znajduje się on w systemie danego języka i czy jest w pełni akceptowaną jednostką leksykalną, czy też zjawiskiem językowym z mocno ograniczonym terminem istnienia, jak np. okazjonalizmy [por. rozdział 7 oraz Satoła-Staśkowiak 2013b].

9.4.1.1. W poszukiwaniu najnowszej leksyki polskiej mogą pomóc najbardziej znane korpusy: Korpus Języka Polskiego IPI PAN (300 mln segmentów), Korpus Języka Polskiego PWN (pełna wersja sieciowa 40 mln segmentów, wersja demonstracyjna 7 250 000 segmentów) oraz wchodzący w skład Narodowego Korpusu Języka Polskiego (ponad półtora miliarda słów) Korpus Referencyjny Języka Polskiego „PELCRA” (100 mln słów).

Skorzystajmy zatem z korpusu PWN i poszukajmy słowa *bankomat* oraz otaczającego go kontekstu.

- Bank nie odpowiada za zatrzymanie karty w **bankomacie** z przyczyn technicznych lub w wyniku wadliwej obsługi bankomatu przez Posiadacza karty.
- Jednocześnie dla kart PBK START został wprowadzony dzienny Limit Wypłat Gotówki w **bankomacie**, co oznacza, iż kwota dokonanych przez Państwa wypłat gotówki w **bankomacie/bankomatach** w ciągu jednego dnia może wynosić maksymalnie: (900 zł).
- Dzięki Karcie Emerytalnej Commercial Union, jako członek naszego funduszu, będziesz mógł w **bankomacie** sprawdzić wysokość wpłacanej przez pracodawcę składki.
- Każda wypłata w **bankomacie** lub zakupy mogą dojść do skutku tylko wówczas, gdy na koncie posiadacza karty są pieniądze.

Przyjrzyjmy się także słowu *nagrywarka*.

- Znalazłem błędy w plikach, które kopiowała **nagrywarka**.
- Uszkodzona była **nagrywarka**, pilot i matryca (lekkie zmiany w wyświetlaniu obrazu przy dotknięciu ramki).
- Niestety, aby **nagrywarka** działała potrzebny będzie nam komputer – właśnie z niego sterujemy całym procesem.
- Boyan to po kiego grzyba sprzedawane są np. **nagrywarki**?

9.4.1.2. Podczas studiowania neologizmów bułgarskich warto skorzystać z Narodowego Korpusu Języka Bułgarskiego IBE BAN.

Poniżej przykłady z bułgarskim słowem *одит*.

- Тутракан 2, et. 4, ап. 13, с предмет на дейност: независим финансов **одит**, финансово-счетоводна и консултантска дейност, покупка на стоки или други вещи с цел препродажба в първоначален, преработен или обработен вид, продажба на стоки от собствено производство, хотелиерски, туристически, рекламни, ресторантьорски и информационни услуги, комисионни, спедиционни, превозни, складови и лицензионни сделки, лизинг, сделки с интелектуална собственост, транспортни, таксиметрови, външнотърговски и бартерни дейности, покупка, строеж или обзавеждане на недвижими имоти с цел продажба.
- Людмил Спасов, експерт от дирекция” **Одит** на средствата от Европейския съюз”, Людмила Рангелова, директор на дирекция” Вътрешен **одит**” към Министерството на финансите, Тодор Янкулов, началник на отдел” Предприсъединителни фондове и програми на ЕС” към дирекция” **Одит** на средствата от Европейския съюз”, и Дилянка Желязкова, директор на дирекция” **Одит** на средствата от Европейския съюз”.
- Въпросът е за кои, при положение че за единия от проектите (Разлог Банско Гоце Делчев Садово) в **одит** на KPMG се твърди, че липсва важен анекс към договора, за друг (тунела при околновръстния път на Дупница)), че няма писмени доказателства за основанията да бъде избрана фирмата изпълнител, за трети (участъкът от Ново село до магистрала „Марица “)), че са изчезнали 3 тома от договор, и т. н.

Prześledźmy bułgarskie przykłady ze słowem *мобилен*.

- Това води до един по-скоро **мобилен** модел на настаняване на имигрантите, които често сменят своите жилища, както и кварталите.
- За повече информация се обърнете към вашия **мобилен** оператор.
- **Мобилен** телефон, преплетени сателитни линии.
- Ако нямате тези кодове, обърнете се към вашия **мобилен** оператор.

9.4.1.3. W przypadku badań nad najnowszą leksyką rosyjską ułatwieniem może być m.in. ogólnodostępny Narodowy Korpus Języka Rosyjskiego. Spójrzmy na rosyjski termin *клонирование*.

- Самой затратной оказалась Москва – здесь на **клонирование** образа Беспалова ушло около \$ 400 тысяч.
- Отвечая на вопрос журналиста, думал ли он, что **клонирование** как научное открытие может быть использовано во вред, С. Антинори ответил отрицательно.
- В то же время болезнетворные бактерии делятся в пять раз быстрее, и **клонирование** никак не сможет поспеть за их размножением.
- Потом просто пошло **клонирование**, примерно как в сериале «Солдаты», одни ушли, другие пришли и т.д.

Poniżej kolejny przykład rosyjski.

- Аккумуляторы свинцово-кислотные 3 9000 **Инвертор** 1 1000 Контроллер заряда-разряда 1 1000.
- В состав такой системы входят солнечные модули, контроллер зарядки-разрядки, аккумуляторная батарея и **инвертор**.
- Преобразователи выполнены в виде единого конструктивного блока и содержат: трехфазный автономный **инвертор** напряжения, конденсаторы фильтра, тормозной прерыватель и устройство управления.
- **Инвертор** необходим для преобразования постоянного напряжения, обычно 12 В, в переменное 220 В.

9.4.1.4. Podsumowanie

Wykorzystywanie korpusów językowych, których zasoby obejmują wyłącznie jeden język, do pozyskiwania neologizmów i przykładów ich użycia jest zawsze bardzo użyteczne. Szczególnie wtedy, kiedy korpus posiada odpowiednią reprezentację zebranych tekstów, pozwalającą na konstruowanie wniosków do kolejnych badań. W językoznawstwie konfrontatywnym metoda nowoczesnego pozyskiwania materiału okazuje się najwygodniejsza dla tych, którzy znają warsztat lingwistyczny i mają doświadczenie w konfrontacji badanych języków. Obowiązkowa jest tu przecież znajomość języka prezentowanego w korpusie i szukanego słowa. W związku z tym ci, którzy chcą dopiero poszerzyć swoje umiejętności lingwistyczne, dowiedzieć się o istnieniu konkretnej jednostki leksykalnej w języku B, mają utrudnione zadanie. Korpusy językowe mogą jedynie potwierdzić użycie danego leksemu w szerszym kontekście. Są zatem przeznaczone dla tych, którzy wiedzą, czego w nich szukają. Zbiory kontekstów zwiększają możliwości badań w zakresie neologizmów. Czytelnie wskazują zakres występowania neologizmów, ich częstotliwość oraz płaszczyznę stylistyczną.

9.4.2. Korpusy równoległe

Korpusy równoległe są ważnym narzędziem współczesnej lingwistyki konfrontatywnej. Pozwalają w prosty i szybki sposób uzyskać bogaty i rzetelny materiał do badań z teorii przekładu, a także – ze względu na różnorodność zbieranego materiału – do badań: kulturoznawczych, socjologicznych, socjolingwistycznych i politologicznych.

Ze względu na różnorodność materiału są świetnym źródłem pozyskiwania neologizmów. Osoby uczące się języka znajdują w korpusach równoległych ogromną pomoc polegającą na możliwości skonfrontowania języka, który znają (A), z językiem/językami, których dopiero się uczą (B)/(C). Liczba korpusów równoległych w kolejnych latach zwiększa się, co

świadczy o ich ogromnej popularności; niektóre z nich obejmują również języki słowiańskie. Takie korpusy mogą ułatwić pracę językoznawców i w szybki sposób prezentować zrównoleglony¹⁵² materiał w dwóch, trzech i większej liczbie języków.

9.4.2.1. Poniżej przykłady neologizmów wyekscerpowanych z „Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego” opracowywanego obecnie przez Violetę Koseską-Toszewą, Joannę Satołę-Staśkowiak, Wojciecha Sosnowskiego i Annę Kisiel w ramach europejskiego projektu Clarin¹⁵³.

Język polski:

Nie wolno dotykać **ekranu**, ponieważ może to doprowadzić do uszkodzenia powłoki albo niektórych pikseli służących do **generowania** obrazu.

Język bułgarski:

Винаги избягвайте да докосвате **екрана**, тъй като това може да доведе до повреда на **екрана** или в някои **пиксели**, които служат за изграждане на изображенията.

Język rosyjski:

Всегда избегайте касания **экрана**, так как это может привести к повреждению всего **экрана** или отдельных **пикселей**.

Język polski:

Gdy **urządzenie pamięci masowej USB** jest podłączone do telewizora, nie wolno wyjmować go ani wyłączać telewizora, ponieważ może to spowodować uszkodzenie **plików** albo samego urządzenia.

Należy często **wykonywać kopie zapasowe plików** zapisanych w **urządzeniu pamięci masowej USB**, ponieważ ich utrata lub uszkodzenie nie są objęte gwarancją.

Język bułgarski:

Не изключвайте телевизора и не изваждайте **USB устройството за съхранение**, докато то е включено в телевизора, тъй като това може да доведе до загуба на **файлове** или повреда на **USB устройство**

¹⁵² Termin *zrównoleglony* i pozostałe z nim spokrewnione terminy typu *zrównoleglenie* czy *zrównoleglenie* używane są w monografii w znaczeniu ‘połączony równolegle, zestawiony lub zestawiany równolegle’.

¹⁵³ *Common Language Resources and Technology Infrastructure* – założycielami Clarin ERIC są Austria, Bułgaria, Czechy, Dania, Estonia, Niemcy, Holandia i Polska. CLARIN to projekt z tzw. mapy drogowej ESFRI (European Roadmap for Research Infrastructures, European Strategy Forum on Research Infrastructures). Głównym jego celem jest połączenie *zasobów i narzędzi językowych* dla języków europejskich we wspólną, ujednoliconą sieć, która ma się stać ważnym narzędziem pracy naukowców z szeroko pojętych humanistycznych gałęzi nauki. Realizacja projektu Clarin rozpoczęła się w marcu 2013 roku.

за съхранение. **Архивирайте** често **файловете**, записани на **USB устройство** за съхранение, тъй като е възможно да ги загубите и този проблем да не се покрива от гаранцията ви.

Язык rosyjski:

Не выключайте телевизор и не извлекайте **устройство хранения USB**, когда оно подключено. В противном случае это может привести к удалению **файлов** или повреждению **устройства хранения USB**.

Часто **создавайте резервные копии файлов**, сохраненных в памяти **устройства хранения USB**, так как файлы могут быть удалены или повреждены, но на данное повреждение гарантия может не распространяться.

Язык polski:

Nieobslugiwane **pliki** są wyświetlane w podglądzie tylko w postaci **ikon**. Nietypowe **pliki** są wyświetlane w postaci **map bitowych**.

Язык български:

Неподдържаните **файлове** се показват само чрез предварително определена **икона**. **Файловете** с необичаен формат се показват във вид на **растерно изображение**.

Язык rosyjski:

Неподдерживаемые **файлы** отображаются при предварительном просмотре только в виде значка.

Неправильные **файлы** отображаются в виде **растрового изображения**.

9.4.2.2. W korzystaniu z zasobów niektórych korpusów równoległych dostrzegam nie tylko korzyści, lecz także problemy techniczne. Jako główny należy wskazać to, że znaczna część zgłaszanych korpusów równoległych¹⁵⁴ (dwu- bądź wielojęzycznych) jest dopiero w trakcie opracowywania, materiał językowy w nich uwzględniany jest nieznanym szerszej grupie odbiorców, nie jest bowiem na tym etapie prac udostępniany w sieci. To realna przeszkoda w użytkowaniu korpusów.

O faktycznej pomocy korpusów równoległych w konfrontatywnych badaniach nad neologizmami możemy mówić jedynie wtedy, kiedy zasoby korpusów zawierają najnowsze teksty, pochodzące z XXI wieku – takie kryteria spełnia m.in. „Korpus bułgarsko-polski”, opracowywany przez

¹⁵⁴ Przykładem korpusu posiadającego ściśle ograniczoną grupę odbiorców jest francusko-bułgarski korpus równoległy realizowany w ramach Clarin; przykład korpusu, w którym wśród innych materiałów znajdują się teksty polskie, bułgarskie i rosyjskie, stanowi „Intercorp”. Utrudnieniem może być to, że nadrzędny język w „Intercorp” to język czeski. W związku z projektem Clarin w trakcie przygotowywania jest „Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski” przygotowywany przez Violetę Koseską-Toszewą, Joannę Satołę-Staśkowiak, Wojciecha Sosnowskiego i Annę Kisiel.

Ludmiłę Dimitrową i Violetę Koseską-Toszewą, oraz „Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski”, przygotowywany w ramach europejskiego projektu Clarin przez Violetę Koseską-Toszewą, Joannę Satołę-Staśkowiak, Wojciecha Sosnowskiego i Annę Kisiel. Do obu korpusów – wśród różnych materiałów – włączono m.in. dokumenty UE, współczesne teksty literackie itp.

9.5. Krótko o metodologii ekscerpcji neologizmów za pomocą korpusów

Nie wszystkie nowo usłyszane słowa można nazwać neologizmami. W przeszukiwaniu zasobów korpusów należy opracować pewne zasady „sprawdzania” nowych leksemów, by upewnić się, że są one zakorzenione w systemie danego języka naturalnego. O tym, czy dana jednostka leksykalna weszła na stałe do systemu gramatycznego zestawianych w moich badaniach języków, świadczyć mogą następujące fakty.

9.5.1. W języku polskim są nimi polskie końcówki fleksyjne dodawane do nowej jednostki leksykalnej, odmiana nowych leksemów przez przypadki i pomnażanie się słów w obrębie utworzonej rodziny słowotwórczej. Polskim przykładem zapożyczonego słowa, które weszło do systemu języka, jest *blog*.

- Otóż ukończywszy w pocie czoła olbrzymią kampanię dla naszych graczy, która przeprowadzi ich przez dwadzieścia poziomów podziemi i pół znanego w danym systemie świata, zakładamy **blog**, który będzie nas wspomagał.
- Zajrzałem na jego **bloga**.
- Są dwa sposoby: a) jednostkowy, b) wspólnotowy. Pierwszy to założenie własnego **bloga** lub strony internetowej i zamieszczenie tam napisanego dzieła.
- Ja jako uważny obserwator Waszych poczyniń o samego początku na tym portalu pragnę stwierdzić, że jesteście najczęściej odwiedzanym **blogiem** na tym portalu wśród publicystów i dziennikarzy piszących tutaj swoje blogi.
- Antoni Bielewicz nie tylko będzie **blogował** o tym, co ciekawego dzieje się na SAP TechEd, lecz także przeprowadzi szereg podcastowych wywiadów z wybranymi uczestnikami konferencji – dodaje Michał Kreczmar, wydawca serwisów online w International Data Group Poland S.A. Konferencja SAP TechEd odbędzie się w dniach 18–20 października.
- Napisał o tym najbardziej wpływowy **bloger** 2012 roku.

Innymi przykładami „przyswojonych” na gruncie polskim słów może być *laptop* i znacznie starsze słowo *hit*.

- Włączyłem **laptop**. Wpatrywałem się w monitor, jakby to z niego, a nie z mojej głowy wyłaniały się pytania.
- Włączył **laptopa**, poczekał, aż uruchomią się programy, i kliknął na ikonę wyszukiwarki.
- W **laptopie** włączył bostoński koncert zespołu Fleetwood Mac z czasów, gdy Peter Green nie popadł jeszcze w obłęd i był geniuszem gitary.
- Wiadomo, że baterie litowo-jonowe Sony są używane także w **laptopach** Lenovo, ale inżynierzy tej firmy są pewni, że nie dojdzie do wypadków dzięki odpowiedniej konfiguracji.
- DMT, GHB, MDMA, to alfabetyczne **hity** ostatniego roku.
- Wiele anglosaskich teatrów przyjeżdża na fringe z teatralnymi **hitami**, sprawdzonymi już wcześniej.
- Co miesiąc proponujemy Ci Płytę Miesiąca – prawdziwy **hit**.
- Nie, zaczął opowiadać, że to listy **hitów**.

9.5.2. W języku bułgarskim nowo powstałe bądź nowo zapożyczone i zaakceptowane przez użytkowników słowo otrzymuje w systemie języka rodzajniki i często – choć nie zawsze – liczbę mnogą. Przyjrzyjmy się temu samemu przykładowi:

- **Блогът** няма стриктно предписана структура но един типичен **блог** би могъл да съдържа заглавие, главна част, връзка с цялата статия и дата на публикуване.
- Политическият **блогър** от този вид наистина има по-скоро самочувствието на хакер и със сигурност стои на страната на торентите, но той действа позитивно и там, където обичайните средства са изчерпани.
- Форумът в **блога** му още не е доразработен, но той щял да е едно от най-важните неща в **блога**.

Albo innemu, dłużej istniejącemu w systemie języka słowu:

- **Хит** в програмата е услугата ”Лазерно вагинално подмладяване” „, което струва 3500 евро и се ползва от хиляди американki.
- Десетте най-големи летни **хита**, избрани от слушателите на БГ радио.
- SMS и имейл ще са **хитът** в агитацията и зарибяване на електората на тези избори, твърдят запознати.

9.5.3. W języku rosyjskim, podobnie jak w polskim, do pełnej akceptacji leksemu przez system gramatyczny języka naturalnego dochodzi wówczas, gdy wykształcone zostają końcówki fleksyjne, a także wtedy, gdy nowo powstałe słowo podlega procesowi deklinacyjnemu, podobnie jak inne jednostki tego samego języka. Obserwować też można pomnażanie słów w obrębie utworzonej rodziny słowotwórczej oraz odmianę nowych leksemów przez przypadki.

- За это **блогер** хочет не столько похвалы, сколько признания.

- Попробуй завести свой личный **блог** и наполнять его регулярно!
- Журналы для детей, о детях и родителях, для родителей, порталы, **блоги** и форумы – всего этого так много, что просто разбегаются глаза, и невольно встает вопрос, а нужно ли их столько, и в чем их предназначение?
- Можно найти в инете порядка двух десятков **блогов** и форумов пропагандистского содержания.

Poniżej inny przykład.

- Эти сведения можно использовать при лесопатологическом **мониторинге**, обосновании санитарно-защитных мер и объемов истребительных мероприятий при борьбе со стволовыми вредителями.
- Государство должно обеспечить жёсткий **мониторинг** качества, публиковать данные, финансовые отчёты, сколько тратится денег на учащегося и так далее.
- Но только в прошлом году учёные приступили к ежедневному **мониторингу** московской атмосферы.
- Как показывают ежедневные **мониторинги**, в Москве большая часть распространителей работают именно по нашим рекомендуемым ценам.

Porównajmy także omawiane wyżej w języku polskim i bułgarskim słowo *hit*.

- Пшеница – **хит** сезона на продовольственном рынке Рынки сельскохозяйственной продукции сезонны и высокочувствительны к изменениям погоды.
- Толпа талантливейших исполнителей (ни одного случайного или бездарного) перепевает сочинения Ли Хэзлвуда, знаменитого поп-композитора, автора, в частности, многих **хитов** Нэнси Синатры.
- Год назад я старалась держаться подальше от евреев, а фраза „Понаехали” и другие московские **хиты** в адрес приезжих часто звучали из моих уст.
- Этакий антибойз-бэнд: три совершенно разных и почти не умеющих петь человека исполняют реально зажигательные песняки: **хит** на **хите**...

9.5.4. Problem akceptacji w języku naturalnym najnowszych form nie zawsze może być rozwiązany opisanymi wyżej wyznacznikami takimi jak liczba mnoga i końcówki fleksyjne, występującymi w analizowanych najnowszych akceptowanych w systemie języka leksemach. Niektóre badane i zaakceptowane leksemy nie posiadają tych wyznaczników, inne posiadają tylko część z nich, ale są mimo tych braków często stosowane we współczesnym języku naturalnym. W takich przypadkach należy uznać, że nowe słowo istnieje już w systemie języka, a jego obecna, jeszcze niestabilna forma (np. występowanie tylko liczby pojedynczej bądź tylko liczby mnogiej itp.) może w niedługim czasie ulec zmianie. W proponowanej, stosowanej i opisanej w książce metodzie „sprawdzania” nowych lekse-

mów należy uwzględnić pewne odstępstwa (odstępstwa te są omawiane w wybranych rozdziałach tej monografii).

Zgadzam się z Teresą Smółkową, która w pracy na temat neologizmów [Smółkowa 2001b] odwołuje się do pojmowania znaczenia w semantyce kognitywnej za Ronaldem Langackerem. Smółkowa twierdzi, że: „Konsekwencją uznania zależności znaczenia w sensie czynnościowym od kontekstu językowo-sytuacyjnego jest możliwość definiowania danego wyrażenia w różny sposób i przyjęcie, że definicja ma, przynajmniej w jakimś stopniu, charakter otwarty” [Smółkowa 2001b: 40]. Takie rozumienie znaczenia ułatwia definiowanie neologizmów, zwłaszcza tych nieustabilizowanych, a także określanie ich aktualnej rangi w języku. Interesujące i budzące emocje są metody pracy nad najnowszym słownictwem proponowane przez Jana Wawrzyńczyka. Opisuje on nowe sposoby chronologizacji słownictwa nowopolskiego. Wawrzyńczyk krytykuje prace Danuty Buttler, Danuty Tekiel, Haliny Satkiewicz, Aliny Zagrodnikowej, a także Teresy Smółkowej. Według Wawrzyńczyka dane zawarte w słowniku Doroszewskiego i wcześniejszych słownikach traktowało się i wciąż traktuje jako wystarczające, aby przyznać danej jednostce językowy status neologizmu [Rodzoch-Malek 2012: 11]. Bliskie językoznawstwu korpusowemu (przez niektórych traktowane jako nurt tegoż językoznawstwa) są badania Piotra Wierzhonia nad redatacją słownictwa. Chodzi w nich, jak pisze Krystyna Waszakowa, „o wykorzystanie obecnych możliwości technicznych do pozyskiwania potwierdzeń materiałowych fotograficznie udokumentowanych w celu adekwatnej chronologizacji określonych faktów językowych” [Waszakowa 2010b: 193]. Śledząc tę dyskusję Jagoda Rodzoch-Malek stwierdza, że poza badaniami wspomnianych wyżej językoznawców wyjątkowo ważne są „prace dwóch badaczy z ostatniej dekady: Jana Wawrzyńczyka [Wawrzyńczyk 1990, 1992a, 1992b, 1993a, 1993b, 1996, 1999, 2000–2010] oraz Piotra Wierzhonia [Wierzhon 2008, 2009b, 2010, 2010–2011], którzy wprowadzili pewną rewolucję w sposobie datacji i redatacji nowego słownictwa, uznając za niewystarczające kryterium leksykograficzne, a za najważniejsze – kryterium tekstowe [zob. Wawrzyńczyk 2000–2010, t. 1; Wierzhon 2009a]”. Zgadza się tu autorka z obydwoma badaczami, że „przyjmowane do tej pory przez większość badaczy kryteria kwalifikowania i datowania neologizmów są niewystarczające” [Rodzoch-Malek 2012: 11].

Przyznaję, że wspomniane wyżej kryterium leksykograficzne nie może być dziś wyznacznikiem badań nad neologizmami. Podobne zdanie w rozprawie zatytułowanej *W jaki sposób mówi się w polszczyźnie o homoseksualizmie i osobach homoseksualnych? Analiza leksyki na podstawie*

danych leksykograficznych i tekstowych wyraża Jagoda Rodzoch-Malek, twierdząc: „kryterium leksykograficzne nie sprawdza się w dwie strony: ani brak danej jednostki w słowniku ogólnym języka polskiego nie przesądza o tym, iż mamy do czynienia z neologizmem, ani fakt zanotowania danej jednostki w słowniku nie sprawia, że przestaje być ona automatycznie neologizmem” [Rodzoch-Malek 2012: 11]. Myśl tę kontynuuje Hanna Jadacka, pisząc: „rejestracja leksykograficzna nie może przesądzać o utracie tego statusu, ponieważ rozwój elektronicznych narzędzi badawczych znacznie skraca drogę leksemu do słownika” [Jadacka 2010: 41].

Podążając dalej w rozmyślaniach o rozwoju narzędzi badawczych i rozwoju języka, można stwierdzić, że rozwój elektronicznych narzędzi badawczych być może stymuluje język do szybszego rozwoju. Nie jest to jednak prawdą – rozwój narzędzi badawczych nie wpływa na rozwój języka.

9.6. Podsumowanie

9.6.1. W niektórych państwach¹⁵⁵ *neologizmy* powstają w najważniejszych gronach rad językowych, które w trosce o przejrzystość własnego języka szukają nowych terminów, by uniknąć zapożyczeń z języków obcych. W analizowanych przeze mnie trzech językach słowiańskich (polskim, bułgarskim i rosyjskim) dochodzi do innej sytuacji, gdzie nowe jednostki leksykalne zaczynają istnieć w systemie języka w wyniku wymyślenia nowego słowa i częstego jego używania, dzięki zapożyczeniu wyrazów z języków obcych albo w wyniku używania istniejącego słowa w nowym znaczeniu.

W obrębie zestawianych na potrzeby rozdziału językach obserwuje się wiele sposobów wzbogacania i różnicowania słownictwa. Do najpopularniejszych należą między innymi derywacja, zapożyczenia i neosemantyzacja. Obserwowane – między innymi dzięki korpusom – procesy tworzenia nowych słów lub procesy neosemantyzacji zależne są dziś od silnych wpływów języka angielskiego. Słowa rodzime są wypierane na rzecz internacjonalizmów (których wiele przykładów odnaleźć można i w tym tekście), ułatwiających komunikację na forach internetowych, korzystanie z oprogramowania komputerowego czy nowoczesnych telefonów komórkowych, toteż coraz częściej mówi się już nie o internacjonalizacji słownictwa, a o jego globalizacji. Jest to jeden z wielu zauważalnych procesów globalizacyjnych współczesnych czasów. Procesów nieuniknionych, wynikających z potrzeby szybszej komunikacji interpersonalnej, społecznej itd.

¹⁵⁵ Najlepszy przykład takiego postępowania stanowią Czechy czy Francja.

9.6.2. Dzięki korpusom użytkownicy otrzymują wiarygodną informację o częstotliwości i zakresie użycia danego elementu językowego, mogą też zapoznać się z szerszym kontekstem użycia danej jednostki leksykalnej. Do pozyskiwania rzetelnego materiału konfrontatywnego użyteczne okazują się wszystkie rodzaje korpusów językowych. Z pewnością te równoległe są bardziej praktyczne, „poręczniejsze”, bo w jednym miejscu (jednym korpusie) mamy, niejako obok siebie, jednostki nas interesujące, i to w takich samych/podobnych kontekstach. Nie ma jednak naukowych dowodów na to, że korpusy równoległe są lepsze od tych „bazujących” na jednym języku. Dzięki tym drugim nie zostaną pominięte przez badaczy te aspekty jednostek (neologizmów), które nie mają charakteru paralelnego (np. różny stopień przyswojenia semantycznego jednostek polisemicznych).

Duży problem stanowią różnorodne ograniczenia: konieczność opłacenia subskrypcji za dostęp online do całego korpusu albo mocno ograniczony dostęp do korpusu ze względu na trwające nad nim prace (jak ma to miejsce z opisywanymi w tym artykule korpusami równoległymi z językami słowiańskimi), albo obcy język obsługi danego korpusu, tak jak w przypadku opisywanego wyżej korpusu [por. korpus Intercorp]. Często w roli korpusu – z braku innych materiałów – wykorzystywane muszą być zasoby Internetu, dostępne dzięki sieciowym wyszukiwarkom.

Korpusy wspierające prowadzone przeze mnie badania nad neologizmami, zaprezentowano tu jako zbiory kontekstów. Kontekst językowy potwierdza odpowiedniość znaczeń konfrontowanych leksemów. Ma to szczególne znaczenie w sytuacjach, gdy nowe słowo nie jest anglosemantyzmem i nie jest nadużywane, a mimo to występuje w systemie badanego języka i konieczna okazuje się weryfikacja jego znaczenia i częstotliwości użycia.

9.6.3. Wszystkie trzy opisywane w rozdziale języki asymilują wiele nowych słów z dziedziny ekonomii, prawa, medycyny i nauk technicznych, przyswajają też popularne anglojęzyczne zwroty potoczne. Liczba utworzonych każdego roku wyrazów i zapożyczanych leksemów z języka angielskiego w każdym z języków jest zbliżona, choć nieidentyczna. Mimo ogromnej aktywności w tworzeniu i zapożyczaniu nowych słów przez wszystkie opisywane języki, użytkownicy języka bułgarskiego (co wynika z korpusowej konfrontacji większej liczby neologizmów) wydają się nieco mniej odporni na anglojęzyczne wpływy, a użytkownicy języka rosyjskiego przejawiają najmniejsze zainteresowanie pożyczkami językowymi. Język polski znajduje się – jak pokazują wstępne badania konfrontatywne – pośrodku dwóch omawianych wcześniej języków słowiańskich, choć wykazuje wiele zbliżonych cech z językiem bułgarskim. Uważny obserwator może zauważyć w **języku bułgarskim**

w obszarze terminologii komputerowej wyjątkową popularyzację np. takich słów jak: *даунлоад*, *даунлоадам*, *атачмънт*, *блутуут* itp., podczas gdy w języku polskim częściej asymilacji podlegają słowa, które nie mają polskiego odpowiednika, najczęściej wtedy, gdy opisujemy nowe urządzenia takie jak: *laptop*, *tablet*, *palmtop*, w innych przypadkach często wykorzystywane są istniejące w systemie języka polskiego słowa, por. *pobierz*, *pobierać*, *załącznik*, ale też *bluetooth* (choć z zachowaną oryginalną pisownią, co może świadczyć o braku pełnej akceptacji w systemie języka polskiego) itp.

W języku rosyjskim odpowiedniki takie jak: *скачай*, *скачивать*, *вложение (присоединенный файл)* i *блютус* wskazują tendencje zbliżone do języka polskiego.

Akceptowana i używana jest w języku bułgarskim, bardziej niż w polskim i rosyjskim, anglojęzyczna terminologia sportowa, np. bułg. *байк*, *байкът*, *байкове*, *даунхил* terminy pozostają w języku polskim i rosyjskim rodzime: pol. *rower (górski)*, pot. *góral*; *kolarstwo górskie*; ros. *горный велосипед*; *горный велоспорт*.

Zwiększona asymilacja anglicyzmów w języku bułgarskim i języku rosyjskim zauważalna jest w terminologii technicznej, język polski „cechuje większa frekwencja rodzimej leksyki konwencjonalnej i wstrzeмиżliwość do zapożyczeń” [Mazurkiewicz-Sułkowska 2013], np.¹⁵⁶ ros. *регулирующий дроссель* – pl. *przepustnica regulacyjna* – bułg. *регулиращ дросел*; ros. *центрифуга* – pl. *wirówka* – bułg. *центрифуга*; ros. *шнек* – pl. *podajnik ślimakowy* – bułg. *шнек*; ros. *инвертор* – pl. *falownik* – bułg. *инвертор*. Potwierdzają tę prawidłowość badane przeze mnie neologizmy w korpusach językowych.

9.6.4. Podsumowaniem niniejszego rozdziału dotyczącego neologizmów w trzech różnych, choć pokrewnych językach słowiańskich i ich ekscerpji dzięki najnowszym narzędziom lingwistycznym niech będzie stwierdzenie, że wśród współczesnych źródeł pozyskiwania najnowszej leksyki, takich jak: słowniki książkowe i elektroniczne, Internet, literatura przedmiotu czy badania terenowe, nie można już pomijać korpusów językowych. Oczywiście, stosowane w badaniach konfrontatywnych korpusy nie sformułują użytecznych dla badacza wniosków, nie podsumują rzetelnie badań, nie zaproponują jednakowej metody opisu ujednolicającej konfrontowane języki, ale niewątpliwie wspomogą trudną pracę językoznawców, tłumaczy, nauczycieli i uczących się języka studentów i uczniów. Wesprą ewentualne odkrycia mechanizmów powstawania nowych słów, zobrazują najnowsze procesy derywacyjne i ich produktywność.

¹⁵⁶ Przykłady terminologii technicznej za Julią Mazurkiewicz-Sułkowską [Mazurkiewicz-Sułkowska 2013].

Rozdział 10

Korpusowa i słownikowa analiza polskich i bułgarskich neologizmów występujących we wspólnych polach leksykalno-semantycznych¹⁵⁷

10.0. Celem tego rozdziału jest prześledzenie obszarów występowania nowych jednostek leksykalnych oraz wskazanie najpopularniejszych w ostatnim czasie sufiksów wykorzystywanych do tworzenia polskich i bułgarskich neologizmów. Wspólne obszary występowania polskich i bułgarskich neologizmów zaprezentowane zostaną w oparciu o korpusy językowe.

10.1. Formalne zestawienie dwóch słowiańskich języków w postaci terminów i zwrotów ma zilustrować pewien przejściowy proces w pracy nad korpusami równoległymi, który zaczyna się podczas „równoleglenia” tekstów w korpusie równoległym, a kończy konkretnym konfrontatywnym rezultatem, związanym z językoznawczym problemem naukowym wybranym przez badacza lingwistę.

Sam korpus językowy nie jest (poza ogromną – w części przypadków – bazą materiałową) żadnym jeszcze efektem badań. Stanowi podstawę, która może stać się rzetelnym źródłem informacji, przeszukiwaną sprawnie przez inteligentne narzędzie informatyczne zawężające pole poszukiwań do określonych akapitów/zdań/leksemów/sufiksów i innych elementów.

10.1.1. Celowo dla potrzeb tej publikacji wybrano wspólne obszary tematyczne występowania polskich i bułgarskich neologizmów. Dlaczego? Dają one realną informację o tym, co łączy oba rozwijające się kraje, o integrujących je na pierwszy rzut oka tendencjach językowych, które zapewne przydadzą się choćby w nauce języka polskiego przez Bułgarów i języka bułgarskiego przez Polaków. Pomocne mogą być także podczas opracowywania papierowych i elektronicznych słowników dwujęzycznych,

¹⁵⁷ Tekst został wygłoszony 22.10.2013 r. na Międzynarodowej Polsko-Ukraińskiej Konferencji zatytułowanej „Korpusy językowe i co dalej?”.

które wychodzą od formy w języku A do znaczenia tej formy w języku B wyrażanej inną formą (i nie uwzględniają definicji semantycznych opisu formy A).

10.1.2. Problem tłumaczenia wielu neologizmów analizowany jest często w specjalistycznych tekstach i na forach skupiających tłumaczy. Przekład neologizmów przez tłumaczy jest często dziś omawianym problemem językowym ze względu na trudność oddania niektórych leksemów czy zwrotów nieznanych w języku B z powodu ich potoczności, indywidualnych doświadczeń nadawcy komunikatu osadzonego w odmiennej kulturze czy emocji towarzyszących powstawaniu takiego leksemu w jednym tylko języku. Przykładem mogą być tu takie polskie neologizmy ekspresywne jak: *pisior*, *ziobrysta* itp. czy bułgarskie: *неоживковист*, *люсна*. Problem stanowi (co wiemy z artykułów dotyczących sztuki tłumaczenia) zawarcie w pracach takich jak słowniki neologizmów, które nie mają odpowiednika w drugim zestawianym języku. Tym bardziej, że specyfika słów najnowszych, uwzględniająca stan bieżący języka, nie pozwala na odwołanie się do przeszłości językowej czy korzystanie z innych słowników.

10.1.3. Podczas opisywania wspólnych obszarów występowania neologizmów, wielokrotnie – mimo zauważanej zbieżności terminów – wskazać można było ciekawe różnice w ich realizacji (morfologicznej, fonetycznej), które dla językoznawców są zawsze najbardziej interesujące.

10.1.4. Wspólne płaszczyzny występowania najnowszej leksyki polskiej i bułgarskiej mogą mieć wyjątkowe znaczenie przy tworzeniu różnych instrukcji sprzętów czy słowników uwzględniających bieżące tendencje językowe. Dają możliwość włączenia wyodrębnionej przez korpus leksyki do prac leksykograficznych (tak jak miało to miejsce w przypadku *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego*), ponieważ realizacja terminu w jednym języku ma często odpowiednik w drugim (odpowiednik leksykalny, a nie opisowy, będący dłuższą definicją – parafrazą).

10.2. Metodologia

Do wyszukania reprezentatywnych przykładów w dwóch zestawianych w tekście językach posłużył przede wszystkim współtworzony przeze mnie, wraz z grupą naukowców z IS PAN, „Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski” (realizowany w ramach europejskiego projektu Clarin), do dodatkowej weryfikacji natomiast – inne korpusy językowe i najnowsze słowniki [por. Bibliografia i Korpusy], fora internetowe, rozmowy z naturalnymi nosicielami języka i znajomość obu języków.

Równoległe korpusy językowe, tematyczne korpusy językowe jednego języka (polskiego lub bułgarskiego), narodowe korpusy językowe są dziś nieocenionym źródłem wiedzy o najnowszej leksyce [por. Korpusy].

Uzyskany zasób informacji o wspólnych obszarach występowania polskich i bułgarskich neologizmów wykorzystywany jest przez autorkę w innych pracach konfrontatywnych, mających za zadanie prezentować bieżące tendencje lingwistyczne współczesnych języków. Przykład stanowi wydany w roku 2014 pierwszy tom *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego* autorstwa Joanny Satoły-Staśkowiak i Violetty Kosesekiej-Toszewej.

Prezentowane tu zestawienie polskich i bułgarskich neologizmów dotyczy okresu po roku 1989. Obserwowana wyjątkowa dynamika w konkretnych grupach słownictwa daje obraz zmian, które w tym czasie zachodziły w społeczeństwach obu krajów.

10.2.1. Wyodrębnienie w korpusie określonych neologizmów lub neo-semantyzmów nie daje jeszcze językoznawcy prawa do uwzględnienia tych form w poważnych pracach leksykograficznych takich jak słowniki elektroniczne czy drukowane. Na autorze konstruowanego słownika ciąży odpowiedzialność za wprowadzane do pracy leksykograficznej słownictwo. Konieczne jest przyjęcie metody badawczej, która wspomogę prace nad najnowszym słownictwem, uwzględni problem akceptacji określonych form, frekwencję i styl analizowanych jednostek leksykalnych.

10.2.2. Sprawdzony w wielu przypadkach i opisany wyżej sposób akceptowania wybranych jednostek leksykalnych dysponujących w systemie języka naturalnego wymienionymi np. w rozdziale 2. wyznacznikami, jak końcówki fleksyjne, liczba mnoga czy pomnażanie w obrębie rodziny wyrazów, nie jest metodą bezwyjątkową. **Należy zauważyć, że istnieją takie neologizmy, które mimo braku tych cech mają prawo do akceptacji w systemie języka naturalnego. Wyznacznikiem może być tu frekwencja użycia określonych neologizmów.** Przykłady takiego leksemu stanowią niebędące już dziś neologizmami, bo od dawna obecne w systemie języka polskiego, nieodmierne i nieposiadające rodziny wyrazów leksemy *etui*, *kiwi*, *guru*.

10.2.3. Wspólna leksyka ma oczywisty związek z internacjonalizacją, procesem silnie obecnym we współczesnych językach, także w językach słowiańskich. Zdaniem Jolanty Maćkiewicz „wyrazy międzynarodowe” (internacjonalizmy), są tak do siebie podobne, „że ich utożsamienie nie sprawia kłopotów nawet niejęzykoznawcom” [Maćkiewicz 2001: 557], tym bardziej, że niekiedy pisownia słów jest identyczna, por. „pol. *boa*, bułg. *boa*, czes. *boa*, ros. *boa*, niem. *Boa*, szw. *boa*, ang. *boa*, fr. *boa*, hisz. *boa*, wł. *boa*, węg. *boa*” (przykład

za Maćkiewicz). Trudności sprawić za to mogą pochodzące z różnych języków kalki strukturalne, które zawierają w sobie bardziej lub mniej dosłowny przekład obcego wyrazu. Słusznie Maćkiewicz zwraca uwagę na fakt wspólnego doświadczenia i wspólnego dziedzictwa kulturowego, które w przypadku zestawianych w tej monografii języków słowiańskich jest istotne i niemożliwe do pominięcia. Zauważa też przynależność do określonej ligi słownikowej: „Na powstanie europejskiej ligi słownikowej złożyły się zarówno przyczyny językowe i pozajęzykowe. Te pierwsze to funkcjonowanie w różnych okresach w dziejach Europy międzynarodowych czy ponadnarodowych języków: łaciny, francuskiego, angielskiego. Każdy z tych języków pozostawił (czy pozostawia) w słownikach ślad w postaci zapożyczeń właściwych (międzynarodowe morfemy i wyrazy) bądź strukturalnych (międzynarodowe kalki strukturalne i frazeologiczne)” [Maćkiewicz 2001: 559]. Wśród przyczyn pozajęzykowych znalazły się: „wspólnota doświadczeń związana z podobnym środowiskiem geograficznym i przyrodniczym [...], wspólna historia [...] (por. *feudalizm, faszyzm, demokracja*), łączność kulturowa [...] (por. *atlas, narcyz*) [...] oraz wymiana naukowa i gospodarcza (świadectwem tego są międzynarodowe nazwy wytworów techniki)” [Maćkiewicz 2001: 559].

Słowniki europejskie z powodu silnych kontaktów kulturalnych, naukowych i gospodarczych notują duży przyrost elementów międzynarodowych. Przeważa tu – jak wynika z innych rozdziałów tej monografii – język angielski, który występuje w języku zarówno potocznym, ogólnym, jak i specjalistycznym różnych języków europejskich.

10.3. Materiał badawczy

Rok 1989 jest symbolicznym już okresem rozpoczynającym zmiany w Europie Środkowej i Wschodniej. Potrzeba otwarcia na inne kraje i chęć zmiany obecnego wtedy ustroju na demokratyczny stały się przyczynkiem powstania wielu nowych jednostek leksykalnych lub spowodowały intensyfikację użycia słownictwa istniejącego, ale z powodów politycznych nieuwzględnianego w komunikacji tego okresu.

Relacja podobieństwa słownictwa odgrywa ogromną rolę w interpretowaniu świata. „Podobieństwo jest również jednym z czynników kształtujących tzw. pola znaczeniowe”¹⁵⁸, których metodologia rozwijana była zwłaszcza przez

¹⁵⁸ Tokarski uściśla, komentując klasyczne prace Rudolfa Hallinga i Walthera von Wartburga „W opisie Hallinga i Wartburga [...] uniwersum pojęciowe podzielone zostało na trzy duże strefy: «wszechświat», «człowiek» oraz «człowiek i wszechświat», te zaś z kolei dzielą się na pola coraz szczegółowsze aż do systematycznego uporządkowania całego słownictwa” [Tokarski 2001: 361].

językoznawstwo strukturalne. Analizy uwzględniające pola znaczeniowe prowadzone były również w językoznawstwie polskim [por. Cygal-Krupa 1986; Markowski 1990] opisie” [Tokarski 2001: 360; por. także Dąbrowska 1993].

10.3.1. Diana Blagoeva w artykule *Неологизмите в съвременния български език* proponuje, **wyłącznie dla języka bułgarskiego**, tematyczny podział obszarów występowania neologizmów. Wskazuje ona dwanaście takich obszarów: 1. pojęcia z dziedziny polityki, struktury społecznej, ideologii; 2. neologizmy obejmujące pojęcia z zakresu ekonomii, bankowości i handlu (należą do nich także te terminy, które nie są nowe, ale w obecnym czasie wykraczają poza wąskie słownictwo specjalistyczne i przyswajane są przez różnych ludzi); 3. pojęcia z zakresu technologii komputerowych i informacyjnych i telekomunikacyjnych; 4. medycyna; 5. neologizmy związane z wojskowością i bezpieczeństwem; 6. nowe terminy w dziedzinie edukacji i kształcenia; 7. zjawiska związane ze sztuką, muzyką i kulturą masową; 8. religia i wierzenia; 9. zjawiska paranormalne; 10. nowe terminy sportowe; 11. nowe terminy z dziedziny mediów i public relations; 12. nowe słowa i ich kombinacje, oznaczające przedmioty i zjawiska życia codziennego, mody i innych dziedzin [Blagoeva 2006].

Krystyna Waszakowa wyróżnia cztery ogólne kategorie zjawisk, do których odnoszą się badane przez nią neologizmy¹⁵⁹ [Waszakowa 2005: 12]. Tłumacząc cel swojej pracy o internacjonalizmach, autorka podkreśla, że wydzielanie większej liczby dziedzin nie jest potrzebne. Jej zdaniem akcentuje wyłącznie te, które charakterystyczne są dla badanego przez nią okresu (1985–2004). Są to: 1. „przeobrażenia ustrojowe, ideologia, polityka itp.”; 2. „ekonomia, finanse, nowe formy bankowości, gospodarka, tworzenie gospodarki rynkowej w miejsce nakazowo-rozdzielczej – powstanie wielu prywatnych firm, a także przywrócenie instytucji i zjawisk ekonomicznych znanych przed II wojną światową”; 3. „nowe zjawiska techniczne, a więc wszystko to, co wiąże się z rozwojem cywilizacji i techniki, szczególnie informatyzacji i komputeryzacji, telefonizacji, i Internetu”; 4. „zdrowie, sport, lansowany styl życia, formy wypoczynku, sposoby żywienia, ubierania się, dbania o urodę itp.” Z ostatnią wydzieloną przez Waszakową grupą ściśle powiązane jest *kultura masowa, subkultura młodzieżowa*.

¹⁵⁹ Przedmiotem jej pracy są neologizmy będące rzeczownikami. Autorka akcentuje głównie proste i złożone rzeczownikowe derywaty słowotwórcze. Analiza funkcjonalna procesu internacjonalizacji słowotwórstwa we współczesnej polszczyźnie prowadzona jest na materiale 5000 jednostek leksykalnych. Autorka zaproponowała dwie klasyfikacje badanych form: formalną i formalno-funkcjonalną. Zjawisko internacjonalizacji słowotwórstwa zostało przedstawione jako odzwierciedlenie zmian kulturowych.

Teresa Smółkowa wśród dziedzin działalności człowieka wyróżnia [Smółkowa 2001a :130] pięć głównych grup: przemysł, ekonomię, politykę, medycynę i kulturę.

Podział tematyczny¹⁶⁰ uwzględniany jest w różnych pracach leksykograficznych, np. *Słowniku gwary studenckiej* Leona Kaczmarka, Teresy Skubalanki i Stanisława Grabiasa *Bułgarsko-polski słowniku leksyki potocznej* Petara Sotirova, Marioli Mostowskiej i Agaty Mokrzyckiej, a także *Słowniku potocznej polszczyzny* Janusza Anusiewicza i Jacka Skawińskiego, jednakże słowniki te – ze względu na jeden tylko styl słownictwa, charakterystycznego dla potocznego sposobu odbierania świata – nie mogą być podstawą dla tematycznego podziału słownictwa opracowywanego pod kątem pełniejszego obrazu świata językowego włączającego słownictwo nacechowane i nienacechowane, potoczne, ogólne czy specjalistyczne, czyli opracowania całości bogactwa leksykalnego języka polskiego i języka bułgarskiego.

Niestety, każdy podział tematyczny jest w dużym stopniu subiektywny i stanowi powód częstych komentarzy, nierzadko zarzutów. Według Ryszarda Tokarskiego: „Przy lekturze wszystkich prac z tego zakresu nie można jednak uniknąć wrażenia, że podziały te, aczkolwiek wykorzystujące empirycznie dany materiał językowy, nie są wolne od dużej dozy subiektywizmu badawczego, nazbyt uzależniają się od klasyfikacyjnej inwencji interpretatora. Jednostki leksykalne poprzez swoją wieloznaczność, nieostrość znaczeniową, wielość możliwych skojarzeń semantycznych bardzo utrudniają zbudowanie klarownego i logicznie zwartego systemu przechodzenia od struktur hierarchicznie najważniejszych do coraz to szczegółowszych” [Tokarski 2001: 362].

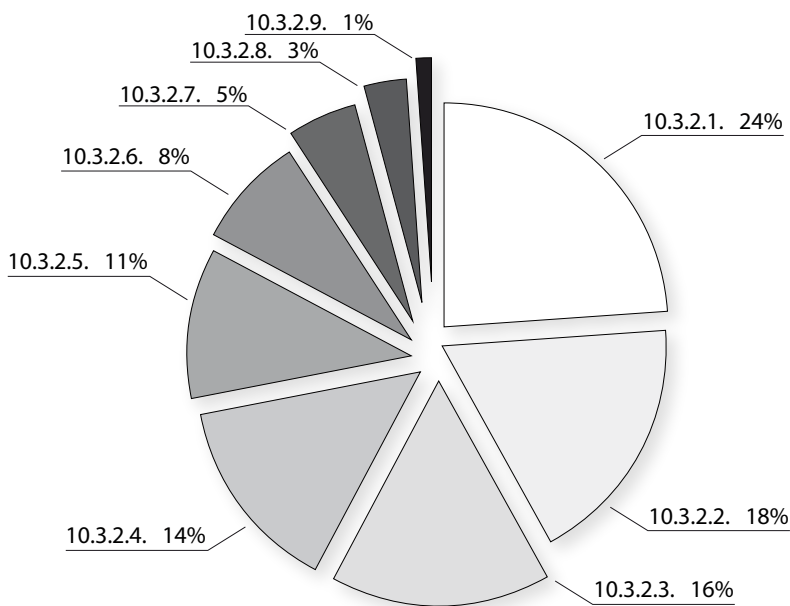
Ten subiektywizm (jednostkowy czy zbiorowy) potwierdzają w pewnym sensie słowa Jerzego Bartmińskiego dotyczące językowego obrazu świata: „JOS jest zawartą w języku, różnie zwerbalizowaną interpretacją rzeczywistości dającą się ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Mogą to być sądy «utrwalone» w słownictwie w kliszowych tekstach np. przysłówkach ale także sądy «presuponowane» w gramatyce, tj. implikowane przez formy językowe utrwalonej na poziomie społecznej wiedzy, przekonań, mitów, rytuałów” [Bartmiński 2006: 12].

Warto w sytuacji dzielenia neologizmów na kategorie tematyczne zwrócić uwagę na ich podział (także neosemantyzmów) zaproponowany przez Emila Mlezivę [Mleziva 1996: 295–296], w którym relacja neologizmów do rzeczywistości podzielona została na dwie podstawowe kategorie – Człowiek i Społeczeństwo [Waszakowa 2005: 12].

¹⁶⁰ Dla przykładu Halina Zgólkowa wyznacza 38 grup tematycznych [Zgólkowa 1987], a Andrzej Markowski – 50 [Markowski 1990].

10.3.2. Zebrane w rozdziale i niżej opisane w dziewięciu grupach neologizmy mogłyby zostać zaprezentowane za przykładem Emila Mlezivy czy Krystyny Waszakowej w dwóch lub czterech najbardziej podstawowych obszarach. Do wyboru innej, arbitralnej prezentacji skłoniła mnie możliwość szczegółowszej charakterystyki zebranego materiału. Cytowany materiał wybrano ze *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego* i *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego*, dodatkowo zweryfikowany został dzięki pracom dotyczącym języka bułgarskiego (Blagoeva, Kolkovska, Per-niška; Sotirov, Mostowska, Mokrzycka itd.) i języka polskiego (Waszakowa, Tokarski, Kaczmarek, Skubalanka i Grabias itd.), a także przeprowadzonym przeze mnie ankietom. Wszystko po to, by dać pewność, że zestawiane tu neologizmy należą do najczęstszych i że są wystarczająco reprezentatywne. Zasugerowany niżej podział ma realne odzwierciedlenie w I tomie *Współczesnego bułgarsko-polskiego słownika*, którego jestem współautorką.

Ilustracją tegoż podziału jest wykres 1; prezentuje on procentowy udział wszystkich wyekscerpowanych – dzięki prowadzonym przeze mnie badaniom – neologizmów w wydzielonych polach leksykalno-semantycznych.

Wykres 1. Procentowy udział wszystkich wyekscerpowanych – dzięki prowadzonym przeze mnie badaniom – neologizmów w wydzielonych polach leksykalno-semantycznych

10.3.2.1. Pojęcia związane z polityką, ideologią czy ustrojem społecznym to: pol. *pluralizm*, bułg. *плурализъм*; pol. *lobbować*, bułg. *лобирам*; pol. *lobbysta*, bułg. *лобист*; pol. *lobby*, bułg. *лобизъм*; pol. *postkomunistyczny*, bułg. *посткоммунистически*; pol. *antytotolitarny*, bułg. *анти тоталитарен*; pol. *posttotalitarny*, bułg. *пост тоталитарен*; pol. *globalizacja*, bułg. *глобализация*; pol. *eurokrata*, bułg. *еврократ*; pol. *antykorypcja*, bułg. *антикорупция*; pol. *antykorypcyjny*, bułg. *антикорупционен*; pol. *klientelizm*, bułg. *клиентелизъм*; pol. *elektorat*, bułg. *електорат*; pol. *marginalizacja*, bułg. *маргинализация*; wyrażenia: pol. *cicha dyplomacja*, bułg. *тиха дипломация*; pol. *terapia szokowa*, bułg. *шокова терапия*; pol. *klasa polityczna*, bułg. *политическа класа*; pol. *partnerstwo dla pokoju*, bułg. *Партньорство за мир*; pol. *polityka otwartych drzwi*, bułg. *политика на отворените врати*; pol. *bariera procentowa*, bułg. *процентна бариера*.

Zmiany społeczne i polityczny miały ogromny wpływ na tworzenie się nowych grup społecznych i zjawisk, których nazwy mają w obu językach charakter oceniający: pol. *dresiarz*, bułg. *мутра*; pol. *dresiara*, bułg. *мутреса*; pol. *dresiarstwo*, bułg. *мутризация*; pol. *tyse głowy*, bułg. *бръснати глави*; pol. *przestępcy w białych kołnierzykach*, bułg. *престъпници с бели якички*; pol. *polityka mafijna*, bułg. *мафиотицина*; pol. *macho*, bułg. *мачо*; pol. *bramkarz (ochroniarz)/kark*, bułg. *борец*.

Dezaprobatę wyrażają ironiczne lub obraźliwe neologizmy typu: pol. *ziobryści*, *pisowcy*, *pisiory*, *kotuchy*; bułg. *тоталитарист*, *живковист*, *неоживковист* czy nazwy usuniętych członków partii politycznych: *клиновед*, *люсна*, *син кинжал*, *сини люспи*, *сини мравки*. [por. Blagoeva 2012a] albo *нутинизатор* [por. też: <http://neolex-bg.org/>].

10.3.2.2. Technologie telekomunikacyjne i informacyjne są przyczynkiem do powstawania nowych środków leksykalnych. Można wymienić tu parę polskich i bułgarskich neologizmów, które pochodzą głównie z języka angielskiego (sporadycznie z innych języków): pol. *serwer*, bułg. *сървър*; pol. *haker*, bułg. *хакер*; pol. *czat*, bułg. *чат*; pol. *czatować*, bułg. *чатя*; pol. *komputeryzować*, bułg. *компютризирам*; pol. *interaktywny*, bułg. *интерактивен*; pol. *cyfryzacja*, bułg. *цифровизация*; pol. *antywirus*, bułg. *антивирус*; pol. *emotikon*, bułg. *емотикон*; pol. *baner*, bułg. *банер*; pol. *laptop*, bułg. *лантон*; pol. *link*, bułg. *линк*; pol. *notebook*, bułg. *ноутбук*; pol. *telefaks*, bułg. *телефакс*; pol. *przeglądarka*, bułg. *брауър*. Do grupy tej zaliczyć należy także nowe słownictwo dotyczące mediów oraz komunikacji medialnej: pol. *mass media*, bułg. *масмедия*; pol. *media elektroniczne*, bułg. *електронна медия*; pol. *prime time*, bułg. *прайм-тайм*; pol. *newsroom*, bułg. *нюзрум*; pol. *public relations*, bułg. *пъблик рилейшънс*; pol. *PR*, bułg. *пиар*.

10.3.2.3. Leksyka związana z handlem czy ekonomią stanowi równie dużą grupę, jak ta dotycząca polityki i opisująca zmiany ustrojowe. Należą tu zupełnie nowe słowa lub wyrazy, w których doszło do neosemantyzacji bądź poszerzenia znaczenia terminu, który do tej pory miał wąskie, specjalistyczne znaczenie: pol. *menedżer*, bułg. *мениджър*; pol. *menedżment*, bułg. *мениджмънт*; pol. *liberalizacja*, bułg. *либерализация*; pol. *prywatyzacja*, bułg. *приватизация*; pol. *fiskalizacja*, bułg. *фискализация*; pol. *bankowość*, bułg. *банкиране*; pol. *transza*, bułg. *транш*; pol. *leasing*, bułg. *лизинг*; pol. *leasingodawca*, bułg. *лизингодател*; pol. *broker*, bułg. *брокер*; pol. *bonus*, bułg. *бонус*, czy wyrażenia opisane już w języku bułgarskim przez Blagoevą, Kolkovską i Popovą [Blagoeva 2010a, 2010b, 2011, 2012a; Kolkovska 2008b; Popova 2009], które w tym samym czasie w języku polskim mają zbliżoną frekwencję: pol. *bon kompensacyjny*, bułg. *компенсаторен бон*, pol. *spirala inflacyjna*, bułg. *инфлационна спирала*, pol. *strategiczny inwestor*, bułg. *стратегически инвеститор*; pol. *karta debetowa*, bułg. *дебитна карта*, pol. *klimat inwestycyjny*, bułg. *инвестиционен климат*.

10.3.2.4. Znaczna grupa neologizmów reprezentowana jest przez terminy bezpośrednio odnoszące się do różnych dziedzin sztuki – sztuki wizualnej: pol. *artkino*, bułg. *арткино*; pol. *kino alternatywne*, bułg. *алтернативно кино*; pol. *body art*, bułg. *бодиарт*; pol. *wideo-art*, bułg. *видеоарт*, pol. *performance*, bułg. *пърформанс*, pol. *trailer*, bułg. *трейлър*; pol. *akcja* (ale też *ekszyn*), bułg. *екшън*, także różnorodnych określeń z dziedziny muzyki: pol. *maksisingiel* lub *taxi-singiel*, bułg. *максисингъл*; pol. *playback*, bułg. *плейбек*; pol. *muzyka etno*, bułg. *етномузыка*; pol. *muzyka alternatywna*, bułg. *алтернативна музыка*; pol. *hip-hop*, bułg. *хип-хоп*; pol. *hiphopowiec*, bułg. *хип-хопър*; pol. *rap*, bułg. *ран*; pol. *raper*, bułg. *ранър*, pol. *rapować*, bułg. *ранирам*; pol. *miksować*, bułg. *миксирам*; pol. *remake* lub *rimejk*, bułg. *римейк*; pol. *house*, bułg. *хаус*; pol. *black metal*, bułg. *блекметъл*; pol. *punk*, bułg. *пънкмузыка*; pol. *rave*, bułg. *рейв*; pol. *metal*, bułg. *металист*, pol. *rokwieć* (ale też *rockman*), bułg. *рокаджия*; pol. *remiks*, bułg. *ремикс*; pol. *heavy metal*, bułg. *хевиметал*; pol. *grunge*, bułg. *гръндж*, pol. *popkultura*, bułg. *понкултура* i wiele innych.

10.3.2.5. Neologizmy pojawiają się w różnych dyscyplinach naukowych, szczególnie tych, których duży rozwój (tak jak medycyny, w tym także kosmetologii) jest zauważalny przez wszystkich, nie tylko specjalistów danej dziedziny. Ludzie używający neologizmów z danej dziedziny nie muszą się nią interesować, ale z jakichś względów terminologia ta ma związek z ich życiem i jego jakością. Istotne, że słownictwo naukowe,

np. słownictwo medyczne, nie posiada wyłącznie charakteru naukowego, może mieć choćby charakter społeczny, np. pol. *hospicjum*, bułg. *хоспис*. Ilustrację do grupy stanowią słowa będące słownictwem powszechnym, ale również część takiej terminologii, która jest znana nie tylko specjalistom. Przykładem mogą być tu takie słowa: pol. *muzykoterapia*, bułg. *музикотерапия*; pol. *arteterapia*, bułg. *арттерапия*; pol. *lekarz rodzinny*, bułg. *семеен, фамилен лекар*; pol. *wiagra*, bułg. *виагра*; pol. *patpersy*, bułg. *памперси*; pol. *medycyna alternatywna*, bułg. *алтернативна медицина*; pol. *antynarkotykowy*, bułg. *антиспинов*, pol. *refleksoterapia*, bułg. *рефлексотерапия*, pol. *reiki*, bułg. *рейки*. Popularne są także określenia: pol. *peeling*, bułg. *пилинг*; pol. *lifting*, bułg. *лифтинг*; pol. *biolifting*, bułg. *биолифтинг*, pol. *plastyka raznokcia*, bułg. *ноктопластика*; pol. *body wrapping*, bułg. *бодипенинг*. W związku z coraz to nowszymi odkryciami, doświadczeniami czy chorobami tworzone są z wyrażenia, których powstawania jesteśmy bezpośrednimi świadkami, por. pol. *szalona krowa* (też *wściekła krowa*), *szalone krowy* (też *wściekłe krowy*), bułg. *луду крави* (termin nie jest używany w liczbie pojedynczej).

10.3.2.6. Popularyzowana jest nowa terminologia sportowa, mająca silny związek z modą, sportowym i zdrowym trybem życia: pol. *snowboard*, bułg. *сноуборд*; pol. *stretching*, bułg. *стречинг*; pol. *taekwondo*, bułg. *таекуондо*; pol. *fitness*, bułg. *фитнес*; pol. *jogging*, bułg. *джогинг*; pol. *kitesurfing*, bułg. *кайтсърфинг*; pol. *deskorolka*, bułg. *скейтборд*; pol. *kick-boxing*, bułg. *кикбокс*; pol. *squash*, bułг. *скуош*; pol. *aqua aerobik*, bułg. *аквааеробика*; pol. *kolarstwo górskie*, bułg. *маунтинбайк*, pol. *aqua spinning*, bułg. *аква-спининг*.

10.3.2.7. Kolejną grupę w języku polskim i bułgarskim stanowią neologizmy nazywające pożywienie. Do tej kategorii należą słowa: pol. *napój energetyczny*, bułg. *енергийна напитка*; pol. *tost*, bułg. *тост*; pol. *musli*, bułg. *мюсли*, pol. *corn flakes* (dawniej *płatki kukurydziane*), bułg. *корн-флейкс*, pol. *chips*, bułg. *чипс*; pol. *burger*, bułg. *бургер*, pol. *cheeseburger*, bułg. *чийзбургер*.

10.3.2.8. Słownictwo modowe pol. *haute couture*, bułg. *откътюр*; pol. *prêt-à-porter*, bułg. *прет-а-порте* i ściśle się z nim wiążące nazwy nowych tkanin: pol. *mikrofibra*, bułg. *микрофибър*; pol. *lysta*, bułg. *ликра*, oraz określone elementy ubioru: pol. *body*, bułg. *боди*, pol. *bokserki*, bułg. *боксерки*.

10.3.2.9. Poszukiwanie sensu życia, metafizycznych uniesień odzwierciedlają zapożyczane neologizmy dotyczące nowych religii, sekt, wierzeń oraz całej sfery zjawisk paranormalnych: pol. *wyznawca Kryszny*,

bułg. кришнар, pol. *świadek Jehowy*, bułg. ѝеховист; pol. *scjentologia*, bułg. сциентология; pol. *Kościół scjentologiczny*, bułg. сциентоложка църква, a także: pol. *psychotronika*, bułg. психотроника, pol. *psychotronic*, bułg. психотроник; pol. *psychokineza*, bułg. психокинеза.

Warto zauważyć, że w języku bułgarskim przykłady takie jak: ѝеховист, кришнар posiadają bułgarskie sufiksy i wydają się bardziej zasymilowane w języku niż ekwiwalentne choć opisowe nazwy polskie: *świadek Jehowy*, *wyznawca Kryszny*.

10.4. Podsumowanie

W zarysowanych wyżej obszarach, których granice są nieostre i przenikają się wzajemnie, nie sposób odnaleźć wszystkich neologizmów. Zestawienie nowych struktur ma przyczynić się do wskazania ogólnych tendencji obserwowanych we współczesnym języku polskim i współczesnym języku bułgarskim. Ogólna tendencja do internacjonalizacji jest zdaniem badaczy główną cechą określającą rozwój języków (nie tylko tych zestawianych w pracy), a także sposób ich egzystowania.

10.4.1. Opisane wyżej zjawiska dotyczące sfery leksykalno-stylistyczno-słowotwórczej obserwujemy po roku 1989. Są one „językowo-stylistycznym znakiem czasu naszej nowej rzeczywistości geopolitycznej, społecznej, ekonomicznej, cywilizacyjnej, kulturowej” [Miodek 2010b]. W tekście zaprezentowano największe (ilościowo) obszary występowania neologizmów w obu zestawianych językach. Do wyszukiwania nowych terminów posłużyły korpusy językowe, w tym te, które współtworzy – wraz z grupą naukowców – autorka tekstu, najnowsze słowniki, fora internetowe, rozmowy z naturalnymi nosicielami języka.

10.4.2. Po przeanalizowaniu obszernego materiału można dojść do wniosku, że dobra znajomość języków – a przede wszystkim języka angielskiego – pogłębia proces asymilacji zapożyczeń z innych języków, dziś przeważnie z języka angielskiego. Słowa pochodzące z tego ostatniego stanowią największą grupę leksykalnych neologizmów w języku polskim i języku bułgarskim. Pochodzą z Internetu (forów internetowych, stron tematycznych, komunikatorów), telewizji, popularnych anglojęzycznych piosenek, reklam i innych. Są wynikiem mody językowej, a także coraz lepszej znajomości języka angielskiego, który w obserwowanych procesach globalizacyjnych determinuje współczesną rzeczywistość.

W najmłodszym języku bułgarskim prawie wszystkie zapożyczenia są akustyczne, wersja pisana ma za zadanie przypominać fonetyczny

oryginał. Szczególnie widoczne jest to w przykładach pochodzących ze słownictwa sportowego, dziedzin sztuki związanych z obrazem, słownictwa modowego czy słownictwa medialnego: pol. *body art*, bułg. *бодиарт*; pol. *performance*, bułg. *пърформанс*, pol. *trailer*, bułg. *трейлер*; pol. *grunge*, bułg. *гръндж*, pol. *snowboard*, bułg. *сноуборд*; pol. *stretching*, bułg. *стречинг*; pol. *taekwondo*, bułg. *таекуондо*; pol. *fitness*, bułg. *фитнес*; pol. *jogging*, bułg. *джогинг*; pol. *kitesurfing*, bułg. *кайтсърфинг*; pol. *deskorolka*, bułg. *скейтборд*; pol. *kick-boxing*, bułg. *кикбокс*. Okolicznościowe ustępstwa od tej reguły na rzecz bułgarskiej ortografii dotyczą starszej leksyki.

W języku polskim zapożyczone nowe słownictwo w wielu przypadkach zapisywane jest w wersji akustycznej oryginału, ale zdecydowana większość najnowszej leksyki ma charakter zapożyczeń graficznych, być może z powodu niepełnej jeszcze akceptacji w systemie języka polskiego albo z powodu celowej rezygnacji z tworzenia spolszczonej wersji danego słowa wynikającej z popularności obcego słowa i jego formy.

Rozdział 11

Status internacjonalizmów w języku polskim i języku bułgarskim

11.0. Według *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* pod redakcją Kazimierza Polańskiego: „internacjonalizmem nazywamy wyraz lub wyrażenie frazeologiczne występujące (w postaci adoptowanej do ortografii, struktury fonologicznej i gramatycznej danego języka) w wielu językach świata” [EJO 2003]. Podstawą internacjonalizmów jest język oddziałujący silnie na inne, w przypadku współczesnych języków niewątpliwie jest to język angielski, jego amerykańska wersja.

Karl Gutschmidt sądzi, że obserwowany proces silnej internacjonalizacji zbliża języki do siebie, co stanowi dowód na silną integrację. [Gutschmidt 1998: 22–23, także 2003]. Moim zdaniem internacjonalizacja jest dowodem na zmniejszenie dystansu między uczestnikami rozmowy, którzy, bez względu na język, mają większe możliwości skutecznej komunikacji.

Internacjonalizmy – zdaniem Krystyny Waszakowej – to „elementy obce, które stanowią wspólny zasób leksykalny języków, głównie europejskiego kręgu kulturowego” [Waszakowa 2005: 25].

Proces akceptowania internacjonalizmów [por. też Sorbet 2012] w języku przebiega w zróżnicowany sposób. Waszakowa twierdzi: „Z perspektywy słowotwórczej [...] rezultaty procesów przejmowania elementów obcych w najnowszej warstwie polszczyzny dają się ująć skalarnie. Tworzą bowiem kontinuum, którego zewnętrzne granice wyznaczają z jednej strony absolutnie nie zasymilowane przez polszczyznę wyrazy – cytaty, z drugiej zaś utworzone na jej gruncie derywaty słowotwórcze z zapożyczonymi częściami obcymi (formantami, członami złożień)” [Waszakowa 2005: 16]. Ta zauważalna różnorodność przejawia się w następujący sposób w języku polskim¹⁶¹:

A) zapożyczenia z oryginalną pisownią i wymową:

bungee
fresh
frappe
spaghetti

¹⁶¹ Podział zaproponowany przez Krystynę Waszakową [Waszakowa 2005: 18].

B) zapożyczenia otrzymujące polskie końcówki fleksyjne:

bluetooth (ale np. *bluetooth'em*)

weekend (ale np. *weekendowy, weekendu*)

lifting (ale np. *liftingu*)

C) zapożyczenia zaadoptowane słotwórczo o zauważalnym różnym stopniu asymilacji (na poziomie ortografii, fonetyki czy fleksji):

cyber-przestrzeń // *cyberprzestrzeń*

videoclip // *wideoclip* // *wideoklip* // *wideoklip*

dyskont // *discount*

surfować // *serfować*

dealer // *diler*

W języku bułgarskim [por. Aleksieva 1988, 1989; Andreeva 1989; Avramova 2005, 2009, 2010b; Balkanski 1999; Blagoeva 2001, 2003a, 2005b; Baltova 2010, Baltova, Avramova 2004; Internacjonalizmy 2003; Kirova 2004a, 2006a; Kolkovska 2012a, 2013b] wśród internacjonalizmów wyróżniamy:

A) zapożyczenia zaadoptowane pod względem wymowy:

блуреј

тирамису

зуум

B) zapożyczenia otrzymujące bułgarskie końcówki fleksyjne lub popularne w języku bułgarskim końcówki obce:

ънгрејдвам

ънгрејдна

графитаджия // *графитист*

даунлоудвам

зуумвам

C) zapożyczenia zaadoptowane słotwórczo o zauważalnym różnym stopniu asymilacji (na poziomie ortografii, fonetyki czy fleksji):

лизингова́м // *лизингува́м*

сърфист // *сърфър*

*skype*¹⁶² // *скайп*

11.1. Najpopularniejsze wśród neologizmów formanty słotwórcze

Dzisiaj najpopularniejsze formanty słotwórcze (rodzime i obce) świadomy użytkownik współczesnego języka polskiego czy bułgarskiego może wskazać bez specjalnego problemu i bez przeprowadzenia skom-

¹⁶² Forma występująca w komunikacji bezpośredniej Bułgarów w Internecie.

plikowanych badań językoznawczych. Dzieje się tak dlatego, że media nieustannie utrwalają różne derywaty zbudowane na podstawie najpopularniejszych współcześnie sufiksów. W takiej sytuacji trudno pozostać obojętnym na obserwowane procesy językowe.

Lingwistów cechuje różnorodny sposób myślenia, dotyczący traktowania owych struktur w systemie języka. Wśród różnych specjalistycznych prac zajmujących się tym problemem na szczególną uwagę zasługuje praca Krystyny Waszakowej opisująca różnice w sposobie myślenia, klasyfikowania oraz nazywania tych wydzielonych przez wszystkich segmentów¹⁶³.

Pomijając kwestie nazewnictwa, omówione w cytowanej wyżej pracy, charakterystyczna jest obserwowana w ostatnich latach we wszystkich słowiańskich językach wyjątkowa aktywność obcych prefiksów, zauważalna we wszystkich językach słowiańskich [Blagoewa 2006, Kolkovska 2008b, Kirova 2004a]¹⁶⁴.

11.1.1. Celowo w rozważaniach na temat internacjonalizmów (i w ogóle wspólnej leksyki) pomijam szczegółowy opis sposobów derywowania polskich i bułgarskich neologizmów. Jest on wnikliwie opisany w licznych pracach polskich i bułgarskich i słowiańskich w ogóle [m.in. Blagoewa 2001; 2003; 2008a; Bojadziev 1995; 2003; Bačkova 2001; 2003; Internacjonalizmy 2003; Kolkovska 2006b; Piotrowski 2003b; Sękowska 2012; Trifonova 2006]. Do najistotniejszych dla języka polskiego zaliczam książkę Krystyny Waszakowej *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny* [Waszakowa: 2005], dla języka bułgarskiego – artykuły Nadeždy Kostovej czy Cvetliny Georgievej [Kostova 2013b: 77–108; Georgieva 2013c: 33–76].

Zaznaczam tylko, że spośród wymienionych przez Krystynę Waszakową prostych derywatów prefiksalnych do najaktywniejszych przedrostków w języku polskim badaczka zalicza kolejno: **anty-** *antyretoryka*, **super-** *supergracz*, **de-** // **dez-** *dekomputeryzacja*, **kontr-** *kontrintryga*, **post-** *posttotalitarny*, **re-** *reewangelizacja*, **arcy-** *arcydrmat*, **hiper-** *hipertytuł*, **ekstra-** *ekstrasystem*, **pre-** *prekoncepcja*, **sub-** *subdyscyplina*, **ober-** *oberprezes*, **dys-** *dyskontynuacja*, **pro-** *provider*, **a-** *aklasowość*, **proto-** *protojazz*.

Liczba opisanych przez Waszakową w roku 2005 przykładów w języku polskim wskazuje, że największą liczbę derywatów tworzy prefiks **anty-**¹⁶⁵ (216), **super-** (111), **de-** // **dez-** (47), a najmniejszą prefiks

¹⁶³ Krystyna Waszakowa przywołuje określenia typu: prefiksoid, sufiksoid, afiksoid, semiafix, poloprefiks, premorfema [Waszakowa 2005: 48–65; por. też Klemensiewicz-Bajerowa 1951: 3–4; Sambor 1976: 241–242 czy Pużynina 1978: 219].

¹⁶⁴ Zauważalna jest także nieostrość między kompozycja a prefiksacja.

¹⁶⁵ We współczesnym materiale leksykalnym występuje wiele form synonimicznych, np. *antyaborcyjny* // *przeciwaborcyjny*, *antynowotworowy* // *przeciwnowotworowy*. Liczebna

proto- (1)¹⁶⁶ [por. Waszakowa 2005: 122]. Opisując derywaty sufiksalne takie jak np. **-izacja** // **-yzacja** *legitymizacja*, **ista** // **-ysta** *globalista*, **-izm** // **-ym** *pluralizm*, **-ada** // **-iada** *parafiada*, **-er** *haker*, **-ant** *dewiant*, **-ator** *dynamizator*, **-ing** *mobbing*, **-acja** *algorytmizacja*, **-ana** // **-iana** *derridiana*, **-ik** // **-yk** *bulimik*, **-euta** *hipnoterapeuta*, **-alia** *technikalia*, **-at** // **-iat** *czempionat*, **-or** *sponsor*, **-ita** // **-yta**, *unita*, **-istyka** // **-ystyka** *planistyka*, **-ja** // **-ia** *eurokracja*, **-oid** *balceroid*, **-eria** *gówniarzeria*, **-ura** *manipulatura*, **-cja** *ubecja*, **-esa** // **-essa** *senatoressa*, **-ent** *beneficjent*, **-arium** *fokarium*, **-usz** *ordynariusz*, **-aż** *dekodaż*, **-ata** *charyzmata*, **-szczyk** *nomenklatureszczyk*, dokumentuje Waszakowa wszystkie zaobserwowane w badaniach sufiksy – najaktywniejsze: **-izacja** // **-yzacja** (146), **ista** // **-ysta** (125), **-izm** // **-ym** (115) i incydentalne **-ata** (1), **-szczyk** (1) [por. Waszakowa 2005: 95].

Większość opisanych przez lingwistkę derywatów obecna jest w języku bułgarskim. Konfrontacja języka polskiego z bułgarskim daje w moich badaniach następujące rezultaty formalne (ilustrujące liczbę najpopularniejszych prefiksów oraz ich kolejność z punktu widzenia częstotliwości tworzenia przez nie nowych leksemów): **анти-** (119) *антинаграда*, **де-** // **дез-** (66) *дебалканизация*, **пост-** (53) *постсоциалистически*, **супер-** (38) *супермач*, **хипер-** (35) *хиперконсервативен*, **суб-** (20) *субконтрактор*, **контра-** (11) *контракултура*, **про-** (10) *пронатовец*, **екстра-** (4) *екстрасенс*. Wśród prostych derywatów sufiksalnych obecnych w moich badaniach nad neologizmami do najpopularniejszych w języku bułgarskim zaliczam: **-ация** // **изация** *кабелизация*, **-изъм** *мачизъм*, **-ист** *лобист*, **-ер** // **-ър** *рокер*, **-ант** *квалификант*, **-атор** *лустратор*, **-джия** *балонджия*, **-инг** *брифинг*, **-еса** *мутреса*, **-ага** *металяга*, **-ик** *бигорексик*, **-ник** *авторитарник*. Wyjątkowo aktywne są sufiksy: **-изация** (110), **-изъм** (98), **-ист** (84), najmniejszą liczbową reprezentację zdają się mieć neologizmy zakończone sufiksem **-еса** (5). Potwierdzenie wskazanych przeze mnie proporcji znaleźć można m.in. w *Речник на новите думи в българския език* [Perniška, Blagoeva, Kolkovska 2010] czy w *Narodowym Korpusie Języka Bułgarskiego*. Szczegółowy spis polskich sufiksów słowotwórczych zawiera książka Waszakowej, a także artykuł Mycawki [Mycawka 2001: 16–24]. Najaktywniejsze sufiksy w języku bułgarskim omówiła np. Nadežda Kostova [Kostova 2013b] czy Cvetlina Georgieva [Georgieva 2013c], przybliżając najnowsze sposoby tworzenia nazw męskich w języku bułgarskim.

przewaga anty- jest jednak olbrzymia [Mycawka 2001: 21].

¹⁶⁶ Powołuję się w tym miejscu na badania Krystyny Waszakowej [Waszakowa 2005] dotyczące języka polskiego. Badania Waszakowej opierały się na 5000 nowych rzeczownikowych leksemów. Prowadzona tu analiza obejmuje także inne części mowy, ale badania Waszakowej są wyjątkowo cenne i warte przypomnienia oraz uwzględnienia.

11.1.2. Do najbardziej czynnych rodzimych słowotwórczych sufiksów w grupie neologizmów (w tym neosemantyzmów) zaliczyć można pol. sufiks *-nie* i bułg. *-не*: pol. *globalizowanie*, bułg. *глобализиране*; pol. *digitalizowanie*, bułg. *дигитализиране*; pol. *skanowanie*, bułg. *сканиране*; pol. *audytowanie*, bułg. *одитиране*; pol. *instytucjonalizowanie*, bułg. *институционализиране*; pol. *lobbowanie* (ale też *lobbing*), bułg. *лобиране*; pol. *indeksowanie*, bułg. *индексиране*; pol. *recyklingowanie*, bułg. *рециклиране*.

Nadežda Kostova w artykule *Новите имена за действия в българския език и тяхното лексикографско представяне* zauważa, że „ze wszystkich 298 nowych czasownikowych (włączonych do *Речник на новите думи в българския език*) większość utworzonych od nich rzeczownikowych form posiada sufiks *-не*” [Kostova 2013b: 77]. Ich częstotliwość użycia pokazuje na materiale korpusu języka bułgarskiego, por. *принтира* (40 razy) – *принтиране* (27 razy); *номинира* (543 razy) – *номиниране* (209 razy).

W przypadku języka polskiego nowe rzeczowniki odczasownikowe z sufiksem *-nie* tworzone są najczęściej od nowych czasowników posiadających sufiksy: *-owa-ć* lub *-izowa-ć*, a w języku bułgarskim od nowych czasowników z sufiksem *-ира-* i *-изира-* (pol. *lobbować*, bułg. *лобира се* – pol. *lobbowanie*, bułg. *лобиране*; ale: pol. *cyfryzować*, bułg. *цифровизира* – pol. *cyfryzacja*, bułg. *цифровизиране*). W języku bułgarskim nowe rzeczowniki odczasownikowe tworzone od leksemów z sufiksem *-ва-* występują znacznie rzadziej niż w języku polskim. Przykładami takich bułgarskich odczasownikowych rzeczowników są: *атачване*, *вънгрейждане*, czy *хостване* [por. Kostova 2013b].

Niektóre opisywane w tym rozdziale polskie i bułgarskie neologizmy z sufiksem pol. *-nie* i bułg. *-не*, są często używane, częściej niż czasowniki, od których są tworzone. Nadežda Kostova [Kostova 2013b: 77] jako przykład podaje bułgarski rzeczownik *банкиране*, który w *Narodowym Korpusie Języka Bułgarskiego* pojawia się 1047 razy. Inne, zbadane w *Narodowym Korpusie Języka Polskiego* i w *Narodowym Korpusie Języka Bułgarskiego*, przykłady jak: pol. *skanować* (57 razy) – *skanowanie* (227 razy); bułg. *сканира* (186 razy) – *сканиране* (495 razy), potwierdzają tę tezę.

Nowe rzeczowniki zakończone bułgarskim sufiksem *-не* nie zawsze tworzone są od czasowników. Pochodzą one (słowotwórczo i semantycznie) od innych rzeczowników, por. *акциониране* (od *акционер*), *симетризиране* (od *симетрия*) [por. Kostova 2013b].

11.1.3. Inną, istotną ze względu na częstotliwość użyc grupą nazw opisujących czynności jest zbiór neologizmów zakończonych na: *-cja* i *-ция*.

Grupa ta słowotwórczo i semantycznie odpowiada omówionej wyżej, dotyczącej słów z sufiksem *-nie* i *-ne*. Nadeżda Kostova [Kostova 2013b: 87] przywołuje takie przykłady, gdzie frekwencja neologizmów zakończonych sufiksem *-ne* nie jest przeważająca, a leksemy zakończone na sufiks *-ция* występują znacznie częściej, np.

визуализация – (192 razy), *визуализиране* – (54 razy), *визуализира* – (119 razy);

електронизация – (36 razy), *електронизиране* – (3 razy), *електронизира* – (2 razy);

цифровизация – (299 razy), *цифровизиране* – (28 razy), *цифровизира* – (20 razy).

Ciekawe, że – w odróżnieniu od bułgarskich neologizmów z sufiksem *-ne* – nowe słowa z sufiksem *-ция* motywowane są wyłącznie od bułgarskich czasowników z sufiksem *-ира*, *-изира* [por. też Kostova 2013b].

Dla porównania w języku polskim [por. Narodowy Korpus Języka Polskiego]:

wizualizacja – (153 razy), *wizualizowanie* – (14 razy), *wizualizować* – (91 razy);

elektronizacja – (108 razy), *elektronizowanie* – (0 razy), *elektronizować* – (raz);

cyfryzacja – (59 razy), *cyfryzowanie* – (0 razy), *cyfryzować* – (raz).

W języku polskim neologizmy zakończone na *-nie* i *-cja* są względem siebie konkurencją. Jednakże konkurencja ta zdaje się niegroźna, sądząc po wynikach badanych częstotliwości użyć. Zdecydowanie częściej mamy do czynienia z neologizmami zakończonymi na *-cja*.

11.1.4. Analizując polskie człony złożzeń, do najaktywniejszych kolejno zaliczyć należy [por. Waszakowa 2005: 135]: **II euro-** ('mający związek z Unią Europejską') *eurobiurokracja*, **mini-** *minibasen*, **cyber-** *cyberseks/cybersex*, **eko-** *ekofarma*, **I mikro-** (w znaczeniu: 'mały') *mikrokamera*, **neo-** *neokomunizm*, **I auto-** (w znaczeniu: 'samo') *autokuracja*, **II tele-** ('mający związek z telewizją') *telesklep*, **eks-** *eskmalżonek*, **-mania** *klikomania*, **e-** *e-konto*, **mega-** *megapożyczka*, **II auto-** (w znaczeniu: 'samochód') *automyjnia*, **II bio-** (w znaczeniu: 'biologia') *biokosmetyk*, **narko-** *narkobiznes*, **I euro-** (w znaczeniu: 'Europa, europejski') *eurosport*, **I soc // socjal** (w znaczeniu: 'socjalistyczny') *socjalliberalizm*, **-gate** *rywingate*, **pseudo-** *pseudotalent*, **I wideo** ('mający związek z techniką i urządzeniami') *wideoteka*, **seks-** // **sekso-** // **sex-** *seksmagazyn*, **-logia** *psychoimmunologia*, **II foto-** (w znaczeniu: 'fotografia') *fotoportret*, *info-* *infocentrum*, **porno-** *pornogwiazda*, **I bio-** ('mający związek z życiem'), **krypto-** *kryptoreklama*, **-mat** *bankomat*, **I tele-** (w znaczeniu: 'działający na odległość') *teleprzemoc*, **II homo-** (w znaczeniu: 'homosek-

sualny') *homoigrzyska*, **makro-** *makrokontrola*, **III tele-** ('mający związek z telefonem'), **agro-** *agroturysta*, **psycho-** *psychogwiazda*, **-para-** *paramedyk*, **-holik** *zakupoholik*, **multi-** *multiprocessor*, **spec-** *specoddział* itd. Wśród nich wyjątkową „kariere” robią: **II euro-** (190) ('mający związek z Unią Europejską'), **mini-** (123), **cyber-** (112). Pierwsze trzynaście wymienionych wyżej złoża należy uznać za wyjątkowo popularne (liczba samych złoża rzeczownikowych wykracza ponad 100 derywatów). Niezwykle rzadkie są za to np. **-log**, **-nomia** czy **fit-** [Waszakowa 2005: 141].

Analiza bułgarskich neologizmów włączanych do *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego*, ekscerpowanych z *Korpusu języka bułgarskiego*, *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego* oraz innych prac leksykograficznych (artykułów naukowych, słowników) i w trakcie rozmów z naturalnymi nosicielami języka potwierdza popularność większości wymienionych wyżej członów złoża takich jak: **II евро-** ('mający związek z Unią Europejską') *евродепутат*, **еко-** *екокожа*, **кибер-** *киберпират*, **мини-** *минимаркет*, **II авто-** (w znaczeniu: 'samochód') *автооларма*, **I авто-** (w znaczeniu: 'samo') *автобронзант*, **е-** *е-пошта*, **видео-** *видеочат*, **II био-** (w znaczeniu: 'biologia') *биологичен*, **екс-** *ексбанкер*, **мега-** *мегадискотека*, **микро-** *микрокредит*, **мулти-** *мултинационален*, **топ-** *топновина*, **секс-** *сексуслуга* itd. klasyfikując – analogicznie do języka polskiego – na pierwszym miejscu **II евро-** (86) ('mający związek z Unią Europejską'), na drugim **еко-** (58), a na trzecim **био-** (48) (w znaczeniu: 'biologia'). Tu obserwujemy pewną różnicę w konfrontacji obu języków, widząc inną dynamikę członów **еко-** czy **био-**.

11.2. Podsumowanie

Na koniec trzeba podkreślić, że poruszona tu problematyka przedstawiona została zaledwie wstępnie. Dokładnego opisu domagają się wszystkie produktywne obecnie typy słowotwórcze, zważywszy, jak duże zmiany zaszły w tym zakresie z ostatnich lat – niestety, tej tematyki nie da się zmieścić w jednym rozdziale.

11.2.1. Wiele najnowszych słów tworzonych jest z pomocą popularnych we wszystkich słowiańskich językach prefiksów: *e-usługi/e-обслужване*; *e-administracja/e-администрация*; *eurodeputowany/евродепутат*, *ekoskóra/екокожа*, *cyberpirat/киберпират*, *minimarket/минимаркет*, *eksbankier/ексбанкер*, *megadyskoteka/мегадискотека*.

11.2.2. Dla przykładu najpopularniejsze neologizmy związane z czynnością, ruchem czy stanem tworzone są za pomocą rodzimy sufiksów *-nie/-не*

i obcych sufiksów *-cja/-ция*. Jedna ich grupa jest semantycznie i słowotwórczo związana z najnowszymi czasownikami, a druga z rzeczownikami (odczasownikowymi). Użycie najnowszych leksemów zakończonych na *nie/-не*, *-cja/-ция* przeważa prawie dwukrotnie nad najnowszymi czasownikami, z którymi te leksemy są słowotwórczo i semantycznie powiązane [por. Kostova 2013b; Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski]. Pomijanie szczegółowych opisów sposobów derywowania neologizmów ma też swoje dodatkowe wytłumaczenie. Chęć takiego (także liczebnego) opisu wiązałaby się z koniecznością uwzględnienia w spisie hasłowym (załączonym na końcu książki) WSZYSTKICH przykładów opisanych liczbowo złożań oraz WSZYSTKICH derywatów ze wskazywanymi sufiksami i prefiksami. W założeniu nie to jest celem spisu, chodzi w nim raczej o to, żeby pokazać tendencje współczesnych języków polskiego i bułgarskiego poprzez uwzględnienie najbardziej produktywnych sufiksów, prefiksów i złożań oraz zaprezentowanie przykładów o największej frekwencji. Czytelnik jest w stanie samodzielnie „zbudować” kolejne derywaty na podstawie kilku ilustracji hasłowych.

Prezentując w wykazie haseł (por. część IV niniejszej monografii) wspomniane tendencje wynikię z konfrontacji współczesnego języka polskiego z językiem bułgarskim skupiam, się raczej na pojawianiu się w ostatnich 20–30 latach nowych serii złożań w ogóle, a także – co się z tym wiąże – nowych znaczeń. O tym procesie pisze Waszakowa w następujący sposób: „w ostatnim dwudziestoleciu w wyniku adaptacji obcych leksemów pojawiły się w polszczyźnie nowe serie złożań, w których genetycznie obce części występują w nowym znaczeniu, zawężonym w stosunku do dotychczas istniejącego” [Waszakowa 2005: 181]. Z tego powodu Krystyna Waszakowa wprowadza liczby rzymskie do opisu poszczególnych złożań, sugerując ich wewnętrzny podział znaczeniowy: „w ostatnim dziesięcioleciu pojawiło się 13 nowych segmentów o liczącej się aktywności [...] oraz siedem członów o nowym znaczeniu” [Waszakowa 2005: 183]; z tego też powodu wydzielenie w spisie w konfrontacji z językiem bułgarskim haseł o wewnętrznym podziale znaczeniowym ma dla mnie istotniejsze znaczenie.

Rozdział 12

Edukacja przyszłych tłumaczy na podstawie korpusów językowych i znajdujących się w nich neologizmów

12.0. Obserwowane w ostatnim czasie duże zainteresowanie korpusami językowymi, które definiuję jako zbiór tekstów w formacie elektronicznym, i praca z moim udziałem nad autorskim *Równoległym korpusem polsko-bułgarsko-rosyjskim* (przygotowywanym wraz z naukowcami Zespołu Lingwistyki Korpusowej i Semantyki i w ramach europejskiego projektu Clarin) stały się powodem opracowania rozdziału dotyczącego użycia korpusu językowego w pracy translatorskiej. Przedstawię tu szereg pozytywnych elementów wynikających z rozpoczęcia pracy przyszłych tłumaczy z korpusami językowymi, zauważam również zagrożenia, które mogą z tej pracy wynikać.

12.1. Przyczynkiem do napisania tego tekstu jest moja wieloletnia praca nad korpusami językowymi, w tym *Równoległym korpusem polsko-bułgarsko-rosyjskim*, oraz konfrontatywne badania językoznawcze dotyczące języków: polskiego i bułgarskiego. Efektem tych działań stały się: *Współczesny słownik bułgarsko-polski t. I* oraz *Eksperymentalny słownik bułgarsko-polski on-line*¹⁶⁷.

Realizowane zadania ugruntowują moje przekonanie o konieczności przybliżania najbardziej podstawowych zagadnień dotyczących korpusów językowych i narzędzi do ich obsługi osobom niemającym dotychczas z korpusami nic wspólnego, w celu poprawy jakości tłumaczenia i tworzenia własnych zasobów elektronicznych wspierających pracę tłumacza.

Nie bez znaczenia dla tego tekstu są spotkania ze specjalistami na zebraniach i konferencjach tematycznych, podczas których z każdym rokiem powiększa się liczba laików – tłumaczy chcących zgłębić teoretyczne i praktyczne tajniki pracy nad korpusami czy nauczycieli języka poszukujących współczesnych, efektywnych rozwiązań sprzyjających nauce języków obcych.

„Korpusy językowe stanowią ogromne zbiory tekstów, które mają dziś szerokie zastosowanie m.in. w leksykografii i językoznawstwie sto-

¹⁶⁷ Słownik autorstwa polsko-bułgarskiego zespołu: Ludmiły Dimitrowej, Violetty Koseskiej-Toszewej, Joanny Satoły-Staškowiak i Ralitsy Dutsovej – w przygotowaniu.

sowanym. Mimo swoich niewątpliwych zalet dydaktycznych korpusy wciąż nie są jednak powszechnie wykorzystywane przez osoby uczące się języków obcych” [Podhajecka:1].

12.1.1. „Wiedza o tym, jak sporządzać korpusy językowe i ich używać, jest istotną częścią nowoczesnych umiejętności translatorskich i dlatego powinna być zawarta w programach nauczania przyszłych profesjonalnych tłumaczy” [Varantola 2003: 56].

12.2. Korzyści pracy tłumacza z korpusami językowymi

Rozwój technologii komputerowych i językoznawstwa korpusowego wpływają na zainteresowanie nowych użytkowników korpusami językowymi. Są one istotnym materiałem badawczym, uwzględnianym i wykorzystywanym zarówno w językoznawstwie stosowanym [zob. Hunston 2002], jak i w leksykografii [zob. Ooi 1998].

W pracy tłumacza pomocne mogą być zarówno korpusy jednego języka, jak i korpusy równoległe, korpusy anotowane¹⁶⁸ i nieopracowane elektroniczne zbiory tekstowe.

Według *Słowniczka terminów naukowych* – przygotowanego głównie dla laików – „anotacja (od ang. *annotation*) stanowi dodatkową warstwę informacyjną, dodaną przez twórców korpusu, umożliwiającą tworzenie bardziej precyzyjnych zapytań oraz wyszukiwanie informacji dodatkowych, nie zawartych bezpośrednio w zbiorze tekstów źródłowych” [Słowniczek terminów naukowych].

Termin ten może być rozumiany na wielu płaszczyznach, z których najbardziej podstawowa odwołuje się do znaczników morfosyntaktycznych uwzględnianych w korpusie językowym. Do anotacji zaliczyć także należy metadane, które umożliwiają wyszukiwanie w korpusie tekstów ze względu na tytuł czy nazwisko autora zmieszczonego materiału językowego.

W pracy tłumacza pomocny może być każdy korpus językowy, włącznie z tym pozbawionym anotacji. Taki nieopatrzony opisem jednostek leksykalnych tekst może być mimo wszystko praktycznym narzędziem wspierającym pracę tłumacza. Korzyści wynikające z użytkowania takiego „surowego” materiału opisał Mark Wilkinson [Wilkinson, online] wymieniając, m.in: możliwość utwierdzania się w decyzjach intuicyjnych tłumacza, potwierdzaniu lub odrzucaniu decyzji opartych na innych narzędziach, jak np. słowniki, uzyskiwanie informacji o możliwych kolokacjach, poszerzenie wiedzy odnośnie wzorców w języku docelowym, uczenie się, w jaki sposób

¹⁶⁸ Termin zamienny dla słowa „anotacja” to „znakowanie”.

należy używać nowych zwrotów. Ma to szczególne znaczenie wtedy, kiedy – jak w przypadku języka polskiego i bułgarskiego – mamy tylko jeden pełny¹⁶⁹ słownik bułgarsko-polski i polsko-bułgarski autorstwa Franciszka Sławskiego i Sabiny Radewej [Sławski 1987], który ostatni raz wydano w Polsce w roku 1987. Nie zawiera on współczesnego (osadzonego mentalnie w XXI wieku) materiału językowego niezbędnego w pracy tłumacza.

12.2.1. Do korzyści pracy tłumacza z korpusami językowymi zaliczyć należy fakt, że dzięki korpusom językowym jednostki leksykalne prezentowane są w szerszym kontekście, umożliwiającym badaczom dokonanie analizy językoznawczej, ocenienie rodzaju tekstu, jego jakości itd. Korpus jest „wielotysięcznym zbiorem cytatów” [Podhajecka: 6], które stanowią użyteczny materiał dydaktyczny. Do śledzenia określonych jednostek leksykalnych służą inteligentne programy konkordacyjne wspomagające zaawansowaną analizę tekstów lub zwykłe filtry wyszukujące określone słowo w tekście.

Takie listy jak na rys. 1. służą wizualizacji słów kluczowych wraz z ich kontekstem, wskazaniu częstotliwości występowania określonych leksemów lub pomagają tworzyć własne listy wyrazów, np. ułożone alfabetycznie mogą stanowić przydatne narzędzie każdego tłumacza.

Obraz pokazany na rys. 1. jest przykładem konkordancji typu KWIC (z ang. Key Word In Context, czyli „słowo kluczowe w kontekście”). Takie programy akcentują szukane w korpusie słowo, wyświetlając je pośrodku wygenerowanej listy, tak jak w pokazanym niżej przypadku współtworzonego przeze mnie korpusu. Pomagają one dobrać najodpowiedniejsze dla tłumaczenia słownictwo, uwzględniając kontekst występowania analizowanego słowa.

Akcentowane niżej polskie kluczowe słowa *wypasiony* i *korespondować* (por. rys. 2 i 3) uwidaczniają fakt użycia analizowanego terminu w języku polskim w znaczeniu: 1. ‘gruby, tłusty, otyły’; 2. ‘świetny, wspaniały, fajny, zachwycający’ (dla *wypasiony*); 1. ‘wymieniać z kimś korespondencję’, 2. ‘wyrażać odpowiedniość między zjawiskami’ (dla *korespondować*).

Analogiczne przykłady słów kluczowych w kontekście odnajdujemy w Narodowym Korpusie Języka Bułgarskiego (por. rys. 4).

12.2.2. Wybór odpowiedniego ekwiwalentu

Znalezienie słowa w korpusie jest tylko początkiem drogi, jaką tłumacz musi przejść. Sam fakt, że dane słowo istnieje, zostało odnalezione przez narzędzia konkordacyjne korpusu, że jest współcześnie stosowane, nie jest

¹⁶⁹ W roku 2014 Joanna Satoła-Staśkowiak i Violetta Koseska-Toszewa opracowały I tom *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego*.

Przeszukiwany zbiór zawiera 240, 192, 461 słów. Znalezione 42 akapity pasujące do zapytania w 0,061s. Bieżąca strona zawiera 42 przykłady z 41 różnych tekstów.

1.	oczami, albo zakreślić tym dniem na przekór koszarnej rocznicy - dedykować go Tobie i najlepszym wspomnieniom o nas. Wzięciem dzień ulropu i jest to tekst z dedykacją. Z wielu osób, którym powinniśmy dedykować ten tekst wybieram najbardziej godnych. Są to: - premier postanowił zapytać Darwin, czy zgodzi się, aby mu je dedykować	Tygodnik Powszechny Gazeta Wyborcza
3.	postanowił zapytać Darwin, czy zgodzi się, aby mu je dedykować	Gazeta Wyborcza
4.	Anegdota o tym, że sam Marks pragnął dedykować swoje dzieło Darwinowi, sir Isak Berlin nazywa "apokryfem", dedykować	Gazeta Wyborcza
5.	, postanowił zapytać Darwin, czy zgodzi się, aby mu je dedykować	Gazeta Wyborcza
6.	- Jeżeli miałbym komuś dedykować tę nagrodę to rywalizującym w kraju stromom, żeby zaprzestali dedykować	Gazeta Wyborcza
7.	Ależ Momy Sahlina! powinien sobie dedykować obecny układ rządzący. Premier Oleksy, oskarżany przez dedykować	Gazeta Wyborcza
8.	za burdzo mi nie wychodziło. Przede wszystkim chciałbym jednak dedykować	Gazeta Wyborcza
9.	Ale pamiętajmy, że taki był język epoki. Nie sposób było dedykować	Milczenie owieczek ...
10.	od nich wymagać czegoś nadzwyczajnego 34. Warto byłoby te słowa dedykować naszym dzisiejszym prawodawcom, a i niektórym lekarzom. Boy mimo to za chwile - który zonie chciał jakies tam wiersze swoje dedykować	Ozimina
11.	ze „Polska potrzebuje ludzi sumienia”. Te słowa chciałbym dedykować	Wychowawca
12.	jaką rolę mają do spełnienia nauczyciele. Dziś chcemy Wam dedykować ten utwór. Oni pierwsi powiedzą, co Ala ma i kto ty jesteś – dedykować	Wychowawca
13.	muzycznego. Nasza piosenka "Zabierz mnie do domu" będziemy dedykować Wam jesienią i zimą na chłodniejsze wieczory. Udział Liroya może dedykować	One! pl - Rozmowy
14.	Jest zwyczajem pośród pisarzy Panie, dedykować swe dzieła osobom, którym są oddani, jedni za sprawą dedykować	Nowe królestwo Grena...
16.	lata. Zadekuję ją tobie, bo komuż jak nie tobie miałbym ją dedykować	Jedenaste dialogów ...
17.	a także opowieść o jego rodzinie. "Tę opowieść chciałbym dedykować	Polityka
18.	A swoją drogą, należy podziwiać obrazobórczą odwagę premiera - i dedykować ten przykład naszym jakże ostrożnym reformatorom.	Polityka
19.	z tytułowym tematem Antonio Carlosa Jobima to coś, co można dedykować	Polityka
20.	Cockerem. I jego pamięci zespół chciał swój dzisiejszy występ dedykować	Trybuna Śląska
21.	Pisarze będą mieli swoje stoiska, i wszystkim chętnym będą mogli dedykować	Grykociarski
22.	– Chciałem tę bramkę dedykować żonie i synowi. Zdecydowałem się, aby uderzyć z przewrotki.	Dziennik Zachodni
23.	grali w żalobie, każdą strzeloną bramkę, wygrany mecz będziemy dedykować	Dziennik Bałtycki
24.	sezonie, ale z pewnością najwazniejsze. - Tego gola chciałbym dedykować	Gazeta Krakowska
25.	go pozywał do sdu cywilnego. Wczorajszy wyrok FA można zaś dedykować	Gazeta Krakowska
26.	„Ortografiołki”. Natomiast 5 września w tych samych godzinach dedykować	Gazeta Poznańska
27.	m. in. krakowskie wydawnictwo a5, a na jego stoisku książki dedykować	Gazeta Poznańska
28.	Mickiewicz przy ul. Gwamej w godz. 14.00-16.00 swoje książki dedykować	Gazeta Poznańska
29.	podkoszulku pisakiem napisał „Jla taty”. Niestety nie było czego dedykować ...	Gazeta Wrocławski
30.	występy na ligowych boiskach Grzegorz dedykował ojcu. A było co dedykować	Dziennik Łódzki
31.	zmarłemu w listopadzie ubiegłego roku artyście, chcemy dedykować przygotowywaną wystawę – mówi Alina Sibera wielunińska malarka.	Dziennik Łódzki

Rys. 1. Przykład konkordancji dla szukanego wyrazu dedykować utworzonej przez program obsługujący Narodowy Korpus Języka Polskiego

Przeszukiwany zbiór zawiera 240,192,461 słów. Znalezione 55 akapitów pasujących do zapytania w 0.311s. Bieżąca strona zawiera 62 przykłady z 42 różnych tekstów.

1.	Ostrożnie pomagać rękami. Tworzę jeszcze ciepła. Zimowy,	wypasiony	plaszcz.	Wilk... i śmierć ban...	+
2.	szczęśli, zwężają się nienawistą szczeliny oczu i zasnada	wypasiony	, najestajaczny chlebobdawca.	Pałę Paryż	+
3.	bliska owłosione nogi. Do tego dochodziło wesołe usposobienie i	wypasiony	brzuch, walcia się po nim i żartowała, że jeżeli nie dorobiła	Rose Café i inne opo...	+
4.	szczęśli, zwężają się nienawistą szczeliny oczu i zasnada	wypasiony	, brzuch ciągnął mu się niemal po ziemi, ze zdumieniem obwężował	Rose Café i inne opo...	+
5.	Kobieta karmiła kota. Był	wypasiony	" komputer z górnej półki współpracuje z niskiej klasy	Enter	+
6.	Tymczasem wciąż dość często spotykamy sytuację, gdy "	wypasiony	dzień w hotelu wypasiony w miarę nocleg, no to, a z drugiej	babskie pogadanki na...	+
7.	sio dwadzieścia złotych bym miała wycieczkę jednodniową albo ful	wypasiony	w miarę nocleg, no to, a z drugiej strony większa swoboda w	babskie pogadanki na...	+
8.	mała wycieczkę jednodniową albo ful wypasiony dzień w hotelu	wypasiony	wiesz książkę przeeor..	O studiach i służbie...	+
9.	fajny chłop wiesz taki sympatyczny, ale co to delikanty	wypasiony	..	O studiach i służbie...	+
10.		wypasiony	..	elektronowa	+
11.	daleko a ten taki podjarany bo naprawdę jakiś taki wóz wiesz.	wypasiony	. więc miał naprawdę farta ogromnego. właściwie ta podróż na ten	Pogadanki koleżeńskie...	+
12.	er am cf najlepsze przeboje - w ogóle z tego wiesz i ona ma	wypasiony	samochód ma na pewno dobre radio w tym samochodzie więc sobie	DS500287 Rozmowa o p...	+
13.	a no właśnie tak miał być jakiś taki	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
14.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
15.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
16.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
17.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
18.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
19.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
20.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
21.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
22.	mówiące próbował to zrobić, ale nie zauważył, że obok leży	wypasiony	czarny garnitur, który oblepiony był nieziemską spermą ufoluda	www.forumowisko.pl	+
23.	* Rozbudowana fabuła - szczyry/skielety etc. zdobyły skądś	wypasiony	item i zamknęły go w skrzyni. Gdy gracz już je zabije i weźmie	www.forumowisko.pl	+
24.	Bling najbardziej komercyjny oczywiście ze Tedzik ale jest prze	wypasiony	i wielu nie dorasta mu do piet...	www.forumowisko.pl	+
25.	torba... xD nie lubię plecaków chyba że jest jakiś	wypasiony	to wtedy głównie na wycieczki, ale w szkole torba się lepiej	www.forumowisko.pl	+
26.	nasze książki są s t r a s z n e ! A plecak... kup se np jakiś	wypasiony	ładny i noś	www.forumowisko.pl	+
27.	torba... xD nie lubię plecaków chyba że jest jakiś	wypasiony	to wtedy głównie na wycieczki, ale w szkole torba się lepiej	www.forumowisko.pl	+
28.	Oczywiście "TERMINAL Club " Sepólno Krajenskie.....!!!!	WYPASIONY	CLUB!!!! i wy,cenzura:ista muza i dj !!! Zapraszam!!!!	www.forumowisko.pl	+
29.	One of us Niesamowicie... obejrzałem właśnie	wypasiony	film, poznałem nowego kolega, który, okazał się spoko, do tego	www.forumowisko.pl	+
30.	mms Wyspalam się mimo, że wstałam o 10 Humorek mam narazie	wypasiony		www.forumowisko.pl	+
31.	to trochę trzeszczy. A jaki bym chciał mieć? Hmm, może jakiś	wypasiony	BOSCH	www.forumowisko.pl	+
32.	fajny telefon ale już zdeczka stary Nie potrzebny mi aż taki	wypasiony	telefon.Mam zamiar kupić sobie Nokie 6230i Nokta rulezz	www.forumowisko.pl	+

Rys. 2. [por. Narodowy Korpus Języka Polskiego]

- Przeszukiwany zbiór zawiera 240,192,461 słów. Znalezione 97 akapitów pasujących do zapytania w 0,71s. Bieżąca strona zawiera 98 przykładów z 91 różnych tekstów.
1. z Markiem. Tylko co teraz z nimi będzie? Dalej będą ze sobą
 2. nie wyobrażam sobie wszystkiego. Myślę, że na razie możemy
 3. ANNA: - Powinnyśmy kupić modny i zacząć
 4. o krajobrazie nocy oświetlonym błędnym światłem księżycą mogą
 5. * sen może
 6. jest niczym martwa (wypalenie emocjonalne) sen może również
 7. przez ciebie normami; symbol sennego szaleńca może
 8. nie słucha muzyki. Nie rozmawia z nikim przez telefon, a
 9. 2420630 - Fax. (34-5) 2420726. Można z nami rozmawiać i
 10. mogłem już swobodnie omawiać jego utwory i na nowo z nim
 11. bracia Landauścy w twardej walce o byt gotowi byli
 12. dla różnych układów northbridge, których architektura musi
 13. szyna FSB Athlona, pracująca przecież w trybie DDR, będzie
 14. Od niedawna koresponduję, a raczej chciałym
 15. się e-mailami z każdym, kto tylko będzie chciał z nimi
 16. -tu znajdziesz kontakt z osobami, które -tak jak ty -chcą
 17. poczta Chemn. woj. lubelskie, wieś Strupin Duży - pragnie
 18. lat 13, ul. Piastowska 9/5 63-700 Krotoszyn - chciałby
 19. Argumentacja przez nią przyłączana niekoniecznie musi
 20. Więc może to
 21. uodpornił na to i nie reaguję. Tak ze nawet szkoda czasu
 22. Polityk musi
 23. - Siostra napisała do gazety "Przyjaźń" - Chciała z kimś
 24. listów: Pułkownik postawił ultimatum: albo przesłaje
 25. zwykła korespondencja. A niemal wszyscy chcą już nie tylko
 26. Helena Górska (Unia Wolności) - Gdy zapylałam, czy mogę
 27. - wspomina major, który był zapalonym modelarzem i chciał
 28. Wiele właścicieli zginęło jednak, jeszcze więcej nie chciało
 29. odpowiednik skrzynki pocztowej. Przy jego pomocy można
 30. złożona przynajmniej z 300 osób. Tak więc nie będzie można
 31. i istnienia w pokoju". Te istotne żądania zdają się
 32. i bez nich serial nie miałby sensu. Życie bohaterów musi

Rys. 3. [por. Narodowy Korpus Języka Polskiego]

korespondować	?	A może powinni zamieszać razem? Przecież Marta za miesiąc	Tabu	+
korespondować		, korzystając z uprzejmości Szczerbów, tylko pamiętaj, że u	Tabu	+
korespondować		jak Komputer Z Komputerem. Albo jak Kąkol z Pzenicą...	Siostry B.	+
korespondować		z kartą Tarota Księżyc podobnie jak ta karta oznacza:	Sny – klucz	+
korespondować		z kartą Moc oznaczającą m.in.: panowanie nad sytuacją, siłę	Sny – klucz	+
korespondować		z kartą Tarota "Wścielec", oznaczającą m.in. rezygnację z	Sny – klucz	+
korespondować		z kartą Tarota Głupiec, oznaczającą osobę niefrasobliwą,	Rok w Monarze	+
korespondować		może jedynie z najbliższą rodziną. Podstawowymi zasadami	Pierwszy milion czyl...	+
korespondować		po polsku".	Alfabet . wybór z pa...	+
korespondować		. W kontrowersjach, które budziły niekiedy jego poglądy,	My z Jedwabnego	+
korespondować		choćby i z diabłem. W czasie sowieckiej okupacji ślali listy	Enter	+
korespondować		z obsługiwanyymi procesorami.	Enter	+
korespondować		z przepływnością szyny pamięci. Dotychczas trudno się było	Enter	+
korespondować		ze znaną misjonarką w Bolwii. Niestety po wymianie	Metropol	+
korespondować		, nie stosując żadnych zabezpieczeń. Niezbędne jest	CKM	+
korespondować		po angielsku, co w dobie poczty elektronicznej jest dużo	Kaleidoskop Technik...	+
korespondować		z Koleżankami i Kolegami w jej wieku na temat filatelistyki	Kaleidoskop Technik...	+
korespondować		z kolegami interesującym się tak jak on modelarstwem i	Spoleczny wymiar pos...	+
korespondować		np. z rzeczywistą motywacją działań, ale umożliwia poznanie		+
korespondować		z tym, co pan poseł mówi.		+
korespondować		z tą osobą, wie pan, i to by godziło w moje ja.		+
korespondować		z uczuciami społecznymi. W walce o Belweder wyborcy	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		. Codziennie przychodziło po kilkanaście listów. Nie mogliśmy	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		ze światem, albo odchodzić z MON. Rzucilem MON.	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		, lecz również "związać świat WWW" , co oznacza po prostu	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		z urzędem skarbowym za pomocą poczty elektronicznej,	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		z holenderskimi kolekcjonerami.	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		na temat swoich zbiorów z komunistycznymi władzami. Bardzo	Gazeta Wyborcza	+
korespondować		z ludźmi z całego świata. Ważną cechą e-maila jest szybkość.	Magazyn Puls Studen...	+
korespondować		juz z nikim z bliskich - nie będzie można już pisać do mojej	Dzienniki	+
korespondować		z opiniami wybitnych pedagogów. Stefan Kunowski w	Wychowawca	+
korespondować		z tym, co dzieje się wokół nas.	Onet pl - Rozmowy	+

wystarczającą jeszcze informacją. Warto zwrócić uwagę na częstotliwość użyć wybranego określenia.

Owa częstotliwość może okazać się bardzo pomocna w potwierdzeniu lub odrzuceniu decyzji opartych na innych narzędziach, jak np. słowniki czy Internet. Wtedy korpus i teksty znajdujące się w nim pomogą zdecydować, którego słowa spośród podanych możliwości należałoby użyć.

Ma to związek np. z zapisem niektórych słów najnowszych, które zaczerpnięte zostały z obcego języka, por. w języku polskim: *online*, *on-line*, lub użyciem specjalistycznych terminów, oraz neologizmów, których próżno szukać w innych pomocach translatorskich, których materiał nie rejestruje w języku zmian „na bieżąco”.

Z punktu widzenia osób nauczających i uczących się języka obcego reprezentatywność ma ogromne znaczenie, bo najistotniejszym celem tworzenia korpusów językowych powinno być możliwie „najbardziej reprezentatywne odwzorowanie” danego obszaru językowego, np. języka ogólnego, gwarowego czy specjalistycznego w naturalnych proporcjach [Podhajeczka: 2; Lewandowska-Tomaszczyk 2005: 28], dzięki czemu użytkownicy otrzymują rzetelną informację o częstości i zakresie użycia danego elementu językowego.

Na kolejnych stronach przykład bułgarskich słów: *цифровизация* oraz *цифровизиране*, mających tylko jeden ekwiwalent w polskim słowie *cyfryzacja*. W przypadku tłumaczenia z języka polskiego terminu *cyfryzacja* większa częstotliwość użyć jednego z terminów może (nie musi) przyczynić się do wybrania konkretnej formy będącej odpowiednikiem polskiego terminu. Nie bez znaczenia będzie tu kontekst użycia leksemu (por. Narodowy Korpus Języka Bułgarskiego – rys. 5 i 6).

12.2.3. Korpusy językowe informują użytkownika o kolokacji określonych słów, np. przymiotników występujących z rzeczownikami, rzeczowników z innymi rzeczownikami albo przysłówków z czasownikami itp. Informacje te są niesłychanie przydatne dla np. specjalistycznych tłumaczeń. Kolokacja daje też informację np. o przymiotnikach niewystępujących w połączeniu z określonymi rzeczownikami lub odwrotnie – pokazuje bogactwo form możliwych do zastosowania w tłumaczeniu przymiotników. Szukając kolokacji, korpus często wyświetla nieoczekiwane wyniki. Należy w takim przypadku zwrócić uwagę na częstotliwość użyć analizowanych słów.

Istnieje różnica między opcją wyszukiwania fraz i kolokacji, która polega na tym, że w pierwszym przypadku program wyszukuje wyłącznie

Please update your bookmarks. This corpus version is now obsolete. Go to the [up-to-date version](#). See [what's new](#).

Query номинация 4,256 (5.01 per million)

doc#121 Инструменталният трак Vampires пък им носи първата номинация Грами. Съвсем според очакванията турнето
 doc#544 областта на фотографията като зае второ място в номинация „Фотография“ на същия конкурс. </p><p>Много
 doc#544 като завоюва второ място и сребърен медал в Номинация „Живот на горите и съдби на хората“ за
 doc#997 комедийното шоу на BBC „Monkey Dust“. С номинация за награда БАФТА за най-добра късометражна
 doc#1025 успешно завръщане през 2006 г., получи номинация за най-добър британски сингъл за песента
 doc#1236 Награда на Европейската филмова академия и номинация за „Оскар“ – за късометражния Торсио през
 doc#1748 внимание г-жа Василева обърна на последната номинация – наградата за кураж. Тя беше присъдена
 doc#1980 излезе през 2009 година. Той получи Грами номинация за „Най-добро мъжко вокално поп изпълнение
 doc#2032 провъзгласен за глава на Къщата. Освен имунитет за номинация , сред привилегиите му е и възможността
 doc#2032 Златка и Ники, които обаче се разминаха с номинация за изгонване. </p><p>По време на престоя
 doc#2240 седем номинации за Оскар. Последната му номинация е за одобрената от критиката драма „...
 doc#2303 Мориконе с прочутата си пан флейта. Филмът има номинация за Най-добър документален филм на Швейцарските
 doc#2845 конкурс на Бургаски свободен университет за номинация Студент на годината 2011 е необходимо да
 doc#2992 фантастиката до тогава. Романът получава номинация за „Небула“. Ръс продължава с експериментите
 doc#3117 удивително добра работа (сдобиха се и с Оскарова номинация) и Дама, поп, асо, шпионин е изключително
 doc#3134 „ИСКСС“ за сведение и изпълнение. </p><p>Номинация 2: Юлия Спиридонова: Където има деца, трябва
 doc#3238 чужбина; </p><p>организирали се за конкретна номинация инициативни групи от българи, както зад
 doc#3287 електронното обучение и първо място през 2005 г и номинация да представлява България в международния
 doc#3529 НИМ Божидар Димитров по повод неприетата номинация за почетен гражданин на Кърджали на генерал
 doc#3529 . Божидар Димитров казуса с отхвърлената номинация на генерал Васил Делов за почетен гражданин

Rys. 4. Ilustruje bułgarski leksem номинация wraz z kontekstem okalającym [por. Narodowy Korpus Języka Bułgarskiego]

Query цифровизиране 101 > Sort Left 101 (0.12 per million)

doc#1119596:Първоначално възникналата идея се реализира в проекта "Стара Варна" - цифровизиране на стари картички от Варна.

doc#123075:JEREMIE, JESSICA и др.) - Въвеждане на мостово финансиране, тъй като средства от JEREMIE не могат да се използват по оперативните програми - Участие на бизнес организации и НПО в програмното и разпределението на средствата - Равнопоставеност при достъпа до обществени поръчки за малки и средни предприятия - Съксяване на средствата за изплащане от страна на държавата към частни компании, НПО и банки на процеса по оценка на проектите предложения, мониторинг и проверка на изпълнението - Цифровизиране на целия процес за кандидатстване </p>

doc#90356 Заедно с това Комисията очаква сключването на меморандум за разбирателство между библиотеки, издатели, автори и колекционерски организации, с който да се улеснят процедурите за лицензиране, цифровизиране и публикуване на книги, представяващи библиографска рядкост. </p>

doc#524789 <p>Цифровизиране на филми - общи насоки За тази процедура за ви е необходимо аналогов видео кепчър.

doc#121521:Трябва да се извърши необходимата подготовителна работа, за да може Р. България да се включи най - късно през 2002 г. в подготвяната от страните - членки на ЕС и Европейската комисия кампания за " цифровизиране " на малките и средните предприятия. (Предвижданата "цифровизация" цели улесняване на пренасянето на техническо "ноу - хав" от мрежа експертни центрове, чрез "он лайн" обучение). </p>

doc#177116 Добротото шумополитикане е подпомогнато и от новия процесор Crystal Engine PRO, подобряващ способността за " цифровизиране " на светлината. </p>

doc#177121 Според компанията устройството е предназначено за високопроизводително сканиране и " цифровизиране " на книги и идава с повечето от модерните патентовани технологии на Plustek, които позволяват сканиране на такъв тип съдържание без изжривявания.

doc#807848 Въпросният съвърх може да работи съвместно с документните скенери на марката и дава възможност за централизирано " цифровизиране " на всевъзможни хартиени носители и организирането на информацията от тях в т.нар.

doc#102282:Така че ние имаме още път да извървим до 100 %цифровизиране , защото това означава и цялата мобил на техника да бъде цифровизирана, а ние засега имаме 2 цифрови ППС само, с което отразяваме всичко, което е извън предаванията на БНТ -мачове, концерти, зоря.

doc#878272 Охранителните компании са едни от първите, които започнаха да правят новите си инсталации с IP камери, както и да интегрират продукти за " цифровизиране " на съдържанието в съществуващи аналогови системи. ", допълни той.

doc#182695:Следващото безжично цифровизиране ще бъде в Симеоново. </p>

doc#161671: <p>В стремежа си да открие повече информация, Лари Пейдж се обръща към Мичиганския университет, неговата алма матер в началнията за библиотечно цифровизиране , като проектите JSTOR и Създаването на Америка . Когато научава, че за сканирането на седемте милиона тома в университетската библиотека ще са необходими по тогавашни изчисления хиляда години, той казва на ректора на университета Мери Сю Кулман, че върва, че Google може да го направи за шест. </p>

doc#158108: <p>Тези изводи от последния доклад на Европейската комисия бяха представени от министъра на земеделието Мирослав Найденов по време на конференция, посветена на бъдещото цифровизиране в страната. </p>

doc#787571 Една от тях е Plustek, акъдето ни информират за появата на нов модернизиран скенер, предназначен за лесно и бързо цифровизиране на бизнес документи - SmartOffice P5283. </p>

doc#270310 Според представител на Кейбълтел, придобиването на мрежите на Евротур ще позволи бързото цифровизиране на цялата национална мрежа на Кейбълтел, понастоящем разгърната в 22 града на страната, предвид сериозния опит, натрупан от ЕстНет в предлагането на висококачествени услуги за цифрова телевизия чрез собствената си платформа - Премиум Дигитал. </p>

doc#161671:Също така удължаваме пилотната ни програма за сканиране, която включва цифровизиране на творби с историческа стойност от Юридическата библиотека на Конгреса. </p>

Rys. 5. Częstotliwość użycia bułgarskiego słowa *цифровизиране* jest siedmiokrotnie mniejsza od użycia ekwiwalentnego bułgarskiego słowa *цифровизация* (por. rys. 6)

Query цифровизация 742 (0.87 per million)

doc#6402 <р>Втората международна конференция „Цифрово представяне и опазване на културно и научно наследство“ ще се проведе от 18 до 21 септември 2012 г. и ще бъдат представени повече от 30 научни доклада и множество национални и международни проекти за цифровизация и цифрово опазване на културното и научно наследство.

doc#16684 <р>Действително на двата регулаторни органа във връзка с възможностите за лицензиране на оператори за аналогово радио - и телевизионно разпръскване и предстоящия процес на цифровизация, обсъжда членовете на Съвета за електронни медии (CEM) и Комисията за регулиране на съобщенията.

doc#16684 Навремето насяне в Народното събрание и гласуване на промените в този документ е от голямо значение за стартиране на процеса на цифровизация на наземното телевизионно разпръскване в България. </р>

doc#17660 Цифровизация беше.

doc#19600 В Македония работи DTH оператор Voont TV на честотите на ефирната телевизия, но това не означава цифровизация на ефира. </р>

doc#22763 <р> Министърството на транспорта, информационните технологии и съобщенията /МТИС/ ще предложи стандарти за цифровизация на деловодните системи на изпълнителната и местна власт.

doc#23493 <р> КРС определи компанията, която ще изгради две национални цифрови мрежи от първия етап от плана за цифровизация </р>

doc#23493 <р> Предстои Комисията да вземе решение за определяне на компанията, която ще изгражда национална цифрова телевизионна мрежа във втората фаза от Плана за цифровизация . </р>

doc#32379 <р> Ангелов-старши като зам.-председател на парламентарната комисия по транспорт и съобщения разкритикува промените в законите за електронните съобщения във връзка с подготвяната цифровизация на ефира.

doc#34423 По отношение на библиотеките предложенията са свързани с нова роля за Публичната информационна библиотека в центъра Жорж Помпиду и развитието дейността на Френската национална библиотека по отношение на най-отдалечените райони, както и с увеличаване работното време за читатели в 50-те най-големи публични местни библиотеки във Франция е предвидените за публичните библиотеки възможности за сключване на контракт за цифровизация .

doc#62215 <р> недостатъчна надеждност и защитеност, цифровизация и многообразие на абонатските услуги; </р>

doc#65179 В резултат в тази цифровизация на практика се позволява разпространението на произведени на изкуството, науката и литературата по целия свят чрез виртуална глобална мрежа, известна като интернет.

doc#70029 Това са програмно развитие, цифровизация, финанси и администрация, европейски програми и квалификации. </р>

doc#72146 <р> Най-вероятният победител в конкурсаВ за реклама и популяризация на процеса по цифровизация на телевизионния ефир е консорциум с участието на Красимир Гергов, (собственика на няколко рекламни агенции и част от надзорния съвет на "БТВ медиа груп").В

doc#80235 На становище сме, че предвиджданото намаляване на отстъпката от такси, в конкретния случай, ще доведе до стимулиране на все по-масова цифровизация във фиксираните телефонни мрежи. </р>

Rys. 6. Częstotliwość użycia bułgarskiego słowa *цифровизация* jest siedmiokrotnie większa od użycia ekwiwalentnego bułgarskiego słowa *цифровизиране*

NARODOWY KORPUS JĘZYKA POLSKIEGO

KONSORCJUM NKJP

Konkordancje | Kolokator | Mówione | Słowa dnia | Pomoc | O projekcie | Nowości | Share | 260

Wyszukiwarka korpusowa **PELCRA** dla danych **NKJP** (Cytowanie)

się logować

Maks. odstęp: 0 Zachowaj szyk: ☒ Wyniki: 100 Czas: Profi: Excel: URL: Zaawansowane

Podkorpus: Zmierzony SZUKAJ << Poprzednie Następnie >> Pomoc

Przeszukiwany zbiór zawiera 240,192,461 słów. Znalaziono 12 akapitów pasujących do zapytania w 0.09s. Bieżąca strona zawiera 12 przykłady z 10 różnych tekstów.

1.	użytkownika - podobnie, jak w przypadku Windows 9x nie musimy się logować , istnieje również tylko jeden katalog przeznaczony na pliki	Enter	+
2.	dodawać użytkowników na prawach administratorów, którzy mogą się logować , czy też nie. Konto włączone jest symbolizowane za pomocą	Joomla! 1.5. Prosty ...	+
3.	się informacja, czy dane konto jest włączone (użytkownik może się logować , czy też nie. Konto włączone jest symbolizowane za pomocą	Joomla! 1.5. Prosty ...	+
4.	różnić się może od innych hostem, z którego na prawo się logować , czy też, na przykład, uprawnieniami. Zwróć uwagę również na	MySQL. Ćwiczenia pra...	+
5.	Do 17 czerwca można się logować w systemie	Dziennik Bałtycki	+
6.	czatem albo zniechęcenie, bo nagle ktoś bliski przestał się logować . Powodów zresztą są dziesiątki. Depresja czatowa przenosi się	Zaczatowani	+
7.	postanowienia, że koniec z czatowaniem, że nie muszą się logować . Tym bardziej jednak wisiałam na czacie, czekając: "A nuż znów	Zaczatowani	+
8.	Do 19 stycznia br. użytkownicy statystyk mogą się logować zarówno do interfejsu gemiusTraffic Personal, jak i	Dziennik Internautó...	+
9.	Odwiedzajmy stronę WWW, aby rozpocząć rozmowę, nie musi się logować do GG. Wystarczy kliknąć w rysunek aplikacji GG Widget	Dziennik Internautó...	+
10.	w pełni zaktualizowane. Przez ten cały czas użytkownicy mogą się logować na swoje konta.	Dziennik Internautó...	+
11.	być włączony w czasie, gdy osoby zza wielkiego firewalla będą się logować i surfować po internecie.	Dziennik Internautó...	+
12.	e-mailem prosby o aktualizację danych. Nigdy też nie należy się logować do serwisu klikając w podany przez nieznaną osobę link.	Dziennik Internautó...	+

Rys. 7. [por. Narodowy Korpus Języka Polskiego]

określony ciąg znaków, natomiast w przypadku kolokacji uzyskujemy wyniki, w których pojawiają się wszystkie elementy kolokacji (np. często nienastępujące po sobie linearnie, jak w przypadku wyrażenia).

12.2.3.1. Ogół specjalistycznych narzędzi wspomagających pracę tłumacza obejmuje termin CAT. To skrót od angielskiego wyrażenia „Computer Assisted Translation”. Dzięki systemowi tzw. pamięci tłumaczeniowych (ang. *Translation Memory* – TM [por. Benis]) programy tego typu bardzo ułatwiają i przyspieszają proces przekładu. Dotyczy to zwłaszcza tłumaczeń technicznych, gdzie występują częste powtórzenia niektórych zwrotów czy wręcz całych zdań. Gama narzędzi CAT wciąż się poszerza i obecnie coraz trudniej wyobrazić sobie tłumacza, który by ich nie używał w procesie przekładu. W Polsce narzędzia typu CAT opisane zostały dzięki Polskiemu Towarzystwu Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIŚ. Opublikowało ono artykuł „Komputerowa pamięć tłumacza”, opracowany na podstawie tekstu Michaela Benisa „Translation memory from O to R” [Benis]. W przystępny sposób wyjaśniono tutaj wszystkie najważniejsze pojęcia związane z używaniem pamięci tłumaczeniowych. Niewątpliwie wiedza ta powinna zostać zaprezentowana również przyszłym tłumaczom na poziomie uniwersyteckim.

12.2.3.2. Korzyści korzystania z gotowych korpusów językowych opisało wielu zainteresowanych tematem specjalistów [np. Satoła-Staśkowiak 2013a; Koseska-Toszeńska, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2013a]. Nie ma potrzeby powtarzać ich kolejny raz. Są one niezaprzeczalne. Z każdym rokiem zwiększa się liczba korpusów możliwych do wykorzystania w pracy tłumacza. Pomocne są tu korpusy zarówno jednojęzyczne, jak i równoległe, które w szybki sposób prezentują zrównoleglony materiał w dwóch, trzech i większej liczbie języków. (Tak jak w przypadku tworzonego przeze mnie i moich kolegów „Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego” opracowywanego w ramach europejskiego projektu Clarin).

„Metodologia zajmująca się tworzeniem korpusów językowych i pozyskiwaniem terminologii powinna być częścią programu nauczania, nie zaś przedmiotem dodatkowym, co powinno szczególnie skłaniać tłumaczy do korzystania z komputerowych narzędzi wspomagających tłumaczenie” [Maia 2003: 52]

„Przeszukiwanie [korpusów – J.S.-S.] rozwija umiejętności analityczne, warto zatem uświadamiać zalety korpusów zarówno dorosłym, jak i nastoletnim użytkownikom języka. Wydaje się, że przyniesie to w przyszłości wymierne efekty” [Podhajecka: 7].

Przykładowe zdania z "globalizacja", pamięć tłumaczeniowa

Środki te mogą obejmować na przykład stosowne przystosowanie Europejskiego Funduszu Dostosowań do Globalizacji oraz VII programu ramowego na rzecz badań, jak również uproszczenie kryteriów i procedur administracyjnych w celu ułatwienia MŚP dostępu do projektów realizowanych z wykorzystaniem funduszy europejskich.			add example (/ajax/addExample?from=p&dest=bg)
	Merките могат да включват например подходящото адаптиране на Европейския фонд за приспособяване към глобализацията и на Седмата рамкова програма за изследвания, както и опростяването на административните критерии и процедури за улесняване на достъпа на МСП до проекти, изпълнявани посредством европейски фондове.		
Tymczasem zwolnieni irlandzcy pracownicy zamiast korzystać z planu socjalnego finansowanego przez firmę Dell, szukają pomocy w europejskim funduszu dostosowania do globalizacji .			
Globalizacja gospodarcza sprawia, że pracodawcy, pracownicy i niezależni przedsiębiorcy rozszerzają działalność poza granice własnego kraju			
Według mnie Fundusz Solidarności UE, podobnie jak Fundusz Dostosowania do Globalizacji , jest jednym z tych narzędzi budżetowych, które najbardziej dają praktyczny wyraz solidarności - którą to wartość my, członkowie Grupy Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim, staramy się popierać przy okazji tworzenia polityki wspólnotowej.			
	По мое мнение фонд "Солидарност" на ЕС, както и Европейският фонд за приспособяване към глобализацията, е един от бюджетните инструменти, които дават най-ясен практически израз на ценността "солидарност", която ние - членовете на ЕП от групата на Прогресивния алианс на социалистите и демократите в Европейския парламент - се стремим да прокараме при изработването на политиките на Общността.		
na piśmie - (CS) Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji został ustanowiony w 2006 roku jako elastyczny instrument szybkiego udzielania jednorazowego, ograniczonego w czasie indywidualnego wsparcia, mającego na celu pomoc pracownikom zwolnionym w wyniku globalizacji oraz kryzysu finansowego i gospodarczego.			
	в писмена форма. - (CS) Европейският фонд за приспособяване към глобализацията беше създаден през 2006 г. като гъвкав инструмент за предоставяне на еднократна, ограничена във времето индивидуална подкрепа, насочена към подпомагане на работниците, които са били съкратени в резултат от глобализацията и финансовата и икономическа криза.		

Rys. 8. Przykład zaczerpnięty z „Glosbe – wielojęzycznego słownika online”

12.3. Tworzenie własnych korpusów użytecznych w pracy tłumacza

Do tworzenia własnych korpusów językowych przez przyszłych tłumaczy przekonać powinien fakt nieograniczonego dostępu do zebranych materiałów, możliwość opracowania niepowtarzalnego specjalistycznego korpusu, niezbędnego do własnej pracy nad tłumaczeniami, oraz występujące czasem, wynikające z korzystania z gotowych korpusów językowych, różnorodne ograniczenia (takie jak konieczność opłacenia subskrypcji za dostęp online do całego korpusu). Mocno ograniczony dostęp do korpusu ze względu na trwające nad nim prace (jak ma to miejsce z opisywanymi w tym rozdziale korpusami równoległymi z językami słowiańskimi) lub obcy język obsługi danego korpusu, tak jak w przypadku opisywanego wyżej korpusu [por. Korpus Intercorp], to kolejny argument za tworzeniem własnych korpusów językowych. Autorskie korpusy językowe niezaprzeczalnie pomogą w tworzeniu tekstów na lepszym poziomie językowym poprzez poprawę jakości pracy tłumacza oraz jego wydajności. „Braki w najdoskonalszych nawet słownikach powodują, iż autorzy [...] samodzielnie umieszczają w bazach analizatorów jednostki bezpośrednio ekscerpowane z tekstów. Pod tym względem imponować może bogactwo leksykalne (zwłaszcza ze względu na aktualność słownictwa” [Wierzchoń 2005: 229].

12.3.1. Własne listy słów tłumacze tworzyć mogą dzięki darmowym programom dostępnym w sieci. Programy te wytwarzają konkordancję i szukają kolokacji ważnych dla tłumacza słów.

Przykładem może być: SCP 4.0.9 (Simple Concordance Program) – jest prostym programem zgodności dla systemów Windows i MacOS X (Intel i PPC). Ten darmowy program pozwala na utworzenie listy słów i sprawdzenie naturalnych plików tekstowych dla słów i fraz. SCP może obsługiwać teksty w języku angielskim, francuskim, niemieckim, polskim, greckim, rosyjskim, bułgarskim itd.

Inne dostępne programy konkordacyjne to: CLOC Pakiet Kolokacji czy WordSmith Tools. Narzędzia WordSmith Tools wydają się przydatne w pracy ze słownictwem specjalistycznym. Ciekawe, że wymienione wyżej programy opierają się na korpusach językowych, które sam tłumacz może tworzyć i wykorzystywać w zależności od rodzaju tekstu, który jest mu potrzebny. Są też gotowe zestawy słów, tzw. Web Concordances, zawierające listy alfabetyczne słów zawartych w konkretnych korpusach.

12.3.2. W opracowywanym własnym korpusie językowym wykorzystać możemy wszystkie dostępne w sieci narzędzia, np. narzędzia typu CAT

pozwalające na: 1. zapisywanie tekstu oryginalnego i tekstu tłumaczonego jako jednostek tłumaczeniowych, co pozwoli na wykorzystywanie ich w kolejnych pracach tłumaczeniowych opartych na tej samej bądź zbliżonej tematyce; 2. segmentowanie (dzielenie na zdania i inne jednostki, wspomagając tym samym tłumaczeniem); 3. tworzenie własnych specjalistycznych baz; 4. korzystanie z plików pamięci tłumaczeniowych, dbających o spójność tłumaczenia.

12.4. Korpusy językowe w edukacji tłumaczy języka polskiego, bułgarskiego i rosyjskiego

Jestem zdania, że w kształceniu studentów – przyszłych tłumaczy – korpusy językowe powinny odgrywać większą niż dotychczas rolę. Zainteresowanie tym tematem podczas konferencji tematycznych obrazuje kierunek rozwoju tej dziedziny¹⁷⁰. W ostatnich latach do tych narzędzi przekonało się wielu doświadczonych już tłumaczy. Pora włączyć metodologię korpusową do obowiązkowych zajęć uniwersyteckich, bo ta jest – jak się wydaje – na razie niedoceniana, a przecież kreatywne wyszukiwanie słów doprowadzi prawdopodobnie do wielu odkryć i odpowiedzi, o których tłumacz być może nawet nie myślał. Szczególnie jeśli ma to związek ze słowami najnowszymi (występującymi np. w instrukcjach obsługi), potocznymi lub specjalistycznymi.

12.4.1. Jednojęzyczne korpusy językowe wzbogacają wiedzę studentów uczących się języków takich jak bułgarski, rosyjski czy polski. Ma to np. szczególne znaczenie w związku z językiem bułgarskim, którego na kierunkach takich jak slawistyka czy bałkanistyka uczą się Polacy niewyposażeni w odpowiednie opracowania leksykograficzne, rejestrujące nową i najnowszą terminologię bułgarską (por. 2.0.).

Korpus językowy (jeśli jest nieustannie zasilany w nowe materiały językowe) i naukowe artykuły powstałe na jego podstawie są często jedynym źródłem informacji o nowszej i najnowszej leksyce [por. Satoła-Staškowiak 2013a, 2014d].

12.4.2. Równoległe korpusy dwu- i wielojęzyczne wspomagają warsztat tłumacza, pokazując mu gotowe rozwiązania translatorskie w pracy nad przekładem. Nie znaczy to jednak, że należy z nich obowiązkowo korzystać. Są one raczej pewnego rodzaju podpowiedzią, kiedy jakiś fragment tłumaczonego tekstu sprawia nam trudność.

¹⁷⁰ 22.10.2013 r. w Instytucie Slawistyki PAN odbyła się międzynarodowa konferencja „Korpusy językowe i co dalej?”.

Przyjrzyjmy się teraz fragmentowi *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego* anotowanego na poziomie zdania¹⁷¹ (rys. 9 i 10).

Nawet najbardziej powierzchniowa analiza materiału pochodzącego z *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego*, i zaprezentowanego na kolejnych dwóch stronach, pozwala np. na zaobserwowanie realizacji dwóch polskich zdań (nr 3), ekwiwalentem których – zarówno w języku bułgarskim, jak i języku rosyjskim – jest zdanie złożone. Wnioski o zastosowaniu w tłumaczeniu konkretnego rodzaju zdania nie muszą przekładać się na sposób jego tłumaczenia, ale na pewno wpływają na ostrożność prowadzonych przez tłumacza zadań. Ostrożność ta jest konieczna w przypadkach zdań takich jak nr 5, w których odpowiednikiem polskiego i bułgarskiego zdania złożonego są dwa zdania rosyjskie.

Rys. 9 i 10 stanowią fragmenty jednego *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego* podzielonego z powodów praktycznych na dwa okna.

12.5. Korpusy w negatywnym świetle

Część badaczy [np. Ball 1997; Stewart 2000] ostrzega przed pewnymi zagrożeniami związanymi z możliwością korzystania z korpusów językowych. Do nich zaliczyć można fakt, że korpusy mogą (nie muszą) ograniczyć prace tłumacza do szukania, a w następstwie stosowania najpopularniejszych terminów odnalezionych przez elektroniczne narzędzia korpusowe do konwencjonalizacji tworzonych tekstów, a także do zaniechania odważnych decyzji opartych na kreatywnych wyborach. Michael Wilkinson zauważa, że „niebezpieczeństwo nadmiernego przekształcania jest prawdopodobnie większe, jeżeli chodzi o narzędzia pamięci tłumaczeniowej, które zachęcają tłumaczy do uciekania się do dawnych rozwiązań i w ten sposób mogą zniechęcić ich do szukania nowych, kreatywnych sposobów i zmniejszyć świadomość używania neologizmów” [Wilkinson].

Słusznie Piotr Wierchoń ostrzega – poza nieścisłościami gramatycznymi wynikającymi z „niejednoznacznej interpretacji gramatycznej” – przed „problemami związanymi z interpretacją semantyczną (leksykalną) słów” pochodzącymi z procesu automatycznej analizy. [Wierchoń 2005: 234]. Nie jest to moim zdaniem problemem, jeśli analizę tę śledzą językoznawcy czy filolodzy, a nie inżynierowie skupiający uwagę na warstwie technicznej procesu.

¹⁷¹ Korpus jest na razie wersją eksperymentalną, ale prowadzone przez autorów badania doprowadzić mają do upublicznienia jego zasobów w Internecie.

W ten sposób, mając lat sześć, porzuciłem wspierając karierę malarską. Zrzuciłem się nierpowodzeniem rysunku numer 1 i numer 2. Dorośli nigdy nie potrafili sami zrozumieć. A dzieci bardzo mężczy konieczność stałego objaśniania. Musieliem wybrać sobie inny zawód: zostałem pilotem. Latałem po całym świecie i muszę przyznać, że znajomość geografii bardzo mi się przydała. Potrąfiłem jednym razem oka odróżnić Chiny od Arizony. Ta wiedza oddaje duże usługi, szczególnie wówczas, gdy się błądzi nocą. Zawód pilota dał mi okazję do licznych spotkań z wieloma poważnymi ludźmi. Wiele czasu spędziłem z dorosłymi. Obserwowałem ich z bliska. Lecz to nie zmieniło mej opinii o nich. Gdy spotykałem dorosłą osobę, która wydawała mi się trochę mądrzejsza, tobielem na niej doświadczenie z moim rysunkiem numer 1, który stałe nosilem przy sobie. Chciałem wiedzieć, czy mam do czytania z osobą rzeczywście pojętą. Lecz za każdym razem odpowiadało mi: – To jest kapelus. Wobec tego nie rozmawiałem ani o węzach boa, ani o lasach dziewiczych, ani o gwiazdach. Staralem się być na poziomie mego rozmówcy. Rozmawiałem o brydżu, golfie, polityce i krawatach. A dorosły był zadowolony, że poznał tak rozsądnego człowieka. W ten sposób, nie znajdując z nikim wspólnego języka, prowadziłem samotne życie aż do momentu przymusowego lądowania na Saharze. Było to sześć lat temu. Coś się zapsuło w motorze. Ponieważ nie towarzyszy mi ani mechanik, ani pasażerowie, musieliem sam zabrać się do bardzo trudnej naprawy. Była to dla mnie kwestia życia lub śmierci. Miałem zapas wody zaledwie na osiem dni.	Ето как още шестгодишен изоставих прекрасната професия на художник. Бях обезличен от неуспеха на рисунката си номер 1 и на рисунката си номер 2. Възрастните никога нищо не разбират сами, а за децата е ужорително все да им обясняват и обясняват. Така че трябваше да избира друга занаят и се научих да управлявам самолети. Летял съм по малко навсякъде по света. И наистина, географията много ми е полезна. От пръв поглед може да различи Китай от Аризона. Много е полезно, ако човек се заблуди нощем. През живота си имах голям брой срещи с голям брой сериозни хора. Живял съм много при възрастните. Виждал съм ги с въсем отблизо. Това не подобри особено мнението ми за тях. Срещних ги възрастен, който ми се отпущаваше малко по-прозорливо, го проверявах с моята рисунка номер 1, която бях запазил. Исках да видя дали наистина разбира. Но винаги ми отговаряше: "Това е шапка." Тогавя не му приказвах нито за змии боа, нито за девствени гори, нито за звезди. Приспособявах се към него. Говорех му за брийж, за гольф, за политика и за ерапторъжки. И възрастният оставаше много доволен, че се е запознал със също така разумен човек. Живях така, сам, без да имах с кого да разговарям истински, както преди шест години кацнах принудително в Сахарската пустиня. Нещо се бе случило в мотора на самолета ми. И тъй като нямаш нито механик, нито пътници, се готвех да го поправам сам. За мен това беше въпрос на живот или смърт. Имах вода за пиене едва за осем дни.
---	--

Рис. 9. Зеставienie на poziomie zdań języka polskiego z językiem bułgarskim

W ten sposób, mając lat sześć, porzuciłem wspartą karierę malarską.	Wot как случилось, что шести лет я отказался от блестящей карьеры художника.
Знаłem się nierpowodzeniem gysunku numer 1 i numer 2.	Потерпев неудачу с рисунками N 1 и N 2, я утратил веру в себя.
Dorośli nigdy nie potrafiał sami zrozumieć. A dzieci bardzo męczy konieczność stalego objaśniania.	Взрослые никогда ничего не понимают сами, а для детей очень утомительно без конца им все объяснять и растолковывать.
Musialem wybrać sobie inny zawód: zostałem pilotem.	Итак, мне пришлось выбрать другую профессию, и я выучился на летчика.
Latałem po całym świecie i muszę przyznać, że znajomość geografii bardzo mi się przydała.	Облетая я чуть ли не весь свет. И география, по правде сказать, мне очень пригодилась.
Potrąfiliem jednym rzutem oka odróżnić Chiny od Arizony.	Я умел с первого взгляда отличить Китай от Аризоны.
Ta wiedza oddaje duże usługi, szczególnie wówczas, gdy się błądzi nocą.	Это очень полезно, если ночью собьешься с пути.
Zawód pilota dał mi okazję do licznych spotkań z wieloma poważnymi ludźmi.	На своем веку я много встречал разных серьезных людей.
Wiele czasu spędziłem z dorosłymi.	Я долго жил среди взрослых.
Obserwowaliśmy ich z bliska.	Я видел их совсем близко.
Lecz to nie zmieniło mej opinii o nich.	И от этого, признаться, не стал думать о них лучше.
Gdy spotykałem dorosłą osobę, która wydawała mi się trochę mądrzejsza, tobiem na niej doświadczenie z moim gysunkiem numer 1, który stale nosilem przy sobie.	Когда я встречал взрослого, который казался мне разумней и понятливей других, я показывал ему свой рисунок N 1 - я его сохранил и всегда носил с собою.
Chciałem wiedzieć, czy mam do czytienia z osobą rzeczywiście pojętą.	Я хотел знать, вправду ли этот человек что-то понимает.
Lecz za każdym razem odpowiadało mi: - To jest kapelusz.	Но все они отвечали мне: "Это шляпа".
Wobec tego nie rozmawiałem ani o węzach boa, ani o lasach dziewiczych, ani o gwiazdach.	И я уже не говорил с ними ни об удавах, ни о джунглях, ни о звездах.
Staralem się być na poziomie mego rozmówcy.	Я применялся к их понятиям.
Rozmawiałem o brydżu, golfie, polityce i krawatach.	Я говорил с ними об играх в бридж и гольфа, о политике и о галстуках.
A dorosły był zadowolony, że poznał tak rozsądnego człowieka.	И взрослые были очень довольны, что познакомилсь с таким здравомыслящим человеком.
W ten sposób, nie znajdując z nikim wspólnego języka, prowadziłem samotne życie aż do momentu przymusowego lądowania na Saharze. Było to sześć lat temu.	Так я жил в одиночестве, и не с кем было мне поговорить по душам. И вот шесть лет тому назад пришлось мне сделать вынужденную посадку в Сахаре.
Coś się zapisało w motorze.	Что-то сломалось в моторе моего самолета.
Ponieważ nie towarzyszy mi ani mechanik, ani pasażerowie, musiałem sam zabrać się do bardzo trudnej naprawy.	Со мной не было ни механика, ни пассажиров, и я решил, что попробую сам все починить, хотя это и очень трудно.
Była to dla mnie kwestia życia lub śmierci.	Я должен был исправить мотор или погибнуть.
Miałem zapas wody zaledwie na osiem dni.	Воды у меня едва хватало бы на неделю.

Rys. 10. Konfrontacja językowa języka polskiego z językiem rosyjskim

12.5.1. Wydaje się, że możliwości, jakie dają programy do obsługi korpusów, i szukanie dzięki nim słów kluczowych, kolokacji, odpowiedniości wyrażen czy konstrukcji zdaniowych zdecydowanie przewyższają ewentualne zagrożenia. Wszystko to może raczej zachęcić stawiających pierwsze kroki w świecie translatoryki do kreatywnych, odważnych i własnych wyborów.

12.6. Podsumowanie

W możliwościach, jakie dają korpusy językowe, widzę wielką pomoc dla początkujących tłumaczy. Mogą oni upewnić się w swoich działaniach, a czasem, zupełnie przypadkowo, odkryć coś, co nie było brane przez nich w ogóle pod uwagę w procesie translatorskim.

Przeszukiwanie w korpusach elektronicznych zasobów gwarantuje systematyczność działań, ale – co najważniejsze – szybkość wykonywanych prac.

W procesie tłumaczenia korpusy językowe muszą być traktowane jak pomoc, która w połączeniu z innymi środkami (np. słownikami) zapewni wsparcie tłumacza. Nie podejmą jednak za niego żadnej decyzji [por. też Friedbichler, Friedbichler 1997]. Jest to ich niewątpliwa zaleta.

Korzystanie z „gotowych” udostępnionych w sieci jednojęzycznych i równoległych korpusów wspomaga pracę nad tekstem. Digitalizowanie własnych materiałów badawczych daje wiele możliwości, a wśród nich najważniejszą – nieograniczoną możliwość korzystania z zasobów bez opłacania koniecznych w innych przypadkach subskrypcji czy bez potrzeby czekania na publiczną wersję korpusu (jak w przypadkach opracowywanych obecnie korpusów).

Korzystanie z korpusów w edukacji przyszłych tłumaczy ma wielką wartość, której nie da się przecenić. Na koniec warto przytoczyć jeszcze jeden istotny w rozważaniach o korpusach językowych argument – językoznawcy powinni umieć samodzielnie korzystać z korpusów, a co się z tym wiąże – z nowych narzędzi elektronicznych. Dzięki temu, być może, nie wpadną w pułapkę współczesnych tendencji, w których nie oni, a informatycy próbują relacjonować rzeczywistość językową. „[...] trudno nie zauważyć, że czynności ekscerpcyjne, dokonywane np. do celów leksykograficznych, w zasadzie wykonywane są przez inżynierów, w mniejszym stopniu przez językoznawców, filologów” [Wierzchoń 2005: 221].

Rozdział 13

Autorski¹⁷² korpus językowy w świetle badań nad najnowszą leksyką

13.0. Waga badań korpusowych jest akcentowana w coraz liczniejszych opracowaniach dotyczących korpusologii, metod działania oraz prostych narzędzi¹⁷³ wykorzystywanych do przeszukiwania określonych korpusów. O ogromnym zainteresowaniu korpusologią świadczą także ostatnie tematyczne konferencje naukowe, takie jak np. „Slavicorp” – pierwsza międzynarodowa konferencja organizowana przez Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Fundację Języka Polskiego oraz Narodowy Korpus Języka Polskiego¹⁷⁴ czy międzynarodowa konferencja „Korpusy językowe i co dalej?”¹⁷⁵ zorganizowana przez Zespół Lingwistyki Korpusowej i Semantyki Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

W poprzednich rozdziałach omówiono rodzaje korpusów językowych, ich zalety i wady, możliwości ekscerpcyjne określonych tekstów w świetle badań nad najnowszą leksyką, rodzaj tych tekstów, styl, czas powstania, wagę kontekstu otaczającego dla analizowanego leksemu, opisano także możliwości korzystania z gotowych korpusów językowych, bazujących na najnowszym materiale językowym dostępnym w Internecie.

Każdy korpus równoległy zawiera bazę tekstów i ich tłumaczeń. Pozwala on ustalić najbardziej adekwatny sposób tłumaczenia danej jednostki językowej na inny język. Za pomocą korpusu tłumacz może, na przykład, uwzględnić rozmaite konteksty, w których występują warianty tłumaczeniowe konkretnej jednostki i wybrać spośród nich najodpowiedniejszy.

¹⁷² Mowa o takim korpusie językowych, którego jestem współautorką.

¹⁷³ Nieodpłatne programy do analizy korpusów odnaleźć można na różnych stronach internetowych, np. www.korpusy.net/

¹⁷⁴ Na tej konferencji Maksim Duškin i Joanna Satoła-Staškowiak wygłosili referat zatytułowany „Bułgarsko-polsko-rosyjski korpus równoległy” [Satoła-Staškowiak, Duszkin 2011].

¹⁷⁵ Konferencja odbyła się 22.10.2013 roku w Warszawie.

13.1. Eksperymentalny, równoległy polsko-bułgarsko-rosyjski korpus

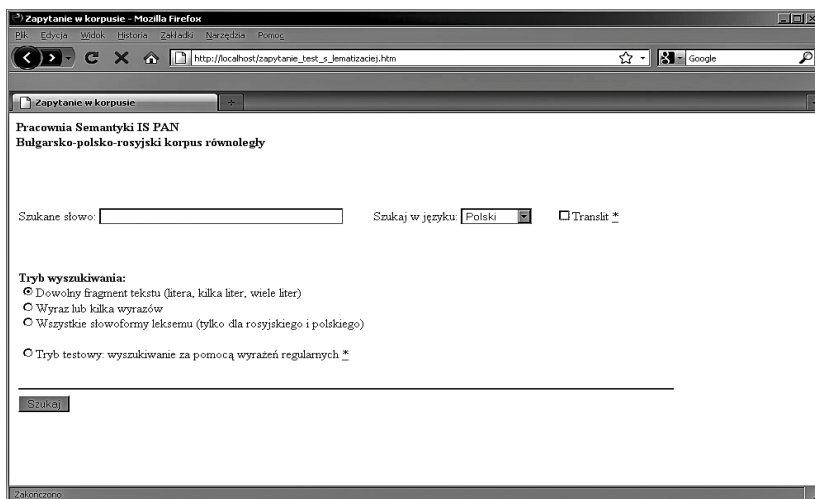
W roku 2011 zachęteni pracą w międzynarodowym projekcie *Mondilex*¹⁷⁶, skoncentrowanym na podtrzymaniu wielojęzyczności i wielokulturowości Europy poprzez stworzenie ogólnego schematu infrastruktury badawczej, wspierającej badania leksykograficzne języków słowiańskich i rozwój zgodnie ze światowymi standardami nowych bądź istniejących już cyfrowych zasobów leksykalnych, postanowiliśmy podjąć nowe wyzwanie, jakim była próba stworzenia eksperymentalnego polsko-bułgarsko-rosyjskiego korpusu równoległego. Powodem stała się niesłychanie zachęcająca perspektywa tworzenia liczących się w nauce narzędzi, stanowiących źródło wiedzy zarówno językowej, jak i praktycznej, istotnej dla współczesnego tłumacza, badacza. Efekty tych prac mogą ukierunkować wybór najwłaściwszych metod współczesnej lingwistyki stosowanej. Znane nam były równoległe bądź porównywalne duże korpusy bazujące na słowiańskim materiale językowym (np. IPI PAN¹⁷⁷, NKJP¹⁷⁸, InterCorp w ramach Czeskiego Korpusu Narodowego [Čermák 2012], korpusy równoległe w ramach Narodowego Korpusu Języka Rosyjskiego [Sitchinava 2012], języków słowiańskich ParaSol [von Waldenfels 2012], oraz projekt Uniwersytetu Warszawskiego: Korpus Polsko-Rosyjski).

Nasz eksperymentalny projekt polsko-bułgarsko-rosyjskiego korpusu równoległego miał być pierwszym równoległym korpusem tych konkretnych języków.

¹⁷⁶ W projekcie *MONDILEX* uczestniczyły zespoły z Bułgarii (Institute of Mathematics and Informatics, Bulgarian Academy of Sciences), Polski (Department of Semantics of the Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences), Rosji (Institute for Information Transmission Problems, Russian Academy of Sciences), Słowacji (L. Štúr Institute of Linguistics, Slovak Academy of Sciences), Słowenii (Jožef Štefan Institute) i Ukrainy (Ukrainian Lingua-Information Fund of the National Academy of Sciences of Ukraine), reprezentujące po dwa języki słowiańskiej z każdej grupy języków: zachodniosłowiańskiej – polski i słowacki, wschodniosłowiańskiej – rosyjski i ukraiński, południowosłowiańskiej – bułgarski i słoweński.

¹⁷⁷ Liczący obecnie ponad 250 mln segmentów, anotowany morfosyntaktycznie, publicznie dostępny korpus języka polskiego stworzony przez Zespół Inżynierii Lingwistycznej w Instytucie Podstaw Informatyki PAN (IPI PAN) w ramach projektów Komitetu Badań Naukowych oraz w ramach badań statutowych IPI PAN.

¹⁷⁸ Narodowy Korpus Języka Polskiego jest wspólną inicjatywą Instytutu Podstaw Informatyki PAN (koordynator), Instytutu Języka Polskiego PAN, Wydawnictwa Naukowego PWN oraz Zakładu Językoznawstwa Komputerowego i Korpusowego Uniwersytetu Łódzkiego, zarejestrowaną jako projekt badawczy rozwojowy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Rys. 1. Robocza wyszukiwarka dla zgromadzonych w korpusie tekstów równoległych

Formułując cel – korpus równoległy – mieliśmy na myśli wyłącznie te teksty w jednym języku, które są przetłumaczone na dwa pozostałe języki. Interesowała nas możliwość zestawiania języka oryginału z tekstami będącymi jego tłumaczeniami. Planowaliśmy, że korpus będzie opierać się na materiale z jednej epoki (koniec XX wieku) i mieć charakter synchroniczny. Projekt nie miał stanowić sumy oddzielnych korpusów wybranych języków. Teksty z końca XX wieku miały dać podstawę badań nad współczesnymi tendencjami językowymi. Mieliśmy nadzieję zaobserwować wiele interesujących zjawisk językowych wynikających z translacji badanych tekstów i ich zestawienia.

Eksperymentalny polsko-bułgarsko-rosyjski korpus równoległy posłużyłby jako baza materiałowa konfrontatywnych¹⁷⁹ badań lingwistycznych, byłby podporą dla innych językoznawców, tłumaczy, terminologów i studentów kierunków lingwistycznych. Mogliby, według naszych planów, z niego korzystać wszyscy zainteresowani¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Trzy rozmyślnie wybrane przez nas języki są przedstawicielami podstawowych grup języków słowiańskich: język bułgarski – południowej grupy języków słowiańskich, język polski – zachodniej grupy języków słowiańskich, język rosyjski – wschodniej grupy języków słowiańskich. Osoby pracujące w projekcie (Violetta Koseska-Toszeva, Joanna Satoła-Staśkowiak, Maksim Duškin) są naturalnymi nosicielami jednego z języków wymyślnego korpusu. Mieliśmy nadzieję, że fakt ten dodatkowo pomoże w pracy nad konkretnymi tekstami wprowadzanymi do korpusu i anotowanymi dla jego potrzeb.

¹⁸⁰ Przypuszczalne zalety i możliwości eksperymentalnego bułgarsko-polsko-rosyjskiego korpusu opisano w artykule *The Bulgarian-Polish-Russian Parallel Corpus*

супом тумане валилось куда-то за Садовое кольцо, - никто не пришел под липы, никто не сел на скамейку, пуста была аллея Потеряв одного из преследуемых, Иван сосредоточил свое внимание на коте и видел, как этот странный кот подошел к подножке моторного вагона «А», стоящего на остановке, нагало отсидил взвизгнувшую женщину, уцепился за поручень и даже сделал попытку всучить кондукторше гривенник через открытое по случаю дуэты окно. Повернувшись и выйдя на прямую, он внезапно ослепился изнутри электричеством, вывали и выдал. И оказалось, что тот, к счастью, еще не ушел. Швейцар, вышедший в этот момент из дверей ресторанный вешалки во двор, чтобы покурить, затопил папиросу и двинулся было к привидению с явной целью препардить ему доступ в ресторан, но почему-то не сделал этого и остановился, глуповато улыбаясь.	zapadało w gorącym suchym pyłe gdzieś za Sadowoje Kolco - nikt nie przyszedł pod lipy, nikogo nie było na ławkach, aleja była pusta. Iwan, zgubwszy jednego ze ściganych, całą uwagę skoncentrował na kocurze i zobaczył, że dzwiny ów kot podszedł do drzwi wagonu motorowego linm «A», który stał na przystanku, bezzecznie odepchnął wrzeszczącą kobietę, chwycił za poręcz i nawet wykonał próbę wręczenia konдукторce dziesiątaka przez otwarte z powodu upału okno. Kiedy zakręcił i wyszedł na prostą, nieprzodczewane rozbiły się wewnątrz elektrycznym światłem, zawył i dodał gazu. Okazało się, że cudzoziemiec na szczęście jeszcze nie odszedł. Portier, który właśnie wyszedł na papierosa przed drzwi restauracyjnej szatni, zadeniał niedopalek i ruszył w kierunku zjawy, najwyraźniej chcąc jej zagrozić drogę do restauracji, ale z jakichś nieznanym powodów odstąpił od tego zamiaru i stanął uśmiechając się	Садовое кольцо, никой не беше излязъл под липите, никой не беше седнал на пейка, алеята беше пуста. След като загуби единия от преследваните, Иван съсредоточи вниманието си върху котарака и видя как този странен котарак се приближи към стъпалото на първия вагон на трамвай „А“, който беше на спирката, как истинка нагло една жена, която извика, как се явява за дръжката и дори се опита да пробута на кондукторката десет копейки през отворения порад жегата прозорец. Като зави и пое направо, той изведнъж се освети целият отътр с електричество, овскача и укорю ход. Оказа се, че той, за щастие, още не си беше отишъл. Портиерът, който тъкмо беше излязъл от гардероба на ресторанта в градината да пуши, смачка с крак цигарата и понеми да приближи привидението с явното намерение да му препарди пътя към ресторанта, но кой знае защо не го стори и се
---	--	---

Rys. 2. Zrównoleglone na poziomie zdania teksty w trzech interesujących nas językach słowiańskich

Przeprowadzono pierwsze próby zestawiania kilku tekstów przygotowały nas do podjęcia „prawdziwego” zadania nad skrupulatnie zaplanowanym przez Violetę Koseską-Toszewą *Równoległym korpusem polsko-bułgarsko-rosyjskim*.

13.2. Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski

Od roku 2013 *Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski* powstaje w ramach europejskiego projektu CLARIN (*Common Language Resources and Technology Infrastructure*)¹⁸¹. Zadaniem językoznawców¹⁸² pracujących nad jego powstaniem jest stworzenie trzyjęzycznego zbioru współczesnych

[Satola-Staśkowiak, Duszkina 2011].

¹⁸¹ Polską część struktury CLARIN reprezentuje specjalnie powołane w roku 2011 konsorcjum naukowo-badawcze, w którego skład wchodzi: Politechnika Wroclawska, Instytut Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk, Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Wroclawski. Koordynatorem *Clarina* w Polsce został wybrany Instytut Informatyki Stosowanej Politechniki Wroclawskiej

¹⁸² W Instytucie Slawistyki PAN projekt CLARIN realizowany jest przez Zespół Lingwistyki Korpusowej i Semantyki pod kierownictwem Violety Koseskiej-Toszewej. W ramach projektu Clarin powstają dwa korpusy równoległe i porównawcze: *Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski* (Violeta Koseska-Toszeva, Joanna Satola-Staśkowiak, Anna Kisiel, Wojciech Sosnowski) i *Równoległy i porównawczy korpus polsko-litewski* (Roman Roszko, Danuta Roszko).

i zróżnicowanych tekstów w trzech językach słowiańskich. Teksty te są „zrównoległane” na poziomie zdania z pomocą elektronicznych narzędzi obsługujących wykorzystywany do tego celu program komputerowy. Istnieje wiele korzyści powstawania równoległego korpusu (o części z nich traktują wcześniejsze rozdziały tej monografii), odczuwalnych w pracy językoznawców, nauczycieli, tłumaczy, studentów i innych. W pracy leksykograficznej poświęconej współczesnym słownikom uwzględniającym aktualne tendencje językowe i wykorzystywane słownictwo korpusy językowe mogą pomóc wyłącznie w takim wypadku, kiedy zamieszczone w korpusie teksty są na tyle aktualne, że mogą stanowić świadectwo otaczającej nas rzeczywistości językowej. Najistotniejsze z punktu widzenia autorów korpusu będzie jego udostępnienie w sieci. Da to możliwość prezentacji materiału zainteresowanym osobom i nieograniczony dostęp do zasobów korpusu wszystkim zainteresowanym efektami zrównoleglenia.

13.2.1. Warunki powstania współczesnego równoległego korpusu językowego

Do tworzenia *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego* niezbędne są teksty pochodzące z końca XX i XXI wieku. Nie jest to warunek prosty do spełnienia, gdyż większość najnowszych tekstów nie występuje w tzw. wolnym dostępie. Dodatkową trudność stanowi fakt, że do trójjęzycznego korpusu potrzebne są te same teksty w różnych wersjach językowych. W przypadku języków polskiego, bułgarskiego i rosyjskiego znalezienie odpowiednich tekstów jest tym bardziej trudne, że w języku polskim jest stosunkowo niewiele książek tłumaczonych z języka bułgarskiego, a jeszcze mniej w języku bułgarskim odnaleźć można tekstów tłumaczonych z języka polskiego. W tej kwestii najmniej problematyczny wydaje się język rosyjski, w którym odszukać można wiele odpowiedników literatury polskiej i bułgarskiej.

Liczba znalezionych tekstów nie jest bez znaczenia. W procesie przygotowywania projektu ustalono, że każdy język ma być reprezentowany przez ok. dwa miliony słowoform, co dla trzech zrównoleglonych w korpusie języków daje sumę sześciu milionów słowoform. Reprezentatywność ilościową tekstów uważam za jedno z najważniejszych kryteriów związanych z korpusami językowymi tworzonymi nie tylko do badań własnych, lecz także po to, by móc się ich wynikami podzielić z innymi.

Kolejną wartością równoległego korpusu stanowi różnorodność zbieranych i „zrównoleglonych” dokumentów. Dobrze, jeśli wśród nich są: książki, instrukcje obsługi, dokumenty unijne i inne, dokumentujące tendencje współczesnego języka, jego płaszczyzny semantyczne i stylistyczne, uwarunkowania kulturowe, a także inne istotne w badaniach nad językiem tendencje.

13.2.2 Metodologia badań

Naukowy warsztat stanowi doświadczenie, zdobyte wcześniej przy okazji eksperymentalnego, równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego. Wypracowana wcześniej metodyka konstruowania korpusów jest przydatna przy pracy nad projektem, choć wymaga ona jednak pewnych dalszych udoskonaleń.

Zebrane możliwie liczne zestawy tekstów, składające się z tekstu oryginalnego i jego tłumaczeń na dwa inne języki, dają podstawę konstruowania równoległego korpusu. Wszystkie zebrane przez nas teksty są przetwarzane i zapisywane jako dokumenty tekstowe w odpowiednim formacie elektronicznym. Następnie teksty te będą zestawiane ze sobą i – w razie potrzeby – ręcznie redagowane. Na tym etapie są usuwane zauważone „techniczne” różnice pomiędzy oryginałem i tłumaczeniem, np. komentarze tłumacza w wydaniu tłumaczenia. Te różnice mogą utrudnić etap dokonywanego automatycznie alignmentu tekstów i przed przejściem do następnego etapu muszą być w miarę możliwości znalezione i usunięte. Na drugim etapie teksty – tłumaczenia – są automatycznie wyrównywane z oryginałem. Skuteczność działania programalignerów zależy od rodzaju tekstów, jakości tłumaczenia oraz cech języków, w których są napisane wyrównywane teksty. Poza tym programy te stosują różne algorytmy i wyrównują teksty na różnych poziomach (akapitów, zdań, leksemów). Potrzebne jest testowanie oprogramowania do alignmentu na zebranych na pierwszym etapie tekstach i wybranie najbardziej odpowiedniego. Znalezione teksty są ze sobą zestawione (wyrównane) co najmniej na poziomie akapitów. Na trzecim etapie opracowuje się jednolity system anotacji morfologicznej (tzw. tagsetów morfologicznych) dla języka polskiego, bułgarskiego i rosyjskiego. Brak takiej jednolitości znacznie utrudnia korzystanie z Korpusu. Języki bułgarski, rosyjski i polski różnią się typologicznie – bułgarski jest analityczny, a polski i rosyjski to języki syntetyczne. Nasz korpus równoległy powinien mieć kompatybilną anotację, uwzględniającą jednocześnie cechy wyróżniające wybrane języki.

Następnie przeprowadzona zostanie anotacja ekstralingwistyczna tekstów (metadane). Zostanie wprowadzona informacja dotycząca autorów tekstów, tytułów, czasu i miejsca wydania, liczby stron etc.).

Wymiernym i udokumentowanym efektem naszego projektu będzie równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski opublikowany w Internecie. Stanie się ogólnodostępnym dokumentem, będącym niezastąpionym źródłem informacji dla wszystkich poszukujących.

Trzyjęzyczny korpus równoległy stanie się narzędziem funkcjonalnie równoważnym słownikowi, ułatwiającym prace translatorskie poprzez wydobywanie odpowiedników w zestawianych w korpusie językach. Do

potrzeb konfrontacji językowych formuła korpusu będzie mogła ulegać dalszemu rozwojowi dzięki możliwościom rozwoju systemu anotacji.

13.2.3. Wybrane przykłady konfrontowanych w korpusie neologizmów

	Język polski	Язык бългaрски	Язык рoсyйски
1.	Przekonane o potrzebie prowadzenia, jako kwestii priorytetowej, wspólnej polityki kryminalnej mającej na celu ochronę społeczeństwa przed cyberprzestępczością , między innymi poprzez przyjęcie właściwych przepisów prawnych i wspieranie międzynarodowej współpracy;	Убедени в необходимостта от приоритетно провеждане на обща наказателна политика, насочена към закрилата на обществото от престъпленията в кибернетичното пространство , включително и чрез приемане на съответното законодателство и чрез укрепване на международното сътрудничество;	Будучи убеждены в необходимости проведения в приоритетном порядке общей политики в сфере уголовного права, нацеленной на защиту общества от компьютерных преступлений , в том числе путем принятия соответствующих законодательных актов и укрепления международного сотрудничества;
2.	Świadome głębokich zmian dokonanych na skutek digitalizacji, konwergencji i trwającej globalizacji sieci informatycznych ;	Като осъзнават дълбоките изменения, предизвикани от въвеждането на информационните технологии, от конвергенцията и от постоянната глобализация на компютърните мрежи ;	Сознвая глубокие перемены, вызванные внедрением цифровых технологий, объединением и продолжающейся глобализацией компьютерных сетей ;
3.	„ zbiór zautomatyzowany ” oznacza każdy zbiór danych będących przedmiotem automatycznego przetwarzania .	„ автоматизиран регистър с данни ” означава всеки набор от информация, подложен на автоматизирана обработка .	„ автоматизируванна база данных ” означает любой набор данных подвергающихся автоматизированной обработке .
4.	„ administrator zbioru danych ” oznacza osobę fizyczną lub prawną, władzę publiczną, agencję lub każdy inny organ właściwy na podstawie prawa wewnętrznego do określenia celu, któremu ma służyć zautomatyzowany zbiór danych , kategorii gromadzonych danych osobowych oraz sposobu przetwarzania, jakiemu dane będą poddawane.	„ администратор на регистъра ” означава физическо или юридическо лице, държавен орган, институция или друг орган компетентен съгласно вътрешното право да решава каква е целта на автоматизирания регистър с данни категориите лични данни, които могат да бъдат запамятвани, и операциите, на които могат да бъдат подлагани те.	„ контролер базы данных ” означает физическое или юридическое лицо, орган государственной власти, учреждение или любой другой орган компетентный в соответствии с внутренним законодательством решать, какова должна быть цель создания автоматизированной базы данных , какие категории персональных данных подлежат хранению или какие операции должны производиться с ними.

Tabela przedstawia przykłady tekstów prawnych – zdania 1 i 2 zaczerpnięto z *Konwencji o cyberprzestępczości*, zdania 3 i 4 z *Konwencji o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych*.

Wybrane przykłady z dokumentów unijnych:

	Język polski	Język bułgarski	Język rosyjski
1.	Tymczasowe zawieszenie retransmisji jest niedopuszczalne w przypadkach domniemyanych naruszeń artykułu 7 ustęp 3 oraz art. 8, 9 lub 10.	Временното преустановяване на препредаването не се допуска в случаите на предполагаеми нарушения на чл. 7, т. 3, чл. 8,9и 10.	Временное приостановление ретрансляции не допускается в случае заявления о нарушении параграфов 3, 8, 9 или 10 Статьи 7.
2.	Każda Strona podejmuje takie środki prawne i inne, jakie okażą się niezbędne dla uznania za przestępstwo w jej prawie wewnętrznym, umyślnego, bezprawnego dostępu do całości lub części systemu informatycznego . Strony mogą wprowadzić wymóg, że przestępstwo musi zostać popełnione poprzez naruszenie zabezpieczeń, z zamiarem pozyskania danych informatycznych lub innym nieuczciwym zamiarem, lub w odniesieniu do systemu informatycznego , który jest połączony z innym systemem informatycznym .	Всяка страна приема необходимите законодателни и други мерки, за да обяви за престъпление във вътрешното си право умишления и без законно основание достъп до цялата или до част от компютърна система . Страните могат да въведат като изискване престъплението да бъде извършено или в нарушение на мерките за сигурност с умисъл да се получат компютърни данни , или с друго престъпно намерение, или във връзка с компютърна система , която е свързана с друга компютърна система .	Каждая Сторона принимает законодательные и иные меры, необходимые для того, чтобы квалифицировать в качестве уголовного преступления согласно ее внутригосударственному праву доступ, когда он является преднамеренным, к компьютерной системе в целом или любой ее части неправомерно. Любая Сторона может требовать, чтобы такие деяния считались преступными, если они совершены с нарушениями мер безопасности и с намерением завладеть компьютерными данными или иным умыслом или в отношении компьютерной системы , соединенной с другой компьютерной системой .
3.	Środki te obejmują następujące uprawnienia: a. zajęcie lub zabezpieczenie w podobny sposób systemu informatycznego lub jego części lub nośnika służącego do przechowywania danych informatycznych;	Тези мерки включват правото: а. а. да изземват или да обезпечават по сходен начин компютърна система или част от нея или носител на компютърна информация ;	ти меры должны включать предоставление полномочий: а) производить выемку компьютерной системы , ее части или носителей , используемых для хранения компьютерных данных , либо иным аналогичным образом обеспечивать их сохранность;
4.	Emisja dzieł audiowizualnych , jak filmy fabularne i filmy wyprodukowane dla telewizji (z wyłączeniem serii, seriali, lekkich programów rozrywkowych i programów dokumentalnych), trwających ponad 45 minut, przerywana być może tylko jeden raz podczas każdego pełnego okresu 45 minut.	Предаването на аудио-визуални произведения , като игрални и телевизионни филми (с изключение на отделни серии, серийни филми, забавни програми и документални филми), при условие че тяхното времетраене надвишава четиридесет и пет минути, може да бъде прекъснато веднъж на всеки изтекъл период от четиридесет и пет минути.	Трансляция аудиовизуалных произведений , таких как художественные кинофильмы и телефильмы (за исключением серий, сериалов, легких развлекательных программ и документальных фильмов), при условии их продолжительности свыше сорока пяти минут может прерываться один раз после каждого периода в сорок пять минут.

5.	Naruszenie integralności danych	Посетателство срещу неприкосновеността на данните	Воздействие на данные
6.	Nielegalne przechwytywanie danych	Незаконно прихващане	Неправомерный перехват
7.	Każda Strona zapewni odpowiednio przeszkolony i wyposażony personel dla ułatwienia funkcjonowania sieci.	Всяка страна ще направи необходимото, за да разполага с обучен и снабден с необходимото оборудване персонал с цел да се осигури функционирането на мрежата.	Каждая Сторона принимает меры для предоставления квалифицированного персонала и оборудования с целью облегчить функционирование такой сети.
8.	Penalizacja handlu ludźmi	Криминализиране на трафика на хора	Криминализация торговли людьми
9.	Stosunek do innych międzynarodowych instrumentów	Взаимовръзка с други международни актове	Связь с другими международными инструментами
10.	Konwencja o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa.	Конвенция относно изпиране, издирване, изземване и конфискация на облагите от престъпление	Конвенция об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности
11.	Przestępstwo prania	Престъпления по изпиране	Правонарушения, связанные с отмыванием средств

Приkłady 1 i 4 pochodzą z dokumentu *Europejskiej konwencji o telewizji ponadgranicznej*¹⁸³ (Strasburg, 5 maja 1989 roku).

Приkłady 2, 3, 5, 6 i 7 pochodzą z dokumentu *Europejskiej konwencji o cyberprzestępczości* (Strasburg, 23 listopada 2001 roku).

Приkłady 8 i 9 pochodzą z dokumentu *Europejskiej Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi*.

Приkłady 10 i 11 *Europejska konwencja o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa* (Strasburg, 8 listopada 1990 roku).

13.3. Podsumowanie

Rodzaj ekscerpowanych tekstów znacząco wpływa na liczbę odszukiwanych neologizmów. Jest ich najwięcej w instrukcjach obsługi, w związku z wykorzystywanym tam specjalistycznym językiem, opisującym nowinki

¹⁸³ Tłumaczenie ma charakter nieoficjalny. Konwencja ratyfikowana przez RP, opublikowana w *Dzienniku Ustaw* z 1995 r. Nr 32, poz. 160.

techniki, a także w dokumentach unijnych¹⁸⁴. Proces szukania najnowszej leksyki w literaturze pięknej, choć możliwy, wymaga prześledzenia i zrównoleglenia znacznie większej ilości trójjęzycznego materiału, mniejsze trudności sprawiają, ze względu na popularyzację języka młodych ludzi, współczesne powieści młodzieżowe. W procesie poznawania nowych leksemów niezastąpione są np. prasa młodzieżowa, tematyczne fora internetowe (muzyczne, informatyczne, sportowe itp.).

Podczas włączania do korpusu tekstów ważny jest więc sam charakter dzieła oraz jakość tłumaczenia, które nie jest poddawane ocenie w procesie zbierania materiałów do tworzonego korpusu.

Tworzony z moim udziałem korpus językowy, podobnie jak badania innych interesujących się neologizmami językoznawców (por. np. prace Piotra Wierzhonia) powinien wspierać odpowiedzialne badania nad nowym słownictwem. Zgadzam się z opinią Krystyny Waszakowej: „każdy, kto chce odpowiedzialnie badać nowe słownictwo, musi mieć świadomość istnienia programu i metod pozwalających dobrze przygotować podstawę materiałową do analiz *stricte* językoznawczych, metod ułatwiających zarówno skompletowanie materiału, jak i jego weryfikację” [Waszakowa 2012: 15].

Zestawianie w równoległych korpusach języków naturalnych jest wyłącznie wstępem do kolejnych, bardziej szczegółowych badań językoznawczych, które – dobrze poprowadzone i zastosowane – mogą dać podwaliny do prac naukowych i stać się narzędziem kolejnych pokoleń naukowców.

¹⁸⁴ Z powodu stosowanego w dokumentach unijnych zunifikowanego, „sztucznego” języka mają one wielu krytyków (w związku z nadmierną i w wielu przypadkach zbędną internacjonalizacją dokumentów, wprowadzaniem kalk językowych czy zbędną anglosemantyzacją).

CZĘŚĆ III

**NEOLOGIZMY
W SŁOWNIKACH DRUKOWANYCH
I ELEKTRONICZNYCH**

Rozdział 14

O lingwistycznym opisie neologizmów w słownikach z językiem polskim i językiem bułgarskim

14.0. W moich wieloletnich badaniach konfrontatywnych, realizowanych indywidualnie i przy współpracy z naukowcami z różnych ośrodków naukowych (Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk, Instytutu Matematyki i Informatyki Bułgarskiej Akademii Nauk, Instytutu Lingwistyczno-Informatycznego Ukraińskiej Akademii Nauk) powstały wyjątkowo potrzebne (z powodu braku na rynku wydawniczym i wśród pomocy naukowych) elektroniczne i drukowane słowniki i opracowania uwzględniające m.in. osiągnięcia *Gramatyki konfrontatywnej bułgarsko-polskiej* (powstawała w latach 1988–2010 [por. Korytkowska 1992; Korytkowska 2004; Kosecka, Penčev (red.) 2006 i kolejne]), wykorzystujące semantyczny język pojęć zwany „językiem-pośrednikiem”, jedno- i dwujęzyczne słowniki, tematyczne opracowania naukowe, zebrany podczas badań własnych materiał językowy obu języków czy opisywane w poprzednich rozdziałach korpusy językowe.

14.1. W doborze materiału słownikowego mającego stać się pomocą dla studentów, językoznawców czy tłumaczy języka polskiego i bułgarskiego, uwzględniającego różnorodne wyrazy, również neologizmy, porządkującego zmiany leksykograficzne w języku bułgarskim i polskim pomóc może określone podejście warsztatowe autora słownika. Istnieje konieczność wprowadzenia w sposób zhierarchizowany i usystematyzowany najnowszej leksyki, również neosemantyzmów. O tej konieczności wspominają autorzy *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989* [Worbs, Markowski, Meger 2007] oraz Hanna Jadacka [Jadacka 2010: 39–52], autorka artykułu „Neologizmy jako przedmiot opisu lingwistycznego”. Jadacka, za autorami wymienionego słownika, słusznie utrzymuje, że istnieje konieczność zdefiniowania terminu *neologizm*. W przypadku PDWN Erika Worbs pisze: „Na potrzeby niniejszego słownika przyjmujemy szeroką definicję

neologizmu: obejmuje ona nowopowstałe rodzime i nowo zapożyczone wyrazy, znaczenia i stałe związki wyrazowe, które pojawiły się w danym okresie”, następnie: „Muszą one mieć status ponadindywidualny, pewną określoną, mierzalną częstość występowania, i przeniknąć do języka ogólnego lub przejawiać taką tendencję. Nie jest przy tym istotne, czy neologizm został odnotowany w słowniku, czy też nie; za decydujący uznajemy przede wszystkim czas powstania, a więc ostatnie 15–20 lat, czyli zasadniczo okres po roku 1989/1990” [cytaty za: Jadacka 2010: 40].

14.2. W przygotowywanych z moim udziałem w IS PAN słownikach z językiem polskim i językiem bułgarskim za neologizm uważa się wyrazy (także neosemantyzmy) przenikające do języka ogólnego, mające charakter ponadindywidualny, określoną częstotliwość występowania oraz czas powstania, który sugeruje istnienie jednostki po 1989 roku. Do opisywanych niżej prac leksykograficznych nie trafiły słowa będące okazjonalizmami czy wyrazami specjalistycznymi (świadomym odstępstwem są tu takie przypadki, gdzie leksem specjalistyczny przeszedł do języka ogólnego i są dowody na to, że jest często stosowany; dotyczyć to może wyrazów związanych z technologiami telekomunikacyjnymi i informatycznymi, muzyką, religią, medycyną, modą, ekonomią czy polityką).

14.2.1. Wykorzystywany autorski korpus (por. rozdział 12) i dostępne w sieci korpusy językowe pozwoliły na wprowadzenie kolejnego kryterium, jakim jest uwzględnienie częstotliwości użycia określonych leksemów i w związku z tym zapobiegnięcie przypadkowej akceptacji jakiegoś z nich. Niesłuchanie cennym novum jest udokumentowanie po raz pierwszy w obu językach współczesnego, aktualnego stanu języka polskiego i bułgarskiego. Od stworzenia ostatniego bułgarsko-polskiego słownika autorstwa Franciszka Sławskiego minęły już 52 lata, od kolejnego jego wydania poszerzonego o suplement – 28 lat.

14.2.2. Ogromna część neologizmów opisanych we *Współczesnym bułgarsko-polskim słowniku* [Satoła-Staškowiak, Koseska-Toszeva 2014]¹⁸⁵ oraz w dopiero przygotowywanych słownikach: *Eksperymentalnym bułgarsko-polskim słowniku online* (Dimitrova, Dutsova, Koseska-Toszeva, Satoła-Staškowiak)¹⁸⁶, *Trzyjęzycznym słowniku rosyjsko-bułgarsko-polskim*

¹⁸⁵ Przy współpracy naukowej z Ludmiłą Dimitrową (z Instytutu Informatyki i Matematyki Bułgarskiej Akademii Nauk).

¹⁸⁶ Słownik od kilku lat tworzony jest przez informatyczki: Dimitrową i Dutsovą – pracownice naukowe Instytutu Matematyki i Informatyki Bułgarskiej Akademii Nauk oraz

(opisanym we współautorskich artykułach Duszkina, Koseskiej-Toszewej, Satoły-Staškowiak, Sosnowskiego [por. Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2012a; Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2012b; Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2013 Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak 2013; Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2013a, Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2013b i inne]) oraz *Słownika polsko-bułgarskich neologizmów*¹⁸⁷ (Satoła-Staškowiak) to zapożyczenia leksykalne, przede wszystkim z języka angielskiego. Przy włączaniu zapożyczeń na listę neologizmów kierowano się trzema kryteriami dodatkowymi:

- obecnością lub brakiem danego zapożyczenia w języku polskim czy w języku bułgarskim;
- sytuacją w uzusie, ocenianą przez polskich i bułgarskich uczestników zespołów opracowujących omawiane słowniki;
- oceną zjawisk pozajęzykowych, które doprowadziły do utworzenia określeń branych pod uwagę jako hasła słownikowe.

14.2.3. Z założenia przygotowywane przeze mnie słowniki nie rejestrują leksykalnych jednostek wielowyrazowych ani frazeologizmów. Zdaniem moim i współautorów realizowanych leksykalnych prac, a także znanych nam bułgarskich słowników te zjawiska językowe wraz z połączeniami są materiałem innych prac konfrontatywnych nie mieszczą się więc w obrębie prowadzonych przez nas badań. Podobne podejście obserwuje się np. w [PHДБЕ 2010] czy [HP 2003].

14.3. Podsumowanie

W zastępstwie podsumowania proponuję prześledzenie kolejnych rozdziałów dotyczących poszczególnych wymienionych wyżej prac leksykograficznych i skoncentrowanie się na opisanych tam założeniach i przykładach.

przez lingwistki: Koseską-Toszewą i Satołę-Staškowiak – pracownice naukowe Instytutu Sławistyki PAN.

¹⁸⁷ W przygotowaniu.

Rozdział 15

Współczesny słownik bułgarsko-polski

15.0. Z końcem 2014 roku drukiem ukazał się *Współczesny słownik bułgarsko-polski* opracowany przez Joannę Satołę-Staśkowiak i Violetę Koseską-Toszewę. Pojawił się po 51 latach od pierwszego bułgarsko-polskiego słownika Franciszka Sławskiego¹⁸⁸. Dotkliwy brak tego typu pozycji od roku 1987 sprawił, że autorki podjęły się opracowania współczesnego i użytecznego słownika bułgarsko-polskiego, odnotowującego aktualne tendencje językowe obu języków, uwzględniającego wykorzystanie tworzonych przez nie elektronicznych korpusów językowych.

Współczesna konfrontacja językowa i semantyczna obu języków skłoniła nas do przygotowania „nowego” słownika i opracowania praktycznej metodologii opisu haseł w nim występujących. W trakcie prac nad słownikiem rozstrzygano kwestie dotyczące zarówno rozgraniczania jednostek leksykalnych, jak i ich charakterystyki gramatycznej i semantycznej.

Rozdział omawia historię powstania, ilustruje podstawowe założenia metodologiczne nowo powstałego słownika dwujęzycznego.

15.1. Historia powstania słownika

15.1.1. Wyrzistość współczesnego języka, jego dynamika, ekspresja analizowana i przedstawiana jest dziś w wielu bułgarskich i polskich pracach językoznawczych. Dowodem tego mogą być wydane w ostatnich latach takie prace leksykograficzne jak: *Współczesny słownik języka polskiego*, t. I–II, pod red. Bogusława Dunaja (2007), *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny* autorstwa Bartłomieja Chacińskiego (2005), *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny* (2003) tego samego autora, *Речник на новите думи в българския език* Emilii Perniszkiej, Diany Blagoevej, Sii Kolkovskiej (2010), *Неологичен речник* Valentyny Bondzołovej (2003), *Речник на новите думи в съвременния български език* Valentyny Bondzołovej i Anelii Petkovej (1999).

¹⁸⁸ Ostatnie wydanie poprzedniego słownika bułgarsko-polskiego (*Podręcznego słownika bułgarsko-polskiego*) ukazało się w 1987 roku, a opisywany tam materiał językowy w wielu przypadkach nie jest już dziś aktualny.

Mimo tak żywego zainteresowania współczesną leksyką nietrudno dostrzec zaniedbania dotyczące bułgarsko-polskiej leksykografii konfrontatywnej. W ostatnich latach nie ewidencjonowano słów najnowszych ani nie wydawano większych pozycji leksykograficznych dotyczących obu języków¹⁸⁹.

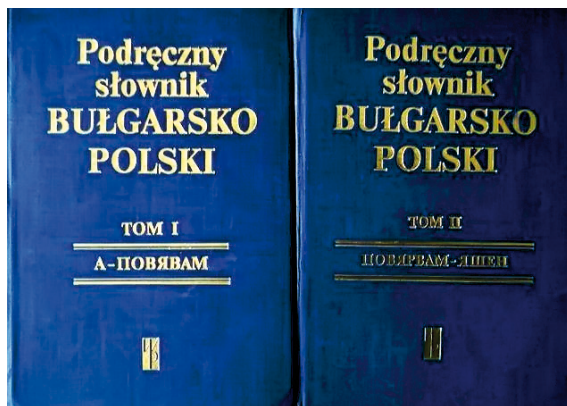
Powodem powstania najnowszego *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego*¹⁹⁰ jest brak na rynku wydawniczym obszernej pozycji porównawczej mającej rzeczywisty związek z procesami obserwowanymi we współczesnym języku bułgarskim i polskim.

Dotychczas w historii bułgarsko-polskiego językoznawstwa odnotowano jedynie, ostatni raz wydany w Polsce 1987 roku, słownik Franciszka Sławskiego zwany *Podręcznym słownikiem bułgarsko-polskim*.

Od tego czasu znacznie zmieniły się nie tylko bułgarskie i polskie słownictwo, lecz także metodologiczne podstawy opisu haseł słownikowych.

W budowaniu opisywanego tu *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego* pomogły autorkom: ogromna liczba przebadanych tekstów źródłowych, korpusy językowe, setki rozmów z naturalnymi nosicielami języka bułgarskiego, a także inne, cytowane niżej prace leksykograficzne cenionych językoznawców.

15.1.2. Praca nad materiałem słownika opierała się na różnych źródłach mówionych i pisanych, na własnych doświadczeniach naukowych, a także

¹⁸⁹ Jedyne odstępstwo stanowi wydany ostatnio i zawierający wyłącznie leksykę potoczną *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej* [Sotirov, Mostowska, Mokrzycka 2013].

¹⁹⁰ Por. też *Wstęp* do pozycji [Współczesny słownik bułgarsko-polski 2014].

na inspirujących językoznawczych materiałach, takich jak: zbiorowe dzieło językoznawców bułgarskich [Andrejczin, Georgiev, Ilczew, Kostov, Stojkov, Todorov 1973], praca [Lekov 1945] oraz [Lekov, Sławski 1961], zbiorowa praca [Burov, Bondżołowa, Ilieva, Pechlivanova] (trzecie wydanie słownika), słownik [Perniška, Blagoeva, Kolkovska 2010].

15.2. Konfrontacja językowa w słowniku

15.2.1. *Współczesny słownik bułgarsko-polski* wprowadza najistotniejsze informacje gramatyczne i semantyczne (zwłaszcza o bułgarskich i polskich czasownikach). Zawiera on około 40 000 haseł.

Książkowa forma tego słownika składać się będzie z czterech zeszytów. Pierwszy, drukowany obecnie zeszyt, liczy 8383 haseł słownikowych. Materiał językowy powiązany jest z *Korpusem równoległym bułgarsko-polskim* (autorki: Ludmiła Dimitrova, Violetta Koseska-Toszeva) oraz z *Równoległym korpusem polsko-bułgarsko-rosyjskim* (autorzy: Violetta Koseska-Toszeva, Joanna Satoła-Staškowiak, Wojciech Sosnowski, Anna Kisiel).

Rozmyślnie w słowniku nie uwzględniano leksyki archaicznej i dialektalnej (z paroma wyjątkami, które były dobrze umotywowane przykładami z *Korpusu równoległego polsko-bułgarsko-rosyjskiego*). Priorytetowym zadaniem stało się za to uwzględnienie najnowszej leksyki bułgarskiej i polskiej [zob. Satoła-Staškowiak 2013a, 2013b], por. neologizmy: *браузър* – wyszukiwarka, *сканиране* – skanowanie, *блог* – blog, *есемес* – esemes, *съдомиялна машина* – zmywarka, neosemantyzmy: *мрежа* – sieć, *вирус* – wirus, *мишка* – myszka, *икона* – ikona, *култов* – kultowy.

15.2.2. Włączenie najnowszej leksyki uzasadnia zapowiadany współczesny charakter słownika, tym bardziej, że użytkowość wprowadzanego do słownika słownictwa weryfikowano w ramach wymienionych wyżej korpusów równoległych: polsko-bułgarskiego i polsko-bułgarsko-rosyjskiego. Słowa zakwalifikowane do publikacji, znajdując oparcie w korpusach żywych tekstów, nie mają charakteru przypadkowego (nie są to okazjonalizmy lub efemerydy). Odpowiednia weryfikacja najnowszych leksemów miała uchronić przed błędnym uwzględnianiem w słowniku m.in. okazjonalizmów, których żywotność w systemie każdego języka jest ograniczona czasowo [por. Satoła-Staškowiak 2013a, 2013b].

Taka metodologia pomaga gromadzić słownictwo zaadaptowane do systemu leksykalnego zestawianych języków, równoległe z rzeczywistością językową. Sam dobór haseł podporządkowano natomiast częstotliwości ich występowania (użytecznością) uwzględnionej leksyki. W związku

z ową częstotliwością występowania do słownika świadomie wprowadzono również hasła będące internacjonalizmami [por. Satoła-Staškowiak 2013a, 2013b], np. *билинг, фешън, шопинг, копирайтър* itp. Wskazują one określoną tendencję językową w słownictwie współczesnych języków, a jej uchwycenie świadczy w sposób przejrzysty o współczesnym i opartym na praktyce językowej charakterze słownika. Oparcie się na opracowywanym przez autorki słownika korpusie językowym nie zwolniło ich od wnikliwej analizy ekscerpowanego materiału językoznawczego, nie pozostawiły tego procesu wyłącznie automatycznym narzędziom elektronicznym czy inżynierii (o której, jako o zagrożeniu dla językoznawstwa XX i XXI wieku, pisał w 2005 roku Piotr Wierzchoń¹⁹¹).

15.2.3. Hasła słownikowe, opisane za pomocą trzech rodzajów klasyfikatorów (por. 13.3.), przekazują znaczenie poszczególnych jednostek leksykalnych. W tym wypadku wykorzystano doświadczenia z wcześniejszych, wieloletnich prac konfrontatywnych Violetty Koseskiej-Toszewej [por. Koseska-Tosze-wa 1974; 1988; 2006] Violetty Koseskiej-Toszewej, Małgorzaty Korytkowskiej i Romana Roszki [Koseska, Korytkowska, Roszko 2007] oraz Violetty Koseskiej-Toszewej i Antoniego Mazurkiewicza [Koseska-Tosze-wa, Mazurkiewicz 2010], a także badania Joanny Satoły-Staškowiak [Satoła-Staškowiak 2010; 2013a; 2013b; 2013c; 2014c] i wspólne badania Ludmiły Dimitrovej, Violetty Koseskiej-Toszewej oraz Joanny Satoły-Staškowiak [Dimitrova, Koseska-Tosze-wa, Satoła-Staškowiak 2009; 2012].

15.3. Klasyfikatory semantyczne w słowniku¹⁹²

15.3.1. We *Współczesnym słowniku bułgarsko-polskim* wprowadzono klasyfikatory: tradycyjne, semantyczne i syntaktyczne. Hasła we *Współczesnym słowniku bułgarsko-polskim* zawierają znaczenia i klasyfikatory

¹⁹¹ Do takiego wniosku doszedł Piotr Wierzchoń śledząc literaturę językoznawczą przełomu XX i XXI wieku, np. *Computational Linguistics, International Journal of Corpus Linguistic, Literary and Linguistic Computing, Speech and Language Technology* itd. W artykule z 2005 roku przestrzegał przed wynikami w tzw. listach rangowych. „[...] w roku 1999 nienaturalnie (w stosunku do innych lat) wysoko na liście rangowej zwierząt uplasowała się *pluskwa*. W roku zaś 2003 – *lew*. Te «przekłamanie» związane są z dwoma faktami pozajęzykowymi. Otóż w roku 1999 w tekstach bardzo często pojawia się fraza: *pluskwa milenijna* związana z komputerowym problemem zapisu daty roku 2000. Na wysoką frekwencję słowa *lew* naturalnie wpłynęła tzw. *afera Rywina*, w kontekście której imię *Lew* pojawiała się bardzo często. Jak widzimy zatem, analiza komputerowa, czyli automatyczna analiza morfologiczna ekskserpcji neologizmów, jest bardzo «niebezpieczna», tj. następować po niej musi odpowiednia analiza manualna, dokonywana przez kompetentnego lingwistę” [Wierzchoń 2005: 234–235].

¹⁹² Por. też *Wstęp* do pozycji [Współczesny słownik bułgarsko-polski 2014].

w każdym z języków, a nie tak, jak jest to w tradycyjnych słownikach, gdzie klasyfikatory dotyczą tylko języka wyjściowego.

15.3.2. Klasyfikatory semantyczne służą rozgraniczaniu form językowych od ich znaczeń. To najważniejsze założenie w przyjętej przez Violetę Koseską-Toszewą i Joannę Satołę-Staśkowiak metodologii. O potrzebie rozgraniczania formy od jej znaczenia wielokrotnie pisała Koseska-Toszewa, która była inicjatorką wprowadzania klasyfikatorów semantycznych¹⁹³ do słownika i do korpusów równoległych z językiem bułgarskim. Dotyczą one przede wszystkim form czasownika.

Klasyfikatory semantyczne wprowadziły autorki także w *Korpusie równoległym polsko-bułgarsko-rosyjskim* (korpus powstaje w ramach europejskiego projektu Clarin¹⁹⁴).

Używając w swoich pracach naukowych pojęcia *semantyczny*, Koseska-Toszewa i Satoła-Staśkowiak nie odnoszą wyłącznie do semantyki leksykalnej – warto o tym pamiętać, kiedy czyta się ich prace naukowe.

15.3.2.1. Rozdzielanie formy od znaczenia jest istotą omawianej w tym artykule bułgarsko-polskiej pracy konfrontatywnej – tym bardziej, że część leksykografów [por. np. Syvremenen tylkoven rečnik na bułgarski ezik s priloženia 2000] przy hasłach słownikowych umieszcza klasyfikatory sugerujące dokonaność i jednocześnie niedokonaność formy opisywanego czasownika, np.

асимили́ра|м (се), -ш vi. vp.

делеги́ра|м, -ш vi. vp.

амнисти́ра|м, -ш vi. vp.

Z punktu widzenia współczesnych badań nad aspektem i czasem jest to nieporozumienie teoretyczne i metodologiczne. We *Współczesnym słowniku bułgarsko-polskim* wyróżniono formę I i II. Do rozgraniczenia znaczeń obu form dochodzi poprzez zestawienie hasła bułgarskiego z jego tłumaczeniem w języku polskim, por.

I възтъ́ржеству́ва|м, -ш vi. (state, intransitive) triumfować (state, intransitive)

II възтъ́ржеству́ва|м, -ш vp. (event, intransitive) zatriumfować (event, intransitive)

I гланци́ра|м, -ш vi. (state, transitive) glansować (state, transitive), nadawać połysek

¹⁹³ Klasyfikatory semantyczne wyszczególniono i opisano w wieloletniej pracy nad pierwszą w świecie semantyczną konfrontacją, dokonaną w składającej się z 12 monografii *Gramatyce konfrontatywnej języka polskiego i bułgarskiego z semantycznym językiem – pośrednikiem* [Koseska-Toszewa 2006; Koseska-Toszewa, Korytkowska, Roszko 2007].

¹⁹⁴ CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure).

П гланиця|м, -ш *vp. (event, transitive)* wyglansować (*event, transitive*), nadać połysk

І екстерня|м, -ш *vi. (state, transitive)* skazywać na banicję, wysiedlać za granicę (*state, transitive*)

П екстерня|м, -ш *vp. (event, transitive)* skazać na banicję, wysiedlić za granicę (*event, transitive*)

І дрейфя|м, -ш *vi. (state, intransitive)* dryfować (*state, intransitive*)

П дрейфя|м, -ш *vp. (event, intransitive)* zdryfować (*event, intransitive*)

15.3.2.2. Dla opisywanych tu klasyfikatorów semantycznych występujących we *Współczesnym słowniku bułgarsko-polskim* (ale także w innych pracach, których autorkami są Violetta Koseska-Toszewa lub Joanna Satoła-Staškowiak, por. np. *Trzyjęzyczny słownik rosyjsko-bułgarsko-polski, Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski* [Satoła-Staškowiak 2010]) wprowadzono terminy: **zdarzenie** (*event*) i **stan** (*state*)¹⁹⁵.

Jeżeli forma czasownika w haśle słownika oznaczona jako „niedokonana”, to jej *znaczenia* przedstawiamy jako *state 1* – stan lub *state 2* – szereg stanów i zdarzeń kończący się stanem. Natomiast forma czasownika oznaczona jako „dokonana” będzie miała semantyczny klasyfikator *event 1*, czyli zdarzenie, lub *event 2* – szereg stanów i zdarzeń kończący się zdarzeniem.

Znaczenia 1 i 2 dla *event* oraz 1 i 2 dla *state* można dobrze zilustrować na przykładzie relacji aspektowo-temporalnej, czyli wówczas, kiedy forma werbalna wyraża określony czas w zdaniu bułgarskim i polskim. Dlatego w haśle słownika, przy formie bezokolicznika, która jest „bezczasowa”, znajdować się mogą tylko klasyfikatory semantyczne *state* lub *event*.

Przykłady:

Bułgarskie hasło	Tłumaczenie na język polski
І гъш а (ce), -иш <i>vi. (state, transitive)</i>	przytulać (<i>state, transitive</i>); ~а ce przytulać się
П гъшн а (ce), -еш <i>vp. (event, transitive)</i>	przytulić (<i>event, transitive</i>); ~а ce przytulić się
даряв а м, -ш <i>vi. (state, transitive)</i>	darować, obdarowywać (<i>state, transitive</i>)

¹⁹⁵ „Pojęcia zdarzeń, stanów i ich konfiguracji rozumiane są tu tak, jak w opisie sieciowym czasu i aspektu, tzn. tak, że zdarzenie nie trwa w czasie (zaczyna, kończy czy przerywa stany, podczas gdy stan trwa rozpoczęty lub zakończony zdarzeniem” [Satoła-Staškowiak, Koseska-Toszewa 2014: 14], por. szczegółowiej zastosowanie teorii sieci Petriego w języku naturalnym [Mazurkiewicz 1986; Koseska-Toszewa, Mazurkiewicz 1988; Koseska-Toszewa 2006; Koseska-Toszewa, Mazurkiewicz 2010; Satoła-Staškowiak 2010].

15.4. Klasyfikatory klasyczne w słowniku

Użyte w słowniku klasyfikatory klasyczne odnoszą się do dwóch istotnych zagadnień: do przynależności określonej jednostki do zasobu leksykalnego oraz do zagadnień gramatycznych [por. Kisiel 2014: 14–17].

Klasyfikatory gramatyczne określają: A. przynależność jednostki do danej klasy gramatycznej (czasownik *vi* i *vp*, liczebnik *num.*, przymiotnik *adi.*, przysłówki *adv.*, wykrzyknik *interi.*, partykula *partyk.*, spójnik *coni.*, przyimek *praepr.*, zaimek *pron.* oraz *prefiks* dla przedrostka)¹⁹⁶; B. cechy szczegółowe jednostek w porównaniu z innymi jednostkami tej samej klasy (*indecl.* dot. przymiotników nieodmiennych, *sub.* dot. przymiotników i przysłówków w użyciu rzeczownikowym, *vi* i *vp* dot. czasowników ze względu na ich dokonaność/niedokonaność, *state*, *event*, *in/transitive* dot. czasowników jako ich charakterystyka semantyczna [por. Koseska-Toszeza 2006; Koseska-Toszeza, Korytkowska, Roszko 2007; Kisiel 2014: 14–17].

Klasyfikatory A (pragmatyczne) koncentrują się na dwóch sprawach. Po pierwsze, wskazują one na nacechowanie stylistyczne danej jednostki: *pot.* – potocyzm, *iron.* – ironiczne, *pogardl.* – pogardliwe.

Po drugie, charakteryzują czas i miejsce ich powstania. (W słowniku celowo zrezygnowano z przestarzałych jednostek leksykalnych na rzecz nowych i najnowszych obecnych we współczesnym języku bułgarskim i polskim. Nie można było ich zupełnie wykluczyć, pozostawiono więc takie, które w jakiś sposób mają nawiązanie do współczesności – są nadal stosowane i rozumiane bądź z innych powodów konieczne). Wydzielono zatem: *przestarz.* – przestarzałe, *arch.* – archaizm, *hist.* – historyzm, *lud.* – ludowe, *dial.* – dialektyzm. Por.

гва́чк|а, -и *f dial.* guma *f do* żucia

rèr|a, -и *flud.* laska pastuszkarem *m dial.* uzda *f*

ешафòд, -и *m hist. szafot m*

гладиатор, -и *m hist. gladiator m*

градоначальник, -ци *m przestarz.* naczelnik *m* policji miejskiej

градоначалство *n* przestarz. komenda *f* policji miejskiej

дру́жка, -и *flud.* przyjaciółka *f*

дòсита *adv. lud.* до syta

бранни|к, -ци *m arch. rycerz m, żołnierz m***боздуган, -и** *m hist. buzdygan m, maczuga f*

¹⁹⁶ W wypadku czasowników podstawowe oznaczenie to vi, vp prezentujące niedokończoność/dokonaność czasownika; w wypadku rzeczowników podstawowe oznaczenie dotyczy rodzaju gramatycznego; w szczególnych sytuacjach klasyfikatory mogą współwystępować.

W słowniku wskazuje się również najczęstsze formy deminutywne (*dem.*), zdrobniałe:

градче, **-та** *n dem.* miasteczko *n*

грѣбѣнче, **-та** *n dem.* grzebyk *m*

бабичка, **-и** *f dem.* staruszka *f*, staruszcza *f*

W wypadku braku polskiego zdrobniałego odpowiednika stosuje się definicję „od _” z podaniem formy podstawowej, por.

водица *f dem.* od **вода**

дрипавич|ѣк, **-ка**, **-ко** *dem.* od **обдарты**

Zastosowane klasyfikatory opisują przynależność jednostki lub wyrażenia do leksyki związanej z działalnością ludzką określonego typu¹⁹⁷. W słowniku notowane są wyłącznie takie jednostki, które przeszły z języka specjalistycznego do języka ogólnego. Zastosowane klasyfikatory wskazują na dziedzinę wiedzy jako źródło ich pochodzenia. Wyróżniono: anatomię, architekturę, astronomię, biologię, botanikę, chemię, druk, ekonomię, filozofię, fizykę, geologię, geometrię, gramatykę, informatykę (i działania na komputerze), literaturę, matematykę, medycynę, minerały, mitologię, muzykę, politykę, prawo, religię, sport, technikę, wojskowość, zoologię. Por.

диафрагм|а, **-и** *f anat.* przepona *f*

аркад|а, **-и** *f archit.* arkada *f*

вечѣрница *f astr.* gwiazda wieczorna, Wenus

автогамия *sg. f biol.* autogamia *f*

дали|я, **-и** *f bot.* dalia *f* (Dahlia)

дву̀окис *m chem.* dwutlenek *m*

антиква *f druk.* antykwa *f*

І акци|я, **-и** *f ekon.* akcja *f*, papier wartościowy

гностици́зм *m filoz.* gnostycyzm *m*

електро́д *m fiz.* elektroda *f*; **положи́телен** ~ anoda; **отрица́телен** ~ katoda

еоце́н *m geol.* eocen *m*

двана́йсетостѣнни|к, **-ци** *m geom.* dwunastościan *m*

да́тел|ен, **-на**, **-но** *adi.*: **грам.** ~ **ен паде́ж** celownik

антиви́рус, **-и** *m inform.* antywirus *m*

дакти́л, **-и** *m lit.* daktyl *m* (w poezji)

аритме́тика *f mat.* arytmetyka *f*

епилѣпси|я, **-и** *f med.* epilepsja *f*, padaczka *f*

алаба́стър *m min.* alabaster *m*

грома́ве́рж|ец, **-ци** *m mit.* gromowładca *m*

¹⁹⁷ Nie używamy tutaj pojęcia „terminologia”, ponieważ rejestrowanie słownictwa specjalistycznego nie stanowi naszego celu.

дайрè, -та *n muz.* bębenek *m*, tamburyn *n*
 блам *m polit.* wotum *n* nieufności
 безпрецедент|ен, -на, -но *adi. praw.* bezprecedensowy, bez precedensu
 джамй|я, -и *f rel.* meczet *m*
 бодибйлдинг, -и *m sport.* kulturystyka *f*
 автопилòт, -и *m tech.* autopilot *m*
 бастиòн, -и *m woj.* bastion *m*
 дрозд, -ове *m zool.* drozd *m*, drozd drożdżik *m* (*Turdus musicus*)

Klasyfikatory: *m f n*, *sg.* i *pl* oraz *coll.* odnoszą się rzeczowników, wskazują ich (kolejno według przykładów) rodzaj żeński, męski i nijaki, liczbę pojedynczą i mnogą – klasyfikatory podawane wyłącznie wtedy, jeśli rzeczownik posiada tylko liczbę pojedynczą bądź tylko liczbę mnogą – oraz rzeczownik zbiorowy, *voc.* dla rzeczowników dla oznaczenia formy wołacza), por. przykłady zastosowania omówionych klasyfikatorów:

гад, -ове *m zwykle coll. pot.* gadzina *f*, gad *m*
 дру́же! (*voc. od archaicznego sub. друг*) przyjacielu!; kolego!

Jeżeli na rodzaj polskiego rzeczownika wskazuje określający go przymiotnik, rodzaj nie jest określany, por.

настьплèние *n* błyskawiczny atak

Jeśli tak nie jest – rodzaj polskiego rzeczownika jest umieszczany:

гумичк|а, -и *f gumka f* do ścierania

Warto zaznaczyć, że jeśli forma bułgarska posiada wyłącznie liczbę mnogą, odpowiednik polski w celu zgodności podawany jest także w l. mnogiej (pl). Jeśli polski odpowiednik posiada także liczbę pojedynczą, podaje się ją w nawiasie, por.

дебáти *pl* debaty *pl* (debata *sg*)
 ензйми *pl chem.* enzymy *pl* (enzym *sg*)

Stosuje się w słowniku odsyłacze – zob. – odnoszące się do innych haseł słownikowych. Dotyczy to przede wszystkim odesłań między formami dokonanymi i niedokonanymi oraz formą pochodną i podstawową słowotwórczo, a także odesłań między przymiotnikiem utworzonym według wzorca rosyjskiego (na -ски) a przymiotnikiem rodzimym o tym samym znaczeniu, por.

анатемòса|м, -ш *vp. (event, transitive)* rzucić klątwę, przekląć (*event, transitive*), zob. анатемосвám
 ергèн|ин, -и *m pot.* kawaler *m*; zob. ергèн
 абортйран|е, -ия *n med.* aborcja *f*, sztuczne poronienie, przerwanie *n* ciąży, zob. абòрт

15.5. Podsumowanie

Jednym z ważniejszych celów stawianych przez autorki *Współczesnemu słownikowi bułgarsko-polskiemu* była jego przydatność, użyteczność uwzględnianych w nim haseł. W związku z tak obranym kierunkiem, szczególną uwagę poświęcono częstotliwości użycia wynikającej z tworzonych przez nie korpusów językowych: polsko-bułgarskiego i polsko-bułgarsko-rosyjskiego. Postawiono mniejszy nacisk na historyczne czy ludowe aspekty języka, rezygnując z archaizmów i innych, ograniczonych terytorialnie bądź czasowo leksemów na rzecz współczesnej leksyki bułgarskiej i polskiej.

Skrupulatnie opisujący bułgarskie i polskie jednostki leksykalne *Współczesny słownik bułgarsko-polski* uzupełni zauważalną na rynku wydawniczym lukę związaną z konfrontacją bułgarskiej i polskiej leksyki najmłodszej. Przyjęte w leksykonie współczesne podstawy teoretyczne uwzględniają szybkie przemiany zachodzące w konfrontowanych w słowniku językach słowiańskich, co niewątpliwie było najistotniejszym celem tej pracy.

Rozdział 16

Najmłodsza leksyka polska i bułgarska w powstających obecnie elektronicznych dwu- i wielojęzycznych słownikach

16.0. Zadaniem leksykografów jest śledzenie w języku naturalnym stosowanej leksyki i umiejętne jej klasyfikowanie, uwzględnianie w pracach leksykograficznych i właściwy opis jednostek leksykalnych. Na przestrzeni ostatnich lat w związku z przygotowywaniem *Współczesnego bułgarsko-polskiego słownika* [Satoła-Staškowiak, Koseska-Toszeva 2014] (którego pierwszy tom¹⁹⁸ wydrukowano z końcem 2014 roku) mocno zaangażowałam się w badania nad najmłodszą leksyką – taką, która ilustruje tendencje współczesnych czasów zarówno w języku polskim, jak i w języku bułgarskim, a ze względu na świadomość „przenoszenia się” publikacji do Internetu włączyłam się w zespołowe prace bułgarsko-polskie na rzecz powstania innego, elektronicznego bułgarsko-polskiego słownika *Eksperymentalnego słownika bułgarsko-polskiego online*¹⁹⁹ (Dimitrova, Dutsova, Koseska-Toszeva, Satoła-Staškowiak), a także interesującego z punktu widzenia obranej metodologii *Trzyjęzycznego słownika rosyjsko-bułgarsko-polskiego*²⁰⁰. O wymienianych tu przyszłych słownikach przeczytać

¹⁹⁸ W trakcie prac nad słownikiem autorki musiały rozstrzygać kwestie dotyczące zarówno rozgraniczania jednostek leksykalnych, jak i ich charakterystyki gramatycznej i semantycznej. *Współczesny słownik bułgarsko-polski* pojawia się po 51 latach od pierwszego bułgarsko-polskiego słownika Franciszka Sławskiego. Ostatnie wydanie poprzedniego słownika bułgarsko-polskiego (*Podręczny słownik bułgarsko-polski*) datuje się na rok 1987.

¹⁹⁹ Słownik przez ostatnie lata powstawał dzięki międzynarodowej współpracy Ludmiły Dimitrovej i Ralitsy Dutsovej (IMI BAN) z Violetą Koseską-Toszewą i Joanną Satołą-Staškowiak (IS PAN). Obecnie kontynuatorkami prac nad słownikiem są Ludmiła Dimitrova, Ralitsa Dutsova (IMI BAN) i Violetta Koseska-Toszeva (IS PAN).

²⁰⁰ U źródeł powstania trzyjęzycznego słownika leżą konfrontatywne prace Violetty Koseskiej-Toszewej, Joanny Satoły-Staškowiak i Maksima Duszkin [Koseska-Toszeva, Satoła-Staškowiak 2013; Koseska-Toszeva, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2012a; 2012b]. Dziś kontynuatorami opracowań słownika o zmienionym kształcie są Wojciech Sosnowski, Violetta Koseska-Toszeva i Anna Kisiel. W przygotowaniu jest pierwszy z czterech przewidzianych zeszytów trzyjęzycznego słownika; jak twierdzą autorzy – ukaże się on w roku 2016.

można w oddzielnym artykule [por. Dimitrova, Koseska-Toszewa, Satoła-Staśkowiak 2009; 2012; Koseska-Toszewa, Satoła-Staśkowiak 2013; Koseska-Toszewa, Satoła-Staśkowiak, Duszkin 2012a; 2012b; 2013; Koseska-Toszewa, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2013a; 2013b]. W każdej z tych konfrontatywnych prac naukowych szczególne znaczenie przywiązałam do leksyki najnowszej, która odzwierciedla najświeższe tendencje językowe, społeczne i komunikacyjne w ogóle.

16.1. Elektroniczne słowniki z językiem polskim i bułgarskim

16.1.1. Coraz więcej publikacji naukowych ukazuje się w sieci. Nawet najbardziej sceptycznie nastawieni do tej formy prezentowania własnych badań naukowcy są świadkami szybkiej popularyzacji dokonań innych, wymiany ich doświadczeń. Dodatkową, nie do przecenienia, wartością jest szybki dostęp i łatwość korzystania z prezentowanych materiałów. W przypadku słowników ich elektroniczna wersja daje większe możliwości prezentowania omawianych haseł słownikowych i ich znaczeń (por. Tabela 1. i Tabela 2.).

Próby opracowania elektronicznego słownika podjęto w Instytucie Slawistyki PAN i Instytucie Matematyki i Informatyki BAN kilka lat temu. Słownik ten otrzymał roboczy tytuł: *Bułgarsko-polski słownik online*²⁰¹ i z założenia miał stać się doświadczalnym, dwujęzycznym słownikiem opracowywanym przez autorki *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego* (Joannę Satołę-Staśkowiak i Violetę Koseską-Toszewą) oraz informatyczki z Instytutu Matematyki i Informatyki Bułgarskiej Akademii Nauk (Ludmiłę

Omawiany tu słownik konfrontuje trzy języki i zdecydowanie różni się od innych, tradycyjnych dwujęzycznych prac leksykograficznych. Specyfika powstającego trzyjęzycznego słownika nie polega wyłącznie na poszerzeniu liczby zestawianych języków do trzech. Autorzy słownika śledzą aktualne tendencje językowe i rejestrują obrazujące je słownictwo, tym samym dzieło to mieści się w ramach współczesnych badań nad semantyką i konfrontacją językową. Jest zbiorem konsekwentnie i jednolicie rejestrowanych faktów gramatycznych i semantycznych. Opiera się na powstającym w Zespole Lingwistyki Korpusowej i Semantyki *Równoległym korpusie polsko-bułgarsko-rosyjskim*. Żaden z języków konfrontowanych w słowniku nie jest językiem wiodącym (uprzywilejowanym), lecz każdy prezentowany jest poprzez formy i ich znaczenia bez względu na liczbę znaczeń, która w danym języku jest możliwa. To założenie skłania autorów do realizacji pracy w wersji elektronicznej.

Głównym problemem w słowniku wielojęzycznym jest bowiem kwestia adekwatnego podawania odpowiedników.

²⁰¹ Opis etymologii *Eksperymentalnego bułgarsko-polskiego słownika online*, wprowadzonych do niego klasyfikatorów i haseł przeczytać można w [Dimitrova, Koseska-Toszewa Satoła-Staśkowiak 2009; Dimitrova, Koseska-Toszewa Satoła-Staśkowiak 2012; Koseska-Toszewa, Satoła-Staśkowiak 2013].

Dimitrovą i Ralitsę Dutsovą). Miał być pierwszym tworzonym elektronicznym zasobem stworzonym z myślą o tych, którzy z powodu braku współczesnych dwujęzycznych materiałów leksykalnych czekają na łatwy w obsłudze i naukowo opracowany słownik, będący nie wytworem inżynierów (co jest przez wielu lingwistów uznane za duże ograniczenie i niebezpieczeństwo [por. np. Wierzchoń 2005]), a wynikiem prac językoznawców we współpracy z informatykami. Traktowany jest przez autorki jako naukowy eksperyment. Zasoby materiałowe tego słownika będą z czasem poszerzane; ma to związek nie tylko z rozwojem słownictwa, nowymi tendencjami w języku i faktem, że język nigdy nie pozostaje *constans*, lecz także z czytelną współcześnie tendencją przenoszenia się rzeczywistości do cyberprzestrzeni. Tendencja powstawania słowników elektronicznych jest zdaniem autorów takich słowników zarówno modą, jak i koniecznością [Kisiel, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2014]. Słownik elektroniczny stwarza większe możliwości zaprezentowania współczesnej leksyki (w tym najnowszej leksyki).

16.1.1.1. Droga, jaką pokonuje neologizm, by zostać włączonym do słownika, nie jest łatwa. Neologizm poddawany jest szeregowi działań w celu wykluczenia form będących okazjonalizmami, wyrazami ściśle specjalistycznymi czy elementami slangowymi, na które w słowniku nie ma miejsca. Bułgarskim przykładem neosemantyzmu, który nie spełnia tych warunków z powodu jego ustnej realizacji, jest *посинявам* w znaczeniu ‘zmieniać swoją polityczną przynależność, orientację, wykazywać sympatię do „niebieskich”’ lub używany potocznie i wyłącznie z określonej grupy ludzi czasownik *цѣкам* zamiast *кликвам* lub *кликам*.

Najnowsze leksemy – podobnie jak w innych opisywanych tu słownikach – muszą mieć charakter ponadindywidualny (nie mogą więc być indywidualizmami czy okazjonalizmami), występować w języku ogólnym bądź zauważalnie przedostawać się do języka ogólnego. Znane jest podejście niektórych językoznawców [np. Jadacka 2010: 41] sugerujące, że neologizmy w elektronicznych słownikach mają łatwiejszy do nich dostęp. Wydaje się to nieprawdą, bo autorzy używają wszelkich narzędzi i starań wykluczających przypadkowość doboru leksyki. Należy też pamiętać o „częstotliwości użyć”.

16.1.2. Przykłady neologizmów (w tym neosemantyzmów) wprowadzonych do najnowszych prac leksykograficznych wraz z uwzględnianymi w słowniku semantycznymi, syntaktycznymi i klasycznymi klasyfikatorami:

ајфон *m* ajfon *m* (także iPhone czy IPhone)

антиѿрус *m* *komp.* antywirus *m*; ~**ѿт не може да сканира тяхното съдържание**

антиѿрусен *m* *komp.* antywirusowy *m*; ~ **пакет** pakiet antywirusowy

блог *m inform* blog *m*
блогѝрам *inform vi. state* blogować
блѝгѝр *m inform* blogger *m*
блѝгѝрка *f inform* bloggerka *f*
блѝгѝрски *adi. inform* bloggerski
лѝптоп *m komp.* laptop *m*
фѝтнес *m sport. fitness m; записах се на ~* zapisałam się na fitness
сѝперлига *f superliga f*
сѝпермач *m supermeczh m*
сѝши *n kulin.* sushi *n*
таблоид *m* tabloid *m*
таблоидизѝция *f* tabloizacja *f*
таблоидизѝр|ам се, – *vi. state* ulegać tabloidyacji, tabloidyzować się
таблоидизѝр|ам се, – *vp. event* ulec tabloidyacji
телебанкѝране *n* telebankowość *f*

16.1.3. Podsumowanie

16.1.3.1. Z powyższej, skróconej do opisu statusu neologizmów, charakterystyki dwujęzycznego słownika bułgarsko-polskiego wynika, że opracowane w nim hasła przydać się mogą nie tylko bułgarskojęzycznym adresatom, lecz także polskim odbiorcom z różnych powodów zaintrygowanych najnowszym słownictwem.

Taki słownik, zaraz po jego ewentualnej publikacji w Internecie, niewątpliwie doczekałby się kolejnych, poszerzonych wydań. Ich przygotowaniu z założenia towarzyszyć mieliby specjaliści – językoznawcy weryfikujący zbierany na bieżąco materiał. Ta elektroniczna publikacja i kontakt z twórcami słownika pomogłaby również wykryć ewentualne pomyłki, m.in. literówki, pominięcie znaczenia czy wprowadzenie nieodpowiednich (z powodu wadliwego datowania neologizmów słotwórczych) słów, a także dałaby możliwość wprowadzenia odpowiednich zmian.

16.1.3.2. Możliwość ciągłej weryfikacji jednostek w słowniku dałaby szansę sprawdzania tej leksykograficznej dwujęzycznej pracy w dwóch kierunkach: 1. kontrolowania wprowadzonych już jednostek, uznanych za neologizmy (a z jakichś powodów nimi niebędących) oraz 2. rejestracji nowych jednostek.

16.1.3.3. Nie zgadzam się ze zdaniem niektórych badaczy, sądzących, że z chwilą umieszczenia neologizmu w słowniku traci on automatycznie rangę neologizmu. Hanna Jadacka, opisując status neologizmów, stwierdza: „rejestracja leksykograficzna nie może dziś przesądzać o utracie tego statusu, ponieważ rozwój elektronicznych narzędzi badawczych znacznie skraca drogę leksemu do słownika” [Jadacka 2010: 41].

16.1.3.4. Słowniki elektroniczne w pewnych aspektach mają więcej możliwości eksplikacji niż słowniki drukowane. Można w nich pokazać wszystko to, co prezentowane jest w słownikach drukowanych, ale także to, co „chwilowe czy ograniczone czasowo” lub „sytuacyjne”, nie przysyłając najistotniejszych i najbardziej trwałych treści. Ważne, by w odpowiedni sposób zaznaczyć określone właściwości materiału leksykograficznego. A te możliwości są znacznie większe dzięki np. graficznej prezentacji materiału.

16.2. Trzyjęzyczny słownik rosyjsko-bułgarsko-polski²⁰²

16.2.1. Słownik ma ścisły związek z opracowywanym przez jego autorów *Równoległym korpusem polsko-bułgarsko-rosyjskim*. Ma być rodzajem leksykonu zawierającego krótkie definicje i dużą liczbę znaczeń we wszystkich trzech językach. Zaplanowano, że każdy z trzech języków obejmował będzie ok. 2000 haseł. [por. Koseska-Toszeza, Satoła-Staśkowiak 2013]. W związku z założeniem metodologicznym celowo nie uwzględnia się w nim leksyki archaicznej i dialektalnej (z paroma wyjątkami, które były dobrze umotywowane przykładami z *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego*²⁰³). Priorytetowym zadaniem stało się za to uwzględnienie najnowszej leksyki rosyjskiej, bułgarskiej i polskiej [por. Satoła-Staśkowiak 2013a, 2013b], a także neosemantyzmów (por. neologizmy: блог – **blog** – блог, есемес – **esemes** – СМС-сообщение, съдомиялна машина – **zmywarka** – посудомойка, телескоп – **teleskop** – телескоп; neosemantyzmy: мрежа – **sieć** – сеть, вирус – **wirus** – вирус, мишка – **myszka** – мышка, икона – **ikona** – икона, култов – **kultowy** – культовый).

16.2.1.1. Włączenie najnowszej leksyki uzasadnia zapowiadany współczesny charakter słowników – tym bardziej, że użyteczność wprowadzanego do słownika słownictwa weryfikowano w ramach wymienionych wyżej korpusów równoległych: bułgarsko-polskiego²⁰⁴ i polsko-bułgarsko-rosyjskiego²⁰⁵. Słowa zakwalifikowane do publikacji, znajdując oparcie w korpusach żywych tekstów, nie mają charakteru przypadkowego (nie są to okazjonalizmy lub efemerydy). Odpowiednia weryfikacja najnowszych leksemów miała uchronić przed błędnym uwzględnianiem w słowniku m.in. okazjonalizmów, których żywotność w systemie każdego języka jest ograniczona czasowo [por. Satoła-Staśkowiak 2013a, 2013b].

²⁰² Kisiel, Koseska-Toszeza, Sosnowski.

²⁰³ Por. rozdział 11.

²⁰⁴ Autorkami są: Ludmiła Dimitrova i Violetta Koseska-Toszeza.

²⁰⁵ Autorami są: Violetta Koseska-Toszeza, Joanna Satoła-Staśkowiak, Wojciech Sosnowski, Anna Kisiel.

Taka metodologia pomaga gromadzić słownictwo zaadaptowane do systemu leksykalnego zestawianych języków równoległe z rzeczywistością językową. Sam dobór haseł podporządkowano natomiast częstotliwości ich występowania i użyteczności uwzględnionej leksyki. W związku z ową częstotliwością występowania do słownika świadomie wprowadzono również hasła będące internacjonalizmami [por. Satoła-Staśkowiak 2013a; 2013b], np. **билинг, фешън, шопинг, копирайтър** itp. Wskazują one określoną tendencją językową w słownictwie współczesnych języków, a uchwycenie tej tendencji świadczy w sposób przejrzysty o współczesnym i opartym na praktyce językowej charakterze słowników wszystkich opisywanych w monografii autorskich słowników.

16.2.1.2. O tym, że wszystkie opisane w książce słowniki mają mieć charakter współczesny, decydują przyjęte w pracach założenia metodologiczne dające możliwość rejestracji bieżącego słownictwa, obrazującego obecne tendencje językowe, i o częstotliwości użycia potwierdzonej w korpusie. Badania korpusowe dostarczają konkretnych informacji o frekwencji określonych neologizmów lub neosemantyzmów, które w dalszej kolejności mogą zostać włączone do słownika.

16.2.1.3. Na autorach konstruowanego słownika ciąży odpowiedzialność za wprowadzane do pracy leksykograficznej słownictwo. Przyjęto metodę badawczą, która wspomaga prace nad najnowszym słownictwem, uwzględniając problem akceptacji określonych form, frekwencję i styl analizowanych jednostek leksykalnych. Metoda ta jest bardzo pomocna w niełatwym zadaniu doboru leksemów.

O tym, że praca nad słownikiem nie jest prosta, wspomina np. Bogusław Dunaj, zauważając: „Trzeba pamiętać, że w badaniach leksykalnych ustalenie, że coś jest nowe, ma charakter względny. Tak naprawdę nie sposób stwierdzić, że jakiś wyraz pojawił się dopiero w takim to a takim czasie. W rzeczywistości możemy powiedzieć tylko, że wyrazy a, b, c itd. nie występują w opublikowanych wcześniej słownikach języka polskiego, encyklopediach, czy też ewentualnie w szczególnych opracowaniach leksykograficznych [por. np. Zagrodnikowa 1982; Tekiel 1988; 1989]. W rezultacie zdarza się, że wyrazy znane od dawna bywają rejestrowane jako «nowe», gdyż przez przypadek nie zostały uwzględnione we wcześniejszych słownikach (por. np. wyraz francowaty odnotowany dopiero przez dwa słowniki – Słownik polszczyzny potocznej i Słownik współczesnego języka polskiego – w 1996 r.)” [Dunaj 2001].

16.2.2. Podczas prac nad słownikami powstał problem adekwatnego podawania odpowiedników w słownikach (szczególnie słowniku trzyjęzycznym). Opisałam go (wraz z polonistką Anną Kisiel i rusycystą Woj-

ciechem Sosnowskim) w tekście *The need for an electronic multilingual dictionary* [Kisiel, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2014].

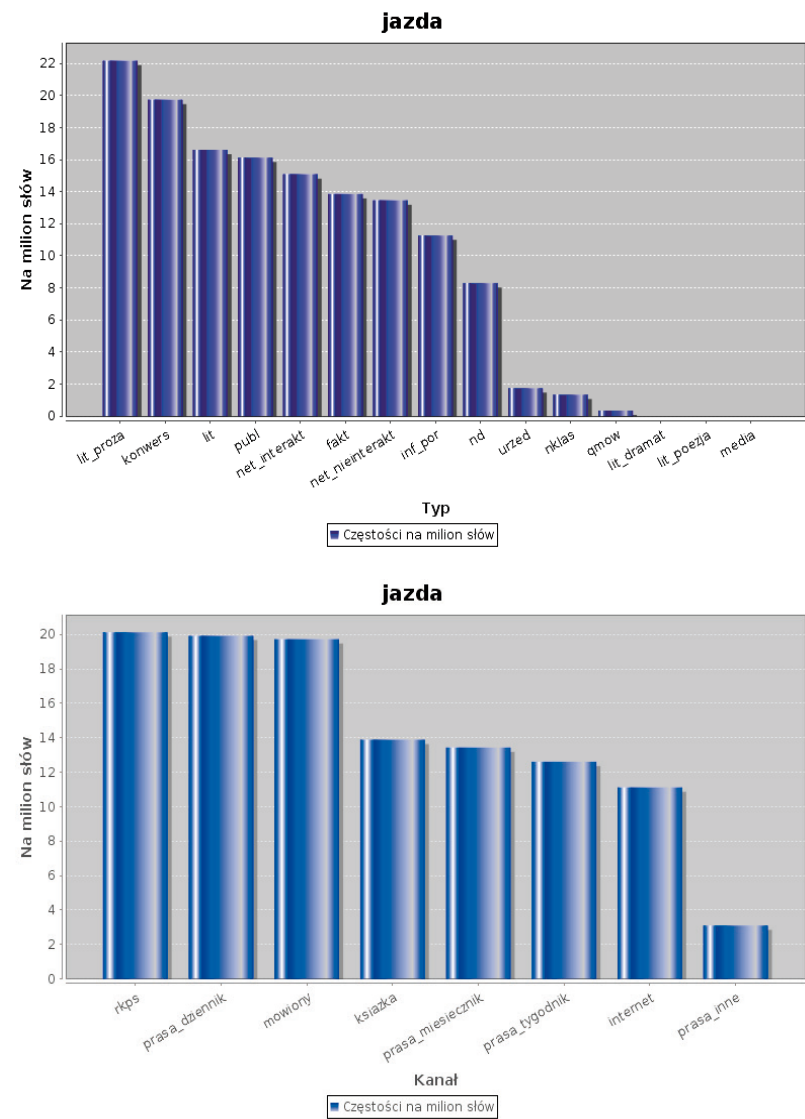
Wybór adekwatny oznacza, że 1. zakres znaczenia odpowiedników jest identyczny (por. *jazda pociągiem* a *jazda na łyżwach*, *jazda* jako ‘jechać’ a *jazda* jako ‘podróżowanie’), 2. kolokacje odpowiedników się pokrywają. Pojawiające się w związku z tym problemy to: brak odpowiedników znaczeniowo identycznych (szerszy/węższy zakres znaczenia, częściowe pokrywanie się znaczeń, istnienie wielu odpowiedników równoprawnych) i posiadanie homograficznych jednostek przez odpowiednik w danym języku. Problemy te są trudne do rozwiązania w formie słownika drukowanego, dlatego tendencja powstawania słowników elektronicznych jest zdaniem autorów takich słowników nie tylko modą, lecz także koniecznością [Kisiel, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2014]. Słownik elektroniczny stwarza większe możliwości zaprezentowania współczesnej leksyki (w tym najnowszej leksyki).

16.2.3. Przyjrzyjmy się słownikowemu hasłu JAZDA²⁰⁶.

Wybór adekwatny oznacza, że 1. zakres znaczenia odpowiedników jest identyczny (por. pol. *jazda* jako ‘jechać’ i bg. *ezda*, ros. *ездá* pol. *jazda* jako ‘podróżowanie’ i bg. *пътушествие*, ros. *путешествие* czy pol. *jazda* jako ‘coś przyjemnego i emocjonującego, zwłaszcza związanego z używkami’ i niedalekie mu ros. *кайф* a bg. *изживяване*, które może być zarówno przyjemne, jak i niemiłe); 2. odpowiedniki te należą do tej samej klasy części mowy (por. pol. rzeczownikowa *jazda* jako popędzenie do działania a bg. wykrzyknikowe *хайде* czy przysłówkowe bg. *бързо* i ros. *мўгом*); 3. kolokacje odpowiedników się pokrywają (por. pol. *jazda pociągiem* i ros. *ездá* a pol. *jazda na łyżwach* i ros. *катáние*); 4. gramatycznie i semantycznie równe odpowiedniki są równe również pragmatycznie (zob. niżej omówienie neologizmów). Założenie, że jednostce języka w jednym języku odpowiada identyczna semantycznie, gramatycznie i pragmatycznie jednostka w języku drugim, byłoby niewątpliwie naiwne. Dlatego należy zakładać, że w słowniku wielojęzycznym danej jednostce języka mogą zostać przypisane dwa odpowiedniki (lub więcej) w innym języku bądź że odpowiednik w innym języku nie będzie odpowiednikiem pełnym

²⁰⁶ Por. Kisiel, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2014. Przy okazji analizy polskich, bułgarskich i rosyjskich przykładów wskazujemy również na ewentualne problemy z wyborem takiej formy prezentacji materiału. Dotyczą one przede wszystkim konieczności wyznaczenia granic opisu (określona liczba jednostek leksykalnych) i metod uniknięcia cyrkularności w opisie przy zachowaniu idei opisu wyczerpującego. Słownik elektroniczny stwarza większe możliwości zaprezentowania współczesnej leksyki oraz dodania nowych klasyfikatorów, np. klasyfikator grzeczności. Zainteresowanych odsyłam do tego tekstu.

(tj. będzie on odmienny pod którymś z wymienionych wyżej względów). Informacja o odmienności odpowiednika powinna być podana *expressis verbis*. Notacja równoprawnych odpowiedników rodzi natomiast problem zapisu w wersji drukowanej (a więc linearnej) i rozwiązywalna jest jedynie w elektronicznej formie słownika.

Rys. 1., 2. [por. Narodowy Korpus Języka Polskiego]

Tabela 1.

	езд á 1 rz. ż. ‘przemieszczanie się jakimś środkiem transportu, zazwyczaj naziemnym’ <i>езда на поезде</i> <i>езда на машине</i> <i>езда на велосипеде</i>	jazda 1 rz. ż. ‘zmiana miejsca pobytu za pomocą naziemnego środka transportu (w tym zwierzęcia) lub sprzętu sportowego’ <i>jazda pociągami</i> <i>jazda samochodem</i> <i>jazda konia</i> <i>jazda na rowerze</i> <i>jazda figurowa na lodzie</i> <i>brawiurowa jazda</i>	пътуване 1 rz. п. ‘przemieszczanie się jakimś środkiem transportu, zazwyczaj naziemnym’ (zob. także каране) <i>пътуване с влак</i> <i>каране на кола</i> <i>каране на велосипед</i>	
	катание rz. п. ‘przemieszczanie się jakimś środkiem transportu dla rozrywki lub treningu’ <i>катание на коньках</i> <i>катание верхов</i> <i>катание с горы</i>			
	кавалерия rz. ż. <i>hist.</i> ‘wojsko walczące na koniach’ <i>лёгкая кавалерия</i>	jazda 2 rz. ż. <i>hist.</i> ‘wojsko walczące na koniach’ <i>пулк jazdy</i>	кавалѣрія rz. ż. singularis tantum <i>hist.</i> ‘wojsko walczące na koniach’ <i>Служа в кавалерията.</i>	kawaleria rz. ż. <i>hist.</i> ‘wojsko walczące na koniach’ <i>oddział kawalerii ciężka, lekka kawaleria</i>

				doświadczenie 1 rz. n. ‘to, co wiemy, umiemy dzięki temu, co przeżyliśmy’ <i>zdobycь doświadczenia</i> <i>nabyć doświadczenia</i> <i>bogate doświadczenie</i>
			doświadczenie 2 rz. n ‘coś, co się robi, aby sprawdzić, czy coś innego jest prawdziwe’ <i>przeprowadzić doświadczenie</i>	
			изживя'ване rz. n. ‘w znaczeniu przeżycie – zarówno dobre, jak i złe’ <i>Готино изживяване, нали?</i>	
		jazda 3 rz. ż. <i>pot.</i> ‘coś przyjemnego i emocjonującego, zwłaszcza związanego z używkami’ <i>Ale była jazda!</i> <i>Po tych pigułkach będziesz mieć niezłą jazdę.</i>	адски przysl. ‘doskonale, świetnie, ekstra, bombowo; też cholernie’ <i>Благодарение на интернет адски се забавлявам!</i>	
	кайф rz. m. <i>pot.</i> ‘coś przyjemnego i emocjonującego, zwłaszcza związanego z używkami’ <i>ловить кайф</i> <i>в кайф</i> <i>по кайфу</i>			

	скандал rz. m. ‘kłótnia z krzykami, hałasem, biciem się’ <i>Устро́ить сканда́л</i> por. вы́волочка, разбо́рка	jazda 4 rz. ż. <i>pot.</i> ‘sytuacja, w której ktoś jest zły na kogoś innego i wyraża to w bardzo gwałtowny sposób, podczas gdy ta druga osoba nie jest zainteresowana rozmową o tej sprawie’ <i>Zrobiła mi jazdę, że za późno wróciłem do domu.</i>	скандал rz. m. ‘awantura’ <i>Дига́м сканда́л. Пра́ва си́ени.</i>	skandal rz. m. ‘wydarzenie obyczajowe, które negatywnie porusza społeczeństwo’ <i>wywolać skandal</i> <i>uniknąć skandalu</i> <i>skandal towarzyski</i> <i>głośny skandal</i>
migiem przysł. <i>pot.</i> ‘szybko, natychmiast’ <i>zrobić coś migiem</i>	мíгом part. <i>pot.</i> ‘bardzo szybko, natychmiast’ <i>Мíгом откры́ть окно́.</i>	jazda 5 rz. ż. <i>pot.</i> ‘używane, gdy ktoś komuś każe zrobić coś szybko’ <i>Jazda mi stąd!</i> <i>Jazda, zabieraj te graty.</i>	хáйде part. ‘motywacja do działania lub ruchu, także w znaczeniu wzmocnienia bodźców’ <i>Чети! Хáйде, запóчвай!</i> <i>Хáйде, закрёсня́ваме!</i>	
				szybko 1 przysł. ‘tak, że tempo jest duże’ <i>toczyć się szybko</i> <i>iść szybko</i>
			бъ́рзо przysł. ‘prędko, szybko’	szybko 2 przysł. ‘natychmiast, od razu’ <i>zrobić coś szybko</i> por. migiem

Forma elektroniczna nie jest formą, rzecz jasna, idealną. Rodzą się przy jej wyborze następujące problemy [por. Kisiel, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2014]:

- A. konieczność wyznaczenia granic opisu – ponieważ punktem wyjścia dla opisu jest forma, należy z góry określić liczbę jednostek wyznaczonych do charakterystyki. Jeżeli odpowiednikiem danej jednostki w języku A jest bowiem w języku B jednostka o postaci X, to można zakładać, że w języku B istnieją również inne jednostki o postaci X mające z kolei swoje odpowiedniki w języku A i C. Z założenia o równoprawności opisywanych języków A, B i C wynika, że każda jednostka o postaci równej z postacią wybranego odpowiednika musi zostać scharakteryzowana wraz z podaniem jej odpowiedników w dwóch pozostałych językach. Taki opis grozi nieskończonością, dlatego założenie wstępnej listy jednostek do opisu jest technicznie konieczne;
- B. metody uniknięcia cyrkularności w opisie przy zachowaniu idei opisu wyczerpującego, tj. dążenie do tego, aby opis i) był wyczerpujący w tym sensie, że żadna z jednostek nie powinna być pozostawiona bez jej odpowiednika w dwóch pozostałych językach; ii) nie prowadził do tego, że jedna z jednostek jest wyjaśniana przez inną jednostkę, wcześniej zdefiniowaną; iii) zakładał, żeby jeżeli jednostka w języku A ma odpowiednik w języku B, to od jednostki w języku B było zachowane odesłanie do jednostki w języku A.

W związku z osobnym (niezależnym) opisem każdego zestawionego w słowniku języka istnieje możliwość zaprezentowania dodatkowych znaczeń istniejących w konkretnym języku i wynikających z różnych, autonomicznych procesów językowych, m.in. z potoczności, wulgaryzacji czy neosemantyzacji. Możliwość opisywania znaczeń zestawianych w słowniku form w jednym z języków otwiera dodatkowe możliwości i daje wiedzę o współczesnych procesach językowych charakterystycznych dla opisywanego języka. Jednocześnie trzeba zauważyć, że w wypadku neologizmów, jednostek często nacechowanych potocznie, z całą mocą pozostają uwagi poczynione wcześniej, dotyczące problemów z wyborem najwłaściwszego odpowiednika. Słownictwo potoczne jest słownictwem nieneutralnym stylistycznie, przez co wybór odpowiednika nie tylko o tym samym znaczeniu, lecz także o tym samym odcieniu stylistycznym jest niebywale trudny i wymagający subtelnych analiz (zob. *zół a prze-ciętniak, średniak, szarak*).

Tabela 2.

Język rosyjski	Język bułgarski	Język polski
банан, -ы rz. m. 1. 'tropikalna roślina mająca podługne, żółtawe owoce' 2. 'owoc tropikalnej rośliny'	банан, -и rz. m. 1. 'tropikalna roślina mająca podługne, żółtawe owoce' 2. 'owoc tropikalnej rośliny'	banan, -y rz. m. 1. 'tropikalna roślina mająca podługne, żółtawe owoce' 2. 'owoc tropikalnej rośliny' 3. <i>pot.</i> 'szeroki uśmiech'
мегалол rz.m. <i>slang.</i> 'śmiejch, szeroki uśmiech' 'oznaczenie zachwyty czymś' <i>Я в восторге! Мегалол!</i>	зъбене rz. n. <i>pot.</i> 'szeroki uśmiech, szczenie się' <i>През целия си живот не съм виждал толкова много зъбене.</i>	1. 'tropikalna roślina mająca podługne, żółtawe owoce' 2. 'owoc tropikalnej rośliny' 3. <i>pot.</i> 'szeroki uśmiech'
голый przym. m. 1. 'nieosłonięty ubraniem; człowiek nagi' 2. 'o roślinach i zwierzętach: niemających włosów, sierści, piór, liści itp.' 3. 'niczym niepokryty, pozbawiony ozdób, mebli itp.' 4. 'występujący bez dodatków' 5. 'niemający pieniędzy' 6. 'człowiek biedny' 7. --- brak znaczenia --- 8. --- brak znaczenia ---	Г гол, -и przym. m. 1. 'nieosłonięty ubraniem; człowiek nagi' 2. 'o roślinach i zwierzętach: niemających włosów, sierści, piór, liści itp.' 3. 'niczym niepokryty, pozbawiony ozdób, mebli itp.' 4. 'występujący bez dodatków' 5. 'niemający pieniędzy' 6. 'człowiek biedny' 7. <i>pot.</i> 'człowiek przeciętny, mierny' 8. <i>pot.</i> 'człowiek niedoświadczony'	goły, goli przym. m. 1. 'nieosłonięty ubraniem; człowiek nagi' 2. 'o roślinach i zwierzętach: niemających włosów, sierści, piór, liści itp.' 3. 'niczym niepokryty, pozbawiony ozdób, mebli itp.' 4. 'występujący bez dodatków' 5. 'niemający pieniędzy' 6. 'człowiek biedny' 7. <i>zob. pot. przeciętniak, średniak, szarak</i> 8. <i>zob. żółtodziób</i>

Zauważalne podczas opracowywania słownika procesy takie jak *neologizacja*, *potocyzacja*, *wulgaryzacja*, *neosemantyzacja* wskazują kierunek i obszar tych zjawisk w różnych (z powodu podziału Słowiańszczyzny) słowiańskich językach.

Neosemantyzacja wewnętrzna opiera się głównie na metonimii i metaforze. Rzadziej – na procesach skracania, uogólniania czy budowania przeciwieństw. Przyjrzyjmy się obserwowanemu w słowniku wewnętrznemu procesowi neosemantyzacji na przykładzie polskiego hasła *słoi*k.

Tabela 3.

Język rosyjski	Język bułgarski	Język polski
ба́нка, -и rz. ż. ‘naczynie szklane do przechowywania różnych substancji’ <i>przest. pot. ЛИМЙТЧИК</i> ‘osoba, która przyjechała do innej miejscowości i otrzymała tam prawo zameldowania i podjęcia pracy w związku z zapotrzebowaniem na pracowników określonego zawodu’	бурка́н, -и rz. m. ‘naczynie szklane do przechowywania różnych substancji’	słoik, -i rz. m. 1. ‘naczynie szklane do przechowywania różnych substancji’ 2. <i>pot.</i> ‘człowiek pracujący w Warszawie, pochodzący często z małych miejscowości, który znalazł się w stolicy w celach zarobkowych’

Zewnętrzny proces neosemantyzacji ma w językach słowiańskich prawie wyłącznie związek z anglosemantyzmami. Przykładem anglosemantyzmu powszechnie używanego w zestawianych w słowniku językach jest termin **kultowy**.

Tabela 4.

Język rosyjski	Język bułgarski	Język polski
ку́льтовый <i>przym.</i> 1. ‘związany z kultem religijnym’ 2. nowe znaczenie: ‘będący obiektem kultu, ale też popularny’	култов <i>przym.</i> 1. ‘związany z kultem religijnym’ 2. nowe znaczenie: ‘będący obiektem kultu, ale też popularny’	kultowy <i>przym.</i> 1. ‘związany z kultem religijnym’ 2. nowe znaczenie: ‘będący obiektem kultu, ale też popularny’

16.2.4. Podsumowanie

Elektroniczne słowniki umożliwiają graficzne przedstawienie odpowiedników semantycznych opisywanych haseł, które nie są znaczeniowo identyczne (szerszy/węższy zakres znaczenia, częściowe pokrywanie się znaczeń, istnienie wielu odpowiedników równoprawnych) oraz akcentują posiadanie homograficznych jednostek przez odpowiednik w danym języku. Problemy te są trudne do rozwiązania w formie słownika drukowanego [Kisiel, Satoła-Staśkowiak, Sosnowski 2014]. Prezentowana w słownikach elektronicznych najmłodsza leksyka (w tym neosemantyzmy) ma więcej możliwości eksplikacji nieprzystających do siebie w pełni odpowiedników semantycznych jednostek i głębszej ich analizy.

CZEŚĆ IV

**WYKAZ HASEŁ
WYBRANYCH POLSKICH
I BUŁGARSKICH NEOLOGIZMÓW**

HASŁOWY WYKAZ WYBRANYCH POLSKICH I BUŁGARSKICH NEOLOGIZMÓW

W wykazie uwzględniono neologizmy leksykalne, słowotwórcze, a także neosemantyzmy. Zanotowane w spisie leksemy mają poparcie w licznych materiałach leksykograficznych polskich i bułgarskich, w żywej mowie, w artykułach naukowych, korpusach języka polskiego i języka bułgarskiego, można je śledzić na forach internetowych i w Internecie. Występowanie wymienionych niżej haseł nie jest jednorazowe ani okazjonalne. Jednostkowy udział leksemów dyskwalifikował je w pierwszych pracach nad neologizmami. Wykaz neologizmów ma swoje metodologiczne oparcie w rozdziałach tejże książki. Wypisane niżej hasła wraz z klasyfikatorami i przykładami użycia zostaną prześledzone w *Słowniku polsko-bułgarskich neologizmów*, nad którym trwają obecnie prace. Por. wybrane hasła:

tablet *m inform.* таблет *m*

scjentolog *m rel.* сциентолог *m*

scjentologia *f rel.* сциентология *f*

***surf|ować** (също serfować) *vi. state, inform.* сърфирам

***surfowanie** *adv. inform.* сърфиране

***wyeksport|ować** *vp. event, inform.* експортна

***źródło** *n* източник *m*

Założono, że w słowniku – poza kwalifikatorami specjalistycznymi – uwzględniony zostanie podział tematyczny. To trudne zadanie, ponieważ zasób leksemów w nim umieszczonych ma charakter nie tylko specjalistyczny, lecz także ogólny, uwzględnia słownictwo nacechowane i nienacechowane będące w językach polskim i bułgarskim stosunkowo od niedawna. Wszystkie te czynniki sprawiają, że podzielenie nowego materiału będzie „przejściowe” i arbitralne. Autorka winna będzie dokonać samodzielnych rozwiązań w związku ze strategią przyporządkowywania poszczególnych neologizmów do grup, pamiętając o tym, że zbiór prezentowanych w hasłach słów nie jest zbiorem zamkniętym. Chęć przeanalizowania materiału wykorzystującego jego empiryczne cechy zawsze jest powiązana z doświadczeniem badacza i jego inwencją dotyczącą interpretacji badanego materiału. Literatura przedmiotu daje świadectwo licznych zarzutów i komentarzy, które opisują różne prace leksykologiczne polskie i bułgarskie, wskazując ich nieadekwatność, brak

podstaw tematycznego podziału niektórych jednostek itp. [por. Tokarski 2001b: 362]. Niektóre jednostki, np. neosemantyzmy, ze względu na swoją wieloznaczność, której efektem jest nieostrość semantyczna, utrudniają tę klasyfikację. Świadomość braku na polskim rynku wydawniczym słownika neologizmów polskich i bułgarskich skłania mnie do podjęcia tego zadania.

W hasłowym wykazie neologizmów umieszczone zostały polskie jednostki i ich odpowiedniki w języku bułgarskim. Przejściowy charakter dotyczący akceptacji niektórych form ma swoje odzwierciedlenie w obecności lub braku niektórych jednostek z rodziny językowej. Część przykładów ma pełną realizację (istnieją w języku różne części mowy powiązane znaczeniowo i słowotwórczo), część posiada wyłącznie jednego, dwóch reprezentantów, np.

zoom *m* fotograf. зум *m*

bungee *n* sport. бънджи *n*

sushi *n* kul. суши *n*

czat (също chat) *m* inform. чат *m*

W spisie celowo uwzględniono niektóre tylko, przykładowe hasła z najpopularniejszymi opisanymi w książce prefiksami, sufiksami i złożeniami. Silna ich reprezentacja pojawi się w przygotowywanym *Słowniku polsko-bułgarskich neologizmów*. W założeniu spisu hasłowego chodzi o pokazanie tendencji współczesnych języków – polskiego i bułgarskiego – poprzez uwzględnienie samych popularnych sufiksów, prefiksów i złożań oraz zaprezentowanie najpopularniejszych dla nich przykładów. Przykład stanowi wyjątkowo liczna grupa słów z prefiksem *e-*, por. pol. *e- autor*, *e-bank*, *e-banking*, *e-bankowość*, *e-bay*, *e-biblioteka*, *e-bilet*, *e-biletowy*, *e-biuletyn*, *e-biznes*, *e-biznesmen*, *e-biznesowy*, *e-book*, *e-business*, *e-consulting*, *e-consultingowy*, *e-czytanie*, *e-deklaracje*, *e-demokracja*, *e-dokument*, *e-dokumentacja*, *e-donos*, *e-duszpasterstwo*, *e-dziekanat*, *e-dziennik*, *e-ekonomia*, *e-faktura*, *e-film*, *e-firma*, *e-gazeta*, *e-giełda*, *e-giełdowy*, *e-gospodarka*, *e-handel*, *e-handlowy*, *e-hazard*, *e-hazardowy*, *e-hotelarz*, *e-hodowca*, *e-horyzont*, *e-hurtownia*, *e-kartki*, *e-kartoteka*, *e-klient*, *e-konkursy*, *e-korepetycje*, *e-learning*, *e-logistyka*, *e-mail*, *e-mapa*, *e-nadawca*, *e-pacjent*, *e-przesyłka*, *e-rejestracja*, *e-rekrutacja*, *e-usługi*, *e-uczelnia*, *e-wnioski*. Z prezentowanej grupy w spisie hasłowym zamieszczono przykłady tylko 11 neologizmów. Liczba neologizmów z prefiksem *e-* stale rośnie w związku z ogromnym rozwojem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych i usług sieciowych. Czytelnik, jak sugerowano w rozdziale 10, jest w stanie samodzielnie, na podstawie kilku ilustracji hasłowych, „zbudować” kolejne derywaty.

Poniższy wykaz nie jest wyłącznie ilustracją leksykalnych par internacjonalnych. Uwzględnione w nim słowa to różne rodzaje neologizmów (neologizmy leksykalne, słowotwórcze, neosemantyzmy). Do wykazu nie włączono neologizmów frazeologicznych. Neosemantyzmy natomiast w liczbie 243 przykładów stanowią 8,8 % całej, liczącej 2768 neologizmów listy (po 1384 w każdym z dwóch języków). W związku z włączeniem do spisu neosemantyzmów obecne są w nim słowa rodzime, których znaczenia w ostatnim czasie uległy zmianie – uszczupliły bądź poszerzyły zakres semantyczny słów od dawna funkcjonujących w języku polskim bądź bułgarskim. W celu rozróżnienia neologizmów leksykalnych i słowotwórczych od neosemantyzmów ostatnie z nich oznaczono gwiazdką.

A

admin – админ

administrator – администратор

administracja – администрация

adrenalina – адреналин

aero – аеро- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)

aeromasaż – аеромасаж

afterparty – афгърпарти

*agresywny – агресивен

agroturyzm – агротуризм

agroturystyka – агротуризм

agroturystyczny – агротуристически

*akcja – акция (вж. ekszyn)

akredytacja – акредитация

akredytor – акредитатор

akredytowanie – акредитиране

akredytować – акредитирам

aktualizować – ъпдейтвам

aktualizowanie – ъпдейтване

aktualizowany – ъпдейтван

alkaidysta – алкайдист

alkaidyzm – алкайдизъм

altereuropeizm – алтеревропеизъм

altereuropejski – алтеревропейски

alterglobalista – алтерглобалист

alterglobalistyczny – алтерглобалистичен

alterglobalizacja – алтерглобализация

alterglobalizm – алтерглобализъм

*alternatywny – алтернативен

amfa – амфети

*animacja – анимация

animator – аниматор

animatorka – аниматорка

animatorstwo – аниматорство

animatroniczny – аниматронен

animatronika – аниматроника

anime – аниме

*animować – анимирам

*animowanie – анимиране

anty – анти – (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)

antycelulitowy – антицелулитен

anty doping – антидопинг

anty dopingowy – антидопингов

antyspam – антиспам

antyspamowy – антиспамов

antyfan – вж. hejter

antyfanka – вж. hejterka

antyglobalista – антиглобалист

antyglobalistka – антиглобалистка

antyglobalistyczny – антиглобалистичен

antyglobalizacja – антиглобализация

antyglobalizacyjny – антиглобалистки

antyglobalizator – антиглобализатор

antyglobalizm – антиглобализъм
 antyhaker – антихакер
 antyhakerski – антихакерски
 antykampania – антикампания
 antykorupcja – антикорупция
 antykorupcyjny – антикорупцибнен
 antynagroda – антинаграда
 antynarkotyki – антидрога
 antynarkotykowy – антиспинов
 antyoksydacyjne – антиоксидантно
 antyoksydacyjny – антиоксидантен
 antyoksydant – антиоксидант
 antyradar – антирадар
 antyrefleksyjny – антирефлексен
 antyspamowy – антиспамов
 antystresowo – антистресово
 antystresowy – антистресов
 antyterror – антитерор
 antytotalitarny – антитоталитарен
 antytotalitarysta – антитоталитарист
 antytotalitaryzm – антитоталитаризъм
 antywirus – антивирус
 antywirusolog – антивирусолог
 antywirusowy – антивирусен
 antywnostowy – антивъзрастов,
 *aplikacja – апликация
 arbitraż – арбитраж
 arbitrażowy – арбитражен
 arbitrażysta – арбитражист
 *architekt – архитект
 *architektura – архитектура
 archiwizator – архиватор
 *archiwizować – архивирам
 *archiwizowanie – архивиране
 *archiwum – архив
 aroma – арома- (първа съставна част
 на нови сложни думи)
 aromaterapia – ароматерапия
 art- / arte – арт- (първа съставна част
 на сложни думи)
 arteterapeuta – арттерапевт
 arteterapeutka – арттерапевтка
 arteterapeutyczny – арттерапевтичен

arteterapia – арттерапия
 audio – аудио- (първа съставна част
 на нови сложни думи)
 audiobook – аудиокнига
 audio chat – аудиочат
 audiodane – аудиоданни
 audiofil – аудиофил
 audiofilski – аудиофилски
 audioformat – аудиоформат
 audiokarta – аудиокарта
 audiokompresja – аудиокомпресия
 audio player – аудиоплейър
 audioteka – аудиотека
 auto – авто- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 autoalarm – автоаларма
 automyjnia – автомивка
 autosalon – автокъща или автосалон
 *awatar – аватар
 aquaerobik – аквааеробика
 aquafitness – аквафитнес
 aquagimnastyka – аквааеробика
 aquapark – аквапарк
 aquaspinning – акваспининг

B

bajk – байк
 bajt – байт
 bajtowy – байтов
 balista – бариста или барист
 baner – банер
 banerowy – банерен
 banking – банкинг
 bankomat – банкомат
 bankomatowy – банкоматен
 bankowość – банкиране
 barter – бартер
 barterowy – бартерен,
 bestseller – блокбъстър
 bestsellerowy – блокбъстърски
 bezklawiaturowy – безклавиатурен
 biblioterapia – библиотерапия
 bilbord – билборд

biling – билинг
 bilingowy – билингов
 bio – био
 bio – био- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 biobazar (или bio bazar) – биопазар
 biobiznes (или bio biznes) – биобизнес
 biodiesel – биодизел
 bioenergoterapeuta – биоенерготерапевт
 bioenergoterapeutka – биоенерготерапевтка
 bioenergoterapia – биоенерготерапия
 bioferma (или bio ferma) – биоферма
 biokosmetyka – биокосметика
 bioleczenie – биолечение
 biolekarka – биолечителка
 biolekarz – биолечител
 bioleczniczy – биолечителски
 biolifting – биолифтинг
 biometeorolog – биометеоролог
 biometeorologia – биометеорология
 biometeorologiczny – биометеорологичен
 biomonitoring – биомониторинг
 bionarój (или bio narój или narój bio) – бионапитка
 bioprodukty – биопроduct
 bioterapeuta – биотерапевт
 bioterapeutka – биотерапевтка
 bioterapeutyczny – биотерапевтичен
 bioterapia – биотерапия
 bioterrorysta – биотерорист
 bioterrorystyczny – биотерористичен
 bioterroryzm – биотероризъм
 biożywność (или bio żywność) – биохрана
 black metal – блекметъл
 blog – блог
 blogger – блогър
 blogerka – блогърка
 bloggerski – блогърски
 blogging – блогинг

blogomania – блогомания
 blogować – блогвам (или блогирам)
 blogowy – блоглов
 bluetooth (или blutut) – блутут
 blue-ray – блурей
 body – боди
 body art – бодиарт
 bokserki – боксерки
 bonus – бонус
 bonusowy – бонусен
 bramkarz – борец
 breakdance – брейкденс
 brief – бриф
 briefing – брифинг
 broker – брокер
 brokerski – брокерски
 brokerstwo – брокерство
 bungee – бънджи
 burger – бургер

С

call center – колцентър
 call girl – колгърла
 cannelloni – канелони
 carving – карвинг
 CD – сиди
 CD-ROM – сидиrom
 celulit – целулит
 celulitowy – целулитен
 *cementować – циментирам
 *centrala – централа
 centracja – центрация
 certyfikat – сертификат
 certyfikować – сертифицирам
 certyfikowany – сертификационен
 charyzma – харизма
 charyzmatyczny харизматичен
 cheeseburger – чийзбургер
 chips – чипс
 chromoterapia – хромотерапия
 compact disk (или płyta cd) – компактдиск
 copyright – копирайт
 copywriter – копирайтер

cover – кавър
 crack – крак
 cracker – кракер
 crackerski – кракерски
 CV – сиви
 cyber – кибер
 cyberatak – кибератака
 cybergra – киберигра
 cybermaniak – киберманиак
 cyberpirat – киберпират
 cyberprzestępca – киберпрестъпник
 cyberprzestępczość – киберпрестъпност
 cyberprzestępstwo – киберпрестъп-
 ление
 cyberprzestrzeń – киберпространство
 cyberseks – киберсекс
 cybersport – киберсиорт
 cybersportowiec – киберспортист
 cyberterrorysta – кибертерорист
 cyberterroryzm – кибертероризъм
 cyberwojna – кибервойна
 *cyfrowy – цифров
 cyfryzacja – цифровизация
 cyfryzować – цифровизирам
 czat – чат
 *czatować – чатя
 *czerwony – червен
 *czysty – чист

D

dance – денс
 de- – де- (първа съставна част на
 нови думи)
 dealer (или diler) – дилър
 dealerka (или dilerka) – дилърка
 dealerski (или dilerski) – дилърски
 dealerstwo (или dealerka) – дилърство
 death metal – детметал
 debalkanizacja – дебалканизация
 debet – дебит
 debetowy – дебитен
 debiurokratyzacja – дебюрократи-
 зация

debiurokratyzować – дебюрократи-
 зирам
 *defilować – дефилирам
 *defilowanie – дефилиране
 deideologizacja – деидеологизация
 deideologizować – деидеологизирам
 deideologizowany – деидеологизиран
 deindustrializacja – деиндустрали-
 зация
 *deinstalacja – деинсталация
 *deinstalować – деинсталирам
 deinstytucjonalizować – деинститу-
 ционализирам
 deinstytucjonalizowanie – деинсти-
 туционализиране
 deistytucjonalizacja – деинституцио-
 нализация
 *dekompresja – декомпресия
 *dekompresować – декомпресирам
 *dekompresowanie – декомпресиране
 dekomunizacja – декомунизация
 dekomunizować – декомунизирам
 dekomunizowanie – декомунизирание
 dekryminalizacja – декриминали-
 зация
 dekryminalizować – декриминали-
 зирам
 dekryminalizowanie – декримина-
 лизиране
 delegitymować – делегитимирам
 delegitymowanie – делегитимиране
 delokalizacja – делокализация
 delokalizowanie – делокализиране
 demo – демо
 demonizacja – демонизация
 demonizować – демонизирам
 demonizowanie – демонизиране
 *demonтаж – демонтаж
 *demontować – демонтирам
 densytometr – денситометър
 densytometria – денситометрия
 depolityzacja – деполитизация
 depolityzować – деполитизирам
 depolityzowanie – деполитизиране

depresant – депресант
 deregulacja – дерегулация
 deregulować – дерегулирам
 dermabrazja – дермабразия
 desakralizacja – десакрализация
 desakralizować – десакрализирам
 *design (или dizajn) – дизайн
 designer – софтуерен
 software'owo – софтуерно
 spa – спа
 spam – спам
 spamować – спамвам
 designerka – дизайнерка
 designerski – дизайнерски
 deskorolka – скейтборд
 deszyfracja – декриптиране
 deszyfrować – декриптирам
 deszyfrowanie – декриптиране
 dezaktualizacja – деактуализация
 dezaktualizować (się) – деактуали-
 зирам
 dezaktualizowanie – деактуализиране
 didżej – диджей
 didżejka – диджейка
 didżejować – диджействам
 didżejski – диджейски,
 digitalizacja (или dygitalizacja) – диги-
 тализация
 digitalizować (или dygitalizować) –
 дигитализирам
 digitalizowanie (или dygitalizowanie) –
 дигитализиране
 discman – дискман
 *dokładnie – точно
 *dokument – документ
 *doping – допинг
 *dopingować – допингирам
 dopingowy – допингов
 doregulowanie – дерегулиране
 dotykowy – сензорен
 downhill (или zjazd) – даунхил
 dresiarz – мутра
 dresiarza – мутреса
 dresiarstwo – мутризация

dresscode – дрескод
 dressing – дресинг
 dron – дрон
 drukarka – принтер
 drukować – принтирам
 drukowany – принтерен
 drukowy – принтерски
 duplikat – деплика
 duplikować – дупликирам
 *dysk – диск
 dyskietka – дискета
 dyskont (или discount) – дискаунт
 dyskontowy – дискаунтен
 *dyskowy – дисков
 dyskutant – дискутант
 dyskutantka – дискутантка
 *dystrybucja – дистрибуция
 dystrybuować – дистрибутирам
 dystrybuowanie – дистрибутиране
 dystrybutor – дистрибутор
 dystrybutorka – дистрибуторка
 dystrybutorski – дистрибуторски

Е

e- – e- (първа съставна част на нови
 думи)
 e-administracja – e-администрация
 (електронна администрация)
 e-bankowość – e-банкиране (елек-
 тронно банкиране)
 e-biblioteka – e-библиотека (елек-
 тронно банкиране)
 e-bilet – e-билет
 e-biznes – e-бизнес (електронен биз-
 нес)
 e-book (също e-książka) – e-книга
 efektywny – ефективен
 e-gazeta – e-вестник
 eko- – еко- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 *ekologiczny – екологичен
 ekomania – екомания

ekopożywienie (или ekologiczne poży-
 wienie) – екохрана
 ekoprodukt (или ekologiczny pro-
 dukt) – екопродукт
 ekoskóra – екокожа
 eks- – экс- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 *ekskluzywnie – ексклузивно
 *ekskluzywność – ексклузивност
 *ekskluzywny ексклузивен
 eks-minister – ексминистър
 *eksport – експорт
 *eksportować – експортвам
 *eksportowanie – експортване
 eks- szef – ексшеф
 ekstra – екстра
 ekstra – екстра (допълнително прис-
 пособление към нещо)
 ekstrasens – екстрасенс
 *ekstremalny – екстремен
 eks-żona – екссъпруга
 ekszyn – екшън
 elektorat – електорат
 *elektroniczny – електронен
 elektronizacja – електронизация
 e-mail (или mail) – е-поща (или разг.
 имейл, мейл)
 ememes (или mms) – емемес
 emo – емо
 emotikon – емотикон
 *energetyczny – енергиен
 energio- – енерго- (първа съставна
 част, активна при образуване
 на нови сложни думи)
 energoterapeuta – енерготерапевт
 energoterapeutka – енерготерапевтка
 energoterapia – енерготерапия
 enolog – енолог
 enologia – енология
 enologiczny – енологичен
 esemes – (или sms) – есемес
 esemesowy – есемесен
 e-sprzedaż – е-продажба

etno – етно
 euro – евро
 euro- – евро- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 euroatlantycki – евроатлантически
 eurobanknot – евробанкнот
 eurobazar – европазар
 eurodeputowana – евродепутатка
 eurodeputowany – евродепутат
 euroentuzjasta – евроентузиаст
 euroentuzjizm – евроентузиазъм
 eurokracja – еврокрация
 eurokrata – еврократ
 euroliga – евролига
 eurominister – евроминистър
 euroministra – евроминистърка
 eurooptymista – еврооптимист
 eurooptymizm – еврооптимизъм
 europeistyka – европеистика
 europeizacja – европеизация
 europeizm – европеизъм
 europeizować (się) – европеизирам (се)
 europejski – европейски
 europesymista – европесимист
 europesymizm – европесимизъм
 europolityk – европолитик
 europolityka – европолитика
 eurosceptycyzm – евроскептицизъм
 eurosceptyczny – евроскептичен
 eurowaluta – евравалута
 eurowiza – еровиза
 e-usługa – е-услуга
 e-wydanie – е-издание

F

faks (fax) – факс
 feng shui – феншуй
 fiskalizacja – фискализация
 fiskalizm – фискализъм
 fiskalizować – фискализирам
 fiskalizowanie – фискализиране
 fitball – фитбол
 fitness – фитнес

flash – флаш
 florystyczny – флористичен
 florystyka – флористика
 fokus (или focus) – фокус
 *folder – фолдер (или папка)
 folk – фолк
 folkowy – вж. folk
 folkowo – вж. folk
 football (или futbol) – футбол
 futbolowy – футболен
 *format – формат
 *formatować – форматирам
 *formatowane – форматиране
 *forum – форум
 forumowicz – форуемец или форумист,
 разг. форумджия
 forumowiczka – форумджийка, разг.
 форумка
 foto- – фото-. (първа съставна част,
 активна при образуване на
 нови сложни думи, pierwszy
 człon wyrazów złożonych typu:
 fotoblog, fotolifting, fotoradar,
 fototelefon, fototelefoniczny, foto-
 maniak)
 fotoblog – фотоблог,
 fotolifting – фотолифтинг
 fotomaniak – фотоманиак
 fotoradar – фоторадар
 fototelefon – фототелефон
 fototelefoniczny – фототелефонен
 franczyza – франчайзинг
 francyzobiorca – франчайзополу-
 чател
 francyzodawca – франчайзонасител
 francyzowy – франчайзен
 frappe – фрапе
 free style – фрийстайл
 fresh – фреш
 frontman (или frontmen) – фронтмен
 frontmanka (или frontmenka) – фронт-
 дама
 frytkownica – фритюрник
 funk – фънк

funkowy – фънкарски
 funky – фънки
 funkowy – фънков
 futbolista – футболист

G

gadżet – гаджет
 gandzia – ганджа
 gangsta – гангста
 *garażowy – гаражен
 gej – гей
 gejostwo – гейщина
 gejowski – гейски
 gejowsko – гейски
 gender – джэндър
 genderowy – джэндърен
 genetycznie – генетично
 genetyczny – генетичен
 genomika – геномика
 genowy – генен
 geoturystyka – геотуризм
 *getto – гето
 gettoizacja – гетоизация
 gigabajt – гигабайт
 gigabit – гигабит
 giga – гига
 gigabajtowy – гигабайтов
 gigabitowy – гигабитов
 globalista – глобалист
 globalistka – глобалистка
 globalizacja – глобализация
 globalizacyjny – глобализационен
 globalizm – глобализъм
 globalizować (się) – глобализирам
 globalizowanie – глобализиране
 *globalnie – глобално
 *globalny – глобален
 *głos – глас
 *głosowy – гласен
 *gorący – горещ
 goreteks (или goretex) – горетекс
 goreteksowy – горетексов
 gothic rock (или gotycki rock) – готик
 рок (или готик)

gotycki rock – gothic rock
 GPS (ang. Global Positioning System) –
 джипис
 graffiti – графит
 grafciarz – графитаджия или гра-
 фитист
 graficzny – графичен
 grant – грант
 grantobiorca – грантополучател
 grantodawca – грантодател
 grantowy – грантов
 gratis – гратис
 gratisowy гратисен
 grunge – гръндж

Н

haiku – хайку
 haker – хакер
 hakerka – хакерка
 hakerski – хакерски
 hakerstwo – хакерство
 hakować – хаквам
 hamburger – хамбургер
 hard – хард
 hard core – хардкор
 hard rock хард рок
 hardcorowiec – хардрокаджия
 hardcorowiec – хардрокер
 hardware – хардуер
 hardware'owy – хардуерен
 hatchback – хечбек
 haute couture – откутюр
 hazardzista – хазардист
 hazardzistka – жена хазардист
 headging – хеджинг
 headgingowy (нп. fundusz) – хеджин-
 гов
 heavy metal – хевиметал
 heavymetalista – хевиметалист
 heavymetalistka – жена хевиметалист
 heavymetalowy – хевиметалски
 hejtować – мразя или ненавиждам
 hejter (или hater) – хейтър
 heterka – жена хейтер
 heteroseksualista – хетеросексуалист
 heteroseksualizm – хетеросексуализъм
 heteroseksualność – хетеросексуал-
 ност
 heteroseksualny – хетеросексуален
 *hibernacja – хибернация
 hifi – хайфи
 hight-tech (или hitech) – хайтек
 hight-technologia (или zaawansowana
 technologia) – хайтехнологии
 hiperlink – хиперлинк
 hiperłącze – хипервръзка
 hipermarket – хипермаркет
 hipertekstowy – хипертекстов
 hipertekstualność – хипертекстуал-
 ност
 hipertekst – хипертекст
 hiper- – хипер- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 hip-hop (или hip hop) – хип-хоп
 hip-hopowiec (или hip-hopowiec) –
 хипхопър
 hip-hopowy(или hip-hopowy) – хип-
 хопърски
 hipoterapia - хипотерапия
 hipster – хипстер
 *hit – хит
 hitowy хитов
 -holiczka (втора съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 -holik – холик (втора съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 -holizm – холизъм (втора съставна
 част, активна при образуване
 на нови сложни думи)
 homo- – хомо- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 homofob – хомофоб
 homophobia – хомофобия
 homofobiczny – хомофобен

homoseksualizm – хомосексуализъм
 homoseksualność – хомосексуалност
 homoseksualny – хомосексуален
 homoseksualista – хомосексуалист
 *horror – хорър
 hospicyjny – хосписен
 host – хост
 hostel – хостел
 hostessa – хостеса
 hosting – хостинг
 hotspot – хотспот
 house – хаус
 *hybryda – хибрид
 *hybrydowy – хибриден
 hydrolifting – хидролифтинг
 hydromasaż – хидромасаж
 hydrosauna – хидросауна

I

*ikona – икона
 *ikonka – иконка
 image – имидж
 immobilizer (или immobiliser) – имо-
 билайзер
 impeachment – импийчмънт
 *implant – имплант
 implantolog – имплантолог
 *import – импорт
 *importować – импортвам
 *impuls – импулс
 *impulsowy – импулсен
 *indeksacja – индексация
 indeksacyjny – индексирани
 indeksować – индексирам
 indeksowanie – индексирание
 info (pot. informacja) – инфо
 info- – инфо- (първа съставна част
 на сложни думи)
 infobiznes – инфобизнес
 infocentrum – инфоцентър
 infomaniak – инфоманиак
 *informacja – информация
 informacyjny – интуитивен
 infotechnologia – инфотехнология

*inkubacja – инкубация
 *inkubacyjny – инкубационен или
 инкубаторен
 *inkubator – инкубатор
 *inkubować – инкубирам
 *inkubowanie – инкубиране
 *instalacja – инсталация
 *instalacyjny – инсталационен
 *instalator – инсталатор
 *instalować – инсталирам
 instytucjonalizacja – институциона-
 лизация
 instytucjonalizować – институцио-
 нализирам
 instytucjonalizowanie – институцио-
 нализиране
 instytucjonalnie – институционално
 instytucjonalny – институционален
 *inteligentny – интелигентен
 inter- – интер- (първа съставна част
 на сложни думи)
 interaktywnie – интерактивно
 interaktywność – интерактивност
 interaktywny – интерактивен
 interfejs (или interface) – интерфейс
 internet – интернет
 internetowy – интернетен или интер-
 нетски
 interregionalizm – интеррегионализъм
 interregionalny – интеррегионален
 intranet – интранет
 intranetowy – интранетен
 *intuicyjny – интуитивен
 iPhone (или ajfon) – айфон
 iPod (или ajpod) – айпод

J

jacuzzi – джакузи
 jogging – джогинг
 joint – джойнт
 joint venture – джоинтвенчър

K

kablowy – кабелен

kablówka – кабеларка
 *kamera – камера
 *kamikadze (или kamikaze) – камикадзе
 kampus – кампус
 *kanał – канал
 kapitał – капитал
 karaoke – караоке
 *karta (bankomatowa) – карта (дебитна)
 *karta (SIM) – симкарта
 *karton-gips – гипсокартон
 *kasować z komputera (или wyrzucić) –
 изтривам
 katering (или catering) – кетъринг
 kateringowy (или cateringowy) –
 кетърингов
 kick-boxing – кикбокс
 killer – килър
 killerski – килърски
 kilobajt – килобайт
 kilobajtowy – килобайтов
 kilobit – килобит
 kilobitowy – килобитов
 kite – кайт
 kite-boarding – кайтбординг
 kiter – кайтист
 kite-surfing – кайтсърфинг
 kitesurfer – кайтсърфист
 klientela – клиентела
 klientelistyczny (или klientystyczny) –
 клиентелен
 klientelizm – клиентелизъм
 klikać – кликам
 *klimat – климат
 klip (или clip) – клип
 *klon – клон
 klonować – клоинрам
 klonowanie – клоинране
 klonowany – клоинран
 *klubowy – клубен
 *klub – клуб
 kolarstwo górskie – маунтинбайк
 koloroterapia – por. chromoterapia
 komórka – джиесем lub клетъчен
 komp – комп

*kompilacja – компиляция
 *kompresja – компресия
 *kompresować – компресирам
 *kompresowanie – компресиране
 *kompresyjny – компресиран
 komputer – компютър
 komputerowiec – компютърджия
 komputerowy – компютърен
 komputeryzować – компютризирам
 *komunikacyjny – комуникационен
 koncesja – концесия
 koncesjonować – концесионирам
 koncesjonowanie – концесиониране
 *konfiguracja – конфигурация
 *konfigurować – конфигурирам
 *konsola – конзола
 *konsolowy – конзолен
 kontr- (или kontra-) – контра-. (първа
 съставна част, активна при обра-
 зуване на нови сложни думи)
 kontrideologia – контраидеология
 *konwersja – конверсия
 *konwertor – конвертор
 *konwertować – конвертирам
 *konwertowanie – конвертиране
 *kopiować – копирам
 *kopiowanie – копиране
 koprodukcja – копродуциране
 koprodukować – копродуцирам
 *korektor – коректор
 *kosmetycznie – косметично
 *kosmetyczny – косметичен
 *kosz – *кошче
 kreatywnie – креативно
 kreatywność – креативност
 kreatywny – креативен,
 kredytowy – дебитен
 *kultowy – култов
 kursor – курсор

L

laminat – ламинат
 laminator – ламинатор
 laminatowy – ламинатен

laminować – ламинирам
 laminowanie – ламиниране
 laminowany – ламиниран
 laptop – лаптоп
 lasagna – лазаня
 leasing – лизинг
 leasingobiorca – лизингополучател
 leasingodawca – лизингодател
 leasingować (или lizingować) – лизин-
 говам (или лизингувам)
 leasingowy – лизингован
 leginsy – легинси (или легинс)
 liberalizacja – либерализация
 lifting – лифтинг
 link – линк
 liposukcja – липосукция
 live – лайв
 lobbying – лобиране
 lobbistyczny (или lobbystyczny) –
 лобистки
 lobbować – лобирам
 lobbowanie – лобиране
 lobby – лобизъм
 lobbysta – лобист
 login – логин
 logistyczny – логистичен
 logistyka – логистика
 logo – лого
 logować (się) – логвам се
 logowanie – логване
 *lokalizacja – локализация
 *lokalizowanie – локализирам
 *lokalizowany – локализиран
 *lustracja – лустрация
 lustracyjny – лустрационен
 *lustrować – лустрирам
 *lustrowanie – лустриране
 lycra – ликра

Ł

*ładować – лоудвам

M

m- – m- (първа съставна част на
 нови думи със значение: който
 се отнася до (мобилни устрой-
 ства или се извършва с такива
 устройства)
 macchiato – макиато
 macho – мачо
 magnetyczny – магнитен
 mail – мейл
 mailować (или mejlować) – мейлвам
 makroanaliza – макроанализ
 makropolityka – макрополитика
 makrowirus – макровирус
 makro- – макро-. (първа съставна
 част, активна при образуване
 на нови сложни думи)
 maksisingiel (lub maxi-singiel) мак-
 сисингъл
 *małpa – маймунка
 manga – манга
 -mania --мания. (втора съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 -maniak – -маниак
 marginalizacja – маргинализация
 marginalizować – маргинализирам
 marginalność – маргиналност
 *marginalny – маргинален
 *marker – маркер
 masowy – масов
 mass media – масмедия
 m-bank – м-банка
 m-bankowość – м-банкиране
 m-biznes – м-бизнес
 mcdonaldyzacja (или makdonaldyza-
 cja) – макдоналдизация
 media – медия
 mediacja – медиация
 mediator – медиатор
 mediatorka – медиаторка
 megabajt – мегабайт
 megabit – мегабит

megaserial – мегасериал
 megatrend – мегатренд
 mega- – мега-. (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 menedżment (или menagement) – мениджмънт
 menedżer (или manager) – мениджър
 menedżerować – менажирам
 menedżerowanie – менажиране
 menedżerski – мениджърски
 menedżerstwo – менажиране
 *menu – меню
 metalik – металик
 *metal – метал
 metal (lub metalowiec) – металист
 meteopata – метеопат
 meteopatia – метеопатия
 metroseksualność – метросексуалност
 metroseksualny – метросексуален
 mezoterapia – мезотерапия
 *migracja – миграция
 *migrować – мигрирам
 mikro- – микро-. (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 mikrobiolog – микробиолог
 mikrochip – микрочип
 mikrodermabrazja – микродермабраз-
 зио
 mikrofibra – микрофибър
 mikrokredyt – микрокредит
 mikropolityka – микрополитика
 miks – микс
 miksować – миксирам
 miniblog – миниблог
 minimarket (mini market) – мини-
 -маркет
 mini- – мини- – (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 *mobilny – мобилен
 mobing – мобинг

modem – модем
 moderatorka – модераторка
 moderatorski – модераторски
 moderator – модератор
 moderować – модерирам
 monitoring – мониторинг
 monitoringowy – мониторингов
 monitorować – мониторирам
 multi- – мулти-. (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 multikino (или multipleks) – мулти-
 кино
 multimedialnie – мултимедиялно
 multimedialność – мултимедиялност
 multimedialny – мултимедиялен
 multiplayer – мултиплейър
 multisport – мултиспорт
 musli (или müsli) – мюсли
 muzykoterapia – музикотерапия
 *mydlany – сапунен
 *myszka – мишка

N

nanogenerator – наногенератор
 nanorobot – наноробот,
 nanorobotyka – нанороботика
 nanotechnolog – нанотехнолог
 nanotechnologiczny – нанотехноло-
 гичен
 nano- – пано- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 nanotechnologia – нанотехнология
 narkobiznes (или biznes narkoty-
 kowy) – наркобизнес
 NATO – НАТО
 natowski – натоски
 *nawigacja – навигация
 *nawigacyjny – навигационен
 *nawigator – навигатор
 *nawigować – навигирам
 neofolk – неофолк

neo- – нео- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)

net – нет

newsroom – нюзрум

news – нюз

nick – ник

nickname – никнейм

*nieprzejrzystość – непрозрачност

*nieprzejrzysty – непрозрачен

*nieprzejrzyste – непрозрачно

*niszowy – нишов

*nokautować – нокаутирам

*nominacja – номинация

notebook – ноутбук

nośnik – носител

О

offline (или off-line) – офлайн

offroad (или off-road) – офроуд

offroadowy – офроуден

offsetowy – офсетен

offset – офсет

ok – ок

*okno – прозорец

oldskul – олдскул

*oligarcha – олигарх

online (или on-line) – онлайн

*opcja – опция

optyczny (нп. dysk) – оптичен (диск)

*otwierać (w znaczeniu włączać) – отварям

*otwieranie (w znaczeniu włączanie) – отваряне

*otworzyć komputer (w znaczeniu włączyć) – отворя

outlet – аутлет

Р

pager – пейджер

paintball – пейнтбол

paintballista – пейнтболист

*pakiet – пакет

*pakietowy – пакетен

palmtop – палмтоп

*pamięć – памет

rampers – памперс

panel – панел

panelista – панелйст

panelowy – панелен,

parafarmaceutyczny – парафармацевтичен

parafarmaceutyk – парафармацевтик

para- – пара- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)

paradokumentalny – парадокиментален

parainformacyjny – параинформационен

*park – парк (нп. technologiczny – технопарк)

parkomat – паркомат

party – парти

pasta – паста

peeling (или piling) – пилинг

pendrive (или pamięć USB) – флашдрайв (разг. флашка или флашче)

rene – пене

perfekcjonista – перфекционист

perfekcjonistka – перфекционистка

perfekcjonizm – перфекционизъм

perfekcyjny – перфекционистки

performance – пърформанс

photoshop – фотошоп

piercing – пийърсинг

piksel – пиксел

pikselizacja – пикселизация

pikselizować (się) – пикселизирам

pikselowy – пикселен

pilates – пилатес

peeling – пилинг

*pilot – пилот

pin (kod pin) – пинкод

ping – пинг

*piracki – пиратски

*piractwo – пиратство

*piramida – пирамида

piramidalny – пирамидален
 *pirat – пират
 *platforma – платформа
 *platformowo – платформено
 *platformowy – платформен
 playback – плейбек
 player – плейър
 playstation – плейстейшън
 plazma – плазма
 pluralizm – плурализъм
 płyta kartonowo-gipsowa – гипсокартѳн
 po- – след- (представка, активна при образуване на нови думи)
 pobierać (също ściągać) – даунлоудвам
 pobieranie (също ściąganie) – даунлоуд
 pobrać (също ściągnąć) – даунлоудна
 poczta (głosowa, elektroniczna) – гла-
 сова, електронна поща
 pocztowy – пощенски
 pod- – под-. (представка, активна при образуване на нови съществителни)
 podoktorski – следдокторски
 podkampania – подкомпания
 podstrona – подсайт
 pogo – пого
 polar – полар
 polarowy – поларен
 pomagisterski – следмагистърски
 pop – поп
 pop-folk – попфолк
 popkultura – попкултура
 porno – порно
 porno- – порно- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 pornobiznes – порнобизнес
 *port – порт
 *portal – портал
 *portalowy – портален
 portfolio – портфолио
 *post – пост

post- – пост- (първа съставна част, активна при образуване на нови думи)
 postkomunizm – посткомунизъм
 postkomunistyczny – посткомунистически
 posttotalitaryzm – посттоталитаризъм
 posttotalitarny – посттоталитарен
 PR – пиар
 pracoholiczka – работохоличка
 pracoholik – работохолик
 pracoholizm – работохолизъм
 *prac – пера
 *pralnia – пералня
 *pranie – пране
 prêt-à-porter – прет-а-порте
 prezentacja – презентация
 prezentować – презентирам
 primetime – праймтайм
 pro- – про- (първа съставна част, активна при образуване на нови думи)
 probiznesowo – пробизнес
 *profil – профил
 *program (komputerowy, telewizyjny, polityczny, biznesowy, unijny) – програма
 projektor (multimedialny) – проектор
 *promocja – промоция
 *promocyjny – промоционен или промоционален
 *promować – промоцирам
 provider – провайдър
 providerski – провайдърски
 PR-owiec – пиараджия
 PR-owy – ниарка (разг.)
 prywatyzacja – приватизация
 prywatyzacyjny – приватизаторски
 prywatyzator – приватизатор
 prywatyzatorka – приватизаторка
 prywatyzować – приватизирам
 prywatyzowanie – приватизиране

przed- – пред-. (представка, активна при образуване на нови съществителни и прилагателни имена)
 *przeformatować – преформатирам
 *przeformatowanie – преформатиране
 przeglądarka (internetowa) – браузер
 *przejrzystość – прозрачност
 *przejrzysty – прозрачен
 psychokineza – психокинеза
 psychotronik – психотроник
 psychotronika – психотроника
 punk (muzyka) – пънкмузика
 putinizacja (или putynizacja) – путинизация
 putinizowanie (или putynizowanie) – путинизиране
 putinozować (или putynizować) – путинизирам
 puzzle – пъзел

R

rafting – рафтинг
 rap – рап
 raper – рапър (или разг. рападжия)
 raperka – рапърка (или разг. рапад-джийка)
 raperski – рапърски
 rapować – рапирам
 rapowanie – рапиране
 rating – рейтинг
 ratingowy – рейтингов
 rave – рейв
 reality – риалити
 realny – реален
 *redaktor – редактор
 *redagować – редактирам
 refleksoterapia – рефлексотерапия
 reiki – рейки
 reklamodawca – рекламодател
 reklamodawczy – рекламодателски
 reklamodawczyni – рекламодателка
 reklamowy – рекламен
 remake (или rimejk) – римейк
 remiks – ремикс

remiksować – ремиксирам
 restart – рестарт
 restartować (się) – рестартирам (się)
 restartowanie – рестартиране
 rewolucja – революция
 riff – риф
 roaming – роуминг
 roamingowy – роумингов
 rock – рок
 rockmanka (или rockmenka) – рокерка или рокаджийка
 rockowiec (или rockman) – рокер или рокаджия
 roll bar – ролбар
 router (или ruter) – рутер
 rower górski (вж bajk) – маунтинбайк
 *rozjaśniać – изсветля
 *rozjaśnić – изсветлявам
 rozszerzać (също unowocześniać) – ъпгрейдвам
 rozszerzenie (също unowocześnienie) – ъпгрейд
 rozszerzyć (също unowocześnić) – ъпгрейдна
 rukola (или rucola) – рукола

S

sakralizacja – сакрализация
 sakralizować – сакрализирам
 sakralizowanie – сакрализиране
 sakralizowany – сакрализиран
 *salon – салон
 salsa – салса
 samoaktualizacja – самоактуализация
 samo- – само- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 satelicki – сателитен
 *satelita – сателит
 *satelitarny – сателитен
 scjentolog – сциентолог
 scjentologia – сциентология,
 scjentologiczny – сциентологичен
 scjentolożka – сциентоложка

scrabble – скрабъл
 seks shop – сексшоп
 seks – секс
 seks – секс (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 seksbiznes – сексбизнес
 seksista – сексист
 seksistka – сексистка
 seksistowski – сексистки
 seksistowsko – сексистки
 seksizm – сексизъм
 seksklub – сексклуб
 sekslinia – секслиния
 sekso- – сексо- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 seksoholiczka – жена сексохолик
 seksoholik – сексохолик
 seksprodukcja – секспродукция
 sekskandal – секскандал
 seksturyzm – секстуризм
 selfie – сълфи
 semantyczny – семантичен
 serwer – сървър
 *sesja – сесия
 set – сет
 sexy – секси
 shopping – шопинг
 short-track – шорттрек
 show – шоу
 *sieć – мрежа
 *sieciowy – мрежов
 singiel – сингъл
 sitcom – ситком
 skaner – скенер
 skanować – сканирам
 skanowanie – сканиране
 skanowany – сканиран
 skate (или skejt) – скейт
 skater (вж. skate) – скейтър
 skaterski – скейтърски
 skin – скин или скинар
 skinhead – скинхедс

skuter – скутер
 skype – скайп
 slajd – слайд
 slogan – слоган
 smartfon (или smartphone) – смарт-фон
 smarttechnologia – смарттехнология
 smart- – смарт-. (първа съставна част, активна при образуване на сложни съществителни)
 smoothie – смути
 snooker – снукър
 snookerzysta – снукърист
 snowboard – сноуборд
 snowboardzista – сноубордист
 snowboardzistka – сноубордистка
 software – софтуер
 software'owy – софтуерен
 software'owo – софтуерно
 spa – спа
 spam – спам
 spamować – спамвам
 spamowy – спамов
 spec- – спец-. (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 specgrupa – спецгрупа
 speckomisja – спецкомисия
 spectechnologie – спецтехнологии
 spinning – спининг
 splitter – сплитер
 spoko – споко
 spoks – спокс
 spot – спот
 squash – скуош
 *strategia – стратегия
 *strategiczny – стратегически
 strechowy (или streczowy) – стречов
 stres – стрес
 stresor – стресор
 stresować (się) – стресирам
 stresowanie – стресиране
 stretch (или strecz) – стреч
 stretching – стречинг

stringi – стринг
 *strona – страница
 stygmatyzować – стигматизирам
 stygmatyzowanie – стигматизиране
 styling – стайлинг
 *stylista – стилист
 sub- – суб- (представка, активна при образуване на нови думи)
 sublicencja – сублицензия
 subwoofer – субуфер
 sumo (също zapaśnik sumo) – сумо
 sumozapaśnik – сумист
 super – супер
 super- – супер-. (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 superliga – суперлига
 superman – супермен
 supermecz – супермач
 superprodukcja – суперпродукция
 superwizja – супервизия
 *surfer – сърфист или сърфър
 *surfing – сърфинг
 surfingować – сърфирам
 *surfować (също serfować) – сърфирам
 *surfowanie – сърфиране
 sushi – суши
 switch – суич
 symulator – симулатор
 synkretyzować – синкретизирам,
 synkretyzowanie – синкретизиране
 *systemowy – системен
 *system – система
 *szok – шок
 *szokowy – шокков
 squash – скуош

Ś

śmiechoterapia – смехотерапия

T

tablet – таблет
 tabloid – таблоид
 tabloizacja – таблоидизация

tabloidyzować (się) – таблоидизирам
 ce
 tabulator – таб
 taekwondo – таекуондо
 tag – таг
 tai chi – тай чи
 talib – талибан
 talk-show – токшоу
 *tapeta – тапет
 target – таргет
 targetowy – таргетен
 techno – техно
 techno- – техно- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи) technopark – технопарк
 technologiczny – технологичен
 technomaniak – техноманиак
 tele- – теле-. (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 telebankowość – телебанкиране
 telefaks – телефакс
 telefon komórkowy – клетъчен телефон lub мобилен телефон
 telefonia – телефония
 telesklep – телешоп
 teletekst – телетекст
 teleusługi – телеуслуги
 terabajt – терабайт
 -terapia – терапия (втора съставна част, активна при образуване на нови сложни думи biblioterapia – библиотерапия; roezjoterapia – поезиотерапия)
 *terminal – терминал
 *terminalowy – терминален
 termosonda – термосонда
 termowentylacyjny – термовентилаторен
 termowizyjny – термовизионен
 termo- – термо- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)

tester – тестер
 thriller – триълър
 tiramisu – тирамису
 toner – тонер
 *tonik – тоник
 top – топ
 top- – топ- (първа съставна част на сложни думи)
 topless – топлес
 toplista – топлиста
 topmodel – топмодел
 topmodelka – топмоделка
 torent – торент
 tost – тост
 toster – тостер
 *totalny – тотален
 touchpad – тъчпад
 touchscreen – тъчскрийн
 touroperator (или touroperator) – туроператора
 trailer – трейлър
 traker – тракер
 trans – транс
 trans- – транс- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 transcendować – трансцендйрам (се)
 transcendowanie – трансцендйране
 transeuropejski – трансевропейски
 transfer – трансфер
 transferować – трансферирам
 transferowanie – трансфериране
 transferowy – трансферен
 transgenetyczny – трансгенетичен
 transgeniczny – трансгенен
 transgresja – трансгресия
 transkulturowy – транскултурен
 translatolog – транслатолог
 translatologia – транслатология
 transmisja – трансмисия
 transmitować – трансмитирам
 transmitowanie – трансмитиране
 transseksualista – транссексуалист
 transseksualizm – транссексуализъм,

transseksualność – транссексуалност
 transseksualny – транссексуален
 transza – транш
 trend – тренд
 trend setter (или dyktator mody) – трендсетър
 trendowy – трендов
 trendy – тренди
 *trojański (trojański koń) – троянец
 trójpak (или trzypak) – трипак
 trywializacja – тривиализация
 trywializować – тривиализирам
 trywializowanie – тривиализиране
 t-shirt – тишърт
 tuning – тунинг
 tuningować – тунинговам
 tuningowy – тунингов
 tv – тиви и тв
 *twardy – твърд
 *twarz – лице
 tweetować – туйтвам

U

ulec tabliodyzacji – таблоидизйрам се
 ultra- – ултра- (първа съставна част, активна при образуване на нови сложни думи)
 ultraawangardowy – ултраавангарден
 ultrascryptyk – ултраскептик
 underground – ъндърграунд
 undergroundowy – ъндърграундовски
 unowocześniać (също rozszerzać) – ъпгрейдвам
 unowocześnienie (също rozszerzenie) – ъпгрейд
 unowocześnić (също rozszerzyć) – ъпгрейдна
 user – юзър

W

walentynka – валентинка
 walentynkowy – валентински
 walkie-talkie – уоки-токи
 walkman – уокмен

wan (van) – ван
 *wbudowany – вграден
 *wbudować – вграждам
 *wbudowywać – вградя
 *wchodzić (na stronę internetową) –
 влизам
 weekend – уикенд
 weekendowy – който се отнася до
 уикенд
 *wejść (na stronę internetową) – вляза
 *wersja – версия
 wertykalnie – вертикално
 wertykalny – вертикален
 *wiązać – връзвам
 *wiązać się – връзвам се
 *wiązanie – връзване
 wibrator – вибратор
 wibromasaż – вибромасаж
 wideo- – видео- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 wideoczat – видеочат
 wideofon – видеотелефон
 wideokamera – видеокамера
 wideoklip – видеоклип
 wideokonferencja – видеоконферен-
 ция
 wideomaniak – видеоманиак
 wideomaniak – видеоманиак
 wideo – видео
 wiele- – много- (първа съставна част,
 активна при образуване на нови
 сложни думи)
 wielozadaniowy – многозадачен
 wi-fi – уайфай
 windsurfer – уиндсърфист
 windsurfing – уиндсърфинг
 winieta – винетка
 winoteka – винотека
 *wirtualnie – виртуално
 *wirtualny – виртуален
 *wirus – вирус
 *wirusowy – вирусен
 wizaż – визаж

wizażysta – визажист
 wizażystka – визажистка
 *wizja – визия
 wizualizacja – визуализация
 wizualizować – визуализирам
 współfinansować – съфинансирам,
 współfinansowanie – съфинансиране
 *wychodzić – излизам
 wydrukować – принтирам
 *wyeksportować – експортна
 *wyimportować – импортна
 *wyjść – изляза
 *wykasować (или wyrzucić) – изтрия
 wyklikać (или poklikać) – кликна
 wysokotechnologiczny – високотех-
 нологичен
 viagra – виагра
 vintage – винтидж
 *vip – вип
 voucher – ваучер

Z

zhakować – хакна
 zaktualizować (също rozszerzać coś do
 czegoś) – ъпдейтна
 zakupoholik – шопохолик
 zakupoholiczka – шопохоличка
 zakupoholizm – шопохолизъм
 załadować – лоудна
 załączać (или umieścić, wklejać) –
 пействам // пейстна
 załącznik – атачмънт
 zamejlować – мейлна
 *zamknąć (w znaczeniu wyłączyć) –
 затворя
 *zamrażać – замразявам
 *zamrażanie – замразяване
 *zamrozić – замразя
 *zamykać komputer (w znaczeniu wyłą-
 czać) – затварям
 *zapis – запис
 *zapisać – сейвна (също запиша)
 *zapisywać – сейввам (също записвам)

*zapisywanie – сейвване (също записване)

*zasłona (informacyjna) – завеса

zaspamować – спамна

*zawiesić się – увисна

*zawieszać się (komputer) – увисвам

*zawirusowany – заразен

*zawirusować – заразявам

*zawirusowywać – заразя

zeuropeizować (się) – европеизирам (се)

zoom – зуум

*związać – връжа

*związać się – връжа се

Ż

*źródło – източник

Zakończenie

Podczas realizacji celów badawczych skoncentrowałam się na konfrontatywnym opisie najnowszej leksyki polskiej i bułgarskiej, obserwacji współczesnych tendencji językowych obu języków i obserwacji zjawisk słowotwórczych. Celem pracy było pokazanie żywego i najnowszego języka polskiego oraz bułgarskiego aktywnego w komunikacji językowej, prześledzenie procesów związanych ze wzbogacaniem, modyfikowaniem, skracaniem czy zubożaniem ich zasobów leksykalnych. Omówiono procesy internacjonalizacji i uwzględniono typowe zjawiska systemowo-analityczne. Niektóre procesy językowe zostały w pracy wyłącznie zasygnalizowane, inne – omówione szerzej. Tam, gdzie było to możliwe, odsyłałam czytelnika do tekstów będących uzupełnieniem prowadzonych w różnych rozdziałach rozważań na temat jednego z konfrontowanych w pracy języków, np. do materiału Krystyny Waszakowej opisującego tendencje do internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny.

Podstawę badań nad neologizmami stanowiło zgromadzenie najnowszych słów w języku polskim i bułgarskim, czasem tylko ilustrowanych na tle innych słowiańskich języków. Źródłem stały się wszelkie dostępne opracowania poszczególnych języków, słowniki jednojęzyczne i dwujęzyczne (w tym elektroniczne), które w istniejącym materiale językowym posiadały nowe jednostki leksykalne. Analizowane były ostatnio wydane konfrontatywne prace naukowe, a przede wszystkim korpusy językowe, także eksperymentalna wersja *Równoległego korpusu polsko-bułgarsko-rosyjskiego*, którego jestem współautorką. Neologizmy objęte ekscerpcją pochodziły z tekstów literackich, tekstów technicznych, a nawet z wypowiedzi ustnych Polaków i Bułgarów.

W opisie najnowszych tendencji językowych polszczyzny i bułgarszczyzny oraz konkretnych jednostek leksykalnych zastosowano konfrontatywną metodę opartą na użyciu równoległego i wspólnego opisu analizowanych jednostek. Celem porównania nie była ocena analizowanych jednostek. W objaśnianiu poszczególnych zagadnień związanych z neologizacją odwołano się do prac naukowych różnych lingwistów, ale przede wszystkim do własnych kompetencji językowych wynikających z wieloletnich badań konfrontatywnych, w tym prowadzonych w Instytucie Języka

Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk, a także do własnych prac nad drukowanymi i elektronicznymi słownikami bułgarsko-polskimi (np. do *Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego*), do równoległych korpusów językowych obu języków, w końcu do znajomości obu języków.

Zmiany zachodzące w przestrzeni społecznej, nowe technologie komunikacyjne, przenikanie obcych elementów lub słów oraz ogromna rola mediów są przyczyną dynamicznego rozwoju badanej przeze mnie leksyki. Nie wszystkie pokazane w pracy terminy utrwały się na dłużej w świadomości użytkowników języka polskiego czy bułgarskiego, warto jednak pokazać aktualny stan języka i jego cechy charakterystyczne. Warto także zauważyć, że w ostatnich latach zmniejszył się dystans między rozmówcami, którzy w mniej wybredny sposób dobierają w czasie rozmowy słowa, za to – szczególnie w języku polskim – oszczędzając czas, konstruuja mocno skrócone wypowiedzi, często również w sytuacjach oficjalnych.

Opisane w książce współczesne tendencje językowe są charakterystyczne dla wszystkich języków słowiańskich. Ich realizacja w poszczególnych językach odbywa się z różnym natężeniem, ale jest bezsprzecznie zauważalna i opisywana przez językoznawców w obrębie poszczególnych języków. Przykład różnego natężenia zauważalnych cech stanowi znaczna liczba – w stosunku do języka bułgarskiego – używanych w języku polskim skrótów i cięć morfologicznych. „Oswajanie” anglojęzycznych terminów informatycznych obserwowane w języku bułgarskim uwidacznia nieznaczną dysproporcję w odniesieniu do języka polskiego, w którym zauważa się mniej przypadków adaptowania obcego słownictwa. Mocno za to w obu językach akcentowany jest trend, charakterystyczny dla ustnych wypowiedzi, wprowadzania do polskich czy bułgarskich wypowiedzi ustnych anglosemantyzmów, których jednymi z najpopularniejszych są np. pol. *dokładnie* czy bułg. *определено*.

Emocjonalność, a przy tym brutalizacja i wulgaryzacja wypowiedzi dokumentowana jest w obu zestawianych w tym tekście językach słowiańskich. Dodatkowo propagowanie tego faktu przez media ośmiela użytkowników współczesnego języka polskiego i bułgarskiego. Emocjonalność jest też przyczynkiem do kreatywności językowej Polaków i Bułgarów – tworzenie nowych form wyrazowych, nadawanie nowych znaczeń istniejącym słowom, wzbogacanie codziennej komunikacji nowymi związkami wyrazowymi o rozbudowanej treści to cechy współczesnej komunikacji. Co ciekawe, potrzeba emocjonalnego obrazowania świata – będąca cechą młodych ludzi – silnie wpływa na pozostałych użytkowników języka, wyznaczając współczesne tendencje komunikacyjne.

Podobieństwa między językami w odniesieniu do współczesnej leksyki dowodzą silnie postępującej internacjonalizacji, która, jeśli spojrzeć na sam akt mówienia, zmniejsza dystans między rozmówcami. Dystans zmniejszają także wszelkie nowinki techniki – technologie komunikacyjne i informacyjne, za których sprawą możemy w najbliższym czasie spodziewać się nowych grup leksemów.

Leksykografowie przygotowujący aktualne słowniki jedno-, dwu- i wielojęzyczne w badaniach nad współczesną leksyką (eksцерpując materiał językowy i poddając go szerokoaspektowej analizie) winni uwzględniać narzędzia takie jak korpusy językowe. Korpusy zapewniają językoznawcom wiele możliwości, m.in. dostęp do szerokiego kontekstu okalającego i dużej liczby przykładów, chroniąc w pewnym stopniu od błędnej klasyfikacji nowego materiału (w związku z uwzględnianiem w korpusach częstotliwości użyć).

Opracowywany przez językoznawców dwujęzyczny i wielojęzyczny materiał leksykograficzny, jak pokazuje rozdział 16, jeszcze silniej przemówi do odbiorcy, jeśli uda się go zaprezentować w wersji elektronicznej. Słowniki elektroniczne wspomagają lepszą prezentację badanej leksyki, umożliwiając graficzne przedstawienie odpowiedników semantycznych opisywanych haseł, które nie są znaczeniowo identyczne w związku z szerszym/węższym zakresem znaczenia, częściowym pokrywaniem się znaczeń, czy istnieniem wielu odpowiedników równoprawnych, i, co nie do przecenienia, zapewnią wiele przykładów na użycie określonego leksemu. Opisywane w części II narzędzia są, w moim przekonaniu, nadzieją na skuteczniejsze i poręczniejsze badania nad współczesną leksyką.

Jak zasugerowano we wstępie do *Najmłodszej leksyki polskiej i bułgarskiej*, niektóre tendencje i zjawiska zostały w książce opisane szczegółowo, inne jedynie zasygnalizowane. Celowo na przykład nie uwzględniono oceny normatywnej opisywanych procesów. Najlepszą wystawi przyszłość, która udokumentuje wyłącznie silne jednostki, odrzucając szereg dziś w języku nadużywanych.

Praca nie rejestruje pełnej (potencjalnie) listy nowych, ciekawych pod względem znaczenia i formy leksemów, które pojawiły się w ostatnich latach. Byłoby to niemożliwe ze względu na objętość pracy, która w założeniu ma zestawiać i konfrontować dwa języki – polski i bułgarski – pokazać kontekst, kreatywność leksykalną wraz z niezbędnymi objaśnieniami semantycznymi, słowotwórczymi, rzeczowymi. Z tego samego względu nie podaje się informacji statystycznych, ponieważ lista zebranych i analizowanych jednostek leksykalnych ma charakter otwarty, sporządzona jest na podstawie wspomnianych źródeł.

Bibliografia

- Adamowski 1971:** Adamowski J., *Neologizmy w literaturze fantastyczno-naukowej. Rozmowa ze Stanisławem Lemem*, [w:] „Językoznawca”, nr 23–24.
- Aleksieva 1988:** Ялексиева, Н., *Социолингвистични фактори, променили значението на някои английски заемки в българския език*, [В:] *Проблеми на социолингвистиката*, т. 2, София, с. 150–158.
- Aleksieva 1989:** Ялексиева, Н., *Сихронни и диахронни английски заемки в българския език*, [В:] *Втори международен конгрес по българистика. Доклади. Т. 4. Сравнително и съпоставително езикознание*. София, с. 292–297.
- Aleksieva 2006:** Ялексиева, Н., *Активната роля на националния език при чуждо лексикално влияние*, [В:] *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. Научна конференция, посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Ст. Младенов (София, 28–29 юни 2005), Доклади, София, с. 78–83.
- Andreeva 1989:** Андреева В., *Основни проблеми при превеждането на европейски правни актове на български език*, [В:] „Съпоставително езикознание”, nr 1, с. 104–119.
- Andrejczin, Georgiev, Ilczew, Kostov, Stojkov, Todorov 1973:** Андрейчин Л., Георгиев Л., Илчев С., Костов Н., Леков И., Стойков С., Тодоров Ц., *Български тълковен речник. Наука и изкуство*, III издание.
- Английско-български компютърен речник:** 2001.
- Antonov 1994:** Антонов Н., *Речник на нови и най-нови думи в българския език*. А–Я. С., „Пеликан-Алфа”.
- Anusiewicz 1971:** Anusiewicz J., *Funkcja i struktura neologizmów w utworach fantastycznych Stanisława Lema*, [w:] „Językoznawca”, nr 23–24.
- Anusiewicz 1974:** Anusiewicz J., *Szablon stylistyczno-językowy w polskiej literaturze fantastyczno-naukowej*, [w:] „Acta Universitatis Wratislaviensis” 240, Prace Literackie XVI, Wrocław.
- Anusiewicz 1999:** Anusiewicz J., *Problematyka językowego obrazu świata w poglądach niektórych językoznawców i filozofów niemieckich XX wieku*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin.
- Asenova 2008:** Асенова П., *Консерватизм и неология в условиях языковых контактов*, [В:] „Балканско езикознание”, 2008, nr 2–3, с. 125–132.
- Atanasova:** Atanasova A., *Словообразователни особености на новата глаголна лексика в българския език*, [В:] *Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Материалы VI Международной научной конференции*. Дніпроперовськ, с. 15–18.
- Avramova 1997:** Аврамова Ц., *За някои тенденции при образуването на нови съществителни имена за лица в българския и чешкия език*, [В:] *Съпоставително езикознание*, nr 3, с. 43–54.

- Avramova 2002:** Аврамова Ц., *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век.*, Дисерт., София.
- Avramova 2003:** Аврамова Ц., *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век.*, София.
- Avramova 2005:** Аврамова Ц., *Новите думи през призмата на словообразователната норма и система*, [В:] *Стандарт и субстандарт – диахронни и синхронни аспекти*. Шумен, с. 241–252.
- Avramova 2006:** Аврамова Ц., *От дисководещия до чалга-диджея*, [w:] „Południowosłowiańskie zeszyty naukowe”, nr 3, s. 107–117.
- Avramova 2007:** Аврамова Ц., *За статута на някои морфеме при адаптирането на чужди глаголи в българския език в съпоставка с чешки (върху материал от най-новата лексика)*, [В:] *Отговорността пред езика*, Книга 2. Шумен, с. 221–227.
- Avramova 2008:** Аврамова Ц., *Тенденции в българското словообразуване на границата между два века*, [В:] Z. Rudnik-Karwatowa (red.), *Współczesna komunikacja językowa. Najnowsze zmiany w leksyce i słowotwórstwie języków słowiańskich*, Warszawa, s. 9–30.
- Avramova 2009:** Аврамова Ц., *Адаптация и деривация (в български и чешки език)*, [В:] *Словообразуване и лексикология*, с. 313–322.
- Avramova 2010a:** Аврамова Ц., *Субстантивные неологизмы с первой частью евро- в современном болгарском литературном языке*, [В:], „Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского”, nr 4 (2), с. 423–426.
- Avramova 2010b:** Аврамова Ц., *Формира ли се нов начин за образуване на думи в славянските езици?*, [w:] E. Koriakowcewa (red.), *Aktualne problemy komparatystyki słowiańskiej: teoria i metodologia badań lingwistycznych*, Siedlce, s. 103–113.
- Avramova 2012:** Аврамова Ц., *Нови деантропонимни съществителни в българския и чешкия*, [В:] „Българската бохемистика днес”, София, с. 66–74.
- Baayen 1992:** Baayen H., *Quantitative aspects of morphological productivity*, [in:] G. E. Booij, J. van Marle (eds), *Yearbook of Morphology 1991*, Dordrecht, 109–149.
- Baayen 2001:** Baayen H., *Word Frequency Distributions*, Dordrecht, The Netherlands.
- Bačkova 1998:** Бачкова К., *Съвременен процес на интернационализация в българския книжовен език*, [В:] Юбилейна научна конференция „25 години Шуменски университет „Еп. Константин Преславски”, Шумен, 30.X.–1.XI.1996. Доклади. Ч. 1. Езикознание и методика на езиковото обучение. Шумен, с. 28–34.
- Bačkova 1999a:** Бачкова К., *Интернационализационни процеси в българския език от края на XX век*, [В:] *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*, Bratislava, с. 59–66.

- Bačkova 1999b:** Бачкова К., *Лексеми с компонент еко- в книжовния български език*, [В:] Актуални проблеми на българското словообразуване, София, с. 120–124.
- Bačkova 2001:** Бачкова К., *Интернационализационни процеси в историята и съвременето на българския книжовен език*, [В:] К. Вачкова, *Изследвания по история на българския книжовен език*. Помагало за студенти. Ч. 2. Шумен.
- Bačkova 2003:** Бачкова К., *Стандартизация на славянските езикови средства за европейска интеграция*, [В:] „Германците и българите в диалог”, нр 2, с. 123–132.
- Balcerzan 1968:** Balcerzan E., *Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej Brunona Jasieńskiego. Z zagadnień teorii przekładu*, Wrocław.
- Balcerzan 1998:** Balcerzan, E., *Literatura z literatury (strategie tłumaczy)*, [w:] Piotr Fast (red.), *Studia o przekładzie*, t. 6, Śląsk.
- Balcerzan 2009:** Balcerzan E., *Tłumaczenie jako „wojna światów”*. W kręgu translatoryki i komparatystyki, Poznań.
- Balcerzan, Rajewska 2007:** Balcerzan E., Rajewska E. (red.), *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440–2005. Antologia*, Poznań, 2006.
- Ball 1997:** Ball C., „Concordances and Corpora”, [konsultacja online] <http://www.georgetown.edu/faculty/ballc/corpora/tutorial1.html> (konsultowano dn. 09.07.2005).
- Balkanski 1999:** Balkanski T., *За някои тенденции в най-новото българско словообразуване*, [В:] Актуални проблеми на българското словообразуване. София, с. 136–142.
- Baltova 2010:** Балтова Ю., *О словообразовательной и лексической интерпретации некоторых интернационализмов в славянских языках*, [В:] *Новые явления в славянском словообразовании. Система и функционирование*. Москва, с. 90–99.
- Baltova 2012a:** Балтова Ю., *За езиковата интерпретация и правописа на някои неологизми в българския език*, [В:] *Магията на думите. Езиковедски изследвания в чест на проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова*. Състав. и научн. ред. Д. Благоева, С. Колковска. София, с. 221–229.
- Baltova 2012b:** Балтова Ю., *Място и значение на субстантивното композитнообразуване в славянските езикови системи и в текста*, [w:] *Słowotwórstwo słowiańskie: system i tekst. Prace Komisji słowotwórczej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów*. Seria 13. Poznań, s. 173–182.
- Baltova, Avramova 2004:** Балтова Ю., Аврамова Ц., *Процесите на глобализация и книжовноезиковите тенденции в словообразуването на славянските езици*, [В:] „Списание на БАН”, нр 2, с. 7–13.
- Bańko 2001:** Bańko M., *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym*, Warszawa, s. 18–20.
- Bańko 2005:** Bańko M., (red.), *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa.
- Barbolova 2008:** Барболова З., *Механизми и причини за формиране на нови фразеологизми в българския език*, [В:] „Списание на БАН”, нр 6, с. 12–21.
- Bartmiński 1993:** Bartmiński J., *Współczesny język polski*, Wrocław.

- Bartmiński 1999:** Bartmiński J., *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] tenże (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, s. 103.
- Bartmiński 2006:** Bartmiński J., *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.
- Benis:** Benis M., „Translation memory from O to R” [online].
- Berezovenko 1998:** Березовенко А. В., *Лексичні інновації (на матеріалі болгарської мови 80-х років)*, Київ, Київський університет.
- Berezovenko 1989:** Березовенко А. В., *Некоторые способы образования неологизмов в молодежном сленге современного болгарского языка*, [В:] „Вестник Киевского университета”, вип. 31, с. 56–60.
- Berezovenko 1996:** Березовенко А. В., *О некоторых особенностях инновационных изменений в болгарском языке 80-х гг.*, [В:] *Проблеми на социолингвистиката*. т. 5. Езикът и социалните контакти. София, Международно социолингвистическо дружество, с. 152–154.
- Berezovenko, Bondarenko 1991:** Березовенко А. В., Бондаренко А. А., *Влияние русско-болгарского языкового взаимодействия на процессы неологизации*, [В:] *Русский язык и литература в обучении иностранных студентов*. Киев, с. 79–83.
- Blagoeva 1999:** Благоева, Д., *За един тип сложни прилагателни в словотворчеството на Блага Димитрова*, [в:] *Език, Литература, Идентичност*. София, с. 522–526.
- Blagoeva 2000:** Благоева Д., *За някои мними авторски неологизми в творчеството на Иван Вазов*, [В:] *Арнаудов сборник. Доклади и съобщения*, т. 1. Русе, „Лени Ан”, с. 203–205.
- Blagoeva 2001:** Благоева Д., *Интернационализация и неологизация (наблюдения върху неологизмите с компонент пост- / post- в българския и чешкия език)*, [В:] *Арнаудов сборник. Доклади и съобщения*, т. 2. Русе, „Лени Ан”, с. 187–189.
- Blagoeva 2003a:** Благоева Д., *Интернационални и национални елементи в речниковия състав (аспекти на калкирането в съвременните славянски езици)*, [В:] *Internacionalizmy v nově slovnii zásobě*, Praha, с. 133–140.
- Blagoeva 2003b:** Благоева Д., *Универбизацията в най-новото славянско словообразуване (върху материал от българския, руския и чешкия език)*, [В:] „Съпоставително езикознание”, нр 3, с. 5–21.
- Blagoeva 2004:** Благоева Д., *Един тип неологизми универбати в българската разговорна реч (в съпоставка с руски)*, [В:] *Проблеми на българската разговорна реч*, т. 6. Велико Търново, с. 45–52.
- Blagoeva 2005a:** Благоева Д., *За някои неправилни или ненужни калки в компютърната терминология*, [В:] „Български език”, нр 1, с. 117–118.
- Blagoeva 2005b:** Благоева Д., *За някои нови интересантимизми в славянските езици*, [В:] *Юбилеен славистичен сборник*. Благоевград, с. 102–108.
- Blagoeva 2006:** Благоева Д., *Неологизмите в съвременния български език*, [В:] „Български език и литература”, нр 6, с. 16–25.
- Blagoeva 2007:** Благоева Д., *Деантропонимни съществителни в най-новата българска лексика*, [В:] *Научни приноси в памет на професор Константин Попов. Материали от Научната конференция „100 години от*

рождението на проф. К. Попов”, София, 29–30 ноември 2007 г., Велико Търново, с. 71–80.

- Blagoeva 2008a:** Благоева Д., *Аспекти на калкирането в най-новия период от развитието на българския език*. София, ИК „Галик”, 2005. 106 с. РЕЦЕНЗИЯ: Пернишка, Емилия. [В:] „Български език”, нр 1, с. 103–107.
- Blagoeva 2008b:** Благоева, Д., *Съвременни подходи в българската неогарфия (проблеми и перспективи)*, [В:] „Български език”, нр 1, с. 5–14.
- Blagoeva 2010a:** Благоева Д., *Наблюдения върху утвърждаването на новата българска лексика*, [В:] „Български език”, нр 4, с. 7–20.
- Blagoeva 2010b:** Благоева Д., *Чуждоезикови влияния при семантичния развой на българската лексика в съвременния период*, [В:] *Слово и словесност. Сборник в чест на доц. д-р Юлия Балтова*. София, с. 33–41.
- Blagoeva 2011:** Благоева Д., *Дефразеологизацията като източник на лексикални и семантични иновации в съвременния български език*, [В:] *Езиковедски изследвания в чест на проф. Сийка Спасова-Михайлова*. София, с. 131–142.
- Blagoeva 2012a:** Благоева Д., *Оценъчно съдържание в новата българска лексика*, [В:] „Многообразие в единството”, 1, [online] <http://www.tksi.org/SUB/papers/3-1/3-1-8.pdf>
- Blagoeva 2012b:** Благоева Д., *Актуални процеси в българската обществено-политическа лексика*, [В:] *Магията на думите. Езиковедски изследвания на проф. д.ф. н. Лилияна Крумова-Цветкова*. София, с. 129–145.
- Blagoeva 2012c:** Благоева Д., *Динамика в българската обществено-политическа лексика (от края на XX и началото на XXI век)*, [В:] *II Международният научен симпозиум Славянские языки и культуры в современном мире. Труды и материалы*. Москва.
- Blagoeva 2012d:** Благоева Д., *Експресивен потенциал на новата българска лексика*, [В:] „Български език”, нр 4, с. 7–16.
- Blagoeva 2012e:** Благоева Д., *Нова обществено-политическа лексика в българския и чешкия език*, [В:] J. Klímová (ed.), *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český. S. Čmejrková – J. Hoffmannová*, Praha, s. 453–457.
- Blagoeva 2012f:** Благоева Д., *Словообразователен потенциал на антропонимите в новата българска и чешка обществено-политическа лексика*, [В:] *Време и история в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Единадесетите национални славистични четения 19–21 април 2012, т. I. Езикознание*. София, с. 346–352.
- Blagoeva 2013a:** Благоева Д., *Динамика в концептосферата „Общество и политика“ в края на XX и началото на XXI в. (върху български и чешки езиков материал)*, [В:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 277–322.
- Blagoeva 2013b:** Благоева, Д., *За някои основни понятия в неологията*, [В:] *70 години българска академична лексикография*. Материали от Шестата национална конференция с международно участие по лексикография и лексикология (София, Институт за български език „Проф. Л. Андрей-

- чин” – БАН, 24–25 октомври 2012 г.). Състав. и научн. ред. Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска. София, с. 366–374.
- Blagoeva 2013c:** Благоева Д., *Тенденцията към демократизация и новата българска лексика*, [В:] *Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Материалы VI Международной научной конференции*. Дніпропетровськ, 2013, с. 29–32.
- Blagoeva, Kolkovska, Liszkova 2013:** Благоева Д., Колковска С., Лишкова М. (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София.
- Bobrowski 1998:** Bobrowski I., *Poprzednie rozwiązania leksykograficzne a najnowsza propozycja słownikowa (na marginesie „Praktycznego słownika współczesnej polszczyzny”, red. Halina Zgółkowa, t. I–XIII, Poznań 1994–1997), „Polonica”, t. 19, s. 211–217.*
- Bojadžijev 1995:** Бояджиев Т., *Динамични процеси в лексикалния състав на българския език*, [В:] *Българистични студии*, София, с. 7–17.
- Bojadžijev 2002:** Бояджиев Т., *Българска лексикология*, София.
- Bojadžijev 2005:** Бояджиев Т., *Националният език в условията на чуждо влияние и глобализация*, [В:] *„Български език”*, нр 5, с. 5–15.
- Bondžolova 1993:** Бонджолова В., *За някои проблеми на оказионалното словообразуване в българска научнофантастична литература*, [В:] *„Проглас”*, нр 3, с. 100–111.
- Bondžolova, Petkova 1999:** Бонджолова В., Петкова А., *Речник на новите думи в съвременния български език*, Велико Търново, „Слово”.
- Bondžolova 2002:** Бонджолова В., *Оказионализми от собствени имена*, [В:] *Състояние и проблеми на българската ономастика*, t. 6, Велико Търново, с. 228–235.
- Bondžolova 2003a:** Бонджолова В., *Неологичен речник*, 1, Велико Търново.
- Bondžolova 2003b:** Бонджолова В., *Оказионални думи, образувани от словосъчетания и изречения*, [В:] *Българистични проучвания*. t. 9. Актуални проблеми на българистиката и славистиката. Велико Търново, s. 188–193.
- Bondžolova 2004:** Бонджолова В., *Оказионализмите като разговорен маркер в читателски писма*, [В:] *Проблеми на българската разговорна реч*. t. 6. Велико Търново, с. 53–58.
- Bondžolova 2005a:** Бонджолова В., *Оказионалност и реклама*, [В:] *Сборник от колоквиума по повод 70-годишнината на професор Хилмар Валтер, почетен доктор на ВТУ*, Велико Търново, с. 269–277.
- Bondžolova 2005b:** Бонджолова В., *Оказионалното словосътворчество в анекдотите като източник на комизъм*, [В:] *Комично и култури Срба и Бугара*, Ниш, с. 7–19.
- Bondžolova 2005c:** Бонджолова В., *Редеривация като начин за оказионално словообразуване (Върху материал от масмедиите и рекламата)*, [В:] *Littera scripta manet. Сборник в чест на 65-годишнината на професор дфн В. Радева*, София, с. 372–384.
- Bondžolova 2006a:** Бонджолова В., *Особености на словообразователното гнездо с връх „мутра”*, [В:] *Йорданка Маринова. Изследвания по случай нейния седемдесетгодишен юбилей* Велико Търново, с. 206–217.

- Bondžolova 2006b:** Бонджолова В., *Свое и чуждо в културата на българи и сърби*, Велико Търново, с. 123–131.
- Bondžolova 2007:** Бонджолова В., *(Не)съществуващите думи окازیоналното словотворчество*, Велико Търново.
- Bondžolova 2009a:** Бонджолова В., *(Не)съществуващи думи: Оказионализмите в медийния текст*, Велико Търново.
- Bondžolova 2009b:** Бонджолова В., *Оказионализмите в заглавията на български и полски публицистични материали*, София, с. 307–314.
- Brezinski:** Брезински С., *Неудабствата на маскулинизацията*, [online] <http://cwsb.bg/upload/docs/maskulinizacij.pdf>
- Bugajski 1999:** Bugajski M., *Pół wieku kultury języka w Polsce. 1945–1995*, Warszawa.
- Bugajski, Wojciechowska 2000:** Bugajski M., Wojciechowska A., *Językowy obraz świata a literatura*, [w:] A. Dąbrowska, J. Anusiewicz (red.), *Język a kultura*, Wrocław, t. 13, s. 153–156.
- Burov, Bondžolova, Ilieva, Pechlivanova:** Буров С., Бонджолова В., Илиева М., Пехливанова П., *Съвременен тълковен речник на български език с приложения, трето издание*, Велико Търново.
- Burov, Pechlinova 1995:** Буров С., Пехливанова П., *Речник на чуждите думи в българския език*. Велико Търново, „Елпис“.
- Buttler 1962:** Buttler D., *Neologizm i terminy pokrewne*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 5, 6, s. 239–251.
- Buttler 1977:** Buttler D., *Neologizmy potoczne powojennej polszczyzny*, [w:] „Przegląd Humanistyczny”, nr 12, s. 99–105.
- Buttler 1978:** Buttler D., *Powojenne innowacje w polskim zasobie słownym*, [w:] „Przegląd Humanistyczny”, nr 5, s. 55–67.
- Buttler 1979:** Buttler D., *Powojenne ekspresywizmy polskie*, [w:] „Prace Filologiczne” XXIX, s. 85–90.
- Buttler 1989a:** Buttler D., *Elementy pochodzenia rosyjskiego we współczesnej polszczyźnie i kryteria ich oceny*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 17.
- Buttler 1989b:** Buttler D., *Kalki słowotwórcze i znaczeniowe*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 8.
- Buttler 1992:** Buttler D., *Wyrazy polskie wychodzące z obiegu w ciągu ostatnich lat*, [w:] J. Zieniukowa (red.), *Procesy rozwojowe w językach słowiańskich*, Warszawa, s. 11–18.
- Bylgarski ezik 1997:** *Български език*, red. S. Dimitrova, Opole.
- Catford 1965:** Catford J. C., *A Linguistic Theory of Translation*, London.
- Chlebda 2003:** Chlebda W., *Frazeografia polska przełomu wieków XX na XXI*, [w:] S. Gajda, A. Vidović Muha (red.), *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*, Opole, 2003, s. 251–280.
- Chomik, Krajewska 2011:** Chomik M., Krajewska M., *Od nominacji do kreacji: rzecz o przekładzie neologizmów science fiction*, Toruń.
- Chruścińska 1975:** Chruścińska K., *Rzeczownikowe neologizmy słowotwórcze w języku prasy (derywaty proste)*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 10, s. 560–567.

- Chruścińska 1976:** Chruścińska K., *Nowe wyrazy złożone w języku polskiej prasy*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 10, s. 438–443.
- Chruścińska 1977:** Chruścińska K., *Nowe wyrazy złożone w języku polskiej*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 1, s. 19–27.
- Chruścińska 1978:** Chruścińska K., *O formacjach potencjalnych i okazjonalizmach*, [w:] M. Szymczak (red.), *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 69–79.
- Cvrček et al. 2010:** Cvrček V., *Mluvnice současné češtiny*, Karolinum, Praha.
- Cvrček, Vondrička 2012:** Cvrček V., Vondrička P., *Morfio*, [online] <http://morfio.korpus.cz/>
- Cygal-Krupa 1986:** Cygal-Krupa Z., *Słownictwo tematyczne języka polskiego, zbiór wyrazów w układzie rangowym, alfabetycznym i tematycznym*, Kraków.
- Čermák 2011:** Čermák F., *Morfématica a slovotvorba češtiny*, Praha.
- Čermák 2012:** Čermák F., *InterCorp: A Contribution to Interlinguistics*, *Prace Filologiczne* LXIII, s. 67–83.
- Čizmarov 1991:** Чизмаров Д., *Оказионални съществителни имена в българската книжовно-разговорна реч*, [В:] *Проблеми на българската разговорна реч*, Т. 1, Велико Търново, с. 10–21.
- Čoroleeva 1988:** Чоролеева М., *Изменения във функционирането на лексиката и обогатяване на лексикалната система на българския език под влияние на общественото развитие (през последното десетилетие)*, [В:] *Проблеми на социолингвистиката*. т. 3. София, 1988, s. 3–16.
- Čoroleeva 2010:** Чоролеева М., *Езикова мода и процесите на развитие и обогатяване на лексиката*, [В:] „Многообразие в единството”, нр 1, 26–30.
- Dąbrowska 1957:** Dąbrowska K., *Neologizmy słowotwórcze w publicystyce polskiej okresu Odnowy*, *Zeszyty Naukowe WSP w Opolu*, [w:] „Językoznawstwo”, 1, s. 39–99.
- Dąbrowska 1993:** Dąbrowska A., *Eufemizmy współczesnego języka polskiego*, Wrocław.
- Dąbrowska, Miodunka, Pawłowski 2012:** Dąbrowska A., Miodunka W., Pawłowski A., *Wyzwania polskiej polityki językowej za granicą: kontekst, cele, środki i grupy odbiorcze*, Warszawa.
- Dimčev 2009:** Димчев К., *Образователните възможности на обучението по български език и „агресията на уличния език”* *Български език и литература* (електронна версия), 2009, нр 1 © Електронно списание LiterNet, нр 5 (114).
- Dimitrova 1999:** Димитрова М. *Словообразуване по поръчка*, [В:] *Актуални проблеми на българското словообразуване*. София, с. 125–135.
- Dimitrova 2012:** Димитрова Д., *Инвазията на англицизмите в съвременната младежка преса (върху материал от с писанията „Bravo” и „Хай Клуб”)*, [В:] „Езиков свят”, т. 10, кн. 2, с. 75–80.
- Dimitrova, Koseska-Toszeva 2009a:** Dimitrova L., Koseska-Toszeva V., *Bulgarian-Polish Corpus*, *Cognitive Studies – Etudes Cognitives* 9, Warsaw, p. 133–141.

- Dimitrova, Koseska-Toszewa 2009b:** Dimitrova L., Koseska-Toszewa V., *Classifiers and Digital Dictionaries*, [w:] *International Journal Cognitive Studies/Études Cognitives*, t. 9, Warsaw, p. 117–131.
- Dimitrova, Koseska-Toszewa 2012:** Dimitrova L., Koseska V., *Bulgarian-Polish Parallel Digital Corpus and Quantification of Time*, [in:] *Cognitive studies/Études cognitives*, 12, Warsaw, p. 199–208.
- Dimitrova, Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak 2009:** Dimitrova L., Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., *Towards a Unification of the Classifiers in Dictionary Entry*, [w:] R. Garabík (red.), *Metalanguage and Encoding Scheme Design for Digital Lexicography. Proceedings of the MONDILEX Third Open Workshop, 15–16 April, 2009, Bratislava, Slovakia*, s. 48–58.
- Dimitrova, Koseska, Derzhanski, Roszko 2009:** Dimitrova L., Koseska-Toszewa V., Derzhanski I., Roszko R., *Annotation of Parallel Corpora (on the Example of the Bulgarian– Polish Parallel Corpus)*, [in:] V. Shyrokov, L. Dimitrova (Eds.), *Organization and Development of Digital Lexical Resources, MONDILEX Second Open Workshop, Kyiv, Ukraine, 2–4 February, 2009, Proceedings*, Kyiv, ULIF NAS, 2009, p. 47–54.
- Dimitrova, Koseska, Roszko, Roszko 2009a:** Dimitrova L., Koseska V., Roszko D., Roszko R., *Bulgarian-Polish-Lithuanian Corpus - Current Development*, [in:] C. Vertan, S. Piperidis, E. Paskaleva, M. Slavcheva (Eds.), *International Workshop. Multilingual Resources, Technologies and Evaluation for Central and Eastern European Languages held in conjunction with The International conference RANLP – 2009, Proceedings*, Borovets, p. 1–8.
- Dimitrova, Koseska, Roszko, Roszko 2009b:** Dimitrova L., Koseska V., Roszko D., Roszko R., *Bulgarian-Polish-Lithuanian Corpus – Problems of Development and Annotation*, [in:] T. Erjavec (Ed.), *Research Infrastructure for Digital Lexicography, Information Society 2009, MONDILEX Fifth Open Workshop, Ljubljana, Slovenia, October 14–15, 2009, Proceedings*, Ljubljana, Jožef Stefan Institute, p. 72–86
- Dimitrova, Koseska, Roszko, Roszko 2010:** Dimitrova L., Koseska V., Roszko D., Roszko R., *Application of Multilingual Corpus in Contrastive Studies (on the example of the Bulgarian-Polish-Lithuanian Parallel Corpus)*, *Cognitive Studies – Etudes Cognitives* 10, SOW Publishing House, Warsaw 2010, p. 217–240.
- Dimitrova, Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak 2012:** Dimitrova L., Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., *About Neologisms in Bilingual Dictionaries (on example of Bulgarian-Polish Dictionary)*, [in:] *Cognitives Studies/Études Cognitives*, t. 12. Warsaw, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Institute of Slavic Studies of Polish Academy of Sciences, p. 107–114.
- Dickey 2000:** Dickey S., *Parameters of Slavic Aspect*, Stanford.
- Dix 1971:** Dix C. M., *Anthony Burgess*, J. Scott-Kilvert (red.), London.
- Dorul'a, Kačala, Marsinová et al 2003:** Dorul'a J., Kačala J., Marsinová M., *Krátky slovník slovenského jazyka*, 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava.
- Dubisz 1995:** Dubisz S., *Rozwój współczesnej polszczyzny*, [w:] „Przegląd humanistyczny”, z. 5.

- Dubisz 2003:** Dubisz S. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 11, Warszawa.
- Dubisz 2013:** Dubisz S., *Rozwój polszczyzny ogólnej w jej najnowszych dziejach*, [w:] A. Dunin-Dudkowska, A. Małyska (red.), *70 lat współczesnej polszczyzny, Zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Janowi Mazurowi*, Lublin, s. 109–130.
- Dubisz, Gajda 2001:** Dubisz S., Gajda S. (red.), *Polszczyzna XX w.*, Warszawa.
- Dunaj 1985:** Dunaj B., *Sytuacja komunikacyjna a różnicowanie polszczyzny mówionej*, Wrocław.
- Dunaj 2000:** Dunaj B., *Elementy obce w najnowszej leksyce polskiej*, [w:] K. Rymut, W. R. Rzepka (red.), *Studia historycznojęzykowe III*, Kraków.
- Dunaj 2001:** Dunaj B., *Tendencje rozwojowe najnowszej leksyki polskiej*, [w:] K. Michalewski (red.), *Współczesna leksyka*, cz. I, Łódź.
- Dunin-Dudkowska 2013:** Dunin-Dudkowska A., Małyska A. (red.), *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Janowi Mazurowi*, Lublin, s. 191–204.
- Duszak 1998:** Duszak A., *Tekst – dyskurs – komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Duszkin, Satoła-Staśkowiak 2011:** Duszkin M., Satoła-Staśkowiak J., *The Bulgarian-Polish-Russian Parallel Corpus*, [in:] *Cognitive Studies/Études Cognitives*, t. 11, Warsaw, s. 241–254.
- Dvořáčková 2013:** Dvořáčková V., *Neologický charakter hesel v Dodatcích k Příručnímu slovníku jazyka českého*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 323–330.
- Esvan 2009:** Esvan F., *Notes sur l'aspect verbal en marge de la traduction tchèque d'un roman de Daniel Pennac*, [in:] *Erant in quadam civitate... Sborník na počest Daši Bartoňkové. Graeco-latina brunensia*, 14, 2009, 1–2, 79–91.
- Esvan 2010a:** Esvan F., *Studi di corpus in ceco contemporaneo*. Napoli.
- Esvan 2010b:** Esvan F., *Notes sur l'usage de l'aspect verbal dans les subordonnées temporelles au passé en tchèque*, [in:] S. Bertolissi, R. Salvatore (eds.), *Forma formans. Studi in onore di B. A. Uspenskij*. Napoli: D'Auria Editore, p. 179–191.
- Esvan 2012:** Esvan F., *À propos de l'usage de l'imperfectif dans la narration de séquences d'événements en tchèque*, [in:] *Verbal Aspect in the Slavic Languages*, Bucharest, 5–7.10.2012, (v tisku).
- Fastyn 2006:** Fastyn M., *Neologizmy w „Kongresie futurologicznym” Stanisława Lema i ich translacja na język bułgarski*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Małgorzaty Korytkowkiej, tekst dostępny w czytelni biblioteki UŁ, Łódź.
- Fastyn 2011:** Fastyn M., *Stylizacja leksykalna utworów nurtu fantastyczno-ludycznego S. Lema w przekładach na język bułgarski*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. Małgorzaty Korytkowkiej, tekst dostępny w czytelni biblioteki UŁ, Łódź.
- Fillmore 1977:** Fillmore J. Ch., *Scenes-and-frames semantics*, [in:] A. Zampolli (ed.), *Linguistic structures processing*, Amsterdam.

- Fillmore 1985:** Fillmore J. Ch., *Frames and the semantics of understand*, [in:] *Quaderni di Semantica*, v. VI, nr 2.
- Fisiak 1986:** Fisiak J., *The word-formation of English loanwords in Polish*, [in:] W. Viereck, W. D. Bald (eds.), *English in Contacts with Other languages. Studies in Honour of Broder Carstensen on the occasion of his 60th Birthday*, Budapest, s. 253–263.
- Friedbichler, Friedbichler 1997:** Friedbichler I., Friedbichler M., *The Potential of Domain-Specific Target-Language Corpora for the Translator's Workbench. Corpus Use and Learning to Translate*, Bertinoro, 14–15 listopada 1997.
- Gajda 1993:** Gajda S. (red.), *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w krajach Europy środkowej i wschodniej*, Opole.
- Gajda 1999:** Gajda S., *Współczesna polska rzeczywistość językowa i jej badanie*, [w:] J. Miodek (red.), *Mowa rozświetlona myślą: świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, Wrocław, s. 8–14.
- Gajda 2001:** Gajda S. (red.), *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*, Opole.
- Gajda 2008:** Gajda S. (red.), *Tożsamość a język w perspektywie slawistycznej*, Opole.
- Gajda 2013:** Gajda S., *Współczesna polska polityka językowa*, [w:] A. Dunin-Dudkowska i A. Małycka (red.), *70 lat współczesnej polszczyzny, Zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Janowi Mazurowi*, Lublin, s. 61–73.
- Gajda, Vidović Muha 2003:** Gajda S., Vidović Muha A., *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*, Opole.
- Gajda, Markowski, Porayski-Pomsta 2005:** Gajda S., Marokowski A., Porayski-Pomsta J. (red.), *Polska polityka komunikacyjnojęzykowa wobec wyzwań XXI w.*, Warszawa.
- Gajdošová 2013:** Gajdošová K., *České kontaktové javy na báze Slovenského národného korpusu*, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV.
- Garabík, Dimitrova, Koseska-Toszewa 2011:** Garabík R., Dimitrova L., Koseska-Toszewa V., *Web-presentation of bilingual corpora (Slovak-Bulgarian and Bulgarian-Polish)*, [in:] *International Journal Cognitive Studies/Études Cognitives*, t. 11, Warszawa, p. 227–239.
- Genova 1997:** Генова Д., *За репрезентацията на значението и употребата на езика*. Велико Търново.
- Gentzler 1993:** Gentzler E. *Contemporary Translation Theories*, London, Routledge.
- Georgiev 2012:** Георгиев Б., *Мъжкият и женският род при съществуващите професии и длъжности*, [online] <http://sophijski.wordpress.com/2012/03/12/gender2/>
- Georgieva 2006:** Георгиева Ц., *За форманта супер-в съвременното българско словообразуване*, [В:] „Български език”, nr 2, s. 90–96.
- Georgieva 2009:** Георгиева Ц., *За употребите на нов тип деривати с анти-в българския език от началото на XXI век*, [В:] „Slavia Meridionalis”, nr 9, s. 203–214.

- Georgieva 2012:** Георгиева Ц., *За някои неологизми от областта на изкуството в края на XX и началото на XXI век (върху материал от българския и чешкия език)*, [B:] J. Hoffmannová, J. Klímová (eds.), *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český. S. Čmejrková, Praha*, с. 475–480.
- Georgieva 2013a:** Георгиева Ц., *За някои нови суфиксални имена за лица в българския език*, [B:] „Вісник Дніпропетровського університету”, т. 21, nr 11, Серія Мовознавство, Випуск 19, том 1, с. 73–79.
- Georgieva 2013b:** Георгиева Ц., *За някои нови суфиксални имена за лица в българския език*, [B:] *Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Материалы VI Международной научной конференции. Дніпропетровськ*, с. 62–64.
- Georgieva 2013c:** Георгиева Ц., *Нови суфиксални имена за лица в българския език*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, BAN, София, с. 33–76.
- Georgieva 1973:** Георгиева Е., *Езикотворчество и художествено майсторство*, [B:] „Български език” 6, с. 605–609.
- Głowiński 2009:** Głowiński M., *Nowomowa i cięgi dalsze. Szkice dawne i nowe*, Kraków.
- Goranova 2003:** Горанова С., *Компютърната лексика в езика на българина*, [B:] „Български език”, nr 1, s. 103–106.
- Grabias 1981:** Grabias S., *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin.
- Grabias 2001:** Grabias S., *Środowiskowe i zawodowe odmiany języka – socjolekty*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 235–253.
- Greń, Rytel-Kuc, Ordega 1993:** Greń Z., Rytel-Kuc D., Ordega G., *Koncepcja czesko-polskiego słownika walencyjnego czasowników*, [w:] „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 31, s. 175–192.
- Greń 1996:** Greń Z., *Analiza sytuacyjna w badaniach konfrontatywnych leksyki*, [w:] „Semantyka a konfrontacja językowa” 1, Warszawa, s. 209–215.
- Greń 2001:** Greń Z., *Komunikacja językowa w kontaktach interetnicznych na masową skalę*, [w:] K. Szwat-Gyłybowa, A. Makowiecki (red.), *Kultura – Język – Komunikacja. Problemy globalizacji i kultur narodowych*, Warszawa, s. 167–174.
- Grochowski, Kisiel, Żabowska 2014:** Grochowski M., Kisiel A., Żabowska M., *Słownik gniazdowy partykuł polskich*, Kraków.
- Grosbart 1984:** Grosbart Z., *Teoretyczne problemy przekładu literackiego w ramach języków bliskopokrewnych (Na materiale języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich)*, [w:] *Acta Universitatis Lodziensis*, Łódź.
- Grzegorzczkova 1995:** Grzegorzczkova R., *Jak rozumieć kreatywny charakter języka?*, [w:] A. M. Lewicki, R. Tokarski (red.), *Kreowanie świata w tekstach*, Lublin.
- Grzegorzczkova 1999:** Grzegorzczkova R., *Pojęcie językowego obrazu świata*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, s. 41–45.

- Gunova 1982:** Гунова З, *Авторски неологизми в художествената реч*, [В:] *Българското словно богатство*, София, с. 67–70.
- Gurmeva 2003:** Гурмева Л., *Навлизане на англицизми в музикалната терминология*, [В:] „Българска реч”, нр 2, с. 23–27.
- Gutschmidt 2003:** Гутшмидт К., *Типологични тенденции* [w:] I. Ohnheiser (red.), *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 1. Słowotwórstwo / Nominacja*, Opole, s. 341–355.
- Hajič, Buráňova, Urešova, Bémová 1999:** Hajič J., Panevova J., Buráňova E., Urešova Z., Bémová A., *Anotace Pražského závislostního korpusu na analytické rovině: pokyny pro anotátory (html)*.
- Handke K., Popowska-Taborska, Galsterowa 1996:** Handke K., Popowska-Taborska H., Galsterowa I., *Nie dajmy zginąć słowom. Rzecz o odchodzącym słownictwie*, Warszawa.
- Handke K. 2008a:** Handke K., *Językowe wyznaczniki płci*, [w:] tenże (red.), *Socjologia języka*, Warszawa.
- Handke K. 2008b:** Handke K., *Socjologia języka*, Warszawa 2008, 272–306.
- Handke R. 1965:** Handke R., *Neologizm a język nauki i techniki w stylizacji prozy fantastyczno-naukowej Stanisława Lema*, [w:] J. Trzynadłowski (red.), *Styl i kompozycja. Konferencje teoretycznoliterackie w Toruniu i Ustroniu*, Wrocław.
- Handke R. 1969:** Handke R., *Polska proza fantastyczno-naukowa. Problemy poetyki*, [w:] *Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej*, t. 14, Wrocław.
- Hejwowski 2005:** Hejwowski K., *Kognitywno-komunikatywna teoria przekładu*, Warszawa.
- Hejwowski 2006:** Hejwowski K., *Przekład. Mity i rzeczywistość. Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Warszawa.
- House 1977:** House J., *A Model for Translation Quality Assessment*, Tubingen.
- HP 2003:** V. Bondžołova (B. Бонджолова), *Неологичен речник*, 1, Велико Търново.
- Hudson 1995:** Хъдсън Р. Д., *Социолингвистика*. София.
- Hunston 2002:** Hunston S., *Corpora in Applied Linguistics*, Cambridge.
- Internacionalizmy 2003:** *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*, uspořádaly: Z. Tichá, A. Rangelova, Praha.
- Ivančev 1961:** Ivančev S., *Kontextovo obuslovena ingresivna upotreba na glagolite ot nesvâršen vid v češkija ezik. Godišnik na Sofijskija universitet – filologičeski fakultet*, t. 54, 3 (1959/60), Sofija.
- Jabcuga 2011:** Jabcuga M., *W morzu neosemantyzmów*, [online] http://www.wuj.pl/UserFiles/File/Rocznik%20kogn%204/Rocznik%20Kognitywistyczny_4_12.pdf
- Jadacka 2001:** Jadacka H., *System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000)*, Warszawa.
- Jadacka 2009:** Jadacka H., *Nieporozumienia wokół nazw żeńskich*, [w:] M. Skarżyński, M. Szpiczakowska (red.), *W kręgu języka, Materiały konferencji „Słowotwórstwo – słownictwo – polszczyzna kresowa” poświęconej pamięci Profesor Zofii Kurzowej*, Kraków 16–17 maja 2008, Kraków, s. 277–284.

- Jadacka 2010:** Jadacka, H., *Neologizmy jako przedmiot opisu lingwistycznego*, [w:] „LingVaria”, Rok V (2010), nr 1 (9), [online] http://www2.polonistyka.uj.edu.pl/LingVaria/archiwa/LV_1_2010_pdf/004_Jadacka.pdf, s. 39–52.
- Jelinek 2011:** Jelinek T., *Systém pro syntaktické značkování velkých textových korpusů*, [w:] V. Petkevič, A. Rosen (eds), *Korpusová lingvistika Praha 2011*, sv. 3: *Gramatika a značkování korpusů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny / Ústav českého národního korpusu, s. 123–142.
- Jelinek 2012:** Jelinek T., *Forma a funkce u substantiv v češtině: vztah pádu a syntaktické funkce. Na materiálu korpusu současné psané češtiny (SYN2005)*, Disertační práce, Praha.
- Język a kultura**, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz (red.), t. 13.
- Jílková 2013:** Jílková L., *Jak v češtině vyslovujeme slova franchising a franchisa?*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологизмите в славянските езици*, София, с. 242–256.
- Jordanova 1978:** Йорданова Л., *За понятието лексикален оказионализъм и разграничаването му от неологизма*, [B:] „Език и литература”, 2, с. 55–64.
- Jordanova 1981:** Йорданова Л., *Новите думи в съвременния български език*, София, с. 90.
- Jordanova 1993:** Йорданова Л., *Езиковата ситуация в макросоциалните общности – генератор на иновации*, [B:] Проблеми на социолингвистика, Т. 3, Велико Търново, с. 28–32.
- Kamper-Warejko, Kaproń-Charzyńska (red.) 2008:** Kamper-Warejko J., Kaproń-Charzyńska I., *Z zagadnień leksykologii i leksykografii języków słowiańskich*, Toruń.
- Kapuściński 2006:** Kapuściński R., *Tłumacz – postać XXI wieku*, [w:] E. Balcerzan, E. Rajewska, *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440–2005. Antologia*, Poznań, s. 466–471.
- Karwatowska, Szpyra-Kozłowska 2010:** Karwatowska M., Szpyra-Kozłowska J., *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*, Lublin.
- Kielar 1988:** Kielar B. Z., *Tłumaczenie i koncepcje translatorskie*, Wrocław – Warszawa.
- Kirova 2001:** Кирова Л., *Пространствен динамичен модел на професионалния лексикон на компютърните технологии и на социалните компютърни базираните групи*, [B:] „LiterNet”, 14.11.2001, № 11 (24), [online] <http://www.liternet.bg/publish3/lkirova/model.htm> [4.05.2004]. Също: *Българският език – история, настояще, бъдеще*. Юбилейна международна научна конференция, БАН, ИБЕ, София, 3–7.10.2002).
- Kirova 2002:** Кирова Л., *Писмено отразяване на подчинителна връзка между съществителни в езика на хора, работещи с компютри*, [B:] „LiterNet”, 09.03.2002, № 3 (28), [online] <http://liternet.bg/publish3/lkirova/sliato.htm> [4.05.2004]. Също: *съкратен вариант под заглавие Изследване върху употребата на съюзно, полусъюзно и разделно писмено изразяване на атрибутивна връзка между съществителни в езика на хора, работещи с компютри (Резултати и изводи)*, [B:] Национална конференция в памет на проф. д-р Йордан Заимов – ИБЕ, София.

- Kirova 2004a:** Кирова Л., *Компютърната лексика – актуални процеси и тенденции*, Статията е представена като доклад на конференцията, [B:] „Проблеми на лексикологията, лексикографията и на историята на БКЕ”, ИБЕ, БАН, София.
- Kirova 2004b:** Кирова Л., *Особености на чат-разговора*, [B:] *Проблеми на българската разговорна реч*, книга шеста, Велико Търново, с. 135–144.
- Kirova 2004c:** Кирова Л., *Един сравнителен поглед върху компютърната лексика в славянските езици*, [B:] „LiterNet”, 14.05.2004, № 5 (54), [online] <http://liternet.bg/publish3/lkirova/slav.htm> (20.05.2004). Също: VII Национални славистични четения, СУ, София.
- Kirova 2006a:** Кирова Л., *Интернационализация на разговорната реч чрез съвременните професионални и разговорни сленгове (върху материал от компютърния сленг)*, [B:] *Научни изследвания в чест и в памет на акад. Иван Дуриданов. Сборник с материали от Национална конференция в чест на неговата 85-годишнина*. София, 9–10 май 2005 г. Велико Търново, с. 167–172.
- Kirova 2006b:** Кирова Л., *Компютърна лексика, получена чрез метафоричен пренос на значението на общоупотребими думи*, [B:] Електронно списание „LiterNet”, 10.04.2006, нр 4 (77), [online] <http://liternet.bg/publish3/lkirova/neosemantizmi.htm>
- Kirova 2007:** Кирова Л., *Компютърните технологии и българският език*. София.
- Kirova 2008:** Кирова Л., *Компютърната лексика: актуални процеси и тенденции*, [B:] *Изследвания по фразеология, лексикология и лексикография (в памет на проф. дфн Кети Анкова-Ничева)*. София, с. 314–323.
- Kirova 2009:** Кирова Л., *Иновации в производството на съвременна българска лексика*, [B:] „Slavia Meridionalis”, nr 9, s. 191–202.
- Kirova 2010:** Кирова Л., *Езикът на BG инфо поколението*, София, Галик.
- Kita 1991:** Kita M., *Ekspansja potoczności*, [w:] A. Kowalska, A. Wilkoń (red.), „Studia Polonistyczne”, t. 19, Katowice, s. 81–99.
- Kita 2007:** Kita M., *Gra funkcjami w języku potocznym*, [w:] B. Boniecka i S. Grabias (red.), *Potoczność a zachowania językowe Polaków*, Lublin, s. 33–45.
- Kisiel 2008:** Kisiel A. *Synonimia wyrażeń funkcyjnych na przykładzie partykuł wyróżniających*, [w:] *Nowe Studia Leksykograficzne II*, Kraków, s. 167–182.
- Kisiel 2014:** Kisiel A. *Klasyfikatory tradycyjne we „Współczesnym słowniku bułgarsko-polskim”*, [w:] J. Satoła-Staškowiak, V. Koseska-Toszewa, A. Kisiel (red.), *Współczesny słownik bułgarsko-polski*, Warszawa, s. 14–17.
- Kisiel, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2014a:** Kisiel A., Satoła-Staškowiak J., Sosnowski W., *The Need for an Electronic Multilingual Dictionary*, [in:] “Cognitive Studies/Études Cognitives”, t. 14, Warsaw, s. 55–64.
- Kisiel, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2014b:** Kisiel A., Satoła-Staškowiak J., Sosnowski W., *О работе над многоязычным словарем*, [B:] *Прикладна лингвистика та лингвистичні технології*, MegaLing-2013: 36. наук. пр. / НАН України, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ, s. 111–121.

- Klebanowska 1994:** Klebanowska B., *Recyklizacja, recykulacja, recykling czy recykl?*, [w:] „Poradnik Językowy”, nr 3.
- Klemensiewicz-Bajerowa 1951:** Klemensiewicz-Bajerowa I., *Wyrazy złożone nowszej polszczyzny kulturalnej*, Kraków.
- Klemensiewicz 1961:** Klemensiewicz Z., *Swoiste właściwości języka Wyspiańskiego*, [w:] *tenże, W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa.
- Kolkovska 2006a:** Колковска С., *Тенденции в композитообразуването с афиксоиди в българския език (в съпоставка с чешкия език) през 90-те год. на XX в.*, [B:] *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 60–78.
- Kolkovska 2006b:** Колковска С., *Тенденциите към интернационализация и национализация в новата българска икономическа терминология*, [B:] *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация, Научна конференция, посветена на 125 годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов (София, 28–29 юни 2005). Доклади. София, СУБ, 2006, с. 190–212.*, [online] <http://neolex-bg.org/wp-content/uploads/2013/Issues/Publications/29%20Sia%20Tendentsii.pdf>
- Kolkovska 2007:** Колковска С., *Нови икономически названия в български език, възникнали от медицински термини*, [B:] *Лексикогрофията и лексикологията в съвременния свят. Материали от IV национална конференция с международно участие на Българското лексикографско дружество в чест на проф. Кристилина Чолакова, София, 21–22 октомври 2006. Велико Търново, 2007 с. 303–310.*
- Kolkovska 2008a:** Колковска С., *Автоматично разпознаване на концептуално-семантични отношения в електронен корпус от биологически текстове и приложението му в лексикографска практика*, [B:] *Lexikografie v kontextu informační společnosti*. Praha, с. 181–192.
- Kolkovska 2008b:** Колковска С., *Динамика и утвърждаване не новите лексикални значения в български език*, [B:] „Български език”, nr 1, с. 15–25.
- Kolkovska 2008c:** Колковска С., *Динамика и утвърждаване не новите лексикални значения в български език*, [online] www.balgarskiezik.org/
- Kolkovska 2010:** Колковска С., *Лексикални неологизми в български език, възникнали от чужди инициални абривиатури*, [B:] „Български език”, кн. 4, София, с. 21–30.
- Kolkovska 2011:** Колковска С., *Семантични неологизми в съвременната българска терминология, възникнали чрез ретерминологизация*, [B:] *Езиковедски изследвания в чест на проф. Сийка Спасова-Михайлова. София, с. 519–532.*
- Kolkovska 2012a:** Колковска С., *Прояви на интеграция на неологизмите в българския език*, [B:] *Магията на думите. Езиковедски изследвания в чест на проф. д.ф.н. Л. Крумова-Цветкова. София, с. 120–128.*
- Kolkovska 2012b:** Колковска С., *Семантични неологизми в българския език, възникнали в резултат на детерминологизация*, [B:] *Време и история в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от*

Единадесетите национални славистични четения 19–21 април 2012.
Том I. Езикознание. София, с. 374–380.

Kolkovska 2013a: Колковска С., *Нови метафорични значения в българския език, възникнали при прилагателни имена и глаголи*, [В:] *Проблеми на неологията в славянските езици. Състав. и научн. ред. Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова*. София, с. 185–207.

Kolkovska 2013b: Колковска С., *Семантични неологизми в българския език, възникнали чрез метонимичен пренос*, [В:] *70 години българска академична лексикография. Материали от Шестата национална конференция с международно участие по лексикография и лексикология (София, Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин” – БАН, 24–25 октомври 2012 г.)*. Състав. и научн. ред. Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска. София, с. 375–384.

Kołodziejek 2012: Kołodziejek E., *O niektórych przyczynach degradacji znaczeń wyrazów*, [w:] D. Zdunkiewicz-Jedynak (red.), *Słowa i ich opis. Na drogach współczesnej leksykologii*, Warszawa, s. 49–56.

Komisarow 1973: Комисаров В. Н., *Слово о переводе*, Москва.

Komisarow 1980: Комисаров В. Н., *Лингвистика перевода*, Москва.

Komlev 1995: Комлев Н. Г., *Словарь новых иностранных слов*, Москва.

Korytkowska 1992: Korytkowska M., *Typu pozycji predykatywno-argumentowych*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 5, cz. 1, Warszawa.

Korytkowska Roszko 1997: Korytkowska M., Roszko R., *Modalność imperceptywna*, [w:] V. Koseska, J. Penčev (red.), *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 2, Warszawa.

Korytkowska 1998: Korytkowska M., *Uprzedniość, rezultatywność a zdania czasowe w języku bułgarskim i polskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” XXXIV, Warszawa, s. 205–224.

Korytkowska 2004: Korytkowska M., *Modalność interrogatywna – pytania o rozstrzygnięcie*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 4, Warszawa.

Koseska-Toszeva 1974: Koseska-Toszeva V., *Z problematyki temporalno-aspektywnej w języku bułgarskim (Relacja imperfectum – aoryst)*, SFPS XIV, s. 213–226.

Koseska-Toszeva 1988: Косеска-Тошева В., *О кванторной модели описания некоторых семантических категорий в болгарском, польском и русском языках*, [w:] *Z Polskich Studiów Slawistycznych. Seria 7. Językoznawstwo*, s. 199–205.

Koseska-Toszeva, Mazurkiewicz 1988: Koseska-Toszeva V., Mazurkiewicz A., *Net Representation of Sentences in Natural Languages*, [in:] „Advances in Petri Nets. Lecture Notes in Computer Science” 340, Berlin, p. 249–266.

Koseska, Gargov 1990: Косеска-Тошева В., Гаргов Г., *Семантична категория определеност / неопределеност*, [В:] *Българско-полска съпоставителна граматика*, т. 2, София.

Koseska-Toszeva, Maldžieva, Penčev 1996: Koseska-Toszeva V., Penčev J., Maldžieva V., *Modalność. Problemy teoretyczne*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, Koseska, Penčev (red.) t. 6, cz. 1, Warszawa.

- Koseska-Toszewa 2006:** Koseska-Toszewa V., *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 7. *Semantyczna kategoria czasu*, Warszawa.
- Koseska, Penčev (red.) 2006:** Koseska-Toszewa V., Penčev J., *Semantyczna kategoria czasu*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 7, Warszawa.
- Koseska-Toszewa, Korytkowska, Roszko 2007:** Koseska-Toszewa V., Korytkowska M., Roszko R., *Polsko-bułgarska gramatyka konfrontatywna*, Warszawa.
- Koseska-Toszewa, Mazurkiewicz 2010:** Koseska-Toszewa V., Mazurkiewicz A., *Time flow and Tenses*, Warszawa.
- Koseska-Toszewa 2010:** Koseska-Toszewa V., *Form, its Meaning, and Dictionary Entries* [in:] „Cognitive Studies | Études Cognitives” 10, p. 133–143.
- Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak 2013:** Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., *O pracy nad słownikami książkowymi i elektronicznymi z językiem bułgarskim*, [w:] Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска (ред.), *70 години българска академична лексикография. Доклади от Шестата национална конференция с международно участие по лексикография и лексикология*, София, с. 98–108.
- Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2012a:** Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., Duszkin M., Теоретические и методологические аспекты создания польско-болгарско-русского словаря, [B:] *rokonferencyjne wydanie: „MegaLing” 2011. Горизонти прикладної лінгвістики і лінгвістичних технологій*, Національна Академія Наук України Український Мовно-Інформаційний Фонд, с. 210–219.
- Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2012b:** Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., Duszkin M., *Polish-Bulgarian-Russian, Bulgarian-Polish-Russian or Russian-Bulgarian-Polish Dictionary?* [in:] *Cognitives Studies/Etudes Cognitives*, vol. 12, Warsaw, p. 27–38.
- Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Duszkin 2013:** Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., Duszkin M., *Słownikowe kłopoty (na podstawie tworzonego przez zespół „Polsko-bułgarsko-rosyjskiego słownika”*, [w:] „Prace Filologiczne”, t. 64: *Głosa do leksykografii polskiej w 150-lecie słownika wileńskiego i 100-lecie Słownika gwar polskich Jana Karłowicza*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacja Języka Polskiego oraz Narodowy Korpus Języka Polskiego, Warszawa, s. 129–138.
- Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2013a:** Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., Sosnowski W., *From the Problems of Dictionaries annd Multi-lingual Corpora*, [in:] „Cognitive Studies/Études Cognitives”, vol. 13, Warsaw, p. 113–122.
- Koseska-Toszewa, Satoła-Staškowiak, Sosnowski 2013b:** Koseska-Toszewa V., Satoła-Staškowiak J., Sosnowski W., *O работе над книжными и электронными словарями с польским, болгарским и русским языками*, [B:] *Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології*, MegaLing-2012: 36. наук. пр. / НАН України, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ, с. 124–135.
- Kostova 2012:** Костова Н., *Надежда. Новите значения на някои глаголи в българския език*, [B:] А. Бурова, Д. Иванова, Е. Христова, Сл. Димитрова, Цв. Аврамова (ред.), *Време и история в славянските езици*,

литератури и култури. Сборник с доклади от Единадесетите национални славистични четения 19–21 април 2012. Том I. Езикознание. Съст. София, с. 381–387.

Kostova 2013a: Костова Н., *Неологизми на -инг в българския език*, [В:] *Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Материалы VI Международной научной конференции*. Дніпропетровськ, с. 140–142.

Kostova 2013b: Костова Н., *Новите имена за действия в българския език и тяхното лексикографско представяне*, [В:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, ВАН, София, с. 77–108.

Koślicka 2006: Koślicka K. *Słownik Hip-Hopu*, Toruń.

Kowalewska-Dąbrowska 2009: Kowalewska-Dąbrowska J., *Przejawy inwencji słowotwórczej w języku prasy*, wykład wygłoszony na Uniwersytecie Gdańskim podczas IV konferencji z cyklu „W świecie słów i znaczeń” poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei.

Kowalik 2002: Kowalik K., *Euro i «europeizacja» polskiego słownictwa*, „Język Polski”, z. 2, s. 81–86.

Kozyrev, Černjak 2000a: Козырев В. А., Черняк В. Д., *Вселенная в алфавитном порядке*, [В:] *Очерки о словарях русского языка*. СПб.

Kozyrev, Černjak 2000b: Козырев В. А., Черняк В. Д., *Словари неологизмов*, [В:] *Очерки о словарях русского языка*. СПб.

Krajewska 2006: Krajewska M., *Polsko-rosyjski słownik Lemowych neologizmów*, Wydawnictwo Naukowe w Toruniu („Prace Wydziału Filologiczno-Filozoficznego”, t. 38, z. 2), Toruń.

Krajewska 2012: Krajewska M., *Nowa jakość słowa: Lemowe neologizmy w rosyjskiej szacie*, [w:] „Rocznik Przekładoznawczy” 7, s. 83–94.

Kreja 1980: Kreja B., *Wpływ formy na znaczenie w wyrazach typu oportunist, sensat we współczesnej polszczyźnie*, [w:] „Język Polski”, nr 60.

Krisin 2007: Крисин Л. П., *Толковный словарь иноязычных слов*, Москва, „ЗКСМО”.

Kudra 2001: Kudra B., *Kreatywność leksykalna w dyskursie politycznym polskiej prasy lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych*, Łódź.

Kudra 2009: Kudra B., *Słowotwórstwo a pragmatyka*, wykład wygłoszony na Uniwersytecie Gdańskim podczas IV konferencji z cyklu „W świecie słów i znaczeń” poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei, [online] http://www.ug.edu.pl/pl/dz_nauk/konferencje/?id_wyd=3145/

Kuratzczyk 2006: Kuratzczyk M., *Narzędzia korpusowe w leksykografii dwujęzycznej*, BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ POLONAISE DE LINGUISTIQUE, fasc. LXII, Warszawa.

Kurkowska 1976/1991: Kurkowska H., *Zapóżyczenia semantyczne we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, Warszawa, 1976, s. 99–109. Też w: *Polszczyzna ludzi myślących*, Warszawa, 1991, s. 233–247.

- Kurkowska, Skorupka 1959:** Kurkowska H., Skorupka S., *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa, s. 71–95.
- Lakoff, Johnson 1988:** Lakoff G., Johnson M., *Metafory w naszym życiu*, Warszawa.
- Langacker 1987:** Langacker R. W., *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1. Theoretical Prerequisites*, Stanford.
- Legeżyńska 1999:** Legeżyńska A., *Autor – tłumacz – przekład*, [w:] таž, *Tłumacz i jego kompetencje autorskie*, wyd. 2, Warszawa.
- Lekov 1945:** Lekov I., *Полско-български речник*, София.
- Lekov, Sławski 1961:** Lekov I., Sławski F. (Eds), *Полско-български речник*, София.
- Lewandowska-Tomaszczyk 2005:** Lewandowska-Tomaszczyk B. (red.), *Podstawy językoznawstwa korpusowego*, Łódź.
- Levy 1974:** Левый И., *Искусство перевода*, Москва.
- Likomanova 2002:** Ликоманова И., *Преводът. Между теорията и практиката*.
- Likomanova 2005:** Ликоманова И., *Оказионализмите – теоретични придизвикателства и практически прояви (върху материал от южнославянските езици)*, [В:] *Езиковедски приноси в чест на чл.-кор. проф. Михаил Виденов*, Велико Търново, с. 445–453.
- Lilova 2001:** Лилова М., *Нови съществителни от областта на компютърната лексика, резултат от семантична деривация*, [В:] „Лексикографски преглед”, nr 4, s. 13–22.
- Lilova 2004:** Лилова М., *Нови метафорични значения и тяхната роля в съвременния български език*, [В:] „Българска реч”, nr 2, s. 37–40.
- Lubaś 1995:** Lubaś W., *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. Haliny Zgólkowej, t. 1–3*, Poznań 1994, [w:] „Język Polski”, nr 3, s. 216–218.
- Lubaś 2009:** Lubaś W., *Komparacja współczesnych języków słowińskich*, t. 4, Polityka językowa, Opole.
- Maćkiewicz 2001:** Maćkiewicz J., *Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 555–561.
- Maćkiewicz 2009:** Maćkiewicz J., *Neologizmy słowotwórcze w poetyce felietonu*, wykład wygłoszony na Uniwersytecie Gdańskim podczas IV konferencji z cyklu „W świecie słów i znaczeń” poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei.
- Maia 2003:** Maia B., *Some languages are more equal than others. Training translators in terminology and information retrieval using comparable and parallel corpora*, [w:] F. Zanettin, S. Bernardini, D. Stewart (eds), *Corpora in Translator Education*. Manchester, p. 43–53.
- Malinowski 2006:** Malinowski M., *Psycholożka, socjolożka, reżyserka*, *Obcy język polski* (239), [online] <http://obcyjezykpolski.strefa.pl/?md=archive&id=238/>
- Maldżieva 1994:** Maldżieva V., *Граматичната информация в двуезични речи като лингвистичен проблем*, [в:] Мирослав Янкиев, *Юбилеен сборник*, София.

- Maldżieva 2003:** Maldżieva V., *Modalność: hipotetyczność, optytywność i imperceptywność, warunkowość*, [w:] V. Koseska, J. Penčev (red.), *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko polska*, t. 6, cz. 3, Warszawa.
- Małyśka 2013:** Małyśka A., *Zjawisko neosemantyzacji we współczesnym języku polskim*, [w:] A. Dunin-Dudkowska, A. Małyśka (red.), *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Janowi Mazurowi*, Lublin, s. 165–189.
- Mańczak-Wohlfeld 1994:** Mańczak-Wohlfeld E., *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*, Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld 1995:** Mańczak-Wohlfeld E., *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*, Kraków.
- Markowski 1988:** Markowski A., *Neologizmy z formantem -arka w ogłoszeniach prasowych*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 3, s. 232–234.
- Markowski 1990:** Markowski A., *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, Warszawa.
- Markowski 1994:** Markowski A., *Nowsze neologizmy polszczyzny potocznej*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 1–2, s. 73–76.
- Markowski 2006:** Markowski A., *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- Martincova 1998:** Martincova O., *Nova slova v čestine. Slovník neologizmu*, Praha, „Akademia”.
- Martincova 2003:** Martincova O., *Nova slova v čestine. Slovník neologizmu 2*, Praha, „Akademia”.
- Mazur, Rzeszutko 2000:** Mazur J., Rzeszutko M., *Słownictwo „NIE” jako przykład agresji i wulgaryzacji języka we współczesnej polszczyźnie*, [w:] J. Mazur (red.), *Słownictwo współczesnej polszczyzny w okresie przełomu*, Lublin.
- Mazur 2000:** Mazur J. (red.), *Słownictwo współczesnej polszczyzny w okresie przełomu*, Lublin.
- Mazur 1999:** Mazur J. (red.), *Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci*, Lublin.
- Mazurkiewicz 1986:** Mazurkiewicz A., *Zdarzenia i stany: elementy temporalności*, [w:] V. Koseska-Toszeva, I. Sawicka, J. Mindak (red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie, t. 1: Temporalność*, Wrocław, s. 7–21.
- Mazurkiewicz-Sułkowska 2013:** Mazurkiewicz-Sułkowska J., *Współczesna terminologia techniczna w językach słowiańskich (na materiale polskim, rosyjskim i bułgarskim)*, [w:] *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, s. 123–133.
- McEnery, Wilson 1996:** McEnery, A. M. i Wilson, A., *Corpus Linguistics*, Edinburgh.
- McEnery, Xiao, Tono 2006:** McEnery T., Xiao R., Tono Y., *Corpus-based language studies: an advanced resource book*, London.
- Michalec 2013:** Michalec V., *Depropriální neologismy tvořené z příjmení*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, БАН, София, с. 153–162.
- Michalewski 2001:** Michalewski K. (red.), *Współczesna leksyka*, cz. I, II, Łódź.

- Michoński: 1992:** Michoński C., *Kognitywne aspekty przekładu na podstawie tłumaczenia neologizmów w powieści Anthony Burgessa „Mechaniczna pomarańcza”*, [online] <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/JK-08/JK08-michonski.pdf>, s. 261–278.
- Міędzyrzeczki 2006:** Міędzyrzeczки А., *О przekładach*, [w:] E. Balcerzan, E. Rajewska (red.), *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440–2005. Antologia*, Poznań.
- Milev, Nikolov, Bratkov 2000:** Милев А., Николов Б., Братков Й., *Речник на чуждите думи в българския език*. V изд., допълн. и прераб. от Е. Пернишка. С., „Наука и изкуство”.
- Milewska-Stawiany 2005:** Milewska-Stawiany M., *Odlotowy i wypasiony, czyli o modnych ekspresywizmach*, [w:] felietony M. Milewska-Stawiany, Wydanie: 2005 /4 – *Zmagania z Unią*, tekst pozyskany z: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,23554,title,Odlotowy-i-wypasiony-czyli-o-modnych-ekspresywizmach,wid,6926257,wiadomosc.html?ticaid=114b72/>
- Milieva 1998:** Милиева Д., *Термини, жаргони или неологизми в медицински текстове*, [B:] „Foreign Languages for Specific Purposes”, vol. 2. Varna, p. 79–81.
- Miodek 2000:** Miodek J., *Polszczyzna po roku 1989*, Katowice (druk okolicznościowy Uniwersytetu Śląskiego).
- Miodek 2007:** Miodek J., *Rzeczywistość elektroniczna a język nasz powszedni*, [w:] A. Mikołajczuk, R. Pawelec (red.), *Na językoznawczych ścieżkach. Prace ofiarowane Profesorowi Jerzemu Podrackiemu*, Warszawa, s. 103–106.
- Miodek 2010a:** Miodek J., Słownik polsko@polski z Miodkiem. Rozmowy profesora Jana Miodka o języku polskim z widzami z kraju i ze świata, Wrocław.
- Miodek 2010b:** Miodek J., *Socjolożka czy (pani) socjolog?*, [online] http://www.gazetawroclawska.pl/artykul/311691,jan-miodek-socjolozka-czy-pani-socjolog,id,t.html?cookie=1#czytaj_dalej/
- Miodek 2012:** Miodek J., *Polszczyzna najmłodszych pokoleń*, Wrocław [wykład].
- Mitev 1999:** Митев Д., *Аспекти на външната и вътрешната структура на окационализмите в съвременната публицистична реч*, [B:] Проблеми на социолингвистиката. т. 6. Езикът и съвременността. София, s. 124–128.
- Mleziva 1996:** Mleziva E., *Vliv společenských změn na vznik nových výrazů a výrazů v českém jazyce*. Slovo a slovesnost, 57, ss. 283–296.
- Moszyńska 1964:** Moszyńska D., *O stylizacji języka w beletrystyce astronautycznej*, [w:] „Język Polski”, z. 2, s. 106–110.
- Murdarov 1983:** Мурдаров В., *Съвременни словообразователни процеси*, София.
- Murdarov 2011:** Мурдаров В., *Тази продавач днес обслужи една адвокат и една министър* Развитие на езика или осакатяване на езика*, [online] http://www.legalworld.bg/25351.tazi-prodavach-dnes-obsluji-edna-advokat-i-edna-ministryr-*.html
- Murdarov 2012:** Мурдаров В., *Граматически колебания при новозаетите чужди думи*, [B:] *Магията на думите. Езиковедски изследвания в чест на проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова*, София, с. 287–289.

- Mycawka 1992:** Myckawka M., *Dlaczego używamy wyrazu aborcja?*, „Język Polski” LXXII, s. 297–301.
- Mycawka 2001:** Myckawka M., *Produktywne formanty słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie (wybrane zagadnienia)*, [w:] K. Machalewski (red.), *Współczesna leksyka*, cz. II, Łódź, s. 16–23.
- Mystem:** <http://company.yandex.ru/technology/mystem/>
- Nadel-Czerwińska 2006:** Nadel-Czerwińska M., *Nowa leksyka w słownikach rosyjskich na końcu XX i początku XXI wieku*, Białystok.
- Nagórko 2003a:** Nagórko A., *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa.
- Nagórko 2003b:** Nagórko A., *Tendencje w sferze pragmatyczno-stylistycznej i Różnicowanie i unifikacja środków słowotwórczych w służbie pragmatyki*, [w:] I. Ohnheider (red.), *Komparacja systemów i funkcjonowanie współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/Nominacja*, Opole, s. 189–197, 217–233.
- Nowotna-Szybistowa 1969:** Nowotna-Szybistowa M., *Nazewnictwo „Cyberiady” Stanisława Lema*, [w:] „Onomastica” XIV, 1969, s. 186–204; XV, 1970, s. 180–201.
- Nedialkova 1989:** Недялкова Н., *Поетични неологизми в съвременната българска поезия*, Дисерт, София.
- Nedialkova 1992:** Недялкова Н., *Неологизми в съвременната българска поезия*, София.
- Nedialkova 1993:** Недялкова Н., *Жаргонизми и поетични okazjiонализми*, [В:] Проблеми на социолингвистика, Т. 3, *Езикова ситуация в микро- и макросоциалните общности*, Велико Търново, с. 68–71.
- Nedkova 2003:** Недкова Е., *Активни словообразователни средства за адаптиране на английските заемки в българския език*, [В:] *Internacionalizmy v nové slovní zásobě. Sborník příspěvků z konference Praha, 16.–18. června 2003*, Praha, Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 149–156.
- Nedkova 2011:** Недкова Е., *Основни тематични области и източници на лексикалните иновации в съвременния български език*, [В:] *Научни трудове на Русенския университет*, 2011, т. 50, сер. 6.3, с. 43–48.
- Neprašová 2013:** Neprašová R., *Význam a produktivita nových germanismů v češtině*, [В:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 223–242.
- Nida 1964:** Nida E. A., *Toward a Science of Translating*, Leiden.
- Nikolova 1987:** Николова Ц., *Оказианални думи в разговорната реч*, [В:] Год. ИЧС, IV, (за 1984), с. 60–65.
- Niševa 2012:** Нишева Б., *Прояви на тенденцията към интелектуализация в езика на медиите (върху български и чешки неологичен материал)*, [В:] А. Бурова, Д. Иванова, Е. Христова, Сл. Димитрова, Цв. Аврамова, *Време и история в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Единадесетите национални славистични четения 19–21 април 2012. Том I. Езикознание. Съст.*, София, с. 395–401.
- Niševa 2013:** Нишева Б., *Новите български и чешки наречия с оглед на неографското им описание*, [В:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 331–347.

- Ooi V., 1998:** *Computer corpus lexicography*, [in:] „International Journal of Applied Linguistics”, vol. 9.
- Orylska 1983:** Orylska H., *Neologizmy słownikowe w dokumentach partyjnych z lat 1949–1953*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, [w:] „Filologia Polska”, z. 23, s. 65–71.
- Ostromęcka-Frączak 2001:** Ostromęcka-Frączak B., *Nazwy własne jako podstawy derywacji*, [w:] K. Michalewski (red.), *Współczesna leksyka*, cz. II, Łódź, s. 67–75.
- Ostromęcka-Frączak 2007:** Ostromęcka-Frączak B., *Historia leksykografii słoweńskiej*, Łódź.
- Otwinowska-Kasztelaniec 2000:** Otwinowska-Kasztelaniec A., *Korpus języka mówionego młodego pokolenia Polaków*, Warszawa.
- Ożóg 2001:** Ożóg K., *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów.
- Ożóg 2003a:** Ożóg K., *Współczesna polszczyzna potoczna i jej zmiany w ostatnim dziesięcioleciu*, [w:] S. Gajda, A. Vidović Muha (red.), *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*, Opole, s. 309–320.
- Ożóg 2003b:** Ożóg K., *Język polskiej polityki*, [w:] S. Gajda, A. Vidović Muha (red.), *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*, Opole, s. 353–368.
- Ożóg 2007:** Ożóg K., *Nowe czasy, nowy język polski*, [w:] „Kwartalnik Edukacyjny” 4 (51), Rzeszów, s. 5–12.
- Pala, Rychlý 2011:** Pala K., Rychlý P., *Do we need very large Web Corpora?*, [in:] F. Čermák (ed.), *2. Výzkum a výstava korpusů*, Praha, p. 30–40.
- Parzulova 2002:** Парзулова М., *Неологизмите в съвременния български език*. Бургас, „Димант”.
- Parzulova 2003:** Парзулова М., *Композицията като начин за възникване на нови думи*, [В:] „Български език”, нр 4, p. 121–126.
- Parzulova 2005:** Парзулова М., *Неологизми, възникнали чрез морфологично словообразуване*. [В:] Й. Заимов, *Езиковедски проучвания в памет на проф. София*, с. 225–229.
- Percova 1995:** Перцова Н. Н. *Словарь неологизмов Велимира Хлебникова*. Вена, Москва.
- Perniška 1999:** Пернишка Е., *Системно и антисистемно в българските лексикални неологизми*, „Slavia”, нр 1, с. 19–24.
- Perniška 1999a:** Пернишка Е., *Парономазията – насмешка над обществени недъзи*, [В:] *Проблеми на социолингвистиката*, Т. 6, *Езикът и съвременността*, София, с. 326–330.
- Perniška 2005:** Пернишка Е., *Съвременни явления и отношения в огледалото на българския език*, [В:] *Езиковедски приноси в чест на чл.-кор. Михаил Виденов*. Велико Търново, с. 541–551.
- Perniška 2006:** Пернишка Е., *Тенденции за интернационализация и за запазване на националната идентичност на българската лексика от битовата концептосфера (в периода 1990–2004)*, [В:] *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. Научна конферен-

- ция, посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов (София, 28–29 юни 2005). Доклади, София, с. 148–160.
- Perniška 2010:** Perniška E., *Новата лексика в българския език – огледало на съвременния обществен живот*, [В:] „Български език и литература”, нр 2, с. 3–15. Także w: „Наука”, 2009, нр 6, с. 45–51.
- Perniška, Blagoeva, Kolkovska 2010:** Perniška E., Blagoeva D., Kolkovska S., *Речник на новите думи в българския език*, първо издание, София, Института за Български Език „Проф. Л. Андрейчин”, Наука и Изкуство.
- Pęzik 2012:** Pęzik P., *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*, [w:] A. Przepiórkowski, M. Bańko, R. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk (red.), *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, Warszawa, s. 253–273.
- Piasecki 2007:** Piasecki M., *Polish Tagger TaKIPI: Rule Based Construction and Optimisation*, „Task Quarterly” 2007, 11, p. 151–167.
- Piotrowski 2003a:** Piotrowski T., *Językoznawstwo korpusowe – wstęp do problematyki*, [w:] S. Gajda, *Językoznawstwo w Polsce. Stan i perspektywy*, Opole, s. 143–154.
- Piotrowski 2003b:** Piotrowski T., *Internacjonalizm sorki jako element polskiego systemu językowego*, [in:] Z. Tichá, A. Rangelova (eds), *Internacjonalizmy v nove slovni zasobe. Sborník příspěvků z konference Praha, 16–18*. Praha, Ústav pro jazyk český AV ČR Lexikograficko-terminologické, p. 182–193.
- Piotrowski 2003c:** Piotrowski T., *Leksykografia w Polsce w latach 1990–2002*, [w:] S. Gajda, A. Vidović Muha (red.), *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*, Opole, s. 225–250.
- Pisarek 1999:** Pisarek W. (red.), *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Kraków.
- Pisarkowa 1978:** Pisarkowa K., *Pojęcie kreatywności językowej w nowej lingwistyce*, „Biuletyn PTJ” XXXVI.
- Pisarkowa 1998:** Pisarkowa K., *Pragmatyka przekładu. Przypadki poetyckie*, Kraków.
- Podhajecka:** Podhajecka M., *Korpusy językowe – jak mogą pomóc w nauce języka obcego?*, [online] <http://spnjo.polsl.pl/konferencja/materiały/referaty/podhajecka.pdf>
- Podhajecka 2006:** Podhajecka M., *Kilka uwag o wykorzystaniu zasobów internetowych do analiz korpusowych języka*, „Język Polski”, vol. 86 (5), s. 338–347.
- Polański 2003:** Polański K. (red.), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, wyd. 2, Wrocław.
- Popova 1999:** Попова М., *За езиковата мотивираност на термините (върху материал от интернационалните термини в съвременния български език)*, [В:] *Въпроси на българска терминология*, София, с. 5–93.
- Popova 2009:** Попова М., *Аспекти на глобализацията в българския език*, [В:] П. Пашов, *Езиковедски изследвания в чест на чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев, проф. д-р Венче Попова и проф.*, София, с. 68–74.
- Przybylska 1995:** Przybylska R., *Super*, [w:] „Język Polski” LXXV, s. 104–107.

- Przybylska 2002:** Przybylska R., *O najnowszym języku polskim*, [w:] „Polonistyka” nr 9, s. 516–520.
- Puzynina 1977:** Puzynina J., *Morfem a formant analiza morfemowa a analiza słotwórcza*, „Biuletyn PTJ” XXXVI, s. 75–84.
- Puzynina 1978:** Puzynina J., (rec.) Z. Kurzowa, *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*, Warszawa – Kraków 1976, „Język Polski” LVIII, z. 3, 219–225.
- Radeva 2001:** Радева П., *Оказионални образувания в българската книжовноразговорна реч*, [B:] „Тр. ВТУ” XXXI (за 1995), кн. 2, s. 219–228.
- Radeva 1987:** Радева В., *Българското словообразување*, София.
- Radeva 1990:** Радева В., *Наблюдения върху новите думи в българския език*, [B:] *Славистични изследвания*, t. 6, София, s. 83–91.
- Radeva 1991:** Радева В., *Оказионалност в словообразуването*, [B:] „Език и литература”, nr 1, s. 76–82.
- Radeva 2008:** Радева В., *Заета лексика и словообразователни тенденции в славянските езици*, [B:] „Славянска филология” t. 24, София, s. 97–107.
- Radeva 2010:** Радева В., *Словообразовательные инновации в славянских языках, обусловленные иноязычной лексикой*, [B:] *Новые явления в славянском словообразовании. Система и функционирование*, Москва, s. 245–255.
- Rangelova, Tichá 2013:** Rangelova A., Tichá Z., *Funkční rozpětí neologických zkratk v češtině*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, ВАН, София, s. 163–184.
- Rieger, Siatkowski 1993:** Rieger J., Siatkowski J., *Kontakty polszczyzny z językami słowiańskimi*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2, *Współczesny język polski*, Wrocław.
- Rodzoch-Malek 2012:** Rodzoch-Malek J., *W jaki sposób mówi się w Polsce o homoseksualizmie i osobach homoseksualnych? Analiza leksyki na podstawie danek leksykograficznych i tekstowych*, [online] <http://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/204/Doktorat-J.Rodzoch-Malek.pdf?sequence=1/>
- Rospond 1945:** Rospond S., *Nowotwory czy nowopotwory językowe*, [w:] „Język Polski”, z. 4, s. 97–105.
- Rudnik-Karwatowa, Karpińska 1999:** Rudnik-Karwatowa Z., Karpińska H., *Słownik słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego*, Warszawa.
- Rybicka 1976:** Rybicka H., *Losy wyrazów obcych w języku polskim*, Warszawa.
- Sambor 1976:** Sambor J., *Kompozycje rzeczownikowe dwunominalne i nominalno-werbalne w tekstach współczesnego języka ogólnopolskiego*, [w:] M. N. Mayenowa (red.), *Semantyka tekstu i języka*, Wrocław, s. 241–242.
- Sambor 2001:** Sambor J., *Język polski w świetle statystyki*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 503–526.
- Satkiewicz 1976:** Satkiewicz H., *O niektórych innowacjach słotwórczych w polszczyźnie XX wieku*, [w:] J. Magnuszewski (red.), *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich. Materiały z Konferencji Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Karola dla uczczenia trzydziestolecia PRL i trzydziestej rocznicy wyzwolenia Czechosłowacji*, Warszawa, s. 111–121.

- Satkiewicz 1981:** Satkiewicz H., *Innowacje słotowórcze w powojennym trzydziestoleciu*, H. Kurkowska (red.), *Współczesna polszczyzna*, Warszawa, s. 130–155.
- Satkiewicz 1994:** Satkiewicz H., *Zmiany w zasobie leksykalnym najnowszej polszczyzny*, [w:] E. Wrocławska (red.), *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, Warszawa, s. 143–147.
- Satoła-Staškowiak 2009a:** Satoła-Staškowiak J., *Translating into something that does not exist... – literary ways of translating Polish sentences with uninflected perfect participles into the Bulgarian language*, [in:] *Cognitive Studies/Études Cognitives*, t. 9, Warsaw, p. 211–221.
- Satoła-Staškowiak 2009b:** Satoła-Staškowiak J., *Zdania z zawieszoną asercją na podstawie polskich i bułgarskich zdań praeterityalnych*, [w:] V. Koseska-Toszeza, R. Roszko (red.), *Semantyka a konfrontacja językowa*, t. 4, Warszawa, s. 101–118.
- Satoła-Staškowiak 2010:** Satoła-Staškowiak J., *Polsko-bułgarskie odpowiedniości przekładowe czasów przeszłych*, Warszawa.
- Satoła-Staškowiak 2013a:** Satoła-Staškowiak J., *Contemporary Contrastive Studies of Polish, Bulgarian and Russian Neologisms versus Language Corpora*, [in:] *Cognitive Studies/Études Cognitives*, t. 13, Warsaw, p. 143–160.
- Satoła-Staškowiak 2013b:** Satoła-Staškowiak J., *Neologizmy bułgarskie, polskie i rosyjskie w ujęciu konfrontatywnym*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 21–30.
- Satoła-Staškowiak 2013c:** Satoła-Staškowiak J., *Polskie i bułgarskie neologizmy znaczeniowe*, [w:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 218–230.
- Satoła-Staškowiak 2014a:** Satoła-Staškowiak J., *Recenzja: Petar Sotirov, Mariola Mostowska, Agata Mokrzycka, „Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej”, t. 1, 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, (Lublin 2011, s. 280 i Lublin 2013, s. 314) // „Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe. Język – Literatura – Kultura (Językoznawstwo – Literaturoznawstwo)”, nr 11, 2014, s. 112–114.*
- Satoła-Staškowiak 2014b:** Satoła-Staškowiak J., *Słów kilka o Współczesnym słowniku bułgarsko-polskim*, [w:] D. Roszko, J. Satoła-Staškowiak (red.), *Semantyka a konfrontacja językowa*, t. V, Warszawa (w druku).
- Satoła-Staškowiak 2014c:** Satoła-Staškowiak J., *Different Aspects of Neosemantization on the example of the Polish and Bulgarian Language*, [in:] *Cognitive Studies/Études Cognitives*, t. 14, Warsaw, p. 183–191.
- Satoła-Staškowiak 2014d:** Satoła-Staškowiak J., *Edukacja przyszłych tłumaczy w oparciu o korpusy językowe*, [B:] Прикладна лингвистика та лінгвістичні технології, MegaLing-2013: 36. наук. пр. / НАН України, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ, с. 211–223.
- Satoła-Staškowiak 2015:** Satoła-Staškowiak J., *Podróż neologizmu do „Współczesnego słownika bułgarsko-polskiego”*, (w druku).
- Satoła-Staškowiak, Duszkin 2011:** Satoła-Staškowiak J., Duszkin M., *Bułgarsko-polsko-rosyjski korpus równoległy*, [w:] <http://www.slavicorp.polon.uw.edu>.

- pl/streszczenia.html, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacja Języka Polskiego oraz Narodowy Korpus Języka Polskiego, Warszawa, s. 1–15.
- Satoła-Staśkowiak, Koseska-Toszewa 2014a:** Satoła-Staśkowiak J., Koseska-Toszewa V., Kisiel A. (red.), *Współczesny słownik bułgarsko-polski*, Warszawa.
- Schabowska 1994:** Schabowska M., *Funkcja elementów potocznych we współczesnym języku oficjalnym*, [w:] Z. Kurzowa, W. Śliwiński (red.), *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, Kraków, s. 67–72.
- Schejbalová 2011:** Schejbalová Z., *Reduplikace jako slovotvorný prostředek v češtině a ve francouzštině*, [w:] *Přednášky a besedy z XLIV. běhu LŠSS*, Brno: FF MU, s. 192–212.
- Scott 2004–2011:** Scott M., *Introduction to Oxford WordSmith Tools*, [online]: http://www.lexically.net/downloads/version5/HTML/?keywords_info.htm [5.11.2011].
- Sękowska 1993:** Sękowska E., *Funkcjonowanie najnowszych zapożyczeń angielskich we współczesnej polszczyźnie. Wybrane zagadnienia*, [w:] „Poradnik Językowy”, nr 5, 242–248.
- Sękowska 2012:** Sękowska E., *Neologizmy słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie (wybrane tendencje)*, [online] <http://revistas.ucm.es/index.php/ESLC/article/viewFile/38728/37445/>, s. 97–103.
- Skubulanka 1962:** Skubulanka T., *Neologizmy w polskiej poezji romantycznej*, [w:] „Prace Wydziału Filologiczno-Filozoficznego”, t. 13, z. 1, TNT, Toruń.
- Skubulanka 1990:** Skubulanka T., *Problematyka gramatyczno-stylistyczna neologizmu*, [w:] „Studia Linguistica Polono-Slovaca”, t. 3, s. 31–37.
- Sławski 1987:** Sławski F., *Podręczny słownik bułgarsko-polski z suplementem*, Warszawa.
- Smółkowa 1976:** Smółkowa T., *Nowe słownictwo polskie. Badania rzeczowników*, Wrocław.
- Smółkowa, Tekiel 1977:** Smółkowa T., Tekiel D., *Nowe słownictwo polskie. Przymiotniki i przysłówki*, Wrocław.
- Smółkowa 1978:** Smółkowa T., *Charakterystyka nowego słownictwa polskiego – rzeczownik*, [w:] M. Szymczak (red.), *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, Wrocław, s. 175–182.
- Smółkowa 1997:** Smółkowa T., *Metodologiczne aspekty opisu współczesnych neologizmów i neosemantyzmów polskich*, [w:] H. Popowska-Taborska (red.), *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, Warszawa.
- Smółkowa 1998, 1999:** Smółkowa T. (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985–1992*, cz. I: A–O; cz. II: P–Ż, Kraków.
- Smółkowa 2001a:** Smółkowa T., *Leksyka ogólna – neologizmy*, [w:] S. Gajda (red.), *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*, Opole, s. 119–151.
- Smółkowa 2001b:** Smółkowa T., *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Kraków.

- Smółkowa 2001c:** Smółkowa T., *Nowe słownictwo polskie*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 397–404.
- Smółkowa 2004:** Smółkowa T. (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000*, cz. I– II, Kraków.
- Smółkowa 2009:** Smółkowa T., *Słownik neologizmów* [w:] „Język Polski”, z. 4–5, s. 263–269.
- Smółkowa 2010:** Smółkowa T., *Nowe słownictwo w prasie*, [w:] J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.), *Język w mediach masowych*, Warszawa, s. 67–78.
- Smółkowa 2013:** Smółkowa T. (red.), *SŁOWA... czy je znasz?*, Kraków.
- Sokolová 1991:** Sokolova M., *České kontaktné javy v slovenskom individuálnom vyjadrovaní*, [in:] E. Hleba (ed.), *Česko-slovenské vzťahy v rokoch 1918–1938 (literatúra, jazyk, história, pedagogika)*, Košice, Univerzita P. J. Šafárika, s. 225–239.
- Sokolová 1995:** Sokolova M., *České kontaktné javy v slovenčine*, [w:] S. Ondrejovič, M. Šimková (ed.), *Sociolingvistické aspekty výskumu slovenčiny*, Bratislava, s. 188–206.
- Sorbet 2012:** Sorbet P., *Propozycja nowej kategorii zapożyczeń w językoznawstwie diachronicznym*, [w:] „Linguistica Copernicana”, nr 1(7)/2012, UMK, Toruń, s. 243–253.
- Soroka 2013:** Сорока О., *Новите думи от украински произход в българския език*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 257–276.
- Sotirov, Mostowska, Mokrzycka 2011:** Sotirov P., Mostowska M., Mokrzycka A., *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej*, t. I, Lublin.
- Sotirov, Mostowska, Mokrzycka 2013:** Sotirov P., Mostowska M., Mokrzycka A., *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej*, t. II, Lublin.
- Steiner 1977:** Steiner G., *After Babel. Aspects of Language and Translation*, London.
- Stewart 2000:** Stewart D., *Supplying Native Speaker Intuitions or Normalising Translation? Translating into English as a foreign language with the British National Corpus*. Ze streszczenia referatu w ramach tymczasowego programu konferencji UMIST/UCL: Research Models in Translation Studies, Manchester, 28–30 kwietnia 2000.
- Stichinava 2012:** Stichinava D., *Parallel Corpora within Russian National Corpus*, „Prace Filologiczne” LXIII, s. 271–278.
- Stojanova 1984:** Стоянова Ю., *Непреднамерени окaziонализми*, [B:] „Български език”, 5, с. 451–456.
- Stunová 2004:** Stunova A., *A contrastive Analysis of Russian and Czech Aspects: Invariance vs Discourse*, Amsterdam.
- Sumrova 1999:** Сумрова В., *Динамика при съществуващи имена от женски род за лица в съвременния български книжовен език*, [B:] „Проблеми на социолингвистиката”, т. 6. Езикът и съвременността, София, с. 95–99.
- Sumrova 2005:** Сумрова В., *Иновации при суфиксацията на съществителните имена за лица жени*, [B:] *Езикови проучвания в памет на проф. Йордан Заимов*, София, с. 237–241.

- Šimandl 2013:** Šimandl J., *Mechanické krácení a mechanické skládání*, [B:] Д. Благоева, С. Колковска, М. Лишкова (ред.), *Проблеми на неологията в славянските езици*, София, с. 109–118.
- Szymański 2009:** Szymański L., *Analiza wypowiedzi z czatu internetowego*, [w:] „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXV, Kraków, s. 165–174.
- Szymański 2011:** Szymański L., *Empiryczna analiza leksyki czatu internetowego*. [w:] „Język Polski” XCI 2–3, Kraków, s. 179–187.
- Szymański 2012a:** Szymański L., *Konwencje zapisu wyrazów na czacie internetowym*, [w:] „Język Polski” XCII 1, Kraków, s. 20–28.
- Szymański 2012b:** Szymański L., *The case of „Witam” as a greeting exclamation in Polish*. [w:] M. Steciąg, M. Bugajski (red.), *Świadomość językowa w komunikowaniu*, Zielona Góra, s. 141–148.
- Szymański:** Szymański L., *Leksyka czatu internetowego. Studium empiryczne*, Zielona Góra.
- Tabakowska 1999:** Tabakowska E., *O przekładzie na przykładzie*, Kraków.
- Tambor 1990:** Tambor J., *Język polski prozy fantastyczno-naukowej*, [w:] „Prace Naukowe UŚ”, nr 1141, Katowice.
- Tekiel 1988:** Tekiel D., *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981*, cz. I, A–O, Wrocław.
- Tekiel 1989:** Tekiel D., *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981*, cz. II, P–Z, Wrocław.
- Tetelowska 1972:** Tetelowska I., *Szkice prasoznawcze*, Kraków.
- Tokarski 2001a:** Tokarski R., *Słownictwo jak interpretacja świata*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin.
- Tokarski 2001b:** Tokarski R., *Pole znaczeniowe*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin.
- Trifonova 2006:** Трифонова Й., *Собствените имена и интернационализация на лексиката в български и чешки език след 1989 г.*, [B:] *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*, с. 213–232.
- Trifonova 2013:** Трифонова Й., *Депроприални апелативи неологизми в съвременния български и чешки език – теоретични и лексикографски проблеми*.
- Urban 2007:** Urban M., *Rzeczownikowe derywaty od skrótowców w najnowszej polszczyźnie*, [w:] J. Kamper-Warejko, I. Kaproń-Charzyńska, *Z zagadnień leksykologii i leksykografii języków słowiańskich*, Toruń, s. 355–362.
- Urbańczyk, Kucała 1999:** Urbańczyk S, Kucała M, (red.), *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Vačkova 1999:** Вачкова К., *За отношение между социолингвистически и типологически фактори*, [B:] *Проблеми на социолингвистиката*, Т. 6, *Езикът и съвременността*, София, с. 57–60.
- Vasileva 2012:** Василева Г., *За морфологичната адаптация на англицизмите в българския език*, [B:] „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie”, nr 1, s. 92–96.
- Von Waldenfels 2012:** von Waldenfels R., *ParaSol: introduction to a Slavic Parallel Corpus*, „Prace Filologiczne” LXIII, s. 293–301.

- Waszakak 2003:** Waszakak B., *Tendencje nominacyjne polszczyzny przełomu wieków XX*, [w:] S. Gajda, A. Vidović Muha, *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*, Opole, s. 87–98.
- Warchała, Krzyżyk 2008:** Warchała J., Krzyżyk D., *Polska polityka językowa w Unii Europejskiej*, Katowice.
- Waszakowa 1994a:** Waszakowa K., *Słotwórwstwó współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksálne obce*, Warszawa.
- Waszakowa 1994b:** Waszakowa K., *Tendencje rozwojowe w słotwórwstwie polszczyzny końca XX wieku*, [w:] S. Gajda (red.), *Przemiany współczesnej polszczyzny*, Opole, s. 53–60.
- Waszakowa 1997:** Waszakowa K., *O nowych zjawiskach leksykalnych w świetle ich rozumienia*, [w:] R. Grzegórczykowa, Z. Zaróń (red.), *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*, Warszawa, s. 10–24.
- Waszakowa 2001a:** Waszakowa K., *Tendencje rozwojowe w polszczyźnie końca XX w.*, [w:] S. Gajda (red.), *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*, Opole, s. 97–118.
- Waszakowa 2001b:** Waszakowa K., *O rozumieniu najnowszych zapóżyczeń*, [w:] K. Michalewski (red.), *Współczesna Leksyka*, cz. II, Łódź, s. 156–167.
- Waszakowa 2005:** Waszakowa K., *Przejawy internacjonalizacji w słotwórwstwie współczesnej polszczyzny*, Warszawa.
- Waszakowa 2009a:** Waszakowa K., *Perspektywy badań porównawczych w zakresie semantyki leksykalnej w świetle językoznawczych teorii kognitywnych*, [w:] „LingVaria”, t. IV (2009), nr 1 (7), s. 49–64.
- Waszakowa 2009b:** Waszakowa K., *Derywowane anglicyzmy jako wyraz ekspansji słownictwa potocznego i środowiskowego w języku mediów ostatniego ćwierćwiecza*, [w:] „Slavia Meridionalis”, t. 9, Warszawa, s. 1–14.
- Waszakowa 2010a:** Waszakowa K., *Adaptacja słotwórcza i semantyczna zapóżyczeń we współczesnej polszczyźnie*, [w:] H. Ф. Клименко i Э. А. Карпіловська (red.), *Відоображення історії та культури народу в словотворенні*, Київ, s. 47–59.
- Waszakowa 2010b:** Waszakowa K., *Czy jeszcze można, wypada, warto zajmować się neologizmami? (w związku z fotodokumentacyjną metodą badawczą Piotra Wierchonia)*, [w:] I. Burkacka, R. Pawelec, D. Zdunkiewicz-Jedynak, (red.), *Słowa – kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów*, Warszawa, s. 193–207.
- Waszakowa 2011:** Waszakowa K., *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku: dynamika procesów sprzyjających internacjonalizacji*, [B:] „Исследования по славянским языкам”, nr 16–1, Сеул, s. 125–142.
- Waszakowa 2012a:** Waszakowa K., *Złożony charakter procesów włączania elementów obcych do języka polskiego (na przykładzie zapóżyczenia celebryty)*, [w:] A. Mikołajczuk, K. Waszakowa (red.), *Odkrywanie znaczeń w języku*, Warszawa, s. 286–302.
- Waszakowa 2012b:** Waszakowa K., *Drogi do słownika neologizmów współczesnej polszczyzny*, [w:] „Poradnik Językowy”, nr 3, Warszawa, s. 5–22.
- Wawrzyńczyk 1990:** Wawrzyńczyk J., *O pewnym źródle dokumentacyjnym słownictwa polskiego*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 1, s. 58–60.

- Wawrzyńczyk 1992a:** Wawrzyńczyk J., *Chronologizacja słownictwa nowopol- skiego*, [w:] tenże, *W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych*, Toruń.
- Wawrzyńczyk 1992b:** Wawrzyńczyk J., *Przegląd rzekomo powojennych neolo- gizmów polskich*, [w:] „Poradnik Językowy”, z. 3, s. 192–200.
- Wawrzyńczyk 1993a:** Wawrzyńczyk J., *Tzw. nowe słownictwo polskie w świetle źródeł prasowych z lat 1918–1939*, [w:] „Zeszyty prasoznawcze”, nr 12, s. 55–60.
- Wawrzyńczyk 1993b:** Wawrzyńczyk J., *Uwagi o rejestracji polszczyzny dwudzie- stowiecznej*, [w:] W. Lubaś, F. Sowa (red.), *Wokół słownika współczesnego języka polskiego III. Zakres selekcji i informacji*, Kraków, s. 33–40.
- Wawrzyńczyk 1996:** Wawrzyńczyk J., *Rosyjsko-polski słownik wyrazów i zwrotów trudnych*, Warszawa.
- Wawrzyńczyk 1999:** Wawrzyńczyk J., *Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty*, [w:] „Semiosis Lexicographica”, t. 2, Warszawa.
- Wawrzyńczyk 2000–2010:** Wawrzyńczyk J., *Słownik bibliograficzny języka polskiego*, t. 1–9, Warszawa.
- Wawrzyńczyk 2013:** Wawrzyńczyk J., *Minisłownik okazjonalizmów polskich z foto- cytatami*, [online] http://www.academia.edu/5875260/Jan_Wawrzynczyk_Minislownik_polskich_okazjonalizmow, s. 1–16.
- Wierzchoń 2005:** Wierzchoń P., *Automatyczne metody ekskserpcji neologizmów, czyli słotwórstwo faktograficzne*, [w:] „Scripta Neophilologica Posnaniensa”, t. VII, s. 221–239.
- Wierzchoń 2008:** Wierzchoń P., *Jaskółki przejawów internacjonalizacji w sło- wotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Łask.
- Wierzchoń 2009a:** Wierzchoń P., *Jak prawdy dokumentacyjnie szukano i co znaleziono w materiałach prasowych okresu 1839–1939*, [w:] W. Mańczak, P. Wawrzyńczak (red.), *Prawda – prawdy – mity – fałsze w językoznawstwie*, Warszawa, s. 144–200.
- Wierzchoń 2009b:** Wierzchoń P., *Lingwochronologizacja na usługach słowo- twórstwa gniazdowego*, [w:] „Kwartalnik Językoznawczy”, nr 1, s. 56–70.
- Wierzchoń 2009c:** Wierzchoń P., *444 przysłówki z tekstów z okresu 1900–1939 nieobecne w Słowniku języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego. Fotosuplement (etiuda letnia)*, [w:] J. Wawrzyńczak (red.), *Czterdzieści lat minęło. Nad „Słownikiem Doroszewskiego”*, Warszawa, s. 57–68.
- Wierzchoń 2010:** Wierzchoń P., *Torując drogę teorii lingwochronologizacji*, [w:] „Investigationes Linguisticae”, t. XX, s. 105–185.
- Wierzchoń 2010–2011:** Wierzchoń P., *Depozytorium leksykalne języka polskiego. Nowe fotomateriały z lat 1901–2010*, t. 1–9, Warszawa.
- Wierzchoń M.:** Wierzchoń M., *Język a dyskryminacja ze względu na płeć*, [online].
- Widawski 2010:** Widawski M. (red.), *Slang UG. Słownik slangu studentów Uni- wersytetu Gdańskiego*, Gdańsk.
- Wilkinson:** Wilkinson M., [online] <http://accurapid.com/journal/33corpus.htm>
- Wilkoń 1987:** Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice.

- Witalisz 2006:** Witalisz A., *Neosemantyzm „agresywny”*, [w:] K. Ożóg, E. Oronowicz-Kida (red.), *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury*, Rzeszów, s. 171–178.
- Witalisz 2007:** Witalisz A., *Anglosemantyzmy w języku polskim. Ze słownikiem*, [w:] „Język a komunikacja” 16, Kraków.
- Witaszek-Samborska 1992:** Witaszek-Samborska M., *Wyrazy obcego pochodzenia we współczesnej polszczyźnie*, Poznań.
- Witaszek-Samborska 1993:** Witaszek-Samborska M., *Zapożyczenia z różnych języków we współczesnej polszczyźnie*, Poznań.
- Woliński, 2003:** Woliński M., *System znaczników morfosyntaktycznych w korpusie IPI PAN*, [w:] „Polonica” XII, s. 39–55.
- Wolnicz-Pawłowska 2001:** Wolnicz-Pawłowska E., *Słowa i uczucia z badań nad najnowszą leksyką dotyczącą ukochanej osoby*, [w:] K. Michalewski (red.), *Współczesna Leksyka*, cz. II, Łódź, s. 176–181.
- Worbs, Markowski, Meger 2007:** Worbs E., Markowski A., Meger A., *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989*, Wiesbaden.
- Varantola 2003:** Varantola K., *Translators and Disposable Corpora*, [in:] F. Zanettin, S. Bernardini, D. Stewart (eds), *Corpora in Translator Education*, Manchester, p. 55–70.
- Vateva:** Ватева В., *Оказионализмите в текстове от съвременната българската преса (2007–2010 г.)*, [online] http://research.bfu.bg:8080/jspui/bitstream/123456789/313/1/BFU_2012_01_Vateva.pdf
- Videnov 1997:** Виденов М., *Езикът и общественото мнение*, София.
- Vytov 1998:** Вѣтов В., *Лексикология на българския език*, Велико Търново.
- Zagrodnikowa 1982:** Zagrodnikowa A., *Nowe wyrazy i wyrażenia w prasie*, Kraków.
- Zgółkowa 1994a:** Zgółkowa H., *Praktyczność, czyli służebność słownika wobec odbiorcy*, [w:] K. Handke, H. Dalewska-Greń (red.), *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, Warszawa, s. 363–373.
- Zgółkowa 1994b:** Zgółkowa H., *Wprowadzenie*, [w:] таъ (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, Poznań, t. 1, s. IX–XV.
- Zgółkowa 1995:** Zgółkowa H., „Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny” – *między tradycją a oryginalnością*, [w:] „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. 2, Kurpisz, Poznań, s. 142–153.
- Zgółkowa 1998:** Zgółkowa H., „Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny”, [w:] „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. 14, Kurpisz, Poznań.
- Zidarova 1998a:** Зидарова В., *Очерк по българска лексикология*, Пловдив.
- Zidarova 1998b:** Зидарова В., *Лексикално-словообразователна характеристика на авторските неологизми върху материал на съвременна българска поезия*, [В:] *Науч. тр.* ПУ „Паисий Хилендарски” XXXVI, 1, с. 99–104.

- Zozikova 2007:** Зозикова М., *Окказиональное в современных русских болгарских публицистических текстах*, [В:] *Инновации и исследованиях русского языка, литературы, и культуры*, Сборник докладов, т. 1, Пловдив, с. 262–268.
- Żmigrodzki 2008:** Żmigrodzki P., *Słowo – słownik – rzeczywistość. Z problemów leksykografii i metaleksykografii*, Kraków.
- Żmigrodzki 2009:** Żmigrodzki P., *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*, Katowice.

ŹRÓDŁA

Najczęściej ekscerpowane słowniki

- BPSLP 2011:** Sotirov P., Mostowska M., Mokrzycka A., (red.), *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej*, t. 1, Lublin.
- BPSLP 2013:** Sotirov P., Mostowska M., Mokrzycka A., (red.), *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej*, t. 2, Lublin.
- Bułgarsko-polski słownik online:** <http://pl.glosbe.com/bg/pl>
- Glosbe – wielojęzyczny słownik online:** <http://pl.glosbe.com/>
- GNSBKE 1993:** Tiłkow D., Stojanow S., Popow K. (red.), *Граматика на съвременния български книжовен език*, Sofia.
- GWJP 1999:** Grzegorzczkowska R., Laskowski R., Wróbel H. (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- Hip-hop. Słownik 2007:** Fliciński P., Wojtowicz S., *Hip-hop. Słownik*, Warszawa.
- Internetowy słownik neologizmów 2014:** zob. Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego <http://nowewyrazy.uw.edu.pl/>
- Miejski słownik slangu i mowy potocznej:** pozyskano z <http://www.miejski.pl/>.
- Neolog -rečnik na bulgarskite neologizmi:** Неолог – речник на българските неологизми: <http://www.download.bg/index.php?cls=news&id=396244/>
- Neologičen rečnik 2003:** Бонджолова В., *Неологичен речник, първо издание*, Велико Търново.
- Nowy słownik gwary uczniowskiej 2004:** Zgólkowa H., Kasperczyk M., Rzeszutek M., Smół J. (red.), *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, Wrocław.
- Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN 1999:** Markowski A. (red.), *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa.
- РНДБЕ 2010:** Пернишка Е., Благоева Д., Колковска С., 2010, *Речник на новите думи в българския език*, София.
- Polsko-bułgarski słownik online:** <http://pl.glosbe.com/pl/bg/>.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny 1994–2002:** H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1–39, Poznań.
- Rečnik na neologizmite v novogovor:** Речник на неологизмите в новогovor, por. <http://www.strangerzone.info/forum/index.php?showtopic=1848/>
- Rečnik na novite dumi i značenijsa v bulgarski ezik 2001:** Пернишка Е., Благоева Д., Колковска С., *Речник на новите думи и значения в българския език*, София.
- Rečnik na novite dumi v syvremennija bulgarski ezik 1999:** Бонджолова В., Петкова А., *Речник на новите думи в съвременния български език*.
- Słowniczek terminów naukowych:** http://korpusy.net/component/option,com_glossary/id,8/

- Słownik Hip-Hopu 2006:** Koślicka K., *Słownik Hip-Hopu*.
- Słownik neologizmów:** <http://www.sownikneologizmow.pl/>
- Słownik polszczyzny potocznej 1996:** Anusiewicz J., Skawiński J., *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa.
- STG:** *Słownik terminów gramatycznych*, http://www.edupedia.pl/words/index/show/489288_sownik_terminow_gramatycznych-neologizm.html
- Słownik studencki:** www.nonsensopedia.wikia.com/wiki/S%C5%82ownik:Studencki/
- Słownik studenta:** www.wiaderko.pralka.pl/sownik-studenta,141.html
- SSJČ 1989:** *Slovník spisovného jazyka českého*, vyd. 2., Praha.
- Syvremenen tykoven rečnik na bulgarski ezik s priloženia 2000:** Буров С., Бонджолова В., Илиева М., Пехливанова П., Съвременен тълковен речник на български език с приложения, трето издание, Велико Търново.
- Słownik współczesnego języka polskiego 1996:** Dunaj B. (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- Szkolny słownik gwary uczniowskiej:** <http://www.radzilow.net/?id=57&dzial=uczen/>
- Tezaurus terminologii translatorycznej 1998:** Lukszyn, J., *Tezaurus terminologii translatorycznej*, Warszawa.
- TextAlign:** <http://mt2007-cat.ru/>
- Widawski 2010:** Widawski M. (red.), *Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk.
- Współczesny słownik bułgarsko-polski 2014:** Satoła-Staśkowiak J., Koseska-Toszeva V., Kisiel A. (red.), *Współczesny słownik bułgarsko-polski*, Warszawa.
- Współczesny słownik języka polskiego 2007:** Dunaj B. (red.), *Współczesny słownik języka polskiego*, Warszawa
- Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny 2005:** Chaciński B., *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków.
- Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny 2003:** Chaciński B., *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków.
- Zimny 2009:** Zimny R., Nowak P., *Słownik polszczyzny politycznej po roku 1989*, Warszawa.

Korpusy

BHK – Narodowy Korpus Języka Bułgarskiego IBE BAN: <http://search.dcl.bas.bg/>

Corpus Encoding Standard: <http://www.cs.vassar.edu/CES/CES1-0.html>

Corpus Typology: <http://webdeptos.uma.es/filifa/personal/amoreno/teaching/cl/corpus-typ.html>

EAGLES Guidelines: <http://www.ilc.pi.cnr.it/EAGLES96/browse.html>

The IPI PAN Corpus: <http://korpus.pl/>

Korpus PWN: www.korpus.pwn.pl/

Korpus referencyjny języka polskiego PELCRA: <http://korpus.ia.uni.lodz.pl/index.php>

Korpus czes.: <http://ske.fi.muni.cz/auth/corpora/>

Korpusový manažer BONITO: <http://ucnk.ff.cuni.cz/bonito/>

Korpus CLARIN: <http://www.clarin.eu/french-bulgarian-parallel-corpus/>

Korpus Intercorp: <http://www.korpus.cz/intercorp/?req=page:info&lang=en/>

Korpus SYN2000: Český národní korpus – SYN2000. Ústav Českého národního korpusu FF UK.

Praha 2000: <http://www.korpus.cz/>

Korpus SYN2005: Český národní korpus – SYN2005. Ústav Českého národního korpusu FF UK.

Praha 2005: <http://www.korpus.cz/>

Korpus SYN2006PUB: Český národní korpus – SYN2006PUB. Ústav Českého národního korpusu.

FF UK, Praha 2006: <http://www.korpus.cz/>

Korpus SYN2009PUB: Český národní korpus – SYN2009PUB. Ústav Českého národního korpusu.

FF UK, Praha 2010: <http://www.korpus.cz/>

Korpus SYN2010: Český národní korpus – SYN2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK.

Praha 2010: <http://www.korpus.cz/>

Narodowy Korpus Języka Polskiego: <http://www.nkjp.pl/>

Narodowy Korpus Języka Rosyjskiego: <http://www.ruscorpora.ru/search-main.html>

Równoległy korpus polsko-bułgarsko-rosyjski (wersja eksperymentalna)

Slovenský hovorený korpus (2012): *s-hovor-4.0*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV.: <http://korpus.juls.savba.sk/>

Slovenský národný korpus (2013): *prim-6.0-public-all*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV. 11: <http://korpus.juls.savba.sk/>

Slovenský národný korpus (2013): *prim-6.0-public-sane*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra: <http://korpus.juls.savba.sk/>

Slovenský národný korpus: <https://bonito.korpus.sk/>

Joanna Satoła-Staškowiak,
Newest Lexis in Polish and Bulgarian

Newest Lexis in Polish and Bulgarian by Joanna Satoła-Staškowiak addresses the problem – noted by linguists, Slavists, Bulgarists and translators alike – of a gap that has emerged in contrastive description of the newest Polish and Bulgarian lexical units. No scholarly work has thus far been devoted to a comprehensive comparative study of changes in the Polish and Bulgarian lexicons.

Thousands of new meanings and hundreds of altogether new words have appeared in Poland and Bulgaria as a result of the countries' development in terms of technology, information processing and communication as well as political-systemic changes within the two states and the emergence of new democratic regimes after 1989. Linguists have claimed the current moment to be the most productive in lexicographical terms in the history of linguistics (cf., e.g., Miodek 2000, 2012; Kirova 2001, 2004; Kita 2007; Blagoeva 2013; Videnov 1997). This book provides numerous examples of how the political and civilizational transformations of the contemporary world are inextricably linked with exceptionally rapid linguistic change.

The form of presenting linguistic phenomena within the monograph has been chosen in accordance with one of the book's crucial goals – to render the subject matter accessible not only to professional Slavic linguists but also to more general audiences. The book touches on various aspects of Polish and Bulgarian lexical innovation and sets directions for subsequent research projects within the field.

An additional advantage of the monograph is constituted by the fact that both the newest linguistic tendencies in Polish and Bulgarian and particular lexical units (neologisms) are set against other Slavic languages, including Czech, Russian, Slovak and Ukrainian.

In terms of sources, the work draws on all available publications concerning the languages in question, including the monolingual and bilingual dictionaries (printed as well as electronic) which incorporate new lexical units reflective of the 21st-century mind-set. A contrastive method has been applied, which jointly describes the analysed units in a parallel manner.

In elucidating particular questions concerning neologisation, the author employed her own knowledge and the linguistic competence she acquired in the course of long-term contrastive research conducted in Poland and Bulgaria; her work on printed and electronic Bulgarian-Polish dictionaries; the parallel corpora of both languages that she has been compiling; finally, her experiences of everyday life in both linguistic realities.

The aim of this book has been to portray the living, and newest, Polish and Bulgarian languages as they appear in actual linguistic communication and to investigate the processes whereby these languages are enriched, modified, reduced or impoverished; the study is also concerned with the problem of translating neologisms.

The novelty of the research presented herein lies in the fact that the topic it explores has not yet received attention within Slavic linguistics and that in analysing its material it adopts research tools that are new in semantics (e.g., parallel corpora, statistical tools applied to revealing cross-lingual parallels). Original and creative, this study proposes more precise tools to describe newest lexemes and their linguistic context.

Translated by Jakub Ozimek

INSTYTUT
SŁAWISTYKI PAN

SL
AV

SŁAWISTYCZNY
OŚRODEK
WYDAWNICZY

Sprzedaż naszych wydawnictw prowadzą:

- ♦ internetowa księgarnia wysyłkowa SOW
www.ispan.waw.pl/ksiegarnia
- ♦ wybrane księgarnie i dystrybutorzy na
terenie całego kraju

Nasz katalog znajdą Państwo na stronie Instytutu:

www.ispan.waw.pl/default/pl/slalistyczny-osrodek-wydawniczy

